

De regels van het Nederlands

Grammatica voor anderstaligen

WERKBOEK

Arjen Florijn
Josien Lalleman
Hans Maureau

Derde druk, derde oplage, 2008

Wolters-Noordhoff

Ontwerp binnenwerk: G2K, Groningen / Amsterdam.
Ontwerp omslag: 178 Aardige Ontwerpers.
Opmaak: Van Son Media bv, Son / Eindhoven

© 2004 Wolters-Noordhoff bv Groningen/Houten, The Netherlands.

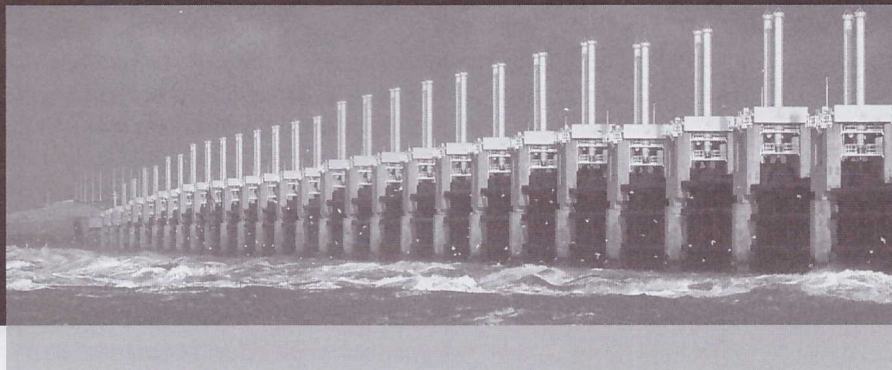
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprerecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/reprerecht). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

219685

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without prior written permission of the publisher.

ISBN 978-90-01-14197-4

Inhoud

	Voorwoord	6
1 / 2	Het substantief	9
3	Het persoonlijk voornaamwoord	13
4 / 5	Het lidwoord	15
6	Het aanwijzend voornaamwoord	19
7	Het bezittelijk voornaamwoord	21
8 / 9	Het adjectief	23
10	Het telwoord	28
11	Vormkenmerken van het werkwoord	30
12	Congruentie tussen subject en persoonsvorm	35
13	<i>Zijn, hebben</i> en <i>worden</i>	37
14	Het gebruik van de werkwoordstijden	39
15	De imperatief	46
16	Reflexieve werkwoorden	48
17	Koppelwerkwoorden	49
18	Scheidbare werkwoorden	50
19	Modale hulpwerkwoorden	52
20	Werkwoorden die samengaan met een infinitief	56
21	De volgorde van werkwoorden onderling	59
22	Het tegenwoordig deelwoord	62
23 / 24 / 25	De conjunctief; Inchoatieve constructies; Duratieve constructies	64
26	Het onbepaald voornaamwoord	68
27	Het wederkerend en wederkerig voornaamwoord	71
28	Het vragend voornaamwoord	73
29	Het betrekkelijk voornaamwoord	75
30	Voorzetsels, achterzetsels en voorzetselcombinaties	78
31	Het bijwoord	82
32	Het voornaamwoordelijk bijwoord	85
33 / 34	De gebruiksmogelijkheden van <i>er</i>	88
35 / 39	Het voegwoord; Zinsverbindende elementen	92
36	De interjectie	96
37	Negatie	97
38	Enkelvoudige en samengestelde zinnen	100
40	Nevenschikking	101
41	Samentrekking	103
42	Hoofdzaken van de volgorde in de Nederlandse zin	106
43	De functie van de woordvolgorde	109
44	Vorm en functie van hoofdzinnen	110
45	Vorm en functie van bijzinnen	114
46	Bijzonderheden van werkwoordelijke constructies	118
47	Zinnen met vraagwoorden	123
48	De woordvolgorde in het middenstuk van de zin	124
49	Bijzonderheden van de volgorde in de Nederlandse zin	127
50	Passieve zinnen	129
	Antwoorden	134
	Appendix	165
	Bronvermelding	167

Voorwoord bij de eerste druk

De methode *De regels van het Nederlands* bestaat uit een grammaticaboek en dit werkboek. Beide boeken hebben dezelfde hoofdstukindeling, maar niet bij alle hoofdstukken van de grammatica zijn oefeningen gemaakt.

Bijna alle hoofdstukken van het werkboek bevatten een afdeling *theorie* en een afdeling *praktijk*.

De meeste oefeningen, alle praktijkoefeningen en het grootste deel van de theorieoefeningen, zijn bedoeld voor anderstaligen die de methode gebruiken voor een praktisch doel: beter Nederlands leren spreken en schrijven. Sommige oefeningen uit de afdeling *Theorie* zijn misschien vooral geschikt voor anderstaligen die de methode gebruiken in het kader van een taalwetenschappelijke opleiding.

De theorieoefeningen zijn divers van karakter. Er zijn oefeningen waarin de gebruiker kan nagaan of hij regels en onderscheidingen die in de grammatica gegeven zijn, kan toepassen.

Bijvoorbeeld: Zijn **Maas** en **weggetje** *de-* of *het-*woorden?
en: Op welke manieren functioneert het woord *er* in de volgende tekst?

Er zijn oefeningen die de gebruiker dwingen zinnen te ontleden.

Bijvoorbeeld: Wat is van de zin *Een kleine meerderheid van de personeelsleden was tegen de voorstellen van de directie* het subject en wat is de kern van het subject?

In andere theorieoefeningen staan ongrammaticale zinnen. De gebruiker moet de ongrammaticaliteiten (*iets mooi* en *heel beter* bijvoorbeeld) opmerken en moet aangeven waarom in de betreffende constructies de regels van het Nederlands overtreden zijn. In weer andere theorieoefeningen moet de gebruiker aangeven welke van twee zinnen qua betekenis het beste aansluit bij een gegeven zin.

De praktijkoefeningen zijn voor het overgrote deel oefeningen waarin de gebruiker *op grond van begrip van de context* één of meer woorden moet invullen, of waarin hij elementen de juiste vorm moet geven.

Bijvoorbeeld: Als ik dat geweten had, ___ ik zeker eerder thuis gekomen.
of: Een kleine meerderheid van de personeelsleden (zijn) tegen de voorstellen van de directie.

We hebben ervan afgezien vrijere opdrachten op te nemen van het type *Maak de onvolledige zin af* (bijvoorbeeld: Omdat ik geen geld heb, ___) of nog vrijer: *Schrijf een stukje van 100 woorden over onderwerp X*. We vinden dergelijke opdrachten natuurlijk zinnig, maar ze pasten niet goed in onze grammaticamethode waarin de aandacht steeds op een enkel aspect van het Nederlands gericht is. En bovendien: men kan bij dergelijke vrije opdrachten oneindig veel goede antwoorden geven en die kunnen niet in een sleutel bij de oefeningen worden opgenomen. Vrijere opdrachten zullen dus in de les aan de orde moeten komen.

Het werkboek wordt afgesloten met een sleutel bij de oefeningen, waardoor het geschikt is voor zelfstudie.

Amsterdam en Leiden, december 1993

Bij de herziene tweede druk

In deze herziening zijn de nieuwe spellingsregels gevolgd, zoals die zijn vastgelegd in de *Woordenlijst Nederlandse Taal*, samengesteld door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie in opdracht van de Nederlandse Taalunie. Sdu Uitgevers Standaard Uitgeverij: Den Haag, Antwerpen, 1995.

Voorwoord bij de herziene derde druk

Deze derde druk van het werkboek telt veel meer oefeningen dan de vorige druk. De meeste toegevoegde oefeningen behoren tot een van de twee volgende categorieën: oefeningen waarin gebruik wordt gemaakt van gedichten of prozafragmenten en vrije of semi-vrije spreekoefeningen.

We denken dat literaire teksten een prettige afwisseling vormen naast de vele losse zinnen, en we hopen dat de gekozen teksten aantrekkelijk zijn voor de meeste gebruikers. De teksten worden vaak gebruikt om gebruikers van de methode in de gelegenheid te stellen bepaalde verschijnselen te leren herkennen.

De vrije of semi-vrije spreekoefeningen zijn te vinden in de hoofdstukken 8-9 *Het adjectief*, 14 *Het gebruik van de werkwoordstijden*, 23-24-25 *De conjunctief; inchoatieve constructies; duratieve constructies*, 32 *Het voornaamwoordelijk bijwoord*, 45 *Vorm en functie van bijzinnen*, en 50 *Passieve zinnen*. We hopen dat deze oefeningen bijdragen tot het automatiseren van de regel waar het in de oefening om gaat. Bij de vrije spreekoefeningen zijn natuurlijk veel goede antwoorden te geven. Soms geven we in de sleutel een voorbeeld van een goed antwoord.

Het werkboek is in deze derde druk ook geactualiseerd. Dat betekende het verwijderen van verouderde teksten en het vervangen van sommige namen en woorden.

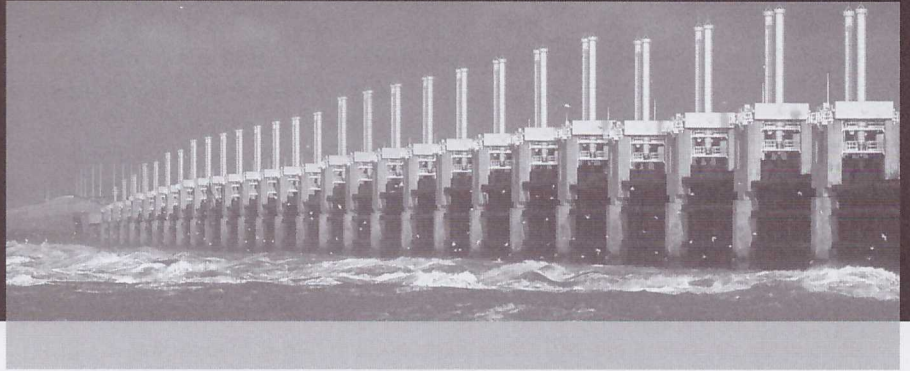
Arjen Florijn
Josien Lalleman
Hans Maureau

Amsterdam en Leiden, maart 2004

1/2

Het substantief

A Theorie

Oefening 1

Welke van de volgende substantieven zijn *telbaar* en welke zijn *niet-telbaar*?

1 informatie	7 nieuws	13 abonnement
2 computer	8 krant	14 journalistiek
3 journalist	9 bericht	15 financiën
4 opmerking	10 artikel	16 persbureau
5 kosten	11 advertentie	
6 reactie	12 reclame	

Oefening 2

Welke van de genummerde substantieven in het volgende gedicht zijn *telbaar* en welke zijn *niet-telbaar*?

hei(de) = een bepaald soort plant
schoven ... voorbij (van het werkwoord *voorbij-schuiven*) = kwamen voorbij

wond'ren = wonderen
weende = huilde

ofschoon = hoewel
hing = (ongeveer) was

schrei = huil
verschiet = verte, toekomst

De wolken

Ik droeg nog kleine ¹kleren, en ik lag
Lang-uit met moeder in de warme ²hei,
De ³wolken schoven boven ons voorbij
En moeder vroeg wat ⁴k in de wolken zag.

En ik riep: ⁵Scandinavië, en: eenden,
Daar gaat een dame, schapen met een ⁶herder -
De ⁶wond'ren werden woord en drevén verder,
Maar ⁷k zag dat moeder met een glimlach weende.

Toen kwam de tijd dat ⁸k niet naar boven keek,
Ofschoon de hemel vol van wolken hing,
Ik greep niet naar de vlucht van ⁹t vreemde ⁷ding
Dat met zijn schaduw langs mijn leven streek.

- Nu ligt mijn ¹⁰jongen naast mij in de heide
En wijst me wat hij in de wolken ziet,
Nu schrei ik zelf, en zie in het verschiet
De verre wolken waarom moeder schreide -

Martinus Nijhoff, uit: *Vormen*, 1924.

Martinus Nijhoff (1894-1953) is een van de belangrijkste Nederlandse dichters, al is zijn oeuvre relatief klein.

Oefening 3

Van de volgende substantieven kan men op grond van de regels bepalen of ze met *het* of *de* worden gecombineerd. Geef het juiste lidwoord.

1 slaap	10 piano	19 washandje
2 staal	11 hoeveelheid	20 Nederlands
3 overheid	12 bibliotheek	21 Italiaans
4 sterkte	13 duwtje	22 cadeautje
5 burgerij	14 waardering	23 kindje
6 kledij	15 geruzie	24 Rio Grande
7 vergeten	16 waarheid	25 Mount Everest
8 gebeuren	17 geboorte	26 bespreking
9 hoogte	18 voetbal	27 studeren

Oefening 4

Wat is het meervoud van de volgende substantieven?

1 bacterie	9 stad	17 god
2 slechterik	10 schip	18 melodie
3 tafeltje	11 lens	19 neerlandicus
4 taxi	12 plaats	20 kassa
5 museum	13 dak	21 zee
6 moeilijkheid	14 categorie	22 huis
7 vraag	15 familie	23 dief
8 vlag	16 aardappel	24 calorie

Oefening 5

Wat is het enkelvoud van de volgende substantieven?

1 golven	6 bladen	11 verdragen
2 collegae	7 schoten	12 eieren
3 paleizen	8 kopieën	13 bazen
4 academici	9 schoonheden	14 bladeren
5 patronen	10 katten	15 rozen

Oefening 6

Deel de substantieven in in categorieën.

Hieronder staan dertig substantieven, die behoren tot vijf verschillende groepen of categorieën. Vijf van de dertig woorden zijn niet-telbare substantieven die de categorie aanduiden. Plaats die in de tabel 'Categoriernaam'.

De overige vijftientig woorden behoren tot een van de vijf categorieën. Plaats die, onder het juiste kopje, in de tabel 'Leden van categorieën' en vermeld ook de meervoudsvorm van deze woorden.

perzik - viltstift - literatuur - pont - vliegtuig - autobiografie - fruit - schrijfgerei - tram - openbaar vervoer - potlood - gedicht - vulpen - trein - kleding - toneelstuk - ballpoint - krijtje - sjaal - roman - verhaal - blouse - mandarijn - overhemd - bus - appel - mantel - peer - kous - kiwi

Categoriernaam				

Geef de enkelvoudsvorm en de meervoudsvorm:

Leden van de categorieën				

B Praktijk

Oefening 7

Vul in: *een* of *niets*. Denk erom dat niet-telbare substantieven in het enkelvoud bijna nooit een onbepaald lidwoord bij zich hebben.

Voorbeeld: Heb je ___ tijd om even ___ kopje koffie met me te drinken?

Antwoord: Heb je - tijd om even **een** kopje koffie met me te drinken?

(- betekent: geen lidwoord.)

- 1 Ik heb _____ gouden ring, maar geen gouden ketting.
- 2 Zij heeft jarenlang alleen met _____ haat aan hem teruggedacht.
- 3 _____ schoonheid is niet te koop, maar soms lijkt het er wel op, als je al die oude rijke mannen ziet met prachtige echtgenotes.
- 4 Hij bezit _____ apart glas voor ieder type drank; een beetje overdreven, want de smaak blijft hetzelfde.
- 5 _____ gezondheid is een kostbaarder bezit dan _____ auto.
- 6 Mijn vader vertelde dat hij _____ televisieprogramma over Verdi had gezien.
- 7 Vroeger moest ik 's winters altijd _____ wollen hemd dragen; dat kriebelde verschrikkelijk!
- 8 Het lijkt wel of daar _____ bloed op het vloerkleed zit. Of is het _____ roest?
- 9 Mag ik _____ dansje met uw vrouw maken?
- 10 In haar jeugd heeft zij altijd in _____ armoede geleefd, maar door jarenlang hard te werken heeft ze nu in financieel opzicht toch _____ aangenaam leven gekregen.

Oefening 8

Vul op de open plaatsen een van de lidwoorden (*de, het of een*) in, of vul géén lidwoord in.

Voorbeeld: Toonde hij ___ belangstelling voor jouw schilderijen, toen hij ___ museum bezocht?

Antwoord: Toonde hij - belangstelling voor jouw schilderijen, toen hij **het** museum bezocht?

- 1 _____ Nederland is _____ constitutionele monarchie.
- 2 Zij zijn afkomstig uit _____ voormalige Joegoslavië.
- 3 Zij uitte _____ ernstige kritiek op de organisatoren van het congres.
- 4 _____ Nederlands van nu is in een aantal opzichten _____ andere taal dan _____ Nederlands van honderd jaar geleden.
- 5 Het werk van _____ jonge Mondriaan verschilt enorm van dat van _____ Mondriaan die we allemaal kennen.
- 6 _____ huidige China staat er in economisch opzicht beter voor dan _____ China van dertig jaar geleden.
- 7 Ter gelegenheid van haar afscheid kreeg ze _____ prachtig cadeau van haar collega's.
- 8 _____ Engeland dat jij in je hoofd hebt zitten, bestaat alleen nog in oude boeken en films.
- 9 Sommige mensen houden van zijn filosofische artikelen, maar ik vind 't _____ lege kletspraat.
- 10 Ook _____ Griekenland maakt deel uit van de Europese Unie.
- 11 Hij nam _____ slok uit zijn glas en keek tevreden om zich heen.
- 12 Christine Keeler was _____ callgirl die zich een plaats in _____ naoorlogse Britse politieke geschiedenis heeft verworven.
- 13 Kunt u me misschien _____ informatie geven over de mogelijkheden om in die streek aan sport te doen?
- 14 Heb jij _____ nieuws van zes uur gehoord?
- 15 Die vrouw heeft _____ hart van goud.
- 16 Zij studeert _____ Russisch aan _____ Universiteit Leiden.

Oefening 9

Stelt u zich voor dat de volgende gebeurtenissen plaatsvinden in Madurodam, waar alles kleiner is dan in het gewone leven. Vervang de vetgedrukte woorden door verkleinwoorden. Pas, waar nodig, het lidwoord aan.

Madurodam

Op een dag gaat moeder met haar **dochter** een **wandeling** maken door het **park**. Ze zien veel bomen en **bloemen**. Er loopt een **hond** met zijn **baas** langs. De hond springt met zijn vieze **poten** tegen het meisje op. Nu is haar mooie **rok** vuil. Maar mamma is gelukkig niet boos op het stoute **dier**. Ze lacht **even** tegen de **jongen**, en zegt: 'Wat een ondeugend **beest** heb jij daar!'. 'Het spijt me wel, mevrouw, ik zal zorgen dat ik hem straks aan de **riem** houd als er iemand aankomt.'

Oefening 10

Zet de vetgedrukte substantieven in het meervoud. Omdat er veel veranderd moet worden (lidwoorden, persoonsvormen en pronomina moeten aangepast worden!) kunt u het beste het hele verhaal overschrijven.

Verjaardagen

Er zijn verschillende manieren waarop mensen hun verjaardag kunnen vieren. Een bepaald **type** geeft een groot **feest**, een **ander** houdt daar niet van, en gaat liever met een **vriend** of **vriendin** naar een restaurant, en drinkt daarna een **bier-tje** in een café. Het **nadeel** van een **verjaardagsfeestje** is dat **degene** die jarig is zelf hard moet werken, en de **dag** voor zijn verjaardag allerlei drank en kaas in huis moet halen. Wel krijgt hij natuurlijk een **cadeau** van elk **lid** van het gezelschap.

Maar een **persoon** die zijn verjaardag niet viert, geen **telefoontje** beantwoordt, en liever in zijn luie stoel een boek leest, heeft toch de prettigste **ervaring**: de **gelukkige** hoeft niet aan zijn leeftijd te denken, hij hoeft geen **glas**, **das**, of **bos** bloemen te bewonderen die hij toch niet mooi vindt, en geen vervelende **echtge-noot** van zijn **ex-geliefde** in zijn huis te tolereren.

Oefening 11

Bepaal of het woord tussen haakjes in het enkelvoud of in het meervoud moet staan.

Voorbeeld: Ik heb al wekenlang twaalf (uur) per dag gewerkt, dus ik ben blij dat ik binnenkort twee (week) vakantie krijg.

Antwoord: Ik heb al wekenlang **twaalf uur** per dag gewerkt, dus ik ben blij dat ik binnenkort **twee weken** vakantie krijg.

- 1 Die baby woog bij haar geboorte 3500 (gram).
- 2 Ik heb je nu al een paar (keer) gezegd dat je me niet na elf (uur) 's avonds moet bellen.
- 3 Ik heb munten nodig voor de sigarettenautomaat. Heb je misschien vijf (euro) voor me?
- 4 Normaal tank ik altijd 40 (liter), maar omdat ik niet genoeg geld bij me heb moet ik nu minder tanken.
- 5 De kans is groot dat die voetballer twee (maand) niet kan spelen.
- 6 Als je driehonderd (gram) pinda's eet, heb je genoeg calorieën voor de hele dag.
- 7 Die journalist heeft een paar (jaar) in de Verenigde Staten gewerkt.
- 8 Een hockeywedstrijd duurt zeventig (minuut).
- 9 Ik denk dat ik niet langer dan drie (kwartier) in die lift opgesloten heb gezeten, maar het leken wel drie (uur).

- 9 Zeg Piet, iemand van de directie heeft me gevraagd of ik volgende week wil overwerken. Hebben ze dat ook aan _____ gevraagd?
- 10 Mijn tante zingt al ruim veertig jaar in een koor. _____ heeft een mooie altstem. Twee jaar geleden is er ter gelegenheid van haar veertigjarig jubileum een feest voor _____ georganiseerd.
- 11 Volgende week zondag gaan we verhuizen. Denk je dat Ron _____ dan zou kunnen helpen? _____ beginnen om een uur of elf en ik denk dat we voor vier uur klaar zijn.
- 12 Mag ik jullie iets vragen? Zouden _____ 's avonds en 's nachts wat stiller kunnen zijn? Als ik in bed lig kan ik _____ bijna verstaan als _____ met elkaar praten.
- 13 De cursisten volgen een volledig dagprogramma. _____ hebben vijftien uur les per week en _____ moeten ook minstens vijftien uur per week huiswerk doen. Verder wordt er van _____ verwacht dat _____ twee Nederlandse romans lezen.
- 14 – Heb jij Brit en Peter de afgelopen weken nog gezien? ◦ Ja, ik heb _____ gezien op het slotfeest van dat filmfestival, vorige maand. Ik heb tegen _____ gezegd dat _____ contact met je moesten opnemen.
- 15 Een lid van de Tweede Kamer dat zijn taak serieus neemt, werkt zeker zestig uur in de week. _____ moet erg veel lezen en vergaderen en er zijn ook altijd veel mensen die met _____ willen spreken.

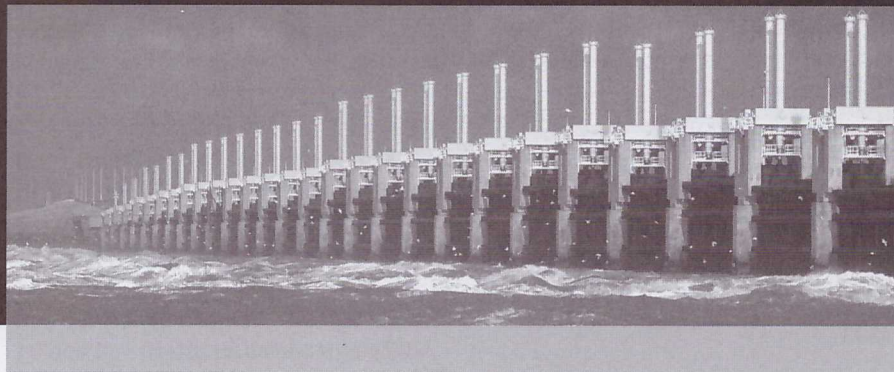
Oefening 3

Vul het juiste persoonlijk voornaamwoord of demonstratief pronomen (*die of dat*) in. Soms zijn er meerdere mogelijkheden.

Voorbeeld: – Heb je dat plan al bestudeerd waar we morgenochtend over gaan vergaderen? ◦ Nee, _____ heb ik nog niet ingezien. Ik moet _____ nog lezen.

Antwoord: – Heb je dat plan al bestudeerd waar we morgenochtend over gaan vergaderen? ◦ Nee, **dat** heb ik nog niet ingezien. Ik moet **het** / **'t** nog lezen.

- 1 (Briefje van een vrouw gericht aan haar man:) Het is nu vijf uur en _____ heb lang op je gewacht. Het is nu te laat om nog de stad in te gaan. Het lijkt _____ het beste dat _____ snel de groente haalt en dat _____ ondertussen naar de slager ga.
- 2 Jan verzamelt postzegels sinds _____ veertien jaar oud is. _____ heeft er een heleboel, ook heel zeldzame, maar _____ zijn niet allemaal zeldzaam. Er zijn ook heel gewone bij.
- 3 Die nachtclubeigenaar is wel erg selectief geworden. De dochter van de burgemeester wilde naar binnen, maar zelfs _____ wilde hij niet binnen laten! Je snapt wel dat ze _____ dat erg kwalijk nam.
- 4 Ik verwacht een brief. Wil je even bij de post kijken of _____ al is aangekomen?
- 5 We zijn op zoek naar een huis, maar tot nu toe is het niet gelukt er een te vinden. Nu zie ik een advertentie voor een huis op de Morsweg. Zullen we _____ gaan bekijken?
- 6 Laat de deur maar open. Ik doe _____ straks wel dicht.
- 7 Ik kan mijn sleutels niet vinden. Weet jij misschien waar _____ liggen?
- 8 – Ken jij dat nieuwe liedje van die popgroep? ◦ Nee, _____ ken ik niet. Ik heb _____ nog nooit gehoord.
- 9 – Heb jij haar nieuwe auto al gezien? ◦ Nee, _____ heb ik nog niet gezien. Ik heb wel gehoord dat ze _____ heel goedkoop heeft kunnen krijgen.
- 10 – Heb je er nog aan gedacht die boeken mee te nemen? ◦ Jazeker, ik heb _____ bij me.
- 11 – Weet jij waar mijn handschoenen liggen? ◦ Nee, ik heb _____ nergens gezien.
- 12 – Wanneer begint die cursus? ◦ Ik geloof dat _____ op 9 augustus begint en op 3 september eindigt.
- 13 – Heb je aan Esther en Mieke gevraagd hoeveel kandidaten er waren? ◦ Ja, dat heb ik _____ gevraagd, maar _____ wisten het niet precies.
- 14 – Weet jij of die bibliotheek ook 's avonds open is? ◦ Ja, _____ is tot elf uur 's avonds open.
- 15 – Heb jij dat programma nog gezien? ◦ Nee, _____ heb ik jammer genoeg niet gezien, want _____ begon om half twaalf en dat vond ik te laat.

A Theorie

Oefening 1

Zijn de vetgedrukte constituenten *bepaald, onbepaald, categoriaal of abstract*?

- 1a Gisteravond ontmoette ik **een Amerikaan**.
 b **Een Amerikaan** zou zo iets belachelijk vinden.
 c **De Amerikaan** die ik gisteren op dat feestje ontmoette, werkt bij de Europese Centrale Bank.
- 2a Weet jij wie de uitvinder van **de fiets** is?
 b **De fiets** staat voor het huis.
 c **Een fiets** is in Amsterdam een efficiënter vervoermiddel dan een auto.
- 3a Je moet **de medicijnen** vanavond innemen.
 b Je moet vanavond **medicijnen** innemen.
 c Er liggen hier **medicijnen** waarvan ik niet weet van wie ze zijn.
- 4a **Mannen** mogen niet in dat café komen.
 b **De mannen** die aan de marathon meedoen, lopen op dit moment in de Haarlemmerstraat.
 c Ik zoek **een man** die gevoel voor humor heeft.
- 5a **Een Van Gogh** is onbetaalbaar.
 b Ik zou graag **een Van Gogh** kopen, maar dat kan ik niet betalen.
 c **De Van Gogh** die bij die inbraak gestolen was, is gisteren door de politie teruggevonden.
- 6a **IJsberen** zijn wit.
 b In deze dierentuin hebben ze ook **een ijsbeer**.
 c **De ijsbeer** die twee jaar geleden in Blijdorp geboren is, is vorige week naar de dierentuin van Antwerpen overgebracht.

Oefening 2

In de volgende zinsparen is er in de meest voor de hand liggende interpretatie slechts één zin correct. Welke?

- 1a Tineke is pas twee jaar; ze gaat nog niet naar de school.
 b Tineke is pas twee jaar; ze gaat nog niet naar school.
- 2a Een vriendin van me woonde vroeger op het Rapenburg in Leiden.
 b Een vriendin van me woonde vroeger op Rapenburg in Leiden.
- 3a Toen ik twaalf was, wilde ik een sportlerares worden.
 b Toen ik twaalf was, wilde ik sportlerares worden.

- 4a Over het algemeen houden mannen meer van bier, en vrouwen meer van wijn, maar er zijn wel veel uitzonderingen.
b Over het algemeen houden mannen meer van het bier, en vrouwen meer van de wijn, maar er zijn wel veel uitzonderingen.
- 5a Kun je het nog een keer in Engels zeggen?
b Kun je het nog een keer in het Engels zeggen?
- 6a In de winter bloeien er weinig bloemen.
b In winter bloeien er weinig bloemen.
- 7a Ze zijn allebei arts van beroep.
b Ze zijn allebei de artsen van beroep.
- 8a Hij moest naar ziekenhuis.
b Hij moest naar het ziekenhuis.
- 9a Kan je proberen de volgende keer op tijd te komen?
b Kan je proberen de volgende keer op de tijd te komen?
- 10a Het Nederlands in Vlaanderen verschilt op een aantal punten van het Nederlands in Nederland.
b Nederlands in Vlaanderen verschilt op een aantal punten van Nederlands in Nederland.
- 11a Personeel heeft bezwaar tegen die procedure.
b Het personeel heeft bezwaar tegen die procedure.

B

Praktijk

Oefening 3

Vul in: *de, het, een* of *geen* lidwoord.

Voorbeeld: ___ koffie is op. Zou jij even naar ___ avondwinkel willen lopen om ___ koffie te kopen?

Antwoord: **De** koffie is op. Zou jij even naar **de** avondwinkel willen lopen om - koffie te kopen?

(- betekent: geen lidwoord.)

- 1 Mijn huis is erg gehorig. ___ heen en weer lopen van de bovenbuurman maakt me gek.
- 2 Mijn zwager is dierenarts, maar hij spreekt als ___ dominee.
- 3 Vorig jaar viel Pasen laat, maar dit jaar hebben we ___ vroege Pasen.
- 4 Mijn zus heeft ___ medicijnen gestudeerd en ik studeer ___ Engels.
- 5 Zaterdags is er markt in de stad. Er lopen dan altijd heel veel mensen op ___ straat.
- 6 Mijn zus zit al sinds haar zesde jaar op zangles; ze wil graag ___ operazangeres worden.
- 7 – Weet jij welk gebergte het hoogste is op aarde? ◦ Ja, ___ Himalaya staat bekend als ___ hoogste gebergte van ___ wereld.
- 8 Hij dacht dat hij ___ muziek hoorde, maar hij vergiste zich; het was ___ vogel die heel mooi aan het fluiten was.
- 9 's Winters gaan mijn zus en haar man altijd skiën, en in ___ zomer maken ze vaak ___ fietstocht.
- 10 Onze koningin is vier dagen in ___ China geweest. Bij haar thuiskomst werd zij door ___ pers op ___ Schiphol opgewacht.

Oefening 4

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

¹ ___ Surinaamse politie heeft gisteren in ² ___ woning in Paramaribo ³ ___ vier leden van ⁴ ___ drugsorganisatie gearresteerd. Er werden ⁵ ___ twee Colombianen en ⁶ ___ twee Nederlanders gearresteerd. Bij ⁷ ___ arrestatie zijn twintig kilo cocaïne en ⁸ ___ groot bedrag aan dollars en euro's in beslag genomen.

Oefening 5

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

In ¹ ___ komende dagen is het in ons land rustig, zwaarbewolkt weer. Hier en daar komt ² ___ mist voor of ³ ___ lichte motregen. ⁴ ___ rustige weer wordt veroorzaakt door ⁵ ___ krachtig hogedrukgebied dat zich manifesteert boven ⁶ ___ Midden-Europa, met ⁷ ___ uitloper naar ons land. Morgen is ⁸ ___ weer grotendeels identiek aan dat van vandaag. Het wordt opnieuw ⁹ ___ rustige, bewolkte dag.

Oefening 6

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

¹ ___ advocaten van ² ___ koningin Elizabeth dreigen ³ ___ hoofdredactie van ⁴ ___ dagblad *The Sun* met ⁵ ___ proces, omdat ⁶ ___ krant ⁷ ___ kersttoespraak van ⁸ ___ Britse vorstin publiceerde voordat die was uitgesproken. Volgens ⁹ ___ advocaten was er sprake van ¹⁰ ___ schending van ¹¹ ___ copyright.

Oefening 7

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

Honderden verslaafden die zich, zonder ¹ ___ vervoersbewijs ophielden in ² ___ metrostations Waterloooplein en Nieuwmarkt hebben gisteravond ³ ___ proces-verbaal gekregen en zijn ⁴ ___ metrostations uitgezet. ⁵ ___ actie was gericht tegen ⁶ ___ overlast die ⁷ ___ junks in ⁸ ___ ondergrondse veroorzaken. ⁹ ___ Gemeente Vervoerbedrijf probeert al langer ¹⁰ ___ overlast voor metroreizigers tegen te gaan. ¹¹ ___ onbedoeld gevolg van ¹² ___ acties kan zijn dat veel verslaafden naar andere metrostations trekken en dat ¹³ ___ overlast dus alleen maar verplaatst wordt.

Oefening 8

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

In ¹ ___ jaren na ² ___ Tweede Wereldoorlog waren er nog niet zoveel auto's als nu. Daarom konden ³ ___ kinderen toen ook veiliger buitenspelen dan tegenwoordig. Ouders lieten in ⁴ ___ begin van ⁵ ___ jaren vijftig zonder problemen ⁶ ___ driejarig kind alleen op straat spelen, eventueel met ⁷ ___ ouder broertje of zusje.

Mijn vader kocht ⁸ ___ auto in 1959, ⁹ ___ tweedehands Morris Minor. ¹⁰ ___ auto was heel klein, en op ¹¹ ___ achterbank was plaats voor hoogstens twee kleine kinderen, maar wij stapten er met ¹² ___ hele familie in: vader, moeder en vier kinderen.

We zaten dus dicht tegen elkaar aan, en dat gaf natuurlijk vaak ¹³ ___ ruzie. ¹⁴ ___ motor was niet zo sterk, en wanneer we ¹⁵ ___ berg op moesten, kon ¹⁶ ___ motor ¹⁷ ___ gewicht van zes personen niet aan, en moesten we allemaal uitstappen. Boven aan ¹⁸ ___ berg mochten we dan weer instappen. Eén keer veroorzaakte dat bijna ¹⁹ ___ ongeluk. Wij, ²⁰ ___ kinderen, waren al ingestapt, en toen begon ²¹ ___ autootje opeens te rijden! Mijn vader kon er nog net op ²² ___ tijd inspringen, en ons voor ²³ ___ gevaarlijke rit behoeden. Na ²⁴ ___ vakantie kocht mijn vader ²⁵ ___ Ford Taunus, met ²⁶ ___ sterke motor.

Oefening 9

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

Twintig doden bij branden Californië

SAN DIEGO – ¹ ___ brandweerman is gisteren om het leven gekomen bij ² ___ blussen van de bosbranden in ³ ___ omgeving van ⁴ ___ Californische stad San Diego. Er is tevens ⁵ ___ lijk gevonden van ⁶ ___ ander slachtoffer. Het aantal doden als gevolg van ⁷ ___ branden komt daarmee op twintig, inclusief twee in Mexicaans Californië. Inmiddels bestrij-

den ongeveer 13.000 brandweerlieden ⁸ ___ vuur dat al 2100 woningen en 246.000 hectare land heeft verwoest. De autoriteiten vrezen dat ⁹ ___ vuurzee tot ‘apocalyptische’ omvang uitgroeit, wanneer de vlammen dode en/of zieke bossen bereiken.

Naar: *Het Parool*, 30 oktober 2003.

Oefening 10

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

Verdachten gepakt Marriott-aanslag

JAKARTA – Twee verdachten van de bomaanslag op ¹ ___ Marriott Hotel in augustus in Jakarta zijn vandaag aangehouden. ² ___ verdachten werden aangehouden als Tohir en Ricky Putranto. Tohir was een van ³ ___ meest gezochte figuren

in Zuidoost-Azië wegens zijn betrokkenheid bij aanslagen. Bij ⁴ ___ bomaanslag op het Marriott Hotel kwamen twaalf mensen om en vielen 150 gewonden. Onder hen was één Nederlander.

Naar: *Het Parool*, 30 oktober 2003.

Oefening 11

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

Politie Rio mijdt bendeoorlogen

RIO DE JANEIRO – Bij ¹ ___ vuurgevecht tussen leden van ² ___ drugsbende zijn gisteren in Rio de Janeiro twaalf mensen om het leven gekomen en raakte ³ ___ elfjarig meisje gewond. ⁴ ___ gevecht vond plaats in ⁵ ___ sloppenwijk Moro de Dende, waar net als in vele andere *favelas* ⁶ ___ drugsbendes de dienst uitmaken.

⁷ ___ politie greep tijdens ⁸ ___ vuurgevecht niet in uit vrees zelf onder vuur te komen. Voor ⁹ ___ komende toeristenseizoen heeft ¹⁰ ___ politie van Rio ¹¹ ___ ‘strandbrigade’ samengesteld van agenten in badpak die zich onder de bezoekers mengen.

Naar: *Het Parool*, 30 oktober 2003.

Oefening 12

Vul in: *de, het, een* of geen lidwoord.

Het komt een paar keer per ¹ ___ jaar voor dat iemand met ² ___ goede algemene ontwikkeling ³ ___ ziekenhuis binnenstapt en zegt: ‘Ik ben ⁴ ___ chirurg’. Als hij zich dan maar arrogant genoeg gedraagt, hoeft hij zich niet als ⁵ ___ arts te legitimeren en wordt hij aangenomen.

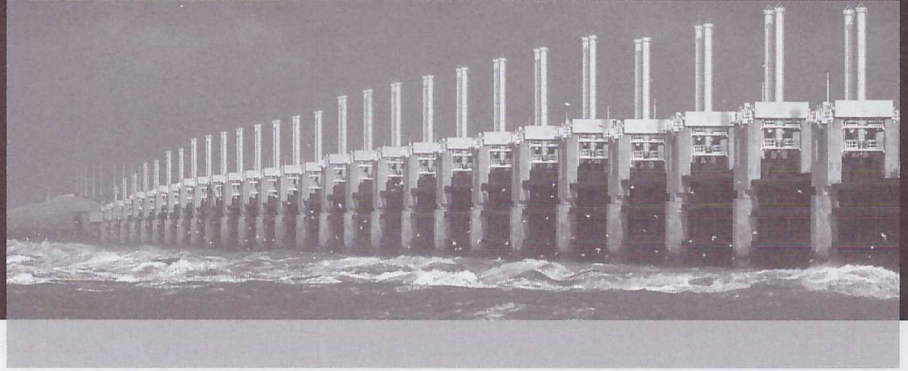
Meestal blijkt pas na enkele maanden dat hij ⁶ ___ bedrieger is. Niet omdat hij als ⁷ ___ slager heeft staan opereren, of omdat het percentage operaties met ⁸ ___ dodelijke afloop onrustbarend steeg, maar door ⁹ ___ toevalligheid.

In welke beroepen kan zo iets nog meer gebeuren? Alleen in beroepen waarin ¹⁰ ___ groot beroep op de intuïtie wordt gedaan en men niet onmiddellijk door ¹¹ ___ gebrek aan ¹² ___ feitenkennis door de mand valt. Het is dus bijvoorbeeld niet mogelijk je uit te geven voor ¹³ ___ chemicus of ¹⁴ ___ fysicus, of je voor te doen als ¹⁵ ___ waterbouwkundig ingenieur. Maar als je ¹⁶ ___ goed toneelspeler bent, is het wel mogelijk lang vol te houden dat je ¹⁷ ___ dominee of ¹⁸ ___ journalist bent.

6

Het aanwijzend voornaamwoord

A Theorie

Oefening 1

Geef aan of het aanwijzend voornaamwoord in de volgende zinnen aanwijzend of verwijzend gebruikt wordt.

- 1 Ik vind **deze** stoel veel beter zitten dan **die**.
- 2 Wil je **dit** stukje kaas of heb je liever **dat**?
- 3 Heb je alle foto's met **deze** camera gemaakt?
- 4 – Wat vind je van **dat** nieuwe boek van Mulisch? ◦ O, **dat** heb ik nog niet gelezen.
- 5 – Weet je dat er een lange file staat op de A10? ◦ Ja, **dat** heb ik gehoord.
- 6 Wat vind je van **die** nieuwe zomermode die gisteren in Parijs gepresenteerd is?
- 7 **Deze** auto's hebben een veel krachtiger motor dan **die**.
- 8 **Dat** stuk dat jij zou schrijven voor het juni-nummer; kunnen we **dat** een dezer dagen verwachten?
- 9 – Zullen we een wandeling gaan maken? ◦ Ja, laten we **dat** doen.
- 10 Wat vind je van het optreden van **die** nieuwe Belgische minister van Buitenlandse Zaken?

B Praktijk

Oefening 2

Vul het juiste aanwijzend voornaamwoord in: *dit, dat, deze of die*.

Voorbeeld: Wil je _____ koptelefoon, of wil je _____, die daar in de hoek ligt?

Antwoord: Wil je **deze** koptelefoon, of wil je **die**, die daar in de hoek ligt?

- 1 _____ jas die je gisteren bij V&D hebt gezien en die je wilde kopen, die is al weg.
- 2 Welk glas wil je? Dit of _____?
- 3 _____ mes is veel te bot om het vlees mee te snijden, maar daar zie ik een mes liggen dat er scherp uitziet. Kan je me _____ even aangeven?
- 4 _____ dropjes vind ik niet lekker, maar _____ wel.
- 5 _____ camera's die hier op tafel staan, zijn allemaal in de uitverkoop; _____ camera's daar niet.
- 6 Deze oefening is moeilijk, maar _____ andere niet.
- 7 Ik erger me zo aan _____ sarcastische opmerkingen die hij altijd maakt.
- 8 Zal ik voor dit concert kaartjes kopen of ga je liever naar _____ andere?
- 9 – Weet je dat mijn ouders volgende week op bezoek willen komen? ◦ Ja, _____ weet ik. _____ heb je eergisteren al gezegd.
- 10 – Ken je die nieuwe chef van de afdeling Inkoop? ◦ Nee, _____ ken ik niet. Is het een aardige man?

Oefening 3

Vul het juiste aanwijzend voornaamwoord in (*dit, dat, deze of die*), of één van de elementen *hier of daar* (die in combinatie met een voorzetsel een voornaamwoordelijk bijwoord vormen).

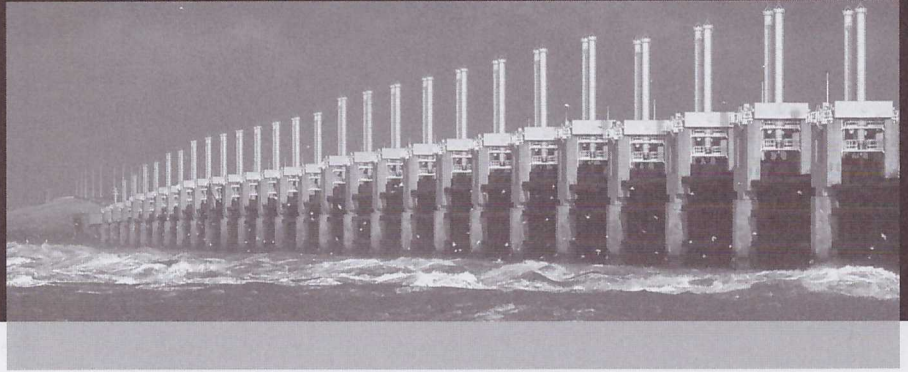
Voorbeeld: – Mag ik op ___ papiertje dat daar ligt iets schrijven? ◦ Ja, ___ mag je op schrijven.

Antwoord: – Mag ik op **dat** papiertje dat daar ligt iets schrijven? ◦ Ja, **daar** mag je op schrijven.

- 1 – Heb je gelezen dat de rente met 0,3% omlaaggaat? ◦ Ja, _____ heb ik gelezen. _____ stond gisteren een artikel over in *NRC Handelsblad*.
- 2 – Heb je gehoord dat Robbie Williams vanavond op de televisie is? ◦ O, _____ vind ik leuk. _____ ga ik zeker naar kijken.
- 3 _____ stoel daar in de hoek moet opnieuw bekleed worden.
- 4 _____ tekeningen vind ik mooi, maar die andere, _____ vind ik niet veel aan.
- 5 Dat artikel van Michael Stein dat vorige week in de krant stond, _____ zijn heel veel reacties op gekomen.
- 6 Dat andere werk kan nog wel even wachten, maar zou je me _____ even mee kunnen helpen?
- 7 – Waar heb jij die kopieermachine voor nodig? ◦ O, _____ maak ik zeker tweehonderd kopieën per week mee, dus _____ heb ik echt wel nodig.
- 8 Deze kamer wil ik niet. Zou ik _____ andere nog even mogen zien?
- 9 – Heb je gehoord dat er volgende week een congres is in Amsterdam? ◦ Ja, _____ heb ik gehoord, maar _____ weet ik verder niets van.
- 10 – Werk jij met Linux? ◦ Nee, _____ werk ik niet mee. _____ vind ik te moeilijk.
- 11 – Heb je kritiek op die plannen? ◦ Nee hoor, _____ heb ik helemaal geen kritiek op. _____ zijn wat mij betreft in orde.
- 12 Wil je deze fiets of heb je liever _____?
- 13 – Wat vind je dat ik moet doen? Bij dat bedrijf blijven werken of ontslag nemen? ◦ O, _____ bemoei ik me niet mee, hoor. _____ moet je zelf maar uitmaken.
- 14 Haar haar is korter dan _____ van Helena.
- 15 De methode van dr. Schenk werkt beter dan _____ van dr. Larsen.

7

Het bezittelijk voornaamwoord

A Theorie

Oefening 1

In welke zinnen kunnen de vetgedrukte volle vormen van de bezittelijke voornaamwoorden vervangen worden door gereduceerde vormen? (Ga uit van de meest voor de hand liggende interpretatie.)

- 1 Ik denk dat **mijn** voorstel een stuk beter is dan dat van jou.
- 2 De meeste scripties zijn niet zo geweldig, maar **haar** scriptie vormt echt een uitzondering op die regel.
- 3 Ik ben bang dat ik **mijn** creditcard ergens heb laten liggen.
- 4 Els, mag ik **jouw** pen even gebruiken?
- 5 **Zijn** bureau is altijd goed opgeruimd, maar op dat van mij is het altijd een chaos.
- 6 Wie **zijn** werkstuk niet voor 30 juni inlevert, kan dit jaar niet meer **zijn** diploma halen.
- 7 De meeste ouders komen naar de ouderavond, maar **haar** ouders komen niet.
- 8 De meeste studenten hebben vrij veel fouten gemaakt, maar in **jouw** tekst heb ik geen fouten kunnen ontdekken.

Oefening 2

In de volgende zinnen zit steeds één fout. Verbeter die fout.

- 1 Mag ik jou woordenboek even lenen?
- 2 Mevrouw, zou u u radio iets zachter kunnen zetten?
- 3 In m'n klas zitten 32 leerlingen; in die van Henk 27.
- 4 Zou u iets harder willen praten? Ik kan uw niet verstaan.
- 5 Pardon meneer, kunt u je tas ergens anders zetten?

B Praktijk

Oefening 3

Vul het bezittelijk voornaamwoord in dat correspondeert met het gegeven antecedent.

Voorbeeld:

(antecedent) (oefenzin)

- ik a Weet je waar ___ sleutels liggen?
Erik b Erik heeft ___ vakantie in augustus gepland.

Antwoord: a Weet je waar **mijn** / **m'n** sleutels liggen?
b Erik heeft **zijn** / **z'n** vakantie in augustus gepland.

een vrouw 1 _____ ouders zijn allebei overleden, maar die van haar man leven nog.

wij 2 Heb je _____ nieuwe huis al gezien?

Marie 3 Marie denkt erover _____ haar rood te laten verven.

ik 4 Vroeger woonden _____ vrienden allemaal in Amsterdam, maar tegenwoordig wonen ze over het hele land verspreid.

jij 5 Weet je dat de lichten van _____ auto nog branden?

- Wim 6 Wim is van plan _____ huis te verkopen en naar het buitenland te gaan.
- wij 7 's Zomers zitten we liever in _____ eigen tuin dan dat we op vakantie gaan.
- jij 8 Zijn dat _____ papieren of zijn al die papieren van mij?
- ik 9 _____ kinderen zijn, geloof ik, meer in sport geïnteresseerd dan die van jou.
- zij (meervoud) 10 Zij hebben _____ testament laten veranderen.
- Anna 11 Anna heeft _____ baan opgezegd. Ze zegt dat ze een wereldreis wil gaan maken.
- jullie 12 Ik wist helemaal niet dat jullie een nieuw huis hadden gekocht. Is _____ oude huis dan verkocht?
- u 13 Pardon mevrouw, heeft _____ televisie ook zo'n slecht beeld vanavond?
- u 14 Heren, u kunt _____ spullen hier rustig achterlaten; de garderobe is bewaakt.
- wij 15 Toen we op het vliegveld van Barcelona kwamen, bleek dat _____ koffers verdwenen waren.
- wij 16 _____ leraar Geschiedenis kan fantastisch vertellen.
- iedereen 17 Wie _____ racket vergeten is, kan er een huren in de kantine.
- Jan 18 Jan heeft _____ vriendin gevraagd bij hem te komen wonen.
- die mensen 19 Die mensen hebben een zwembad in _____ tuin laten aanleggen.
- jullie 20 Wonen _____ kinderen nog bij jullie thuis of zijn ze al het huis uit?

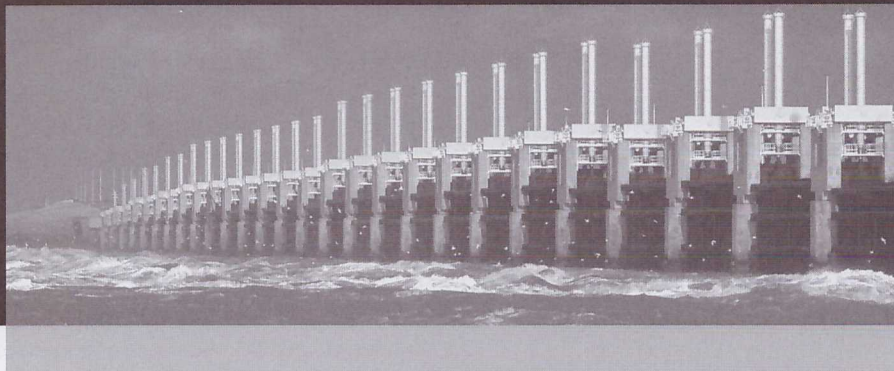
Oefening 4

Vervang de vetgedrukte woordgroepen door *zelfstandige vormen* van het bezittelijk voornaamwoord.

Voorbeeld: Jouw fiets rijdt lekkerder dan **mijn fiets**.

Antwoord: Jouw fiets rijdt lekkerder dan **de mijne / die van mij**.

- 1 Jullie tuin ziet er een stuk beter uit dan **onze tuin**.
- 2 Onze cursus duurt een week langer dan **hun cursus**.
- 3 Wil je op mijn computer werken of werk je liever op **jouw computer?**
- 4 Ik vind dat haar haar een stuk beter geknipt is dan **mijn haar**.
- 5 Ons huis is voor drie ton verkocht. **Haar huis** voor tienduizend euro minder.
- 6 Zijn plan heeft nog van niemand steun gekregen. **Ons plan** wordt door veel mensen gesteund.
- 7 Zullen we in mijn kamer gaan zitten of zit u liever in **uw kamer?**
- 8 Hun kinderen zitten op muziekles. **Onze kinderen** niet.
- 9 Ik vind dat jouw radio veel mooier klinkt dan **mijn radio**.
- 10 Jullie stoelen zitten veel beter dan **onze stoelen**.

A Theorie

Oefening 1

Geef aan welke woorden adjectieven zijn in de volgende zinnen, en bepaal of ze attributief, predicatief of adverbiaal gebruikt worden.

Voorbeeld: Volgend jaar wordt het programma drastisch veranderd.

Antwoord: **Volgend** en **drastisch** zijn adjectieven. **Volgend** wordt attributief gebruikt; **drastisch** wordt adverbiaal gebruikt.

- 1 Als ik voor dat laatste examen slaag, geef ik een heel groot feest.
- 2 Ik heb het Koninklijk Concertgebouworkest nog nooit zo mooi horen spelen als afgelopen week.
- 3 Hij is opgetogen, omdat er over zijn laatste boek een aantal positieve recensies zijn verschenen.
- 4 Die pianist speelt die sonate extreem langzaam.
- 5 De Nederlandse kust is vorige week ernstig verontreinigd door een ongeluk met een grote Liberiaanse tanker.
- 6 Na lange tijd is het weer een beetje stil geworden rond het Britse koningshuis.
- 7 Jan werkt hard, maar het is volgens mij overduidelijk dat Marie het hardste van iedereen werkt.
- 8 In de hal van het Centraal Station stonden ongeveer vijftig dronken voetbalsupporters de Amsterdamse politie dom te provoceren.
- 9 Ik word moe van al die kritische opmerkingen.
- 10 Er wordt de komende dagen warm weer verwacht.

Oefening 2

Kies de juiste zin uit de twee mogelijkheden. Probeer voor uzelf te formuleren waarom de andere zin niet goed is.

- 1 a Ik heb genoeg lekker in huis; we kunnen vanavond heerlijk eten.
b Ik heb genoeg lekkers in huis; we kunnen vanavond heerlijk eten.
- 2 a De meeste verpakkingen zijn van plastic en dat is zeer slecht voor het milieu.
b De meeste verpakkingen zijn plastic en dat is zeer slecht voor het milieu.
- 3 a De jongeman wilde een gouden ring kopen voor zijn vriendin, maar hij kon zich slechts een zilver veroorloven.
b De jongeman wilde een gouden ring kopen voor zijn vriendin, maar hij kon zich slechts een zilveren veroorloven.
- 4 a Ik vind timmeren leuk, maar schilderen nog heel leuker.
b Ik vind timmeren leuk, maar schilderen nog veel leuker.
- 5 a De minister van Verkeer en Waterstaat wil meer geld beschikbaar stellen voor het openbare vervoer.
b De minister van Verkeer en Waterstaat wil meer geld beschikbaar stellen voor het openbaar vervoer.

- 6a Na drie verlorene wedstrijden ontstond er een crisis bij die voetbalclub.
b Na drie verloren wedstrijden ontstond er een crisis bij die voetbalclub.
- 7a Je moet een paar huizen verder zijn.
b Je moet een paar huizen verrer zijn.

B Praktijk

Oefening 3

Geef de adjectieven in de volgende zinnen de juiste vorm: met of zonder de uitgang *-e*.

Voorbeeld: Wie houdt er nou niet van (zout) haring en een (koud) borreltje?
Antwoord: Wie houdt er nou niet van **zoute** haring en een **koud** borreltje?

- 1 (Hoog) bomen vangen veel wind.
- 2 (Oud) nieuws is geen nieuws.
- 3 (Oud) jenever smaakt iets zoeter dan (jong) jenever.
- 4 De niet (verkocht) kaartjes kan je vanaf (aanstaand) maandag terugbrengen.
- 5 Ik ken je (nieuw) telefoonnummer nog niet uit mijn hoofd.
- 6 Ik wil een (ander) huis en een (ander) baan.
- 7 Ik denk dat het (slecht) weer nog wel een paar dagen zal aanhouden.
- 8 Er is een wereld van verschil tussen (Engels) en (Italiaans) koffie.
- 9 Ik houd meer van (geel) dan van (rood) tulpen.
- 10 Een (nieuw) fiets kost tegenwoordig al gauw achthonderd euro.

Oefening 4

Geef de adjectieven in het volgende stuk hun juiste vorm: met of zonder de uitgang *-e*.

De dierentuin

¹(Vorig) week ging ik met mijn dochttertje naar de dierentuin. Zij had zich er van tevoren ²(enorm) op verheugd, en liep ³(vrolijk) ⁴(lachend) en ⁵(zingend) voor mij uit. 'Waar wil je eerst naartoe?' vroeg ik haar. 'Naar de giraffen!' Ze was heel zeker van haar ⁶(snel) besluit. 'Schiet nou op! Loop wat harder!' riep ze, terwijl haar ⁷(blond) haar in de ⁸(hard) wind danste. 'Ik zie ze al! Wat een ⁹(lang) halzen en wat een ¹⁰(lief) kopjes hebben ze, hè?' 'Kijk eens naar dat ¹¹(klein) meisje daar,' hoorde ik iemand ¹²(fluisterend) zeggen. 'Wat een ¹³(leuk) kindje, hè?' ¹⁴(Trots) keek ik met ze mee naar Roosje, en voelde me ¹⁵(blij). 'Nu gaan we naar de olifanten,' besloot Roos, nadat ze ¹⁶(lang) en ¹⁷(aandachtig) naar de giraffen had gekeken. 'Ik wil hun ¹⁸(lang) slurven zien. Vind je dat ¹⁹(goed), mamma?' 'Ja, hoor, kom maar ²⁰(gauw) mee, geef me een ²¹(stevig) hand, dan kunnen we samen ²²(groot) stappen maken.' Daarna volgden nog de ²³(eng) slangen, een ²⁴(grappig) aapje, de ²⁵(gevaarlijk) leeuwen, een ²⁶(zingend) vogeltje en vier ²⁷(ondeugend) zeehondjes. Toen was Roosje ²⁸(moe) en ²⁹(uitgekeken) op de dierentuin, en wilde ze zo ³⁰(snel) mogelijk weer naar ons ³¹(gezellig) huis.

Oefening 5

Vul de juiste vorm van het adjectief in. Vul op de open plaatsen *dan*, *even* of *als* in.

Voorbeeld: Tomaten zijn per kilo ruim een euro (duur) ____ appelen.
Antwoord: Tomaten zijn per kilo ruim een euro **duurder dan** appelen.

Tomaten	€ 2,95 per kilo
Appelen	€ 1,75 per kilo
Peren	€ 2,25 per kilo
Bananen	€ 1,75 per kilo
Mandarijnen	€ 2,25 per kilo
Aardbeien	€ 3,50 per kilo

Uit deze prijslijst blijkt dat aardbeien per kilo 55 cent ¹(duur) zijn ²_____ tomaten. Appelen en bananen blijken ³_____ ⁴(duur) en mandarijnen zijn ⁵_____ ⁶(duur) ⁷_____ peren. Bananen zijn veel ⁸(goedkoop) ⁹_____ aardbeien. Volgens de meeste artsen is fruit eten heel ¹⁰(gezond). Zij zeggen dat men veel ¹¹(goed) fruit kan eten ¹²_____ gebak of chocolade. Overigens zijn niet alle soorten fruit ¹³_____ ¹⁴(gezond). Citrusvruchten, bijvoorbeeld, bevatten ¹⁵(veel) vitaminen ¹⁶_____ bananen.

Oefening 6

Vul de juiste vorm van het adjectief in. Kies uit de *stellende trap*, de *comparatief* of de *superlatief*. (Soms is er meer dan één mogelijkheid.)

Van de twee Amsterdamse universiteiten is de Universiteit van Amsterdam de ¹(oud) en ²(groot). De UvA werd in 1632 opgericht en telt ongeveer 21.000 studenten. De Amsterdamse Vrije Universiteit dateert van 1880 en telt ongeveer 14.000 studenten. De Rijksuniversiteit van Utrecht is met ongeveer 23.000 studenten de ³(groot) van Nederland.

Leiden, een stad met een ⁴(mooi) ⁵(historisch) centrum, heeft de ⁶(oud) universiteit. De Leidse universiteit werd in 1575 opgericht. De universiteit van Maastricht, opgericht in 1976, is een van de ⁷(jong) universiteiten van het land.

In alle universiteitssteden is het voor studenten erg ⁸(moeilijk) om een kamer te vinden. De vraag naar kamers is veel ⁹(groot) dan het aanbod, en daardoor betaalt men als student algauw zo'n € 400 per maand voor een ¹⁰(klein) kamer. ¹¹(Groot) kamers zijn nog ¹²(duur). Omdat het ¹³(moeilijk) is om kamers te vinden, blijven sommige studenten een tijd bij hun ouders wonen.

Oefening 7

Vul de juiste vorm van het adjectief in. Kies uit de *stellende trap*, de *comparatief* of de *superlatief*. (Soms is er meer dan één mogelijkheid.)

Voorbeeld: Ik vind Leiden (mooi) dan Delft.

Antwoord: Ik vind Leiden **mooier** dan Delft.

- 1 Ik heb nog nooit iemand gezien die (zuur) keek dan jij nu!
- 2 Ik ben kwaad op de hele groep, maar op jou ben ik het (boos), omdat jij de oorzaak bent van de kwestie.
- 3 Ik heb liever een (vers) dan een (oud) broodje.
- 4 Van Harry Mulisch heb ik maar (weinig) boeken gelezen, maar van Jeroen Brouwers nog (weinig): dat vind ik zo'n (slecht) schrijver!
- 5 Jij bent (geïnteresseerd) in de grammaticaregels dan in het echte taalgebruik; dat is niet goed.
- 6 Jij wordt ook steeds (grijs)! Je moet je haar maar eens gaan verven!
- 7 Ik vind dat José Carreras een (mooi) stem heeft dan Pavarotti. Toch is Pavarotti een (goed) zanger, omdat hij (makkelijk) zingt dan Carreras. Daarnaast is Pavarotti veel (beroemd).
- 8 Zij was (blij) met de geboorte van haar kind dan ze ooit geweest was, ook al had ze eigenlijk liever een dochter dan een zoon gewild.
- 9 Dit is het (ingewikkeld) probleem dat ik ooit heb meegemaakt.
- 10 Ik was verbaasd dat zij die baan kreeg aangeboden, maar ik was nog (verbaasd) over het feit dat ze hem niet aannam. Ze wilde hem toch heel graag hebben?
- 11 Deze film is (bedoeld) om de mensen te informeren dan om ze te amuseren.

Oefening 8

Vul de juiste vorm van het adjectief in. Kies uit de *stellende trap*, de *comparatief* of de *superlatief*. (Soms is er meer dan één mogelijkheid.)

- 1 Gisteren zag ik Hella Haasse op de televisie. Ik vind haar echt een heel (goed) schrijfster.
- 2 Neem nu een zin als: *Rood staat je goed*. In deze zin is *rood* een (zelfstandig), en geen (bijvoeglijk) naamwoord.
- 3 Piet heeft twee dochters: Klaartje en Rozemarijn. Hij vindt ze allebei even (lief), maar hij houdt meer van de (jong), Rozemarijn.
- 4 Wat heb jij daar een (mooi), (antiek) tafeltje. Zo'n tafeltje zou ik ook wel willen.
- 5 Ik was niet zo (enthousiast) over zijn prestaties, maar hij is toch veel (intelligent) dan ik dacht.
- 6 Ingrid Bergman is de (mooi) vrouw die ik ooit gezien heb.
- 7 Ik houd meer van wijn dan van bier, maar ik vind melk het (lekker) van alle dranken.
- 8 Deze film met Julia Roberts vond ik (goed), maar vorige week zag ik haar in een veel (goed) rol.

- 9 Deze computer is veel (duur) dan mijn (vorig), maar hij is ook veel (snel).
 10 Ik heb drie bomen in de tuin staan, die alle drie even (hoog) zijn.
 11 Ik vind (zilveren) ringen meestal (mooi) dan (gouden).
 12 Wij vinden het heel (gezellig) als jullie op bezoek komen, maar we hebben liever dat jullie (volgend) keer wat (laat) komen.

Oefening 9

Spreekoefeningen in het gebruik van adjectieven.

Inleiding

Ga in groepjes van twee of drie personen met elkaar praten. Vergelijk een aantal zaken met elkaar en geef uw mening.

Gebruik daarbij veel adjectieven in de comparatief- en superlatiefvorm. Gebruik ook constructies als 'even mooi als', 'even mooi' en 'net zo mooi als'. Probeer ook het woord *graag* te gebruiken en de comparatief- en superlatiefvormen daarvan (*liever* en *'t liefste*).

Geen verschil

Ik vind karnemelk **even lekker als** gewone melk.

Ik vind karnemelk **net zo lekker als** gewone melk.

Ik vind karnemelk en gewone melk **even lekker**.

Ik drink **even graag** karnemelk **als** gewone melk.

Comparatief

Ik vind karnemelk **lekkerder dan** melk.

Ik vind melk **minder lekker dan** karnemelk.

Ik drink **liever** karnemelk **dan** melk.

Superlatief

Ik vind karnemelk **het lekkerst(e)**.

Ik drink **'t liefst(e)** karnemelk.

A Vergelijk enkele van de volgende steden met elkaar.

Praag	Parijs
Londen	Berlijn
Amsterdam	Brussel
Rome	Madrid
Utrecht	Gent
Antwerpen	Leiden
Alkmaar	Groningen

Adjectieven

mooi, lelijk, interessant, duur, levendig, druk, stoffig, (on)gastvrij, bouwvallig, verwaarloosd, groot, klein, ongezellig.

B Vergelijk enkele van de volgende soorten eten met elkaar.

Thais	Frans
Italiaans	Spaans
Chinees	Japans
Grieks	Marokkaans
Turks	Indiaas
Indonesisch	Nederlands

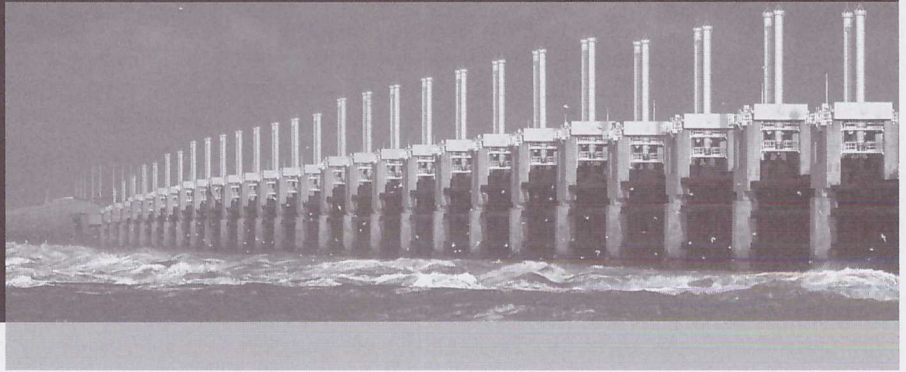
Adjectieven

lekker, heerlijk, duur, goedkoop, gezond, inferieur, voedzaam, smakeloos, pittig, verfijnd, vers, primitief, vet.

C Vergelijk componisten, muziekstijlen en musici op het terrein van de klassieke muziek, de popmuziek of de jazz.*Adjectieven*

mooi, prachtig, schitterend, lelijk, vreselijk, interessant, stimulerend, rustgevend, saai, eentonig, cool, ontroerend.

A

Theorie

Oefening 1

Geef aan welke woorden in het volgende stukje telwoorden zijn, en benoem ze. Maak daarbij onderscheid tussen bepaalde hoofdtelwoorden (BH), onbepaalde hoofdtelwoorden (OH), bepaalde rangtelwoorden (BR), onbepaalde rangtelwoorden (OR) en breukgetallen (BG).

'Wilt u me nog één keer vertellen hoe ik deze twee sommen moet oplossen, meneer?', vroeg Herman aan zijn onderwijzer. 'Drie maal vierentachtig plus drie vierde; zes gedeeld door twaalf zevende: hoe moet ik dat nou doen, dat kan ik echt niet zo snel begrijpen, hoor'.
'Dat geeft niet, Herman, veel leerlingen begrijpen dat niet meteen. Hoeveel is drie keer vierentachtig? Juist, tweehonderdtweeënvijftig, en dan drie vierde daarbij optellen; heb je er nu minder problemen mee? Schiet maar op met de tweede som, want straks gaan we met z'n allen een dictee maken. Tegen elven moet je de meeste sommen afhebben.

Oefening 2

In de volgende oefening worden verschillende mogelijkheden gegeven van de uitspraak van een telwoord. Welke van de drie mogelijkheden is de juiste?

Filips II

- 1a Filips de Tweede
- b Filips Twee
- c de tweede Filips

Bij die overstroming zijn meer dan 1800 mensen omgekomen.

- 2a meer dan achttienhonderd
- b meer dan duizend achthonderd
- c meer dan achttienduizend

Ik ben geboren op 25 januari 1955.

- 3a vijfentwintig januari duizend negenhonderd vijfenvijftig
- b twintigenvijf januari negentien vijfenvijftig
- c vijfentwintig januari negentien vijfenvijftig

Johannes XXIII

- 4a Johannes de drieëntwintigde
- b Johannes de drieëntwintigste
- c Johannes drieëntwintig

B Praktijk

Oefening 3

Vul de juiste vorm van de telwoorden *veel* en *weinig* in. Kies uit de *stellende trap*, de *comparatief* of de *superlatief*.

Voorbeeld: Jansen heeft erg (veel) gedaan voor die vereniging, maar zijn broer heeft er nog veel (veel) voor gedaan. Die werkte er echt dag en nacht voor.

Antwoord: Jansen heeft erg **veel** gedaan voor die vereniging, maar zijn broer heeft er nog veel **meer** voor gedaan. Die werkte er echt dag en nacht voor.

- 1 Ik houd (veel) van Spaanse en Italiaanse witte wijnen, maar nog (veel) van goede Loire-wijnen. Pouilly-Fumé vind ik het allerlekkerste. Daar houd ik (veel) van.
- 2 Die mensen hebben (veel) boeken dan ik. Ik heb er (weinig) dan duizend, maar zij hebben er (veel) dan 1500.
- 3 Ik heb niet (veel) aan dat project bijgedragen, maar Suzanne heeft er nog (weinig) aan gedaan. (Weinig) echter heeft John gedaan; die heeft echt niets gedaan.
- 4 Door de slechte prestaties van onze club zijn er dit jaar veel (weinig) toeschouwers naar de thuiswedstrijden komen kijken. Daardoor hebben we natuurlijk ook (weinig) inkomsten dan vorig jaar.
- 5 Er zijn vorig jaar niet (veel) ongelukken gebeurd op die weg, maar dit jaar gelukkig nog (weinig).
- 6 De (veel) mensen hebben een hekel aan regenachtig weer, maar ik vind 't lekker.
- 7 (Veel) mensen gaan op zo'n mooie dag naar het strand; er gaan er maar (weinig) naar een museum of naar een botanische tuin.

Oefening 4

In de volgende zinnen staan steeds twee vormen tussen haakjes; kies hieruit de juiste vorm.

Voorbeeld: Die man heeft zestien (maanden / maand) in de gevangenis gezeten.

Antwoord: Die man heeft zestien **maanden** in de gevangenis gezeten.

- 1 Vlees is tegenwoordig erg duur. Zo kost varkensvlees al ongeveer vier (euro / euro's) per pond.
- 2 Vier tiende (is / zijn) een breukgetal.
- 3 Jij bent ook nooit op tijd! Nu ben je weer vijftien (minuut / minuten) te laat.
- 4 Er (heeft / hebben) wel twee miljoen mensen naar dat programma gekeken.
- 5 Toen die inbreker beneden stond, (leek / leken) die tien (seconde / seconden) wel tien eindeloze (uur / uren).
- 6 Drie keer drie (is / zijn) negen.

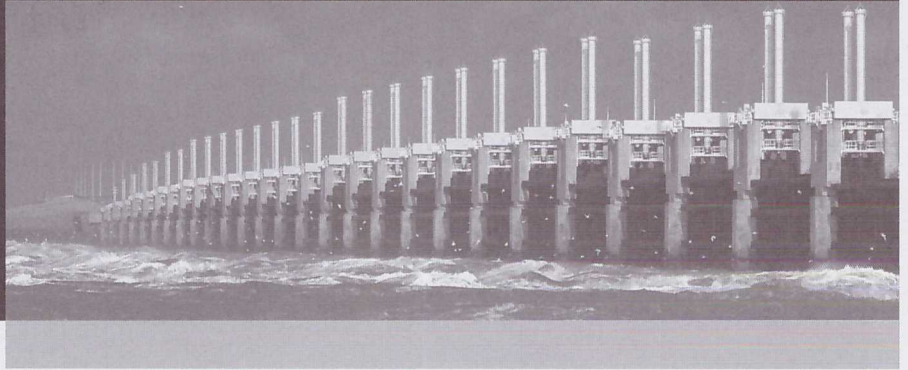
Oefening 5

Hoe worden de volgende getallen uitgesproken? Schrijf ze voluit op.

12, 80, 14, 3896, 1.457.903, $1\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 48.

11

Vormkenmerken van het werkwoord

A

Theorie

Oefening 1

Lees het volgende korte verhaal zorgvuldig door, zoek de onbekende woorden op in het woordenboek en voer daarna de opdracht uit op bladzijde 31.

Het verschil en de overeenkomst

Ik heb een tweeling gekend, een man en een vrouw van in de vijftig. In niets leken zij op elkaar, zij waren heel verschillend.

Hij was zachtaardig, verlegen. Een kleine, iets gebogen man met een baardje, gekleed in een rommelig zittend pak. Hij sprak onduidelijk, je moest moeite doen hem te verstaan.

Meestal trok hij zich terug in zijn bescheiden werkkamer, de wanden vol boeken, het bureau vol boeken. Maar de synagoge was zijn grote liefde, hij was heel vroom. Zijn eeuwig reddende vrouw, met een gezicht van een oud vogeltje, zuchtte wel eens teatraal: 'Jij met je synagoge!'

Zijn kleine, stevige zuster daarentegen, liep uit de pas. Op haar werktafel stonden series foto's: van haar huwelijken, haar minnaars, haar kinderen. Zij had veel gevoel voor humor, zij relativeerde graag. Met haar oudste zoon besprak zij haar nieuwste denkbeelden, zijn mening was voor haar van groot belang. (Met haar jongste zoon ging het niet zo goed, te zijner tijd zal ik daar nog over vertellen.) Eén ding hadden de broer en zuster gemeen. Beiden herinneren zich niets meer van hun jeugd van voor hun tiende verjaardag. Op die dag moesten zij onderduiken, met z'n tweeën. Zeer waarschijnlijk hebben hun ouders hen zo lang mogelijk nagekeken, voor het raam van het ouderlijk huis, toen zij op de autoped naar het pleintje reden aan het einde van de straat, waar oom Henk hen opwachtte. Zij hadden hun ster niet op. En wellicht hebben ze, zoveel ze konden, omgekeken en gezwaaid.

Beiden weten nog precies het moment waarop zij, met oom Henk, het huis van hun onderduikfamilie binnenstapten, het zwijgen van de nieuwe ouders, broers en zusters naast elkaar in de lage gang. De zware geur van boenwas, het tikken van de grote staande klok in de stilte van het verloren licht.

Een kwartier daarvoor hadden zij afscheidgenomen van hun ouders. Nu zul je zeggen, een kwartier is niet zo lang.

Maar hun vader en moeder kunnen zij zich niet herinneren. Hun stemmen niet, hun handen niet, hun gezichten niet. Niet het afscheid, niets.

Dát was de overeenkomst tussen hen.

Chaja Polak, uit: *Zomaar een vrijdagmiddag*, 1989.

Chaja Polak (1941) publiceerde verhalenbundels en later ook romans. *Zomaar een vrijdagmiddag* is haar eerste verhalenbundel. Haar voornaamste thema is het naoorlogse verdriet van joodse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Alfred Kossmann noemt haar werk 'heel suggestief, heel geloofwaardig en heel ingehouden poëtisch'.

A Zoek in de vorige tekst de zinnen op die een vorm van het imperfectum bevatten en bepaal of het werkwoord een regelmatige of een onregelmatige vorm heeft.

B Zoek de zinnen op die in het perfectum staan, en bepaal of de vorm van het voltooid deelwoord regelmatig of onregelmatig is, en met welk hulpwerkwoord (*hebben of zijn*) het perfectum gevormd is.

Oefening 2

Hieronder volgt een 'Lijst van regelmatige werkwoorden'. Geef aan voor welke werkwoorden het volgende geldt:

- a het imperfectum wordt gevormd door toevoeging van *-te* of *-ten* aan de ik-vorm;
b het voltooid deelwoord wordt gevormd door *ge-* + ik-vorm + *-t*.

Lijst van regelmatige werkwoorden:

1 waaien	10 strooien	19 loven
2 struikelen	11 bukken	20 blozen
3 lukken	12 bellen	21 pochen
4 passen	13 rammen	22 melden
5 duwen	14 wonen	23 juichen
6 krabben	15 stappen	24 branden
7 schudden	16 sarren	25 leven
8 boffen	17 pesten	
9 joggen	18 zetten	

Oefening 3

Hieronder volgt een 'Lijst van onregelmatige werkwoorden'. Geef het imperfectum (enkelvoud én meervoud) en het voltooid deelwoord van deze werkwoorden.

Voorbeeld:

Werkwoord	imp. enkelv.	imp. meerv.	volt. deelw.
Komen	kwam	kwamen	gekomen

Lijst van onregelmatige werkwoorden:

1 stijgen	8 sterven	15 ondervragen
2 weten	9 nadenken	16 overnemen
3 zitten	10 bestrijden	17 nemen
4 snijden	11 tegenhouden	18 helpen
5 vragen	12 beschrijven	19 eten
6 verkopen	13 onthouden	20 steken
7 opvallen	14 overlijden	

Oefening 4

Welke van de volgende werkwoorden worden met het hulpwerkwoord van tijd *hebben* gecombineerd en welke met het hulpwerkwoord van tijd *zijn*?

Werkwoorden:

1 doen	7 praten	13 luisteren
2 eten	8 sterven	14 groeien
3 slapen	9 zwemmen	15 verouderen
4 roken	10 dalen	16 lachen
5 varen	11 toenemen	17 lezen
6 afvallen	12 worden	18 zijn

Oefening 5

Geef de juiste vorm van het voltooid deelwoord van de volgende werkwoorden.

Werkwoorden:

1 herhalen	5 aankomen	9 geloven
2 ontmoeten	6 onderbetalen	10 overhouden
3 erkennen	7 bespreken	11 voorkómen
4 veranderen	8 vóórkomen	12 onderhandelen

Oefening 6

U wilt weten wat de betekenis is van onregelmatige verledentijdsvormen en voltooid deelwoorden die u niet kent. Bij welke infinitieven moet u dan kijken in het woordenboek?

Voorbeeld: tegenviel   aangebroken   stond ___ tegen
Antwoord: **tegenvallen**   **aanbreken**   **tegenstaan**

1 kwam ___ om	9 deed ___ op	17 voorgenomen
2 verzwegen	10 ondergedoken	18 opgebracht
3 opstak	11 opgetreden	19 behield
4 voorgedragen	12 voorgeschoten	20 verbleven
5 uitbracht	13 nam deel	21 onderging
6 sloot ___ af	14 tegenzat	22 herrezen
7 opgelopen	15 ondergeschoven	23 beviel
8 afgewezen	16 verdroeg	24 ontkwamen

B

Praktijk

De presensvormen

Oefening 7

Geef van de werkwoorden die tussen haakjes staan de juiste presensvorm.

Voorbeeld: Als u niet voor het eind van de maand (betalen), (krijgen) u grote moeilijkheden.

Antwoord: Als u niet voor het eind van de maand **betaalt, krijgt** u grote moeilijkheden.

- Het (verbazen) me erg dat hij al die fanmail persoonlijk (beantwoorden).
- (Vinden) jij ook dat hij de laatste tijd erg (veranderen) en veel vriendelijker (worden)?
- Als je nu (stoppen) met studeren, (betekenen) dat dat je vier jaar voor niets gewerkt (hebben).
- Als je vijfenzestig (zijn), (worden) je gedwongen te stoppen met werken.
- Ik (worden) over een paar minuten opgebeld uit Engeland. (Kunnen) het dan een beetje rustig zijn hier op de kamer?
- Als je me (beloven) dat je voor twaalven terug (zijn), (vinden) ik het goed dat je (gaan).
- Als er een grote vrachtwagen (langskomen), (schudden) het hele huis.
- Iedereen (worden) tegenwoordig per giro of per bank betaald.
- Hij (studeren) piano op het conservatorium, en dat (betekenen) voor zijn burens enige geluidsoverlast.
- We (landen) morgen waarschijnlijk rond half elf op Schiphol. Maar als die staking dan nog steeds (voortduren), (worden) het misschien wel veel later.
- Als je (uitrekenen) wat het (kosten) om dat huis altijd te blijven huren, dan (zien) je dat je beter (kunnen) kopen.
- Onze correspondent in Frankrijk (melden) dat er daar een regeringscrisis (dreigen).
- De olieprijs (dalen) de laatste weken. Daardoor (krijgen) Nederland ook minder voor het aardgas dat het (exporteren).
- Men (verwachten) dat er veel exemplaren van dat boek verkocht (zullen) worden.
- Meer dan de helft van de bevolking van dat land (werken) in de landbouw. De regering (doen) pogingen de industrie te stimuleren.

De vormen van het imperfectum en het voltooid deelwoord

Oefening 8

In de volgende drie teksten wordt informatie over het verleden gegeven. Geef van de tussen haakjes staande werkwoorden de juiste vorm. Als het werkwoord (in combinatie met een hulpwerkwoord) als voltooid deelwoord gebruikt wordt, moet u de juiste vorm van het *voltooid deelwoord* geven. Als het werkwoord niet met een hulpwerkwoord gecombineerd wordt, moet u de juiste vorm van het *imperfectum* geven.

Voorbeeld: Ik heb (horen) dat die collega van je die vroeger in Leiden (wonen), naar Haarlem (verhuizen) is.

Antwoord: Ik heb **gehoord** dat die collega van je die vroeger in Leiden **woonde**, naar Haarlem **verhuisd** is.

A

Middelzacht matras geeft minder rugpijn dan hard matras

De oude wijsheid dat iemand met lage rugpijn beter op een hard matras dan op een zacht matras kan slapen, is door een Spaans onderzoek ¹(onderuithalen). Rugpatiënten die een middelzacht matras ²(krijgen), ³(hebben) na drie maanden minder klachten dan patiënten met een hard matras.

Hoewel de optimale hardheid van matrassen bij rugklachten nooit is ⁴(onderzoeken), ⁵(blijken) een jaar geleden nog dat driekwart van de geïnterviewde Amerikaanse orthopeden mensen met rugpijn een hard matras adviseert. Medewerkers van de stichting Kovacs, een Spaanse non-profitorganisatie die onderzoek doet naar de beste aanpak van rugpijn, hebben nu de helft van 313 proefpersonen ⁶(laten) slapen op een hard matras (hardheid 2,3 volgens de Europese schaal die loopt van 1 voor keihard tot 10 voor allerzachtst) en de andere helft op een gemiddeld matras (hardheid 5,6). De deelnemers ⁷(hebben) allemaal al drie maanden last van rugpijn zonder dui-

delijke oorzaak. Die wordt vaak ⁸(wijten) aan slijtage van de tussenwervelschijven, maar dat is meestal niet aantoonbaar.

Na drie maanden waren de klachten bij alle deelnemers ⁹(afnemen), met 70% bij de groep met de harde matras en 80% bij de gemiddelde matras. Het verschil ¹⁰(zijn) duidelijker te zien bij de bewegingsvrijheid van de patiënten: 30% verbetering bij het harde matras en 50% bij het zachtere matras. Zeventien procent van de mensen met een hard matras ¹¹(zeggen) zelfs méér pijn te hebben ¹²(krijgen), ¹³(vergelijken) met 9% van degenen met een gemiddeld matras. Overigens ¹⁴(mogen) de deelnemers vragen om een ander matras, maar dat ¹⁵(doen) niemand. Dat is ook niet verbazingwekkend, want veel deelnemers ¹⁶(slapen) tot dan toe op matrassen van een respectabele leeftijd, gemiddeld zo'n acht jaar oud met uitschieters tot 34 jaar toe.

Naar: *The Lancet*, 15 november 2003, en *NRC Handelsblad*, 15 en 16 november 2003.

B

Vorbijganger steekt overvaller neer

Een 54-jarige man heeft dinsdagmiddag in Amsterdam een 34-jarige stadgenoot ¹(neer- steken) die vlak ervoor een juwelier in de Leidsestraat had ²(beroven). Op het moment dat dit ³(gebeuren), ⁴(houden) de overvaller een pistool gericht op het hoofd van een vrouwelijke politieagent.

De overvaller ⁵(gaan) er na de roof vandoor met een buit aan sieraden. In de Leidsestraat ⁶(komen) hij oog in oog te staan met twee agenten in een dienstauto. De man ⁷(dreigen) de vrouwelijke agent dood te schieten. De 54-jarige Amsterdammer, een toevallige voorbijganger, ⁸(zijn) getuige van de nood- situatie. Hij ⁹(trekken) zijn mes en ¹⁰(scha- kelen) de overvaller met één steek uit. De overvaller werd naar een ziekenhuis ¹¹(ver- voeren) om aan zijn verwondingen te worden ¹²(behandelen). Hij verkeert niet in levensgevaar.

De voorbijganger werd ¹³(aanhouden) en voor verhoor ¹⁴(meenemen) naar een politie- bureau. Politiewoordvoerder K. Wilting: 'In de allereerste plaats zijn wij ervoor dat de burgers de politie en elkaar steunen. Deze man heeft in een fractie van een seconde een beslissing ¹⁵(nemen) en daarnaar ¹⁶(han- delen). Zijn actie ¹⁷(zijn) natuurlijk niet zon- der gevaar.' Wilting laat weten dat de zaak 'heel formeel' moet worden ¹⁸(aanpakken). 'Er is iemand ¹⁹(neer- steken). De vraag of dat een strafbaar feit is ²⁰(zijn), moet worden ²¹(beantwoorden). Daarom is de man ²²(aan- houden). Uiteindelijk moet de rechter beslissen of er een strafuitsluitingsgrond is, zoals noodweer.'

Volgens Wilting had de 54-jarige man 'alle begrip' voor deze gang van zaken. Hij is na verhoor ²³(vrijlaten). (ANP)

Naar: *de Volkskrant*, 21 juli 1993.

C

Harrison Salisbury- Journalist pur sang (1908-1993)

De Amerikaanse journalist Harrison Salisbury, voormalig correspondent en redacteur van de *New York Times*, is maandag op 84-jarige leeftijd ¹(overlijden). Salisbury ²(worden) in de jaren vijftig bekend om zijn reportages uit de Sovjet-Unie, waarvoor hij in 1955 de Pullitzer Prize ³(ontvangen).

Behalve in de Sovjet-Unie ⁴(reizen) Salisbury ook in China. Hij ⁵(schrijven) meer dan 25 boeken, waarvan een aantal over zijn verblijf in beide landen. Het bekendst ⁶(worden) *The 900 Days: The Siege of Leningrad* en *The Long March: The Untold Story*. In zijn memoires, in 1988 ⁷(uitkomen) onder de titel *A Time of Change*, ⁸(schrijven) Salisbury dat hij bewondering ⁹(hebben) voor journalisten die onrecht aan het licht ¹⁰(brengen). Zelf ¹¹(brengen) hij tijdens de oorlog in Vietnam president Lyndon B. Johnson in verlegenheid door een bezoek aan de Noord-Vietnamese hoofdstad Hanoi. In december 1966 en januari 1967 ¹²(schrijven) hij in de *New York Times* dat de Verenigde Staten

niet-militaire doelen in Vietnam ¹³(bombarderen), ondanks ontkenningen van de regering. In 1971 ¹⁴(nemen) hij samen met een paar andere redacteurs de beslissing om de zogenoemde *Pentagon Papers* te publiceren, waarin gedetailleerde informatie ¹⁵(staan) over de bemoeienissen van de VS in Vietnam. Een verzoek van de toenmalige president, Nixon, om publicatie te verbieden werd door het Hooggerechtshof ¹⁶(afwijzen). Salisbury ¹⁷(worden) geboren in Minneapolis, in de staat Minnesota, op 14 november 1908. Hij ¹⁸(beginnen) zijn journalistieke carrière in 1927 bij het persbureau *United Press*. In 1949 ¹⁹(vertrekken) hij voor de *New York Times* als correspondent naar Moskou. Na zijn terugkeer naar New York ²⁰(schrijven) hij een serie spraakmakende artikelen over vuilnis in New York, jeugdbendes en criminaliteit onder jongeren. Daarna ²¹(zijn) hij tot zijn pensionering in 1973 verantwoordelijk voor de opiniepagina van de krant. (Reuter, AP)

Naar: *NRC Handelsblad*, 7 juli 1993.

Oefening 9

Vul de juiste presensvorm van *hebben of zijn* in.

Voorbeeld: De financiële positie van dat bedrijf _____ de laatste tijd erg verslechterd.

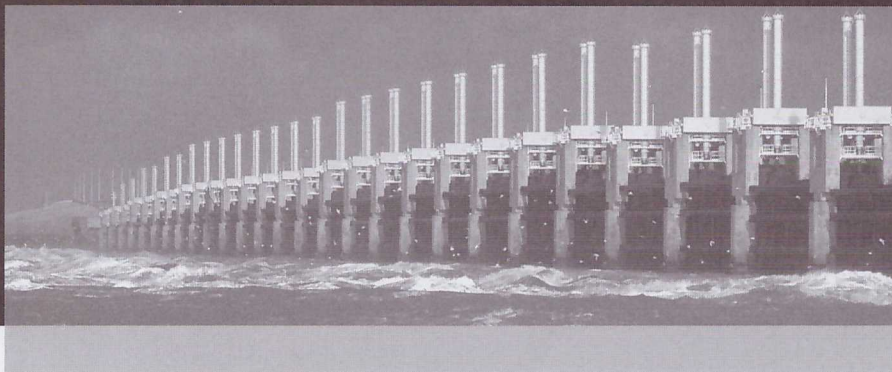
Antwoord: De financiële positie van dat bedrijf **is** de laatste tijd erg verslechterd.

- 1 We _____ om elf uur vertrokken.
- 2 Ans _____ die brief vorige week verstuurd, maar we _____ hem nog steeds niet ontvangen.
- 3 Zijn ouders _____ jarenlang alles voor hem betaald, maar sinds enige tijd _____ die situatie nu veranderd.
- 4 We _____ via Duitsland en Zwitserland naar Italië gereden.
- 5 Het vliegtuig _____ tien minuten geleden opgestegen.
- 6 We _____ iedere dag gezwommen, behalve die dag dat het zo verschrikkelijk regende.
- 7 Hij _____ in januari gestopt met roken, maar jammer genoeg _____ hij vorige week weer begonnen.
- 8 Het aantal werklozen _____ drastisch toegenomen.
- 9 _____ je wel eens in Venetië geweest?
- 10 Dat bloesje _____ vreselijk gekrompen, terwijl ik het helemaal niet warm gewassen heb.
- 11 Darwin _____ door zijn publicaties de biologie fundamenteel veranderd.
- 12 Wat _____ die bomen enorm gegroeid!
- 13 Hij _____ naar de overkant gekropen.
- 14 Dat meisje _____ een veel betere baan gekregen. Ook financieel _____ ze er erg op vooruitgegaan.
- 15 Hij _____ sinds het examen enorm opgebloeid.

12

Congruentie tussen subject en persoonsvorm

A Theorie

Oefening 1A

Geef aan wat het *subject* is van de volgende zinnen.

Oefening 1B

Als het subject bestaat uit een kern met een nabepaling, geef dan aan wat de *kern* is van het subject.

Voorbeeld: Een deel van de ontslagen werknemers wil harde acties gaan voeren.

Antwoord: **a** (*Het subject is:*) een deel van de ontslagen werknemers

b (*De kern van het subject is:*) deel

- 1 Er staat een massa protesterende mensen voor het stadhuis.
- 2 Men overweegt op het stadhuis de mobiele brigade op hen af te sturen.
- 3 Schaatsen moet je in de zomer of in het najaar kopen; niet in de winter bij temperaturen onder nul.
- 4 Het aantal bejaarden boven de 85 jaar is de afgelopen tien jaar flink toegenomen.
- 5 Iedereen vindt dat fantastisch.
- 6 Er waren nog twee bossen rozen over bij de bloemenstal.
- 7 De overheid zal snel met plannen moeten komen om aan die noodsituatie een einde te maken.
- 8 Er is een paar leren handschoenen gevonden.
- 9 In alle universiteitssteden gingen massa's studenten protesteren.
- 10 Gisteren stond er nog een vol krat pils op de gang.

B Praktijk

Oefening 2

Geef van het werkwoord, dat tussen haakjes staat, de juiste vorm. Gebruik het presens.

Voorbeeld: – Ik ben op *de Volkskrant* en op *Het Parool* geabonneerd. ◦ Oh, dat (zijn) allebei goede kranten.

Antwoord: – Ik ben op *de Volkskrant* en op *Het Parool* geabonneerd. ◦ Oh, dat **zijn** allebei goede kranten.

- 1 – We denken erover een paar Gazelle-fietsen te gaan kopen. ◦ Oh, dat kan je gerust doen. Dat (zijn) heel goede fietsen.
- 2 – Ken je die zus van hem? ◦ Ja, dat (zijn) een heel aardig meisje.
- 3 – Die mensen van de afdeling Voorlichting, kan je daar een beetje mee opschieten? ◦ Nee, dat (zijn) zonder uitzondering vervelende, arrogante opdoanders.
- 4 – Wat is die nieuwe baas van jou voor een type? ◦ Oh, dat (zijn) een heel aardig iemand.
- 5 – Wat hebben die mensen die vorig jaar oktober zijn aangenomen voor positie bij jullie op kantoor? ◦ Oh, op het ogenblik zitten ze nog op een onbelangrijke plaats, maar dat (worden) zeker belangrijke figuren.

Oefening 3

Geef van het werkwoord, dat tussen haakjes staat, de juiste vorm. Gebruik het presens.

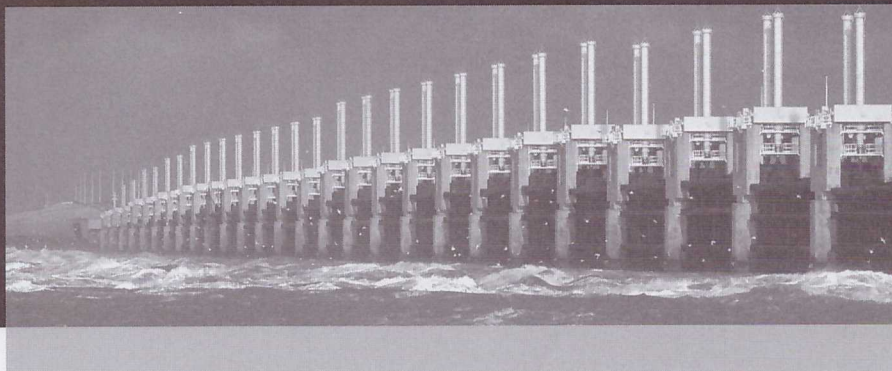
Voorbeeld: Als een kwart van alle mensen die we hebben aangeschreven (reageren), zijn we dik tevreden.

Antwoord: Als een kwart van alle mensen die we hebben aangeschreven **reageert**, zijn we dik tevreden.

- 1 Er (hebben) een heleboel mensen voor je opgebeld.
- 2 Die werkstukken van je (zijn) wel voldoende, maar er (zitten) nog een paar vervelende fouten in.
- 3 De pers (besteden) nu eenmaal meer aandacht aan negatieve dan aan positieve ontwikkelingen.
- 4 Wie op *Het Parool* geabonneerd (zijn), (hebben) ongetwijfeld wel eens iets van Johannes van Dam gelezen.
- 5 Ik vind het gek dat ik, die drie jaar bij die firma gewerkt (hebben), niets van die hele affaire gemerkt (hebben).
- 6 De vakbeweging (hebben) ingestemd met de voorstellen van de werkgevers.
- 7 De Balearen (liggen) in de Middellandse Zee.
- 8 Slechts 18% van de Britse bevolking (steunen) de politiek van de Britse premier.
- 9 Men (moeten) niet vergeten dat hij vroeger acteur is geweest.
- 10 Peper en zout (staan) op tafel.
- 11 Een grote groep huisartsen (zijn) het niet eens met die nieuwe wetgeving.
- 12 Een kwart van de Fransen (zeggen) op die partij te gaan stemmen.
- 13 *De Wetten* (zijn) de roman waarmee Connie Palmen debuteerde.
- 14 Iedereen (moeten) doen wat hij niet laten kan.
- 15 Volgende week woensdagavond (spelen) het Nederlands elftal tegen Denemarken.
- 16 Het percentage werkloze jongeren (zijn) in sommige provincies schrikbarend toegenomen.
- 17 Alles (staan) klaar voor het feest.
- 18 Wat de oorzaak is van die ziekte, (weten) men nog niet precies.
- 19 Wat er (moeten) gebeuren, (zijn) duidelijk.
- 20 Er (zijn) in juli en augustus een enorme hoeveelheid regen gevallen.
- 21 Er (zijn) massa's mensen op die aanbieding afgekomen.
- 22 Het aantal kerken in Amsterdam (zijn) in de afgelopen twintig jaar misschien wel gehalveerd.
- 23 Er (hebben) een paar mensen geklaagd over de akoestiek in die nieuwe concertzaal.
- 24 De Nederlandse justitie (bestrafen) dat type overtreding niet zo streng.
- 25 Het aantal allochtone kinderen op die school (bedragen) 40%.

13

Zijn, hebben en worden

A Theorie

Oefening 1

In de volgende zinnen komen vormen van het werkwoord *zijn* voor. Geef aan hoe die vormen functioneren. Kies daarbij uit de volgende functies:

z = zelfstandig werkwoord

k = koppelwerkwoord

ht = hulpwerkwoord van tijd

hp = hulpwerkwoord in een passieve zin

- 1 Goh, wat **is** dat een leuk idee!
- 2 Als ik in Utrecht **ben**, ga ik altijd even in dat antiquariaat kijken.
- 3 **Zijn** die brieven al verstuurd?
- 4 In de afgelopen tien jaar **is** de temperatuur met ruim een graad Celsius gestegen.
- 5 Zij **is** erg kwaad, omdat die fouten nog steeds niet verbeterd **zijn**.
- 6 Mijn vader **is** jarenlang lid van die vereniging **geweest**.
- 7 – Weet jij waar Guus **is**? ◦ Nee, dat weet ik niet; die **is** hier de hele dag nog niet **geweest**.
- 8 Bij het maken van de cd-rom **zijn** er een paar grote fouten gemaakt. Daarom **is** hij zo goedkoop.
- 9 Hij **is** erg trots omdat hij geselecteerd **is** voor het Nederlands elftal.
- 10 Er **is** gisteren een ernstig ongeluk gebeurd op de A10. Daarbij **zijn** vier mensen om het leven gekomen.

Oefening 2

In de volgende zinnen komen vormen van het werkwoord *hebben* voor. Geef aan hoe die vormen functioneren. Kies daarbij uit de volgende functies:

z = zelfstandig werkwoord

ht = hulpwerkwoord van tijd

- 1 Ze **hebben** nog niet op dat nieuws gereageerd.
- 2 Weet jij misschien of ze vanmiddag tijd **heeft**?
- 3 Ik **heb** de afgelopen jaren geen griep **gehad**.
- 4 Hij **had** een slecht humeur, omdat hij net gehoord **had** dat hij geen salarisverhoging kreeg.
- 5 Zij **heeft** vannacht nauwelijks geslapen, omdat haar dochtertje kiespijn **had**.

Oefening 3

In de volgende zinnen komen vormen van het werkwoord *worden* voor. Geef aan hoe die vormen functioneren. Kies daarbij uit de volgende functies:

k = koppelwerkwoord

hp = hulpwerkwoord in een passieve zin

- 1 Zij wil lerares Geschiedenis **worden**.
- 2 Martinus Nijhoff **wordt** algemeen beschouwd als een van de belangrijkste Nederlandse dichters van de twintigste eeuw.
- 3 Als hij directeur **wordt**, zal er veel gemopperd **worden**.
- 4 Nederlandse kinderen **worden** steeds langer.
- 5 Dertig jaar geleden **werd** er veel meer gerookt dan tegenwoordig.

Oefening 4

In de volgende zinnen komen veel vormen van de werkwoorden *zijn*, *hebben* en *worden* voor. Geef aan hoe die vormen functioneren. Kies daarbij uit de volgende functies.

Zijn	Hebben	Worden
z = zelfstandig werkwoord	z = zelfstandig werkwoord	-
k = koppelwerkwoord	-	k = koppelwerkwoord
ht = hulpwerkwoord	ht = hulpwerkwoord	-
van tijd	van tijd	
hp = hulpwerkwoord in een passieve zin	-	hp = hulpwerkwoord in een passieve zin

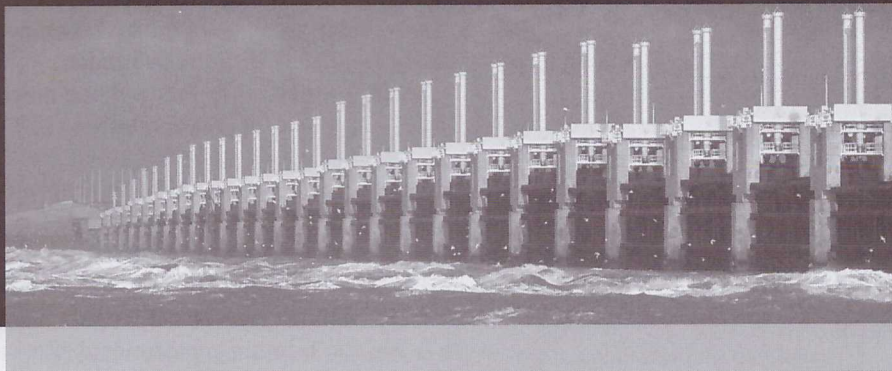
Voorbeeld: De situatie **is** drastisch veranderd: de directeur die niet goed functioneerde, **is** ontslagen en de personeelsleden **hebben** weer zin in hun werk.

Antwoord: is = ht; is = hp; hebben = z

- Hij **wordt** volgende week geïnstalleerd als burgemeester van Almere, maar eigenlijk **had** hij liever schrijver willen **worden**.
- Zijn boeken **zijn** in meer dan twintig talen vertaald en overall **hebben** ze groot succes **gehad**.
- Ik **ben** volgende week in Sydney. Ik zie daar erg naar uit, want ik **ben** nog nooit in Australië **geweest**.
- Ik **ben** de hele vakantie een beetje griepiger **geweest**, zodat ik niet erg van mijn vrije tijd **heb** kunnen genieten.
- Die trein **is** vijf minuten geleden vertrokken. Ik **ben** bang dat je zeker een uur moet wachten.
- Als je dat gedaan **had**, **was** je nu miljonair **geweest**.
- Ik **heb** absoluut geen tijd om iets voor je te doen. Ik **heb** opdracht gekregen om al mijn tijd aan het redigeren van die folders te besteden.
- Toen hij ziek **werd**, **zijn** we meteen naar het ziekenhuis gegaan.
- Toen vorige maand in Duitsland een lang interview met de fractievoorzitter van de SPD **werd** gepubliceerd, stak daarover een politieke storm op die nog steeds niet **is** uitgewoed.
- Op Sumatra **is** vanmorgen een militair vliegtuig neergestort. Het **is** nog niet bekend of er bij dat ongeluk mensen om het leven **zijn** gekomen.
- De Tweede Kamer **heeft** gisteren gestemd over de begroting van het Ministerie van Justitie. De begroting **is** met 62 stemmen tegen aangenomen.
- Het vredesoverleg over de crisis in dat land **wordt** maandag hervat. VN-functionarissen **hebben** vanmorgen meegedeeld dat de strijdende partijen daarmee **hebben** ingestemd.
- De goudprijs, die vorige week tot recordhoogte gestegen **was**, **is** vandaag fors teruggevallen.
- Toen de guerrilla's hoorden dat hun leider gevangengenomen **was**, besloten ze hun strijd op te geven.
- Het **wordt** steeds moeilijker om die crisis op te lossen. Er **zijn** al verschillende bemiddelingspogingen ondernomen, maar ze **zijn** allemaal mislukt.

14

Het gebruik van de werkwoordstijden

A Theorie

Oefening 1

Wijs in de volgende zinnen de *gezegdes in het presens* aan. Geef ook aan welke functie het presens heeft:

a heden	Praten over het heden.
b toekomst	Praten over de toekomst.
c verleden + heden	Praten over het verleden inclusief het heden.
d algemeen	Algemene uitspraken doen.
e verleden	Praten over het verleden.

Voorbeeld: Hij werkt al zestien jaar bij dat bedrijf.

Antwoord: werkt; c verleden + heden.

- 1 Morgenmiddag neemt de regering een aantal belangrijke beslissingen.
- 2 Er wordt op het ogenblik onderhandeld met de kapers van het vliegtuig.
- 3 De Nederlandse koning of koningin wordt in Amsterdam ingehuldigd.
- 4 Ik kan nu niet met je praten, want ik heb over vijf minuten een belangrijke vergadering.
- 5 Zit ik gistermiddag rustig te werken, komen er opeens twee opgewonden studenten mijn kamer binnen.
- 6 Zij woont al dertig jaar op hetzelfde adres.
- 7 Biljetten van vijfhonderd euro worden bijna nergens geaccepteerd.
- 8 Morgen wordt er verder gepraat.

Oefening 2

Wijs in de volgende zinnen de *gezegdes in het imperfectum* aan. Geef ook aan welke functie het imperfectum heeft:

a verleden ← verl.	Een beschrijving geven van gebeurtenissen uit het verleden als de aandacht van de luisteraar al verplaatst is naar het verleden.
b verleden: alg.	Praten over gewoontes en regelmatigheden uit het verleden.
c ander hdn./toek.	Fantaseren over een ander heden of een andere toekomst.

Voorbeeld: Kinderen werden in die tijd als kleine volwassenen beschouwd.

Antwoord: werden beschouwd; b verleden: alg.

- 1 (Ik heb gisteren bij Ellen gegeten.) Het was erg gezellig en Piet was er ook.
- 2 Vrouwen rookten nauwelijks in de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog.
- 3 Als ik jou was, deed ik het niet.
- 4 In die tijd werkte ik wel zestig uur per week.
- 5 (Anneke is gisteravond bij me geweest.) Ze kwam om half negen en om een uur of elf ging ze weer weg.
- 6 Dat soort gedrag werd vroeger niet geaccepteerd.
- 7 Nee, ik denk er niet over om over te werken. Misschien als ik beter betaald werd.

Oefening 3

Wijs in de volgende zinnen de *gezegdes in het perfectum* aan. Geef ook aan welke functie het perfectum heeft:

- a verleden ← hdn. Vanuit het perspectief van het heden informatie geven over het verleden.
 b volt. ← toek. Iets wat nog moet gebeuren als voltooid/afgerond voorstellen.

Voorbeeld: Heb je al boodschappen gedaan?

Antwoord: heb gedaan; a verleden ← hdn.

- 1 Als ik die brief geschreven heb, heb ik tijd om met je te praten.
- 2 Hij heeft toegegeven dat hij gefraudeerd heeft.
- 3 Als alle facturen gecontroleerd zijn, zal ik me een stuk rustiger voelen.
- 4 Hij is gisteren in het ziekenhuis opgenomen.
- 5 Dat vliegtuig is een half uur geleden geland.

Oefening 4

Wijs in de volgende zinnen de *gezegdes in het plusquamperfectum* aan. Geef ook aan welke functie het plusquamperfectum heeft:

- a voltooid ← verl. Een activiteit als voltooid voorstellen vóór een bepaald moment in het verleden.
 b ander verleden Fantaseren over een ander verleden.

Voorbeeld: Had ik dat maar eerder geweten!

Antwoord: had geweten; b ander verleden.

- 1 Toen hij hoorde dat hij geslaagd was, schreeuwde hij van vreugde.
- 2 Ze kreeg tranen in haar ogen, toen ze hoorde dat een van haar beste vrienden overleden was.
- 3 Toen ik las dat ons bedrijf door een Amerikaans concern opgekocht was, vroeg ik me af of alles niet heel erg zou veranderen.
- 4 Als je altijd je medicijnen ingenomen had, was dat ongeluk misschien wel niet gebeurd.
- 5 Als je je geld in dat bedrijf gestoken had, was je nu rijk geweest.

Oefening 5

Wijs in de volgende zinnen alle *gezegdes* aan. Bepaal in welke *tijdsvorm* ieder gezegde staat. Geef ook aan welke *functie* die tijdsvorm vervult. Kies bij de bepaling van de functie uit de aangegeven mogelijkheden.

Presens

a heden	Praten over het heden.
b toekomst	Praten over de toekomst.
c verleden + heden	Praten over het verleden inclusief het heden.
d algemeen	Algemene uitspraken doen.
e verleden	Praten over het verleden.

Imperfectum

a verleden ← verl.	Een beschrijving geven van gebeurtenissen uit het verleden als de aandacht van de luisteraar al verplaatst is naar het verleden.
b verleden: alg.	Praten over gewoontes en regelmatigheden uit het verleden.
c ander hdn./toek.	Fantaseren over een ander heden of een andere toekomst.

Perfectum

a verleden ← hdn.	Vanuit het perspectief van het heden informatie geven over het verleden.
b volt. ← toek.	Iets wat nog moet gebeuren als voltooid/afgerond voorstellen.

Plusquamperfectum

a voltooid ← verl.

Een activiteit als voltooid voorstellen vóór een bepaald moment in het verleden.

b ander verleden

Fantaseren over een ander verleden.

Voorbeeld: 1 Als ik een andere studie gekozen had, was ik misschien wel geslaagd in het leven.

2 De ministerraad vergadert vanavond over die problematiek.

Antwoord: 1 gekozen had = plusquamperfectum, b ander verleden; was geslaagd = plusquamperfectum, b ander verleden

2 vergadert = presens, b toekomst

- 1 Vroeger eindigden veel minder huwelijken in een echtscheiding dan tegenwoordig.
- 2 Ik ga hier niet weg voor ik een stukje van die lekkere appeltaart gekregen heb.
- 3 Die man zit al drie jaar in de gevangenis. Hij komt er waarschijnlijk over een half jaar uit.
- 4 We zijn gisteren een dagje naar De Efteling geweest. Het weer was veel beter dan voorspeld was.
- 5 Als ik jou was ging ik onmiddellijk op dat aanbod in.
- 6 De natuur is hier prachtig. We staan op een mooie camping en we hebben lekker weer. Volgende week zaterdag zijn we waarschijnlijk weer terug in Nederland.
- 7 Ik voel me echt vreselijk: mijn portemonnee is gestolen met mijn giropasje en tweehonderd euro erin.
- 8 Toen ik op die school zat, stond dat moderne gebouw er nog niet.
- 9 Twintig jaar geleden was een gulden meer waard dan een euro nu.
- 10 Als we die kans gegrepen hadden, hadden we al die problemen kunnen voorkomen.
- 11 Die wedstrijd van aanstaande zondag wordt rechtstreeks uitgezonden op tv.
- 12 Ik ben vanmiddag naar Ajax-Volendam geweest. Het was een aardige wedstrijd. Het enige vervelende was dat die jonge snelle linksbuiten niet meespeelde. Ajax heeft met 4-3 gewonnen.
- 13 Van Franse wijn krijg je sneller hoofdpijn dan van Spaanse.
- 14 Als ik vijf miljoen had, kocht ik een huis op de Bahama's.
- 15 Ik heb gisteren ruzie gehad met mijn bovenbuurvrouw. Dat mens d'r radio staat altijd keihard aan. Ik ging naar boven om haar te vragen of die muziek wat zachter kon, zegt ze: 'Donder op, waar bemoei je je mee?'

B**Praktijk****Oefening 6**

Kies in de volgende teksten tussen het gebruik van het perfectum en het imperfectum. Als er een P achter een werkwoord staat, moet dat werkwoord in een passieve zin gebruikt worden. Als u een scheidbaar werkwoord in het perfectum of imperfectum moet zetten, moet het prefix de juiste plaats in de zin krijgen.

Voorbeeld

Filmster Brandon Lee omgekomen

WILMINGTON – Brandon Lee, de zoon van de overleden kung fu-filmster Bruce Lee, ¹(doden P) gisteren tijdens filmopnamen in North Carolina. Lee ²(treffen P) in zijn maag tijdens een schietscene voor de griezelfilm *The crow*. Een acteur ³(afvu-

ren) een losse flodder op hem, waarop een kleine explosieve lading ⁴(afgaan) in een boodschappentas die Lee voor zich ⁵(houden), om de impact van een pistoolschot na te bootsen.

Naar: *Het Parool*, 1 april 1993.

Antwoord: 1 Brandon Lee, de zoon van de overleden kung fu-filmster Bruce Lee, is gisteren $\diamond$ tijdens filmopnamen in North Carolina **gedood**. 2 Lee **werd** $\diamond$ in zijn maag **getroffen** tijdens een schietscene voor de griezelfilm *The Crow*. 3 Een acteur **vuurde** een losse flodder op hem **af**, 4 waarop een kleine explosieve lading **afging** in een boodschappentas 5 die Lee voor zich **hield**, om de impact van een pistoolschot na te bootsen. (Het teken $\diamond$ geeft een alternatieve plaats aan voor het **gecursiveerde** hoofdwerkwoord of prefix.)

A

Boeing 747 verliest opnieuw motor

SEATTLE – Een Boeing 747 van Japan Air Lines ¹(verliezen) gisteren bij het opstijgen van het vliegveld van Anchorage in Alaska een motor. De piloot ²(zetten) het vliegtuig veilig aan de grond. In oktober

vorig jaar ³(leiden) verlies van een motor door een Boeing tot de Bijlmer-ramp, waarbij tientallen mensen ⁴(om het leven komen).

Naar: *Het Parool*, 1 april 1993.

B

Opening Zeeland-dam

Koningin Beatrix ¹(openen) afgelopen zaterdag de nieuwe dam in Zeeland. Om elf uur ²(vertrekken) ze samen met een paar anderen per helikopter naar Zeeland. Om half twaalf ³(aankomen) de helikopter

bij de dam. De koningin ⁴(houden) daarna een korte toespraak. Er ⁵(zijn) ook een muziekkorps dat feestelijke muziek ⁶(spelen). Er ⁷(zijn) veel gasten uit het buitenland bij de opening aanwezig.

C

Bezoek aan muziektheater

Ik ¹(zijn) gisteravond voor de eerste keer in het Muziektheater. Het ²(zijn) een fantastische avond. Er ³(opvoeren P) een opera van Mozart, *Don Giovanni*. Het orkest ⁴(spelen) fantastisch, en de zangers

en zangeressen ⁵(zingen) ook heel goed. Na afloop van de voorstelling ⁶(drinken) we nog een pilsje in een café op het Rembrandtplein. Daar ⁷(zijn) het niet zo gezellig; er ⁸(zijn) geen leuke mensen.

D

Cel voor vrouw die haar man doodstak

AMSTERDAM – Het gerechtshof ¹(veroordelen) gisteren de 52-jarige E. van der B. tot 36 maanden, waarvan acht voorwaardelijk, wegens het doodsteken van haar partner bij een ruzie in september 2000. De man (44) ²(overlijden) op weg naar het ziekenhuis, nadat de ambulance over de kop was geslagen. Volgens de patholoog-anatoom ³(zijn) een wond in de

hartstreek echter zo diep dat hij toch zou zijn gestorven. Het hof ⁴(verwerpen) dat er sprake was van noodweer, maar ⁵(vinden) de vrouw wel verminderd toerekeningsvatbaar. Door de rechtbank ⁶(vrijspreken P) Van der B. in 2001, na een eis van vijf jaar cel. De rechtbank ⁷(achten) haar volledig ontoerekeningsvatbaar.

Naar: *Het Parool*, 15 november 2003.

Toelichting: het *gerechtshof* spreekt recht op een hoger niveau dan de *rechtbank*.

Oefening 7

Kies in de volgende tekst tussen het gebruik van het perfectum, het imperfectum of het plusquamperfectum. Als er een P achter een werkwoord staat, moet dat werkwoord in een passieve zin gebruikt worden. Als u een scheidbaar werkwoord in het perfectum of imperfectum moet zetten, moet het prefix de juiste plaats in de zin krijgen.

In mijn tijd (1957-1983) ¹(zijn) Leiden een stad waaraan het wereldgebeuren goeddeels ²(voorbijgaan), en waar ook het nieuws uit Nederland gedempt of helemaal niet ³(doordringen). Bekend is het verhaal van Einstein, die in Leiden ⁴(komen) praten over een leerstoel die hem daar ⁵(aanbieden P), nadat hij in Duitsland ⁶(ontslaan P). Hij ⁷(spreken) met Tatjana Afanasjeva, die in de Witte Rozenstraat een Russisch huis heeft laten bouwen, dat er nog steeds staat, en die de weduwe ⁸(zijn) van de beroemde natuurkundige Paul Ehrenfest. Zij ⁹(uitleggen) Einstein dat Leiden een heel rustige stad ¹⁰(zijn): nergens, ¹¹(zeggen) ze, heeft de overgang van het leven naar de dood zo ongemerkt plaats als in Leiden. Einstein ¹²(besluiten) toen naar Princeton te gaan.

Karel van het Reve, fragment uit: *Afscheid van Leiden I*, 1984.

Oefening 8

Levensbeschrijvingen van een overleden persoon.

Spreekoefening

Vorbereiding

U bereidt levensbeschrijvingen van twee overledenen voor. Als dat nodig is, zoekt u de woorden op die u voor die beschrijvingen nodig hebt. Kies uit de 'Lijst met personen' of bedenk zelf personen. Raadpleeg zo nodig een encyclopedie of zoek op internet om informatie over de gekozen personen te vinden.

Uitvoering

Spreek spontaan. U mag natuurlijk wel af en toe kijken naar enkele trefwoorden die u op papier gezet hebt.

Aantal gesprekspartners

Groepjes van twee of drie cursisten. Stel elkaar vragen als dat nodig is, of help elkaar met formuleringen.

Lijst met personen

Mahatma Gandhi	Emil Zatopek	Albert Einstein
Soekarno	Marilyn Monroe	Charles Darwin
Djamal Abd al-Nasser	James Dean	Wolfgang Amadeus Mozart
Winston Churchill	James Stewart	Leonardo da Vinci
John. F. Kennedy	Janis Joplin	Vincent van Gogh
François Mitterand	Jim Morrison	Walt Disney
Ella Fitzgerald	Elvis Presley	George Gershwin
Frank Sinatra	Charles Dickens	Kurt Cobain
Jacques Brel	Gustave Flaubert	Lady Di/prinses Diana
Alfred Hitchcock	Ernest Hemingway	Maria Callas
Stanley Kubrick	koningin Victoria	Freddy Mercury
Federico Fellini	koningin Wilhelmina	Uw grootmoeder of
Jesse Owens	Lodewijk XIV	grootvader
Stanley Matthews	Galileo Galilei	

U kunt natuurlijk ook personen kiezen die niet op deze lijst staan.

*Voorbeeld***Edwin Hubble**

Edwin Hubble *was* een Amerikaanse astronoom die *leefde* van 1889 tot 1953. Hij *deed* twee zeer belangrijke ontdekkingen: in het midden van de jaren twintig van de vorige eeuw *toonde* hij *aan* dat de Andromedanevel een onafhankelijk sterrenstelsel is ver buiten ons eigen Melkwegstelsel. In 1929 *deed* hij zijn grootste ontdekking: hij *beweest* dat verre sterrenstelsels zich van ons weg bewegen en dat het heelal dus nog steeds uitdijt. (Een ontdekking die de basis *legde* voor de theorie van de Big Bang.)

Hubble had nog twee andere carrières kunnen kiezen. Naast astronomie *studeerde* hij rechten en hij had dus jurist kunnen worden. Bovendien *was* hij zo groot en sterk dat een bokspromotor hem rond 1910 *aanbood* hem te trainen voor een gevecht tegen de toenmalige wereldkampioen zwaargewicht Jack Johnson.

Oefening 9

Beschrijving en beoordeling van het vreemdetalenonderwijs dat u op de middelbare school gehad hebt.

Spreekoefening*Vorbereiding*

U bereidt een beschrijving en beoordeling voor van het vreemdetalenonderwijs dat u op de middelbare school gehad hebt.

Als dat nodig is, zoekt u dan in een woordenboek de woorden op die u wilt gebruiken?

Beschrijving

Welke vreemde talen heeft u op school geleerd?

Gedurende hoeveel jaar heeft u les gehad en hoeveel uur per week?

Wat waren de doelen van dat talenonderwijs? Leren *lezen*, *schrijven*, *spreken* en *luisteren*? Of slechts één of twee van deze vaardigheden? Zijn die doelen bereikt?

Op welk niveau kunt u de taal in de praktijk gebruiken?

Welke vormen had dat taalonderwijs?

Werd er veel aandacht aan grammatica besteed?

Sprak de docent de doeltaal (= de taal die u moest leren) in de klas?

Luisterde u wel eens naar audio- en videomateriaal in de doeltaal?

Moest u veel lezen in de doeltaal?

Moest u veel schrijven in de doeltaal?

Werd de klas wel eens in subgroepen verdeeld en sprak u dan in kleine groepjes in de doeltaal?

Beoordeling

Oordeelt u nu positief of negatief over de kwaliteit van het taalonderwijs dat u op school gehad hebt? Waarom oordeelt u positief of negatief?

Uitvoering

Spreek spontaan. U mag natuurlijk wel af en toe kijken naar enkele trefwoorden die u op papier gezet hebt.

Aantal gesprekspartners

Groepjes van twee of drie cursisten. Stel elkaar vragen, als dat nodig is. Help elkaar met formuleringen, als dat nodig is.

Voorbeeld

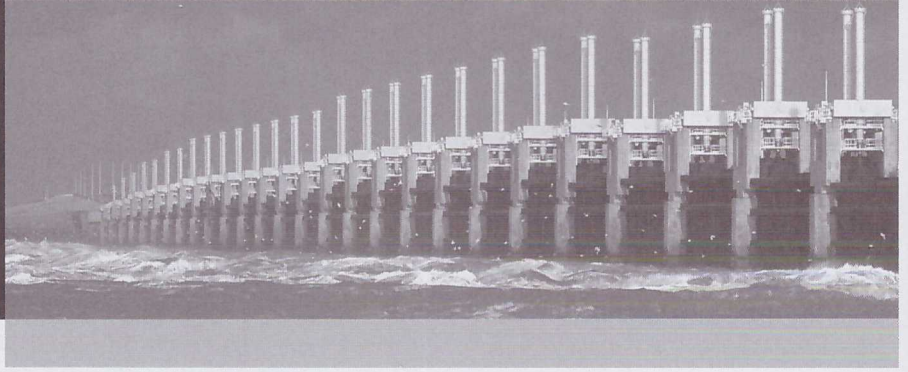
Ik heb op mijn middelbare school drie talen geleerd: Frans, Duits en Engels. Vijf jaar lang heb ik drie uur per week les gehad in elk van die talen.

We *moesten* vooral woordjes leren en we *moesten* heel veel aan grammatica doen: theorie bestuderen en oefeningen doen. Soms *moesten* we ook zinnnetjes uit het Nederlands naar het Frans, Duits of Engels vertalen. Onze docent *sprak* nooit Frans, Duits of Engels en we *kregen* ook nooit audio- of videofragmenten te horen. Wel *moesten* we als huiswerk veel teksten in de doeltaal lezen, soms gewone teksten en soms literatuur. En die teksten *werden* later in de klas behandeld door de docent. Maar de taal die door de docent gebruikt *werd*, *was* natuurlijk ook weer Nederlands. Spreken in kleine groepjes of spreekbeurten houden *deden* we nooit. Wat het schrijven betreft: soms *moesten* we opstellen of briefjes schrijven in de doeltaal. Het eindexamen dat we *moesten* doen, *bestond uit* lezen en schrijven.

Als je me nu om mijn mening vraagt over dat taalonderwijs, ben ik vrij negatief. Ik kan redelijk tot goed lezen in die talen (vooral in het Duits en Engels) maar ik vind het erg jammer dat we niet (beter) hebben leren spreken en luisteren. Maar ja, zo *was* de talendidactiek nu eenmaal, zo'n dertig, veertig jaar geleden. Het Engels, dat ik op het ogenblik vrij redelijk beheers, heb ik vooral in de praktijk geleerd: door een tijd in Engeland te wonen en door veel naar radio, tv en films te luisteren. Ik denk dat het talenonderwijs op het ogenblik veel beter is dan vroeger: er wordt tegenwoordig veel meer aandacht aan spreken en luisteren besteed. Heel belangrijk is daarnaast natuurlijk dat de kinderen buiten school de hele dag Engels kunnen horen en lezen als ze dat willen.

15

De imperatief

A _____ Theorie

Oefening 1

Wijs in het volgende gedicht de imperatiefvormen aan.

Leo is ziek

Wees maar wat stil,
en praat maar wat zacht,
want Leo, die jongen, die altijd lacht,
die zo vlug en zo lang is,
en voor niemand bang is,
Leo is ziek.

Vanmorgen heb ik hem opgezocht.
Zijn moeder deed me open.
Ze zei: 'Jij komt zeker voor Leo, hè,
kom maar mee,
zal je zachtjes lopen?'

Leo lag in bed en zag heel bleek,
het was net of hij veel kleiner leek
zo in bed met zijn nachtgoed aan.
Ik zei: 'Dag Leo, word maar gauw beter,'
en hij zei: 'Dag Peter,'
heel zachtjes,
ik kon hem haast niet verstaan.
Op een kastje naast zijn bed
waren allemaal drankjes neergezet.

Op straat scheen de zon,
een draaiorgel maakte muziek,
maar ik dacht alleen maar:
Leo,
Leo is ziek.

Han Hoekstra, uit: *Rijmpjes en versjes uit de nieuwe doos*, 1976 (eerste uitgave 1952).

Han Hoekstra (1906-1988) was journalist bij *Het Parool*, dichter en tekstschrijver.

Oefening 2

wat u grond van zorg kan zijn = wat voor u een
oorzaak van problemen kan zijn

als = zoals bijvoorbeeld

gelijk = zoals

knollenveld = land waar door een boer knollen
verbouwd worden

vraag naar zijn gemis = vraag naar wat hij niet heeft

uitvorsen = uitzoeken, achterhalen

trots = ondanks

Wijs in het volgende gedicht de imperatiefvormen aan.

- 1 Vermijd dus alles wat u grond van zorg kan zijn,
- 2 Als armoede en gebrek, schuld, onrust, ziekte, pijn.
- 3 Maar zoek niet naar geluk; gij wordt teleurgesteld,
- 4 Gelijk de hengelaar, die vist in 't knollenveld.
- 5 Wenst gij te weten of een mens gelukkig is,
- 6 Vraag niet naar zijn bezit, maar vraag naar zijn gemis;
- 7 Vors uit wat hem ontstent, en niet wat hem behaagt.
- 8 Als hij zich over kleinigheden diep beklagt,
- 9 Is hij gelukkig, trots zijn zogenaamd verdriet:
- 10 Wie ongelukkig is, voelt kleinigheden niet.

Charivarius, uit: *Klusjes en Kliekjes naar Schopenhauer*, 1930.

(De spelling is aangepast aan de moderne regels.)

B Praktijk

Oefening 3

Geef het tussen haakjes staande werkwoord een vorm die kan functioneren als opdracht, verzoek of advies.

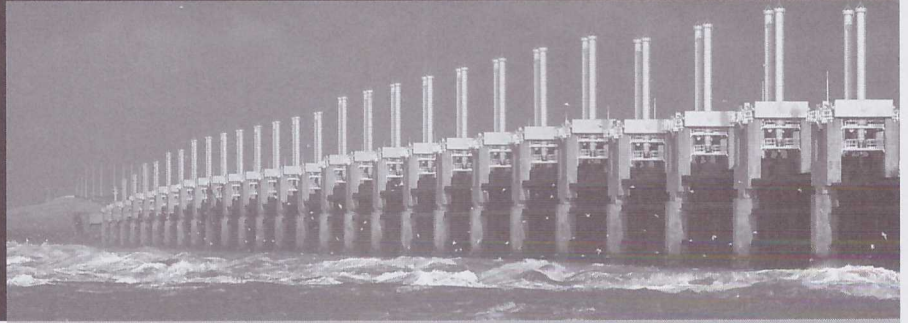
Voorbeeld: (Komen) alsjeblieft snel weer terug.

Antwoord: **Kom** alsjeblieft snel weer terug.

- 1 We naderen nu een gevaarlijke bocht, dus: (oppassen)!
- 2 (Doen) dat nog eens als je durft!
- 3 Niet zo (zeuren), er zijn ergere dingen in het leven.
- 4 (Gaan) jij nou eens naar hem toe, en (vragen) hem of hij geen einde aan die ruzie met ons wil maken.
- 5 '(Stoppen),' schreeuwde de agent tegen me.
- 6 (Opletten!) De wedstrijd gaat beginnen.
- 7 We hebben veel geld verloren bij dat faillissement, maar daarom niet (treuren)!
We moeten ons weer op nieuwe projecten richten.
- 8 Nou, (gaan) zitten, en (vertellen) nou eens rustig wat er allemaal gebeurd is.
- 9 (Gaan) maar zitten.
- 10 (Uitkijken!) Er zit een auto vlak achter je.

16

Reflexieve werkwoorden

ZIE OOK HOOFDSTUK 27

A

Theorie

Oefening 1

Welke van de volgende werkwoorden met een reflexief pronomen zijn **noodzakelijk reflexief** en welke zijn **toevallig reflexief**?

1 zich inspannen	6 zich verzorgen	11 zich verwennen
2 zich schamen	7 zich bedrinken	12 zich bemoeien met
3 zich schoonmaken	8 zich vergissen	13 zich overwerken
4 zich omdraaien	9 zich dood schrikken	14 zich misdragen
5 zich verspreken	10 zich aanstellen	15 zich verdedigen

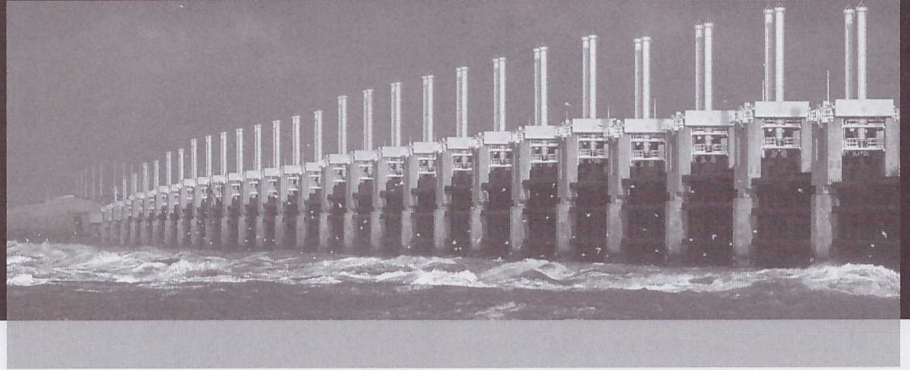
Oefening 2

Zijn de gecursiveerde woordgroepen in de volgende zinnen **noodzakelijk reflexieve verbindingen** of zijn het **toevallig reflexieve verbindingen**?

- 1 Hij *bemoeit zich* altijd met mijn zaken. Kan je niet eens tegen hem zeggen dat hij daarmee op moet houden?
- 2 Je kan niet zeggen dat ze *zichzelf vergeet*; ik zag dat ze iedereen één stuk taart gaf, maar zelf twee stukken nam.
- 3 Je moet *je* wel *realiseren* dat zulke dingen iedereen kunnen overkomen.
- 4 Ze had *zich voorgenomen* nooit meer te roken, maar iedere dag neemt ze weer 'een laatste sigaret'.
- 5 Ik kan *me* best *voorstellen* dat je geen zin meer hebt om met haar samen te werken.
- 6 Hij probeert *zichzelf* altijd *op de voorgrond te plaatsen*. Nee, je kunt niet zeggen dat hij een bescheiden karakter heeft.
- 7 Heb je *je* een beetje *geamuseerd* in de Ardennen?
- 8 Dat is een genereus aanbod waarmee hij *zichzelf* erg *benadeelt*.
- 9 We willen *ons aanmelden* voor de cursus figuurtekenen.
- 10 Ik moet *me* nog *aankleden*.

17

Koppelwerkwoorden

A Theorie

Oefening 1

Lees het volgende (bewerkte) fragment en identificeer de koppelwerkwoorden die in dit fragment voorkomen.

In zijn alleronnozelste vorm is deze eis nog wel redelijk. Die alleronnozelste vorm is dan, dat wat iemand in een boek doet - en trouwens alles wat in een boek gebeurt - voor de lezer 'aanvaardbaar' moet zijn in die zin, dat de lezer niet uitroept: dat kan niet! Dat is in werkelijkheid niet mogelijk! Het moet zo zijn, dat de lezer, hoewel hij weet dat het verhaalde niet waar gebeurd is, toch de indruk krijgt dat het 'had kunnen gebeuren'.

Karel van het Reve, uit: *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*, Amsterdam, 1978.

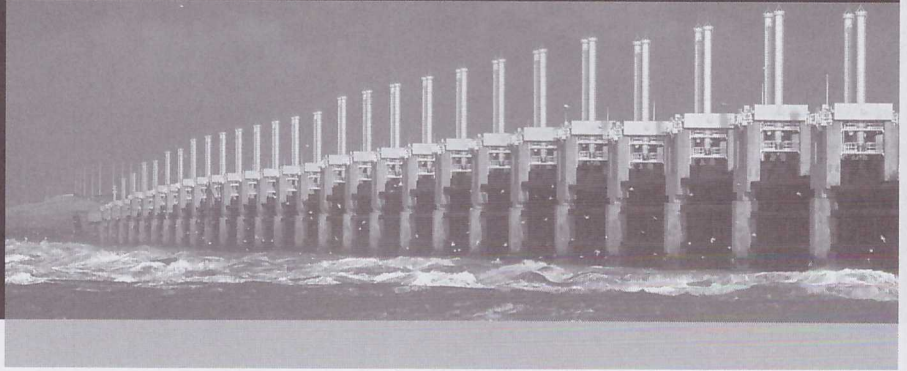
Oefening 2

Geef aan wat de koppelwerkwoorden zijn in de volgende zinnen.

- 1 We zijn ongeveer twee weken in die stad gebleven. Daarna zijn we weer verder gegaan.
- 2 We zijn weer vrienden geworden; je kan nou eenmaal niet altijd kwaad op elkaar blijven.
- 3 Het is niet makkelijk om iedereen te vriend te houden.
- 4 Hij is ook nog een tijd lang ambassadeur geweest in Stockholm.
- 5 Als hij niet ziek geworden was, was alles anders gelopen.
- 6 Haar telefoonnummer is veranderd: het is een nummer met zeven cijfers geworden.
- 7 Dat nieuwe warenhuis wordt volgende week woensdag feestelijk geopend.
- 8 Moet ik je nu weer vertellen dat je je kamer moet opruimen? Word nu eindelijk eens volwassen en doe het uit jezelf!
- 9 Eigenlijk was hij arts, maar hij hield zich vooral met literaire activiteiten bezig.
- 10 Dat idee lijkt wel mooi, maar ik denk dat het in de praktijk tegenvalt.

18

Scheidbare werkwoorden

A Theorie

Oefening 1

Streep in het volgende gedicht de scheidbare werkwoorden aan.

Moeder ...

Moeder,
Je had 't niet mogen doen
Als je mijn kamer
opruimt
en dingen verplaatst
dan wordt alles
ordelijker maar
minder van mij.
Goed,
dat slik ik door.
Maar
dat tekstje
aan de muur
het was geen vodje
papier met
zomaar woorden,
het was
het is
niet uit te leggen
want je hebt het
weggegooid.
Nooit had je
dat
mogen doen.

Ed Franck, uit: *Stille brieven*, 1988.

Ed Franck (1941), pseudoniem voor Eddy Francken, is leraar Engels en Nederlands en debuteerde als schrijver in 1985. Hij is een van de meest succesvolle Vlaamse kinderboekenschrijvers.

Oefening 2

Welke van de volgende werkwoorden zijn scheidbaar en welke zijn niet scheidbaar? Zoek de werkwoorden die u niet kent op in een woordenboek, en kijk op welke syllabe de klemtoon valt.

- 1 tegenhouden
- 2 ontslaan
- 3 herstellen
- 4 inzetten
- 5 overhalen
- 6 overtuigen
- 7 teleurstellen

- 8 aanpakken
- 9 langskomen
- 10 opsluiten
- 11 bespreken
- 12 opslaan
- 13 toenemen
- 14 aflopen

- 15 verbouwen
- 16 hervatten
- 17 aanbellen
- 18 aanvallen
- 19 overhandigen
- 20 zich inspannen

Oefening 3

In de volgende zinnen kan het prefix van het scheidbare werkwoord ook op een andere plaats staan. Bepaal op welke andere plaats het prefix kan staan.

Voorbeeld: Ik ben bang dat hij die spullen weer niet heeft meegenomen.

Antwoord: Ik ben bang dat hij die spullen weer niet **mee** heeft genomen.

- 1 Hij liet zijn vrouw achter bij de ingang van de zaal.
- 2 Dat formulier is zo moeilijk dat het door bijna niemand kan worden ingevuld.
- 3 Als je op je werk iemand in het buitenland wilt opbellen, moet je dat gesprek eerst aanvragen.
- 4 Ik vrees dat zij dat examen niet over mag doen.
- 5 Zij brachten de gevangenen naar een andere gevangenis over.
- 6 Als Marieke dat eten allemaal op heeft gegeten, krijgt ze een ijsje. Eerder niet.
- 7 Zijn hart zal tijdens de voorstelling wel regelmatig zijn overgeslagen.
- 8 Mijn oma zegt dat zij zich het leven zonder mijn opa niet kan voorstellen.

B Praktijk

Oefening 4

Geef van het scheidbare werkwoord de goede vorm (presens, infinitief of voltooid deelwoord) en geef het prefix de juiste plaats in de zin.

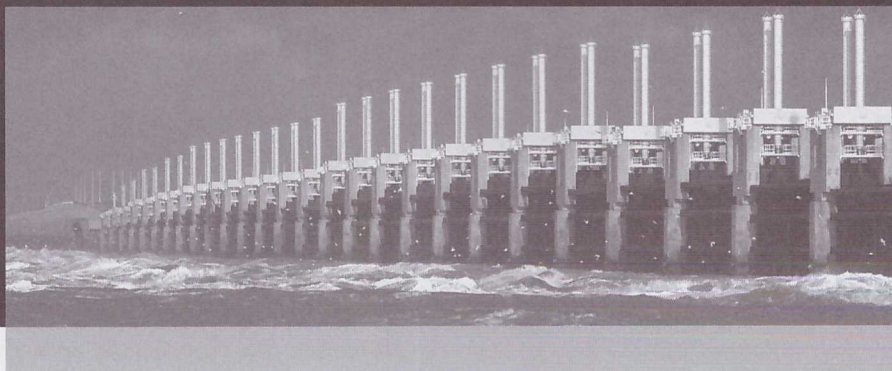
Voorbeeld: Ik (afmaken) dat werk vanavond.

Antwoord: Ik **maak** dat werk vanavond **af**.

- 1 Ik (opschieten) absoluut niet met dat werk, terwijl het zaterdag klaar moet zijn.
- 2 We (zich voorbereiden op) het ergste. Dan kan het alleen maar meevallen.
- 3 Als ik een maand lang iedere avond in dit restaurant eet, (aankomen) ik tien kilo.
- 4 De technische commissie (bekendmaken) vanavond wie er aan de Europese kampioenschappen mogen meedoen.
- 5 Als het weer (tegenvallen) blijven we niet in Nederland, maar gaan we snel naar Zuid-Frankrijk.
- 6 Ik heb nog nooit (meemaken) dat zo'n avond zonder incidenten verliep.
- 7 Is het je (opvallen) dat ze de hele avond naar je zat te kijken?
- 8 Die docent (uitleggen) die stof fantastisch goed.
- 9 Als we volgende week bij jullie op bezoek komen, (meenemen) we wat verse asperges.
- 10 Dat meisje (zich bezighouden met) acties van Greenpeace.
- 11 Volgende week (overdragen) hij zijn functie aan een ander.
- 12 Die man (zich aanstellen) vreselijk. Je moet verder geen aandacht aan hem besteden.
- 13 Als je vanavond (langskomen), heb je kans dat mijn broer er ook is.
- 14 Ik ben bang dat het nooit meer (ophouden) met regenen.
- 15 Zij beloofde die boeken zo snel mogelijk te (terugbrengen).
- 16 Die mensen (lastigvallen) me al weken. Wat zou ik daar nou aan kunnen doen?
- 17 Zij was vergeten zijn telefoonnummer te (opschrijven), zodat ze hem niet kon (terugbellen).
- 18 Waarom (inpakken) jij je koffer altijd pas op het allerlaatste moment?
- 19 (Lastigvallen) me niet met dat probleem! Daar heb ik nou geen tijd voor!
- 20 Het aantal woningzoekenden is in het eerste kwartaal van dit jaar met een half procent (afnemen).

19

Modale hulpwerkwoorden

A Theorie

Oefening 1

In welke van de volgende zinnen kan het zelfstandig werkwoord worden weggelaten, en in welke zinnen is het beter om het zelfstandig werkwoord weg te laten?

Voorbeeld:

- 1 Wil je nog een glas champagne hebben?
- 2 Ik moet morgen naar de dokter gaan.
- 3 Ik moet die speech nog voorbereiden.

Antwoord:

- 1 'hebben' kan weggelaten worden: Wil je nog een glas champagne?
- 2 'gaan' kan beter weggelaten worden: Ik moet morgen naar de dokter.
- 3 'voorbereiden' kan niet worden weggelaten.

- 1 Mag ik een glas water hebben?
- 2 Mag ik om half drie thuiskomen?
- 3 Ik wil nog een uurtje opblijven.
- 4 Marije heeft zoveel gesnoept, nu hoeft ze echt niet nog een dropje te hebben.
- 5 Moet je een dezer weken niet weer eens naar de tandarts gaan?
- 6 Moet je je ouders niet bellen?
- 7 Ze moet om de paar minuten naar de wc gaan.
- 8 – Kom je zaterdag op m'n feestje? ◦ Oh, wat jammer, zaterdag kan ik niet komen.

Oefening 2

Welke omschrijving (a of b) komt overeen met wat de spreker bedoelt?

Voorbeeld:

Piet is er nog steeds niet. Hij zal wel in een file staan.

- a Piet staat in een file.
- b De kans is groot dat hij in een file staat.

Antwoord: b (De spreker acht het waarschijnlijk dat Piet in een file staat.)

- 1 Ik vind het erg storend als jullie te laat komen. Zouden jullie de volgende keer op tijd willen zijn?
  - a Ik vraag jullie vriendelijk om de volgende keer op tijd te zijn.
  - b Ik veronderstel dat het mogelijk is dat jullie de volgende keer op tijd komen.
- 2 Als ik een tuin had, zou ik er ieder weekend in werken.
  - a Ik heb een tuin, en ik houd ervan om erin te werken.
  - b Ik heb geen tuin, maar als ik wel een tuin zou hebben ging ik er ieder weekend in werken.
- 3 Ik zag het ongeluk aankomen. Als de man mijn schreeuw zou hebben gehoord, had hij op tijd kunnen stoppen.
  - a Ik schreeuwde vlak vóór het ongeluk, maar de man hoorde mij niet.
  - b De man hoorde mij wel schreeuwen, maar toch kon hij niet meer op tijd stoppen.

- 4 Ik ben vanavond om zeven uur thuis, maar mocht er iets tussen komen, dan bel ik je.
 a Ik bel je in ieder geval nog om te zeggen hoe laat ik precies kom.
 b Ik bel alleen op als ik niet op tijd kan zijn.

- 5 Ik hoop dat ik vanavond om zeven uur thuis ben, maar ik heb nog een stafvergadering, en zo'n vergadering wil nog wel eens uitlopen.
 a Een stafvergadering duurt regelmatig langer dan gepland.
 b Ik wil dat een stafvergadering langer duurt dan gepland.

Oefening 3

In het volgende fragment spreekt de boze (stief)moeder van Sneeuwwitje met haar spiegel. Lees eerst het fragment. Wat is de betekenis van de zin: 'Maar er moet iemand zijn die mooier is.'

'(...)
 spiegeltje ... hoe was het ook alweer?
 Spiegeltje spiegeltje aan de wand
 Wie is de mooiste van het land?'
 'Tja,' zei de spiegel.
 'Nou?' zei de vrouw.
 'Je bent nog wel mooi,' zei de spiegel.
 'Maar er moet iemand zijn die mooier is.'

Wim Hofman, uit: *Zwart als inkt is het verhaal van Sneeuwwitje en de zeven dwergen*, 1998.

Oefening 4

In het volgende fragment beschrijft Thomas, de ik-persoon in dit boek, wat hij voelt tijdens een logeerpartij bij zijn vriend Zwaan en diens nichtje Bet. Lees eerst het fragment. Welke betekenis heeft 'zouden' in de zin 'we zouden in slaap vallen'?

Ik zuchtte.
 Ik wilde die drie daar in het bed nooit meer vergeten.
 We zouden in slaap vallen, we zouden opstaan en naar school gaan, ruzie maken en ouder worden, iedere minuut werd je ouder, nee, iedere seconde werd je ouder, en je kon er niks tegen beginnen. En nooit zat je meer naast Bet en Zwaan midden in de nacht in een groot bed bij het licht van een brandende kaars terwijl de ochtend nog heerlijk ver weg was.
 Ik had heimwee naar die drie daar in het bed.

Peter van Gestel, uit: *Winterijs*. Fontein 2001.

B Praktijk

Oefening 5

Vul in de volgende zinnen een vorm in van *zullen* (ook: *zou* of *zouden*), *willen*, *moeten*, *hoeven*, *kunnen* of *mogen*. Soms zijn er meerdere goede antwoorden. Ga uit van de meest voor de hand liggende interpretatie van de zin.

- Voorbeeld:* Pardon mevrouw, ___ u me misschien kunnen zeggen op welke etage de schoenenafdeling is?
Antwoord: Pardon mevrouw, **zou** u me misschien kunnen zeggen op welke etage de schoenenafdeling is?

A

- Die nieuwe muziekwinkel op de Lijnbaan is fantastisch goed. Daar _____ je beslist snel eens naartoe. Ik denk dat je daar alle cd's _____ vinden die je zoekt.
- Zou je me dat geld zo spoedig mogelijk terug _____ geven? o Ja, dat _____ ik je morgen teruggeven.
- _____ we aanstaande zaterdagavond ergens in de stad gaan eten?
- Vorig jaar zijn we in Portugal op vakantie geweest. Dat is ons goed bevallen, maar dit jaar _____ we toch weer naar Frankrijk.
- _____ ik je misschien ergens bij helpen?
- _____ er nog niet wat zout in het eten? Het smaakt zo flauw.
- Als ik zo _____ heten, _____ ik mijn naam laten veranderen.
- Jullie _____ eens wat actiever moeten zijn!

- 9 De eerste berichten over de staatsgreep in Liberia zijn nog onduidelijk. Er _____ honderden doden zijn gevallen onder de burgerbevolking.
- 10 De pogingen om een einde aan die oorlog te maken zijn al zo vaak mislukt; deze poging _____ ook wel weer mislukken.
- 11 _____ er zich problemen voordoen, dan moet je meteen contact met ons opnemen.
- 12 _____ ik misschien nog één keer mogen opbellen?
- 13 Pardon meneer, _____ u me zeggen hoe laat de volgende bus naar Lelystad vertrekt?
- 14 Als je je auto eerder _____ hebben laten repareren, _____ dat ongeluk misschien niet gebeurd zijn.
- 15 Wees voorzichtig, want in deze tijd van het jaar _____ het nog wel eens glad zijn op de weg.

B

- 1 Ik weet dat je dat geld hard nodig hebt. Ik _____ het vandaag nog naar je overmaken.
- 2 Ik zou je echt wel _____ helpen, maar ik kan het niet. Ik heb er absoluut geen tijd voor.
- 3 Je haar ziet er vreselijk uit. Je _____ echt naar de kapper.
- 4 Ze hebben gevraagd of we zaterdag bij ze komen eten maar dan _____ we niet. Zaterdag hebben we al een andere afspraak.
- 5 Ik beloof u dat we onze uiterste best _____ doen om degenen die deze misdaad hebben gepleegd op te sporen.
- 6 Ik zie dat je nog lang niet klaar bent met je werk. _____ ik je even helpen?
- 7 Tegen zonsondergang _____ de zon nog wel eens doorbreken, maar meestal is het regen, regen en nog eens regen.
- 8 Ik zie dat de pauze om is. _____ we doorgaan met de vergadering?
- 9 Die brief is in het Russisch geschreven, en omdat ik geen woord Russisch kan lezen, _____ ik je niet zeggen wat erin staat.
- 10 – Weet jij waar Theo is? ◦ Nee. Hij _____ in de studiezaal van het Stedelijk Museum zitten, maar hij _____ ook ergens in de stad zijn met zijn vriendin.
- 11 Die mensen wonen direct aan de snelweg. Ze _____ wel gek worden van al dat lawaai.
- 12 Hij heeft zijn hele leven in een flat gewoond, maar nu _____ hij opeens een huis met een tuin. Weet jij waarom?
- 13 – Denk je dat we dat probleem kunnen oplossen? ◦ Nou, ik weet het niet. Het _____ in ieder geval niet makkelijk zijn.
- 14 Als je verkouden bent moet je een uitgeperste citroen met veel suiker en wat jenever erin opdrinken. Dat _____ wel eens helpen.
- 15 _____ jij een vrachtwagen besturen, of heb je alleen maar een gewoon rijbewijs?

C

- 1 De NAVO-partners _____ die twee kwesties op hun vergadering in september bespreken. Beide kwesties zijn opgevoerd op de agenda voor die vergadering.
- 2 De opticiens had beloofd dat mijn bril zaterdag klaar _____ zijn.
- 3 Er is vannacht op de A10 een ongeluk gebeurd met een minibusje. Niemand van de zes inzittenden _____ het ongeluk hebben overleefd.
- 4 Ja, dat boek _____ erg goed zijn; iedereen heeft het erover en in heel Europa is het een bestseller.
- 5 Vlak bij de Noord-Spaanse stad Santander is een benzinstation ontploft. Volgens de eerste berichten _____ vijftien mensen daarbij het leven hebben verloren.
- 6 Als ik hoofd van deze school _____ zijn, dan _____ ik die twee leraren die altijd met iedereen ruzie maken, proberen te ontslaan.
- 7 Als we drie ton _____ hebben, dan _____ we een aardig huis kunnen kopen. Maar helaas hebben we maar 200.000 euro.
- 8 Als je er geen zin in hebt, _____ je dat werk echt niet te doen, hoor. Dan vind ik wel iemand anders die het voor me doet.
- 9 Als we _____ hebben geweten wat het effect zou zijn van die maatregel, dan _____ we natuurlijk anders gehandeld hebben.

- 10 Als je zo hard doorwerkt, ben ik bang dat je gezondheid eronder lijdt. Je _____ het eens wat kalmer aan moeten doen.
- 11 Je zegt wel dat je niet van dat soort muziek houdt, maar je _____ er toch eens naar moeten luisteren. Misschien vind je het wel prachtig als je er geconcentreerd naar luistert.
- 12 Pardon meneer, _____ u me misschien kunnen zeggen hoe ik van hier het snelste bij het Sheraton Hotel kom?
- 13 _____ je mij vanavond tussen acht en negen uur thuis kunnen bellen?
- 14 Mijn dvd-speler doet het niet meer. Hij _____ gerepareerd worden.
- 15 Soms _____ je eerst een toelatingsexamen afleggen als je aan een universiteit wilt studeren.
- 16 De laatste jaren _____ in bijna geen enkel overheidsgebouw meer gerookt worden. De antirookcampagne krijgt steeds meer succes.
- 17 Je _____ echt niet zo tegen me te schreeuwen, hoor. Ik ben heus niet doof.
- 18 Volgens mij voel je je absoluut niet thuis op dat kantoor. Ik vind dat je een andere baan _____ zoeken.
- 19 Mijn vader is gisteren uitgebreid onderzocht in het Academisch Ziekenhuis. Gelukkig _____ hij niet geopereerd te worden.
- 20 Pardon mevrouw, _____ u me zeggen hoe laat het is?
- 21 In Nederland _____ je niet harder dan 120 kilometer per uur rijden op de snelweg.

D

Roodkapje

Kennen jullie het sprookje van Roodkapje? Roodkapje was een meisje dat van haar moeder wat lekkers naar haar grootmoeder ¹ _____ brengen. Haar moeder zei tegen haar: ² _____ je alles wel dragen, Roodkapje, of ³ _____ ik wat minder dingen in het mandje doen?’

‘Nee, hoor, mamma, ik ⁴ _____ het wel dragen. Ik ⁵ _____ toch af en toe even uitrusten?’

‘Dat is waar, maar ik ⁶ _____ niet dat je in het bos gaat rusten, Roodkapje, want dan ⁷ _____ de boze wolf je wel eens kunnen aanvallen.’

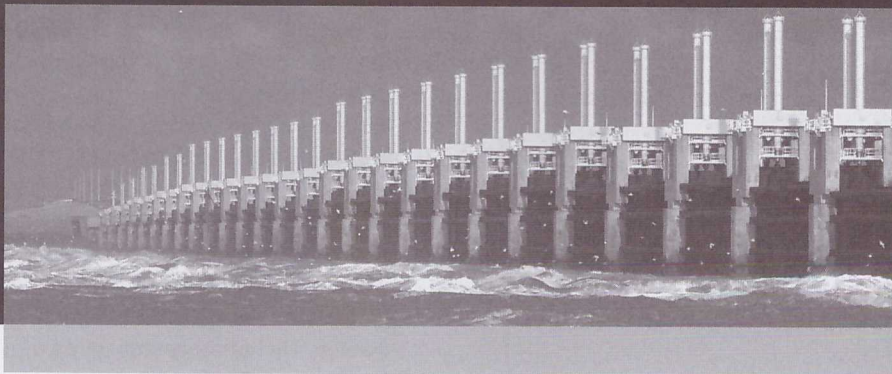
‘Goed, moeder, ik ⁸ _____ eraan denken en erg voorzichtig zijn.’

Toen Roodkapje vertrokken was, dacht haar moeder: ‘Ja, Roodkapje ⁹ _____ dat nu wel zeggen, dat ze goed op ¹⁰ _____ passen, maar als ze eenmaal in het bos is, dan ¹¹ _____ ze haar belofte wel eens snel vergeten kunnen zijn. Ze is nog zo klein, en veel dingen ¹² _____ haar snel afleiden. Weet je wat, ik bel mijn man, de boswachter, op en vraag of hij ¹³ _____ opletten of zij veilig bij oma aankomt.’

En het was maar goed dat ze dat deed, want later ¹⁴ _____ er iets heel ergs met Roodkapje gebeuren. Maar dat verhaal ¹⁵ _____ jullie wel kennen.

20

Werkwoorden die samengaan met een infinitief

A Theorie

Oefening 1

In welke van de volgende zinnen is het woord *te* weggelaten? Voeg *te* toe als dat nodig is, en geef het de goede plaats in de zin.

Voorbeeld:

- 1 Als die mensen me blijven lastigvallen, denk ik dat ik naar de politie ga.
- 2 Hij beloofde op tijd terug zijn, maar hij hield zich niet aan zijn belofte.

Antwoord:

- 1 Geen *te* weggelaten.
- 2 Hij beloofde op tijd terug **te** zijn, maar hij hield zich niet aan zijn belofte.

- 1 Het was erg gezellig in het café; we zijn er nog een uurtje blijven zitten.
- 2 Je hoeft me heus niet vertellen hoe ik dat moet aanpakken. Daar weet ik alles van.
- 3 Die reorganisatie is natuurlijk verschrikkelijk, maar zij schijnt onvermijdelijk zijn.
- 4 Ondanks het feit dat er sterke pressie op hem werd uitgeoefend, weigerde hij opstappen.
- 5 Ga jij eens even kijken of je je moeder misschien kunt helpen.
- 6 Hij kan geen instrument bespelen, maar hij wil graag op muziekles.
- 7 Die vrouw komt ons een paar weken assisteren.
- 8 Je moet je realiseren dat zij met alle middelen hun positie zullen proberen verdedigen.
- 9 Als het begint onweten gaan we meteen naar binnen.
- 10 Vergeet je niet overal het licht uitdoen, voor je gaat slapen?
- 11 De schade door het noodweer lijkt gelukkig meevallen.
- 12 Hij heeft beloofd me voor negen uur opbellen, maar het is nu al half tien en ik heb nog steeds niets van hem gehoord.

Oefening 2

Wijs in de volgende zinnen de infinitieven aan die fungeren als voltooid deelwoord.

Voorbeeld: Ik heb zo staan schelden omdat ik het niet verdragen kan om uren voor een loket te moeten wachten.

Antwoord: staan

- 1 Ik had het je al eerder willen zeggen, maar het is er tot nu toe niet van gekomen.
- 2 Jacqueline is ondanks haar verkoudheid toch gaan werken.
- 3 Ze had nog jaren met haar man hopen door te brengen, maar het mocht niet zo zijn.
- 4 Hoe heeft het kunnen gebeuren dat dat driejarige meisje alleen op die drukke straat liep?
- 5 Ik heb er spijt van dat ik weer zo heb staan mopperen tegen de studenten.

- 6 De dokters hebben het hem trachten te verzwijgen, maar nu weet mijn grootvader toch dat hij niet lang meer zal leven.
- 7 Ik had dat moeten doen, maar ik ben het jammer genoeg vergeten.
- 8 Je had me echt niet zo'n mooi cadeau hoeven geven.
- 9 Ik heb me nog nooit zo zitten vervelen als nu. Wat een saaie film, zeg!
- 10 Je had me wel eens mogen waarschuwen dat je je huis ging verkopen. Ik had het graag van je gekocht.

Oefening 3

Van de drie volgende zinnen zijn er twee goed. Welke zijn dat?

- a De ridder heeft getracht de draak te verslaan, maar hij slaagde er niet in.
- b De ridder heeft de draak trachten te verslaan, maar hij slaagde er niet in.
- c De ridder heeft de draak getracht te verslaan, maar hij slaagde er niet in.

B

Praktijk

Oefening 4

Vervang de volgende zinnen (het zijn steeds twee hoofdzinnen) door één zin met een dubbele infinitief-constructie. De nieuwe zin moet in het perfectum of plusquamperfectum staan. Soms moet u nóg iets wijzigen in de zin.

Voorbeeld: Professor Presser gaf college over de Tachtigjarige Oorlog, en ik heb dat vaak gehoord.

Antwoord: Ik **heb** professor Presser vaak college **horen geven** over de Tachtigjarige Oorlog.

- 1 Johan Crujff speelde in het Ajax-stadion, en ik heb dat heel vaak gezien.
- 2 Ik wilde je bereiken, en ik heb de hele dag geprobeerd je te bereiken.
- 3 Ik heb je niet gewaarschuwd voor die man, maar het was beter geweest als ik dat wel gedaan had.
- 4 Ben je bij die mensen gebleven, en heb je daar geslapen?
- 5 Ik heb meer dan een half uur op haar gewacht, en ik zat toen hier aan deze tafel.
- 6 Teresa Berganza zong deze aria in het Concertgebouw, en ik heb dat gehoord.
- 7 Wat kan jij mooi piano spelen! Waar heb je dat geleerd?
- 8 Ik heb Ariane niet gevraagd langer te blijven, maar ik wilde het haar wel vragen.
- 9 De minister-president bood tijdens een persconferentie zijn excuses aan, en ik heb dat gehoord.
- 10 Ben je naar die mensen toe gegaan, en heb je ze geholpen?

Oefening 5

Geef van het werkwoord dat tussen haakjes staat de goede vorm.

Voorbeeld: 1 Tot hoe laat heb je gisteravond nog (zitten) werken?
2 Hij heeft drie jaar in de gevangenis (zitten).

Antwoord: 1 Tot hoe laat heb je gisteravond nog **zitten** werken?
2 Hij heeft drie jaar in de gevangenis **gezetten**.

- 1 De directie heeft vorige week een besluit genomen, maar eigenlijk had dat veel eerder (moeten) gebeuren.
- 2 – Hoe lang ben je nog in de kantine (blijven)? ◦ Ongeveer een uur. Ik heb nog even met een paar vrienden (staan) praten.
- 3 Die controleur is een paar keer op onze afdeling (komen) kijken.
- 4 Ik heb (proberen) die mensen op andere gedachten te brengen, maar het is me niet gelukt.
- 5 Heeft u die ontwikkeling helemaal niet (zien) aankomen?
- 6 Ik had je nog (willen) bellen, maar mijn beltegoed was op.
- 7 Het is (beginnen) te sneeuwen.
- 8 Heb je die mensen nog (proberen) te bereiken?
- 9 Heb je zelf (proberen) een oplossing te vinden?
- 10 Ik heb een tijd (hopen) dat ik invloed kon uitoefenen op de gang van zaken, maar dat bleek een illusie.
- 11 Voor zo'n kleinigheid had je me helemaal niet (hoeven) bellen.

- 12 Ik kan er niets wezenlijks meer aan veranderen en daarom heb ik het maar zo (laten).
- 13 Ik heb mijn haar (laten) verven, maar ik twijfel erg of die kleur me wel staat.
- 14 Is ze gisteravond laat nog weggegaan of is ze (blijven) slapen?
- 15 We hebben daar een verandering in (menen) te moeten aanbrengen.

Oefening 6

Zet de gecursiveerde gezegdes in de volgende zinnen in het perfectum.

Voorbeeld: Ik *zat* tot vijf uur lekker *te werken* in de bibliotheek.

Antwoord: Ik **heb** tot vijf uur lekker **zitten werken** in de bibliotheek.

- 1 Echt diepgravende verhalen over de Nederlandse mentaliteit *kan* ik niet *schrijven*.
- 2 Pas toen ik een beetje Nederlands sprak, *ging* ik over andere dingen *schrijven*.
- 3 De Spaanse afgevaardigden *kwamen* in het jaar 1608 over het bestand *onderhandelen*.
- 4 Ze vertelden later dat ze daar enkele afgevaardigden van de Staten van Holland in een weiland *zagen zitten*, die daar, zittend op de grond, hun ontbijt aan het nuttigen waren.
- 5 Volgens de weerman *ging* het gisternacht opeens heel hard *regenen*, maar ik heb er niets van gemerkt.
- 6 Veel Nederlanders hebben alle eerbied voor het Nederlands verloren, en zij *gaan* elke neiging om zich in te spannen het correct te gebruiken belachelijk *vinden*.
- 7 Ik *hoor* een Nederlander nooit *zeggen* dat Nederland in literair, cultureel en geschiedkundig opzicht een belangrijk land is.
- 8 In Spaanse steden *hoor* ik nooit, zoals in Nederland, de vogeltjes in de bomen *fluiten*.
- 9 Ik *ga* het noteren van al deze constructies leuk *vinden*.
- 10 We *hoorden* die minister zojuist Engels *spreken*. Wat een vreselijk accent heeft hij!

Oefening 7

Zet de volgende gecursiveerde zinnen in het perfectum. Let op: soms moet er een deelwoord worden gebruikt, soms moet er een infinitief in plaats van een deelwoord worden gebruikt, en soms zijn beide mogelijkheden goed. Let op het gebruik van *te*.

Voorbeeld: 1 Hij *beweert* het *te snappen*.

2 Hij *zit* *te lezen*.

3 Hij *probeert* haar die kwestie *uit te leggen*.

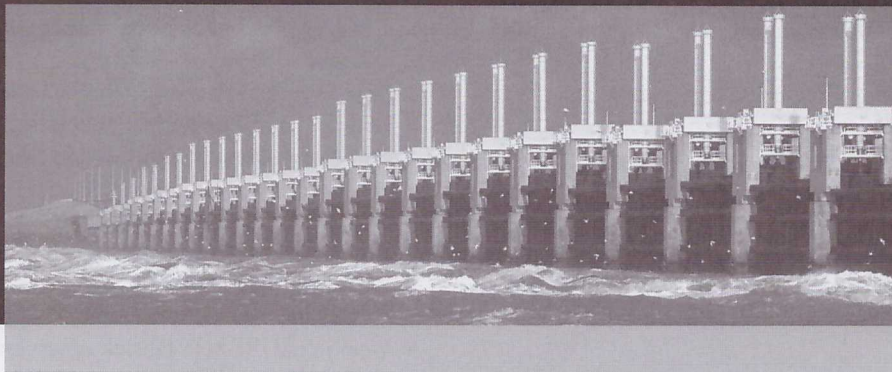
Antwoord: 1 Hij **heeft beweerd** het **te snappen**.

2 Hij **heeft zitten lezen**.

3 Hij **heeft geprobeerd** haar die kwestie **uit te leggen**. / Hij **heeft** haar die kwestie **proberen uit te leggen**.

- 1 Hij *leerde* zijn vrouw in Wenen *kennen*, en nu zijn ze daar ook getrouwd.
- 2 Zij *proberen* wel op tijd *te zijn*, maar het lukt ze nooit.
- 3 *Denk je over deze kwestie nog eens na?*
- 4 *Na die verpletterende nederlaag moest het leger zich terugtrekken.*
- 5 *Deze schaatser begon pas op z'n achttiende serieus te trainen*, en nu is hij wereldkampioen geworden!
- 6 *Ik weet dat boek niet meer te vinden in m'n boekenkast*; heb jij het soms van me geleend?
- 7 *In mijn studentenjaren lag ik vaak het hele weekend te lezen*; daar verlang ik nog vaak naar terug.
- 8 *De politici zaten urenlang te discussiëren* zonder dat ze veel verder kwamen.
- 9 Hoewel ik dacht dat er een fout was gemaakt, *lijken de gegevens toch correct te zijn*.
- 10 Dat werk dat ik vandaag af moest hebben, *dat kon ik jammer genoeg niet doen*.
- 11 *Mijn moeder meent zich altijd overal mee te moeten bemoeien*.
- 12 *Stond je nou weer met die vrijer van je te zoenen?*

A Theorie

Oefening 1

Lees de volgende fragmenten eerst goed door en bepaal daarna of de gecursiveerde werkwoorden ook in een andere volgorde geplaatst kunnen worden.

Heel, heel langzaam reed ik naar het Rapenburg. Ik stopte voorzichtig bij een lege plek langs het water. Nu moest ik oppassen. Ik draaide mijn voorwielen naar links, naar het water toe, en gaf de auto een zeer geringe snelheid. Een kilometer per uur. Minder. Misschien een halve kilometer. Langzaam, langzaam kroop ik naar de kant toe. Toen ik daar ongeveer een meter vandaan was draaide ik het stuur naar rechts, zodat de wielen evenwijdig aan de kant ¹*zouden komen*. Maar tot mijn schrik ging de auto niet naar rechts, maar rechtdoor, alsof hij ²*werd bestuurd* door iemand die het water in ³*wilde rijden*. Ik trapte op de rem, maar dat hielp niet. De auto bleef heel langzaam rechtuit gaan. Ik begreep dat ik op die manier in het Rapenburg ⁴*terecht zou komen*. Als ik ⁵*was uitgestapt*, dan zou ik zelf in het water ⁶*zijn gegleden* en de auto daarna over me heen ⁷*gekregen hebben*. Ik weet niet of er tijd ⁸*geweest is* om aan de rechterkant uit te stappen. Ik dacht nauwelijks aan al die dingen, want ik wist dat de situatie hopeloos was. Ik voelde alleen ergernis. Wam! daar gleed mijn linkervoorwiel van de kant af. Wam! daar ging mijn rechtersvoorwiel en hup! daar viel de hele auto in het water.

De mevrouw die mij ⁹*had willen redden* nam mij mee naar binnen. Ik bevond mij nu in een pand, waarin de vakgroep Duits van onze faculteit ¹⁰*gevestigd was*. De mevrouw zette mij in een stoel, gaf me een beker koffie en belde de rector magnificus op. Zij vond kennelijk dat het gebeurde aan de autoriteiten ¹¹*gemeld moest worden*. Zij verbond mij door met de rector. 'Ik hoor dat je een natte broek hebt,' zei hij. 'Ik zou je mijn broek wel ¹²*willen afstaan*, maar ik heb dadelijk een vergadering waar ik niet zonder broek ¹³*kan verschijnen*.' Ik bedankte hem voor zijn belangstelling en verzekerde hem, dat ik helemaal geen hulp van hem verlangde en dat het niet mijn idee ¹⁴*was geweest* om hem op te bellen.

Karel van het Reve, uit: *Afscheid van Leiden I*, 1984.

(Het betreft een bewerking; het onbewerkte fragment kunt u lezen in de appendix.)

De schrijver Karel van het Reve (1921-1999) was van 1957 tot 1983 hoogleraar Slavische Letterkunde aan de Universiteit Leiden. Het Rapenburg is de belangrijkste gracht in het centrum van Leiden.

Oefening 2

In welke van de volgende zinnen kunnen de gecursiveerde werkwoorden in een andere volgorde worden gezet? Geef de alternatieve volgorde, als die mogelijk is.

Voorbeeld: 1 De fotograaf zei tegen het model dat ze in de camera *moest blijven kijken*.

2 Ik weet niet of er van dat concert een opname *gemaakt is*.

Antwoord: 1 Geen andere volgorde.

2 Ik weet niet of er van dat concert een opname **is gemaakt**.

- 1 Ik vind eigenlijk dat het programma *aangepast zou moeten worden* aan de nieuwe omstandigheden.
- 2 Het is te hopen dat er nog meer gasbellen in de Nederlandse bodem *gevonden zullen worden*.
- 3 Ik weet niet of ik morgen *kan komen*.
- 4 Denk je dat Frans die stomme fout *gemaakt heeft*?
- 5 Het is nog onduidelijk of de troepen van de tegenstander *zich teruggetrokken hebben*.
- 6 Ik denk dat ik meteen met je *moet komen praten*.
- 7 Ik heb gehoord dat ze ondanks het slechte weer toch *vertrokken zijn*.
- 8 Weet jij of het centrum van die stad, die in de Tweede Wereldoorlog vaak *gebombardeerd is*, weer in de oorspronkelijke staat *hersteld is*?
- 9 Weet je dat die hele fabriek *afgebrand is*?
- 10 Denk je dat ze die kapotte ramen al *zullen hebben laten repareren*?
- 11 Wanneer Rentes de Carvalho een zwangere Nederlandse vrouw *ziet lopen*, vraagt hij zich af of de geboorte soms in december *gepland is*, zodat de ouders de belastingaftrek van het hele jaar *kunnen incasseren*.
- 12 In Nederland is de avondspits al grotendeels voorbij als die in andere landen nog *moet beginnen*.
- 13 Dat hier zo openlijk over euthanasie *gesproken wordt*, beschouwen ze in Frankrijk als heel bijzonder.
- 14 Het is al heel lang geleden dat de Afsluitdijk *aangelegd werd*; we weten allemaal wat die dijk *betekend heeft* in de strijd tegen de zee.
- 15 Als politici de mening te kennen geven dat het hoger onderwijs in Nederland beter in het Engels *gegeven kan worden*, wordt er gelukkig nog steeds heftig geprotesteerd.
- 16 Als een Franse minister iets dergelijks *gezegd zou hebben*, zou dat meteen het einde van zijn politieke carrière *betekend hebben*.

Oefening 3

Zet de werkwoorden in de juiste volgorde en geef ze de juiste vorm. Soms zijn er meerdere volgordes mogelijk.

Voorbeeld: 1 Onlangs besloot ze Politieke Wetenschappen te *(gaan, studeren)*.
2 *El País* heeft een sociaal katern waarin een afdeling ecologie *(opnemen, zijn)*.

Antwoord: 1 Onlangs besloot ze politieke wetenschappen te **gaan studeren**.
2 *El País* heeft een sociaal katern waarin een afdeling ecologie **is opgenomen / opgenomen is**.

- 1 Nederland doet veel aan het milieu, maar ik schrijf daar beslist niet over om dat als voorbeeld voor Spanje te *(fungeren, laten)*.
- 2 Pas toen ik een beetje Nederlands sprak, ben ik over andere dingen *(gaan, schrijven)*.
- 3 Ze schreef een artikel over fietsendiefstal in Nederland; niet alleen omdat er zoveel fietsen *(stelen, worden)*, maar ook omdat er zoveel geld in omgaat.
- 4 Zij verbaast zich over de informatieve televisiespotjes van de Nederlandse overheid. Ze vindt het wonderlijk dat je hier tot in je eigen huis *(instrueren, worden)* over hoe je moet leven in je eigen maatschappij.
- 5 Bij terugkomst in Spanje zal ze blij zijn dat de restaurantrekeningen weer gewoon *(delen, worden)*, en dat er niet *(narekenen, worden)* of de een misschien één consumptie meer *(hebben, nuttigen)* dan de ander.
- 6 Geen enkele buitenlander heeft ons ooit *(betrappen, kunnen)* op temperament, behalve tijdens de godsdiensttwisten die we *(hebben, voeren)*.
- 7 Ik denk dat wij zo'n buitenkansje best *(gebruiken, kunnen, zullen)*.
- 8 De Vlaamse afgevaardigde zei dat Nederland en Vlaanderen zich diepgaand *(bezinnen, moeten, zullen)* over de vorm van de promotie van de Nederlandse taal en cultuur in het buitenland.
- 9 Ik vind het heel bijzonder dat er in dit land over bijna alles *(kunnen, spreken, worden)*.
- 10 Er bleef maar één oplossing van het raadsel over, aangezien het me onwaarschijnlijk leek dat het *(gaan, regenen, zijn)*.

- 11 Ik moet zeggen dat ik geen diepgravende artikelen over de Nederlandse mentaliteit (*hebben, kunnen, schrijven*).
- 12 Ik hoop niet dat mijn Engels van hetzelfde niveau is als dat van de man die we net (*hebben, horen, spreken*).
- 13 Het is te hopen dat de weg naar grotere eenheid in Europa nog verder (*afleggen, worden, zullen*).
- 14 Hij vindt dat Nederland en Vlaanderen hun buitenlandse cultuurbeleid nog beter (*coördineren, moeten, zullen*).
- 15 Ik vind dat jij tijdens die bijeenkomst niet (*kunnen, missen, worden*).

ZIE OOK HOOFDSTUK 46

A

Theorie

Oefening 1

Wijs in het volgende gedicht van Bart Moeyaert het tegenwoordig deelwoord aan.

Sterk

Ik dacht dat het niet kon:
dat iets wat je niet ziet
je alle dagen draagt
en sterker maakt.
Alsof je spieren krijgt
van liefde.

En kijk, het klopt:
Het hart van oma
slaat nog altijd over
als ze opa ziet.
Maar nu hij oud is
en te bed,
misschien
nog net de hemel haalt,
loopt oma sinds een poosje
krommer en vraagt ze vaker
om mijn arm.
Zonder hem krijgt
ze het huis niet warm
en zelfs de hond
zakt zuchtend naast de luie stoel.

Dus is het waar
dat liefde
spieren geeft
en op den duur
ook vuur.

Bart Moeyaert, uit: *Verzamel de liefde*, 2003.

Oefening 2A

Wijs in de volgende zinnen het tegenwoordig deelwoord aan, en de objecten en bepalingen die erbij horen.

Oefening 2B

Als u de stof uit hoofdstuk 51 beheerst, kunt u ook aangeven welke functie het tegenwoordig deelwoord in de zin vervult.

Voorbeeld: 1 Die man is verschrikkelijk **vervelend**.
2 Ik heb een hekel aan patat **etende** mensen.
3 Luid **snikkend** liep zij weg.

Antwoord: 1a verschrikkelijk **vervelend**
1b naamwoordelijk deel van het gezegde
2a patat **etende**
2b bijvoeglijke bepaling bij *mensen*
3a luid **snikkend**
3b adverbiale bepaling

- 1 De persoonlijke ontboezemingen van al die bekende Nederlanders in bladen en op de televisie worden op den duur wel erg vermoeiend.
- 2 Ik vind het schokkend om te zien hoeveel omroeporganisaties er in Nederland zijn.
- 3 Die man moet wel zwaarwegende redenen hebben gehad voor zijn besluit om zich op het laatste moment terug te trekken.
- 4 De schrijvers die een bezoek hebben gebracht aan de afdeling Nederlands van de Universiteit van Californië waren razend enthousiast.
- 5 De komende jaren hoopt de Nederlandse Taalunie meer subsidieaanvragen te kunnen honoreren.
- 6 De Nederlandse Taalunie stelt zich terughoudend op.
- 7 De verlieslijdende afdelingen van dat bedrijf worden per 1 januari gesloten.
- 8 Ik draaide mijn rechterraampje naar beneden en maakte kalmerende gebaren.
- 9 Ik stapte uit de auto op de ladder en klom op de kant, die zo spekglad was dat elkaar vasthoudende mensen mij grepen om te verhinderen dat ik weer in het water zou glijden.
- 10 Zo van opzij leek hij sprekend op een otter.

B Praktijk

Oefening 3

In de volgende zinnen functioneert een tegenwoordig deelwoord als adjectief. Maak van het werkwoord dat tussen haakjes staat een tegenwoordig deelwoord en voeg waar nodig de uitgang *-e* toe.

Voorbeeld: Ze keek hem (*afkeuren*) aan.

Antwoord: Ze keek hem **afkeurend** aan.

- 1 Die filmcriticus vindt het gebruik van softdrugs (*stimuleren*) voor het genieten van bepaalde films.
- 2 Hij moest zich aan een stang vastgrijpen om van de (*staan*) in de (*zitten*) houding over te gaan.
- 3 Het enige wat er overblijft is het verschijnsel (*knarsetanden*) te bestuderen.
- 4 Nederlandse vrouwen voelden zich volgens Temple, een Britse ambassadeur in Nederland in de zeventiende eeuw, niet op hun gemak bij hartstochtelijke minnaars, maar wel bij (innemen), vriendelijke vrijers.
- 5 Sommige Nederlanders hebben een (*geringschatten*) houding ten opzichte van hun eigen taal, cultuur en identiteit.
- 6 Hij bewoog zich voort in een enigszins (*vooroverhellen*) houding.
- 7 Al sigaretten (*roken*) las hij de krant.
- 8 (*Schudden*) van het lachen las ze Gerard Reve's nieuwste boek.
- 9 'Bent u het met me eens?' vroeg hij (*glimlachen*).
- 10 'Nee, niet echt,' antwoordde zij (*zich verontschuldigen*).

Oefening 4

Voeg bij de volgende adjectieven waar nodig de uitgang -e toe.

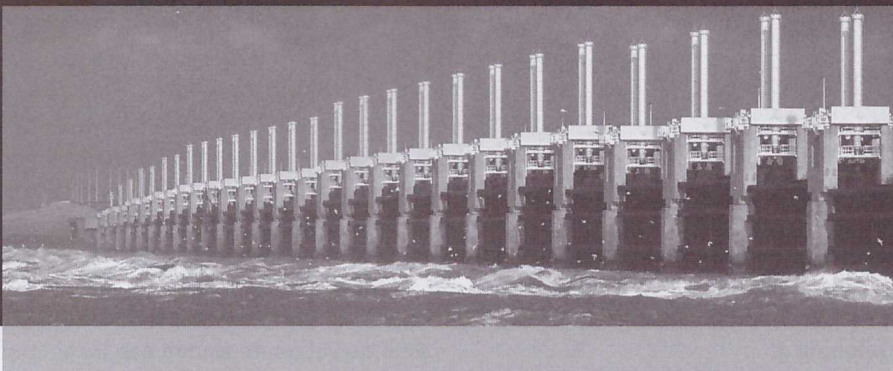
Voorbeeld: 1 Het is (*overwegend*) droog, met harde windstoten uit het zuidwesten.
2 Niemand vond dat (*overtuigend*) argumenten.

Antwoord: 1 Het is **overwegend** droog, met harde windstoten uit het zuidwesten.
2 Niemand vond dat **overtuigende** argumenten.

- 1 Mijn vriendin studeert sinds kort (*vergelijkend*) taalwetenschap.
- 2 (*Opvallend*) genoeg waren het juist de Franse reizigers die een zwak hadden voor de Nederlandse vrouw.
- 3 Een Franse schrijver uit de zeventiende eeuw noemde de Nederlandse vrouw behendig en (*doortastend*).
- 4 Ik word misselijk van die uit de gootsteen (*opstijgend*) stank.
- 5 De personeelsleden luisterden (*zwijgend*) naar de toespraak van hun directeur.
- 6 Echt (*diepgravend*) verhalen over de Nederlandse mentaliteit heb ik nog nooit gelezen.
- 7 Het dagblad *El Pais* heeft zich ontwikkeld tot de meest (*toonaangevend*) krant van Spanje.
- 8 Het EU-voorzitterschap van Nederland leverde voor de correspondenten van die krant (*vanzelfsprekend*) een grote hoeveelheid werk op.
- 9 Aan (*bovenstaand*) voorbeeld kun je zien hoe die constructie gebruikt wordt.
- 10 Niet gevoelens of instincten bepalen hier de omgang met mensen, maar overwelingen van fatsoen zijn (*doorslaggevend*).

23/24/ 25

De conjunctief; Inchoatieve constructies; Duratieve constructies

A Theorie

Oefening 1

Geef aan welke werkwoorden of combinaties van werkwoorden in de volgende zinnen in de conjunctief staan (conj), en welke zinnen een inchoatieve (inch) of duratieve (dur) constructie bevatten. (Niet alle zinnen bevatten een conjunctief of een inchoatieve of duratieve constructie.)

- Voorbeeld:*
- 1 Ik heb de hele middag lekker zitten werken.
  - 2 Ik denk dat we even moeten stoppen, want de motor begint vreemde geluiden te maken.
  - 3 Kome wat komt, ik ga door met dat project.

- Antwoord:*
- 1 heb *zitten* werken = dur
  - 2 *begint* te maken = inch
  - 3 *kome* = conj

- 1 Wees verstandig en doe het niet.
- 2 Ik kan me daar nu niet mee bezighouden: ik zit te studeren.
- 3 Ik weet niet precies wat ze aan het doen is. Misschien is ze aan het tennissen.
- 4 Ik heb zo het vermoeden dat het binnen een paar minuten flink gaat regenen.
- 5 Ik weet niet wat er met hem aan de hand is, maar hij gaat zich steeds gekker gedragen.
- 6 God hebbe zijn ziel.
- 7 Hij gaat volgende week naar Rio de Janeiro en hij begint daar volgens mij nu al een beetje zenuwachtig over te worden.
- 8 Men drinke bij voorkeur geen ongekookt leidingwater in dat land.
- 9 Zeg haar maar dat ik morgen terug zal bellen. Ik sta nu op het punt weg te gaan.
- 10 Moge de Heer u bijstaan in deze moeilijke periode.
- 11 Doe vooral wat je niet laten kunt.
- 12 Ik heb nog een tijd met hem staan praten, maar hij heeft het helemaal niet over dat onderwerp gehad.
- 13 De politici weten absoluut geen oplossing meer voor de problemen. Ik geloof dat de toestand behoorlijk uit de hand begint te lopen.
- 14 Dat gaat me nu allemaal een beetje te lang duren. Ik denk dat ik morgen terugkom.
- 15 Ik kan hem nu niet storen. Hij zit te vergaderen met een paar directieleden.
- 16 Sta niet zo te liegen. Ik heb allang door dat je de zaak verkeerd voorstelt.

Oefening 2

Van de volgende drie zinnen zijn er twee goed. Welke?

- a Mijn ouders zijn al maanden bezig met hun boeken te catalogiseren.
- b Mijn ouders zijn al maanden bezig hun boeken te catalogiseren.
- c Mijn ouders zijn al maanden bezig met het catalogiseren van hun boeken.

B Praktijk

In de oefeningen 3, 4 en 5 moet u een aantal zinnen een duratief of inchoatief aspect geven. Bij de opdrachtzinnen in deze oefeningen zijn vaak verschillende antwoorden goed.

Als u dit boek bij zelfstudie gebruikt, adviseren wij u per zin één of meer antwoorden op te schrijven en die te vergelijken met de sleutel.

Als u dit boek met medecursisten gebruikt in een cursus Nederlands, kunt u beurtelings reageren op de zinnen en met elkaar praten over de kwaliteit van elkaars reacties.

Oefening 3

Geef de volgende zinnen een inchoatief aspect. Voeg in de zinnen 'gaan', 'beginnen te' en/of 'op het punt staan' toe.

Voorbeeld: 1 Televisie kijken verveelt me.

2 Het ergert me dat jij me altijd in de rede valt.

Antwoord: 1 Televisie kijken begint me te vervelen. / Televisie kijken gaat me vervelen.

2 Het gaat me ergeren dat jij me altijd in de rede valt. / Het begint me te ergeren dat jij me altijd in de rede valt.

1 Het regent, dus neem maar een paraplu mee.

2 Weet je dat Piet over een paar minuten rijexamen moet doen?

3 Toen ik de deur uitging, rinkelde de telefoon.

4 Het stoort haar dat haar collega's zo kinderachtig doen.

5 De leeuw viel bijna de man met de camera aan, en daarom werd hij met een schot verdoofd.

Oefening 4

Geef de volgende zinnen een duratief aspect. Voeg in de zinnen 'ben aan het + inf' of 'ben bezig te/met' toe.

Voorbeeld: Ik lees een boek.

Antwoord: Ik ben een boek aan het lezen. / Ik ben bezig een boek te lezen. / Ik ben bezig met het lezen van een boek.

1 De uitgever vertelde blij dat Guus Kuijer een nieuw boek schrijft.

2 Zij poetste net haar tanden, toen de telefoon ging.

3 De verslaggever las net de verklaring van de gijzelaars voor, toen er schoten klonken.

4 De schilderes tekende een paar schetsen, toen haar man haar een kop koffie bracht.

5 Ik hoorde opeens een bekende stem achter me, net toen ik incheckte.

Oefening 5

Beantwoord de volgende vragen en probeer uw antwoord een inchoatief of duratief aspect te geven; maak daarbij gebruik van 'beginnen te', 'gaan + inf' of 'op het punt staan' (inchoatief), of 'bezig zijn te/met' of 'aan het + infinitief' (duratief).

1 Als u van plan bent over twee minuten in bad te gaan en de bel gaat, wat zegt u dan tegen degene die bij u aanbelt?

2 Als u net een spannend boek aan het lezen bent, en er komt bezoek, wat zegt u dan tegen uw gast?

3 Als uw partner zonder jas de deur uitgaat terwijl u net enorme donderwolken gezien hebt, wat zegt u dan tegen hem of haar?

4 U eet met een vriend in een restaurant. Net als u tegen hem wilt zeggen hoe gezellig u het vindt, zegt hij: 'Gezellig, hè?' Wat antwoordt u hem?

5 Uw vriend die in Australië op vakantie is belt u op uw mobiele nummer op, net op het moment dat u hem aan het mailen bent. Wat zegt u dan tegen hem?

Oefening 6

Ga praten met een medecursist. Reageer om beurten op de suggesties. Geef, als dat nodig is, commentaar op de kwaliteit van elkaars reacties.

Spreekopdracht 1

Geef in het **presens** antwoord op de vraag: **Wat ben je aan het doen?** Probeer in het antwoord een duratiefconstructie te gebruiken. Maak gebruik van de 'Lijst met suggesties' en bedenk, nadat u de tien suggesties hebt gevolgd, zelf ook een aantal activiteiten.

Voorbeeld: Cursist A: Wat ben je aan het doen?
Suggesties: de krant lezen / je auto wassen / een Sinterklaasgedicht schrijven.

Antwoord: Cursist B antwoordt: Ik zit de krant te lezen. / Ik ben de krant aan het lezen.
Ik ben m'n auto aan het wassen. / Ik ben bezig met het wassen van mijn auto.
Ik ben een Sinterklaasgedicht aan het schrijven. / Ik zit een Sinterklaasgedicht te schrijven.

Lijst met suggesties

- 1 soep maken
- 2 een boek van Grunberg lezen
- 3 je kamer opruimen
- 4 een paar brieven schrijven
- 5 op internet zoeken naar een leuk hotel in de buurt van Maastricht
- 6 je post beantwoorden
- 7 op bed een tijdschrift lezen
- 8 op de bus wachten
- 9 je sleutels zoeken
- 10 je huiswerk doen.

Spreekopdracht 2

Geef in het **perfectum** antwoord op de vraag: **Wat heb je gisteren gedaan?** Probeer in het antwoord een duratiefconstructie te gebruiken. Maak gebruik van de 'Lijst met suggesties' en verzin daarna zelf ook een aantal activiteiten.

Voorbeeld: Cursist A: Wat heb je gisteren gedaan?
Suggesties: in de trein nadenken over een probleem / in bed een boek lezen / een Sinterklaasgedicht schrijven.

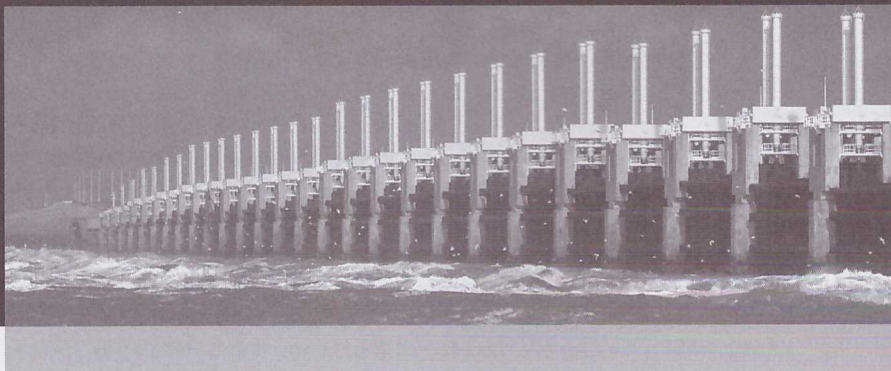
Antwoord: Cursist B kan antwoorden: Ik *heb* in de trein *zitten nadenken* hoe ik dat probleem moet oplossen.
Ik *heb* nog een half uur een boek *liggen lezen* voordat ik in slaap viel.
Ik *ben* de hele middag *bezig geweest met* (het schrijven van) een Sinterklaasgedicht.

Lijst met suggesties

- 1 op de bank liggen en tv kijken
- 2 op het station een uur wachten op de komst van een vriend
- 3 gezellig kletsen met een paar vriendinnen
- 4 urenlang werken aan je werkstuk over duurzaam ondernemen
- 5 in het park lopen en nadenken over hoe je een brief moet beantwoorden.

26

Het onbepaald voornaamwoord

A

Theorie

Oefening 1

In welke van de volgende zinnen kan *men* door *je* vervangen worden? Soms moet de persoonsvorm worden aangepast.

- 1 Als 'men in Amsterdam als fietser voor een stoplicht stopt, vormt 'men een bezienswaardigheid.
- 2 'Men is op het hoofdkantoor niet zo tevreden over die actie van jou.
- 3 'Men besteedt in de Verenigde Staten onvoldoende aandacht aan het vreemdetalenonderwijs; 'men kan daar afstuderen aan een universiteit terwijl 'men alleen het Engels beheerst.
- 4 'Men zou zich op het Ministerie eens moeten realiseren wat die onophoudelijke veranderingen betekenen voor de scholen en universiteiten.
- 5 Als 'men iedere dag zoveel alcohol drinkt, loopt 'men veel kans een levercirrose op te lopen.

Oefening 2

Welke betekenis heeft 'wat' in het volgende fragment uit een gedicht van Annie M.G. Schmidt?

Ze kochten wat boter, ze kochten wat brood,
ze hadden ook ieder een mand aan hun poot,
ze kochten wat muisjes en toen nog wat sjam,
en gingen naar 't jongetje toe met de tram.

Annie M.G. Schmidt, uit: *De eendjes*, 1957.

B

Praktijk

Oefening 3

Vul in de volgende zinnen *men* of *je* in. Ga uit van de meest voor de hand liggende interpretatie van de zin. (Vaak kunnen, ook in de meest voor de hand liggende interpretatie, beide woorden gebruikt worden.)

Voorbeeld: ___ zegt wel eens dat het mooiste Nederlands in Haarlem gesproken wordt, maar het is de vraag waarop ___ dat baseert.

Antwoord: **Men** zegt wel eens dat het mooiste Nederlands in Haarlem gesproken wordt, maar het is de vraag waarop **men** dat baseert.

- 1 Als ___ als zakenman succes wilt hebben, moet ___ niet al te introvert en timide zijn.
- 2 In Wallonië spreekt ___ een heel ander soort Frans dan in de Provence.
- 3 Dat reisbureau is erg goed. Ze nemen de tijd voor ___ en ze geven ___ alle informatie die ___ nodig hebt.
- 4 ___ zou in dat land eens wat meer aandacht aan de mensenrechten moeten besteden.
- 5 ___ betaalt voor een eenvoudige parkeerovertreiding al gauw tachtig euro in dat land.

- 6 ___ zegt wel eens dat ___ in Portugal niet lekker kan eten, maar daar ben ik het absoluut niet mee eens.
- 7 Als ___ een taal wilt leren, moet ___ proberen die taal zo veel mogelijk te spreken.
- 8 In grote steden moet ___ altijd uitkijken dat ___ niet beroofd wordt.
- 9 In die stad is bijna geen openbaar vervoer en houdt ___ ook nauwelijks rekening met de problemen van voetgangers.
- 10 Als ___ aan een marathon wilt meedoen, moet ___ wel maandenlang intensief getraind hebben.

Oefening 4

Vul in de volgende zinnen *men, je of ze* in, en geef de persoonsvorm de juiste vorm.

Voorbeeld: Ik geloof dat je een goede kans hebt om die baan te krijgen, maar reken er nog niet te vast op, want ___ (kunnen) zoiets nooit zeker weten.

Antwoord: Ik geloof dat je een goede kans hebt om die baan te krijgen, maar reken er nog niet te vast op, want **men kan / je kunt / je kan** zoiets nooit zeker weten.

- 1 Mijn vader is al 77 en gaat toch nog een computercursus volgen. Ik ben daar erg voor, want ___ (zijn) nooit te oud om te leren.
- 2 Wij jonge ouders hebben vaak last van slaapgebrek. ___ (hopen) dan maar dat het later beter zal worden.
- 3 Het schijnt dat Madonna in een film gaat spelen met haar nieuwe echtgenoot. Ik weet niet of het waar is, want ___ (beweren) zoveel.
- 4 Er wordt veel gespeculeerd over de afloop van de burgeroorlog in dat land, maar eigenlijk (kunnen) ___ daar geen zinnig woord over zeggen. De situatie is te onduidelijk.
- 5 In dat land (spreken) ___ bijna allemaal Engels.

Oefening 5

Vul in de volgende zinnen *alle of al* in.

Voorbeeld: Ik heb met ___ mijn adviseurs over dat plan gesproken, maar iedereen raadt het me af.

Antwoord: Ik heb met **al** mijn adviseurs over dat plan gesproken, maar iedereen raadt het me af.

- 1 Om te voorkomen dat die epidemie zich uitbreidt, moeten _____ varkens in dat gebied worden afgemaakt.
- 2 Ik ben bang dat ik _____ dat werk voor niets gedaan heb.
- 3 _____ grote banken verhoogden op hetzelfde moment hun rentetarieven.
- 4 Hij heeft _____ acht de vragen foutief beantwoord.
- 5 Toen de cd werd geïntroduceerd was hij de eerste die besloot _____ zijn grammofoonplaten weg te doen, en op cd's over te gaan.
- 6 Ik bied u dit cadeau aan namens _____ mijn collega's.
- 7 Zijn _____ die jasjes in de uitverkoop?
- 8 _____ belangstelling die hij had voor het werk van die auteur verdween langzamerhand, en maakte plaats voor onverschilligheid.
- 9 Is _____ champagne al op?
- 10 _____ vier mijn grootouders zijn ouder dan 85 geworden.

Oefening 6

Vul in de volgende zinnen *alle, allen, alles of allemaal* in.

Voorbeeld: Ik heb in ___ lokalen gekeken, maar ik kon hem nergens vinden.

Antwoord: Ik heb in **alle** lokalen gekeken, maar ik kon hem nergens vinden.

- 1 Je moet dat niet _____ zo serieus nemen. Ik denk dat hij maar een grapje maakt.
- 2 Je kunt aan _____ merken dat zijn enthousiasme tot het nulpunt is gedaald.
- 3 De spelers van het Nederlands elftal vonden _____ dat er een nieuwe bondscoach moest komen, en dus kwam die er.

- 4 We zullen _____ die hier niet aanwezig kunnen zijn een uitgebreid verslag van de besprekingen sturen.
- 5 Wil je die mensen _____ persoonlijk gaan bedanken?
- 6 Ik heb _____ een uitnodiging gestuurd, maar haar niet.
- 7 Ik denk dat we _____ veel slaap tekort zijn gekomen, deze week.
- 8 _____ bejaarden komen in principe voor zo'n kortingskaart in aanmerking.
- 9 _____ is veel voor wie niet veel verwacht. (J.C. Bloem)
- 10 – Heb je _____ ramen dichtgedaan? ◦ Ja, ik heb ze echt _____ dichtgedaan.

Oefening 7

Vul in de volgende zinnen het juiste onbepaalde voornaamwoord in. Kies uit: *ieder(e)*, *iedereen*, *elk(e)*, *al(le)* of *allemaal*. Soms zijn meerdere antwoorden goed.

Voorbeeld: Bijna ___ kinderen onder de zes geloven in Sinterklaas.
Antwoord: Bijna **alle** kinderen onder de zes geloven in Sinterklaas.

- 1 Je kunt nooit _____ student tevredenstellen met je colleges.
- 2 Niet _____ baby'tje is zo schattig als zijn moeder denkt.
- 3 Patricia is verschrikkelijk slordig. Gerrit moet altijd _____ haar rommel opruimen.
- 4 Ik zou de mensen die op het Vlaams Blok stemmen niet graag _____ op een rij willen zien staan.
- 5 Niet _____ in Nederland kan schaatsen, maar bijna _____ Nederlanders kunnen wel fietsen.
- 6 _____ Nederlandse koe heeft tegenwoordig een lelijk stuk plastic in het oor.
- 7 Ik ga _____ week minstens twee keer naar een film.

Oefening 8

Vul in de volgende zinnen *iets* of *wat* in. Soms zijn beide woorden goed.

Voorbeeld: Wilde je me niet nog ___ geven voor ik wegga?
Antwoord: Wilde je me niet nog **iets / wat** geven voor ik wegga?

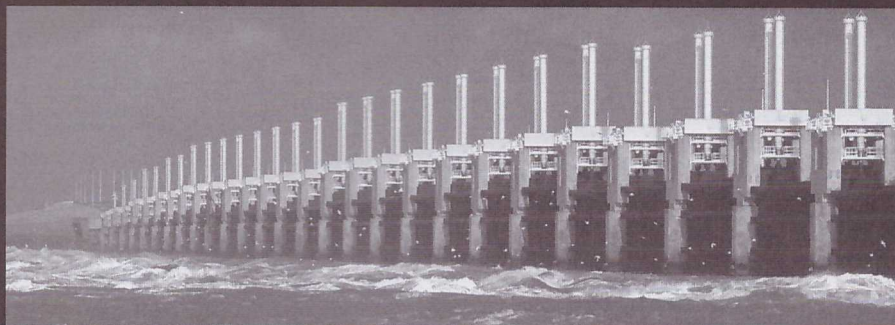
- 1 Ik heb steeds het gevoel dat ik je _____ nog niet gezegd heb, maar ik kan niet meer bedenken wat het was.
- 2 Volgens mij zit Piet aan _____ te denken waar hij zich erg op verheugt.
- 3 Ik reken er niet op dat ik veel cadeaus voor mijn verjaardag krijg, maar _____ zullen ze me toch wel geven.
- 4 Zeg alsjeblieft _____ tegen me! Het geeft niet wat.
- 5 Jullie kinderen zitten op het ogenblik in Indonesië, hè? Hebben jullie al _____ van ze gehoord?

Oefening 9

Vul in de volgende zinnen *genoeg* of *voldoende* in. Soms zijn beide woorden goed.

Voorbeeld: Ik vind dat we ___ werk gedaan hebben voor vandaag. Geef me nu maar een borrel.
Antwoord: Ik vind dat we **genoeg / voldoende** werk gedaan hebben voor vandaag. Geef me nu maar een borrel.

- 1 Er zijn nog zoutjes _____; neem er nog maar een paar.
- 2 Ze vond het blijkbaar niet _____ om haar man te bedriegen; nee, ze vond dat ze hem er ook nog mee moest pesten.
- 3 – Wil je nog een glaasje wijn? ◦ Nee, ik heb _____ gedronken, anders kan ik straks niet meer rijden.
- 4 Ik heb hem vaak _____ gewaarschuwd dat hij problemen zou krijgen als hij zijn auto altijd verkeerd parkeerde. Nu heeft de buurman er waarschijnlijk expres een deuk in gereden.
- 5 – Is het nodig om nu al een kaartje te kopen, of zijn er nog _____ plaatsen?
 ◦ O, er zijn nog plaatsen _____

ZIE OOK HOOFDSTUK 16

A Theorie

Oefening 1

In het volgende fragment komt twee keer een vorm met *zelf* voor (*mezelf, jezelf*). Kan hier ook *me* en *je* staan, dus kan *zelf* ook weggelaten worden?

Toen sprak een witte roos: 'Wees blij dat jij nog iets bewondert. Ik vind mezelf ook meer dan fraai, maar 't wordt alleen ontzettend saai wanneer je niets echt mooi meer vindt jezelf dan uitgezonderd.'

Hans Andreus, uit: *De pad en de roos*, 1975.

B Praktijk

Oefening 2

Vul in de volgende zinnen de juiste vorm van het reflexief pronomen in. Gebruik het suffix *-zelf* als dat nodig is. Ga uit van de meest voor de hand liggende interpretatie van de zin.

Voorbeeld: We hebben ___ enorm ingespannen om dat werk op tijd af te hebben, maar het is niet helemaal gelukt.

Antwoord: We hebben **ons** enorm ingespannen om dat werk op tijd af te hebben, maar het is niet helemaal gelukt.

- 1 Ik kan het _____ niet vergeven dat ik zo'n stomme fout gemaakt heb.
- 2 Die vrouw beeldt _____ in dat ze onmisbaar is.
- 3 Je moet _____ haasten. Je trein vertrekt over een half uur.
- 4 Ik kon _____ niet beheersen, toen ik hoorde dat ons werk helemaal voor niets was geweest.
- 5 Eerst heeft hij anderen in moeilijkheden gebracht en nu heeft hij _____ in een onmogelijke positie gemanoeuvreed.
- 6 Jullie kunnen _____ zo'n fout niet permitteren.
- 7 Ik heb _____ een week de tijd gegeven om die problemen op te lossen.
- 8 Het gedrag van die voetbalsupporters was dit keer voorbeeldig; niemand heeft _____ misdragen.
- 9 Wie _____ vóór het eind van de maand op dat blad abonneert, krijgt een boekenbon van vijftien euro.
- 10 Zij wast _____ altijd met heel dure zeep.
- 11 Voor haar ouders doet ze alles, maar _____ verwaarloost ze.
- 12 Eerst kleeedde ze haar dochttertje aan en daarna _____
- 13 Ik hoop niet dat je _____ ernstig bezeerd hebt bij die val.
- 14 Sommige patiënten kunnen _____ zelfs de naam van hun vrouw en kinderen niet meer herinneren.
- 15 Wij hebben _____ tijdens die vakantie uitstekend geamuseerd.

Oefening 3

Vul in de volgende zinnen het juiste reflexieve pronomen in.

Voorbeeld: Omdat Pieter ___ niet zo lekker voelt, is hij niet meegekomen.

Antwoord: Omdat Pieter **zich** niet zo lekker voelt, is hij niet meegekomen.

- 1 Is dat niet de weg naar het station? Oh, dan heb ik _____ vergist!
- 2 Dat meisje schaamde _____ heel erg, toen ze ontdekte wat er gebeurd was.
- 3 Ik weet niet of u gelijk hebt. Ik ben bang dat u _____ vergist.
- 4 Jullie zullen _____ toch wel kunnen indenken dat ik daar geen genoeg mee neem.
- 5 Mijn ouders maakten _____ vroeger veel zorgen over mij; gelukkig ben ik toch nog redelijk terechtgekomen.
- 6 Je hebt er niets aan om _____ altijd over die dingen te beklagen.
- 7 We hebben _____ er enorm voor ingezet om alle brieven op tijd de deur uit te krijgen.
- 8 De roeiers hoopten _____ via de herkansing voor de halve finales te kunnen plaatsen.
- 9 Ik vind het niet makkelijk om _____ aan die nieuwe omstandigheden aan te passen.
- 10 Ze was erg kwaad, toen ze hoorde dat ze _____ niet meer voor het examen kon inschrijven.
- 11 Mijn ouders hebben altijd meer rekening gehouden met hun kinderen dan met _____.
- 12 Ik heb het idee dat jullie _____ vergissen. Die vergadering wordt pas volgende week gehouden.
- 13 Hij heeft _____ meer te verwijten dan zijn vriendin. Zij wilde wel bij hem blijven, maar hij heeft haar dat onmogelijk gemaakt.
- 14 Jullie zouden _____ eens wat beter aan de afspraken moeten houden!
- 15 – Heb je een trui voor je man gekocht? ◦ Nee, ik heb _____ maar eens verwend.

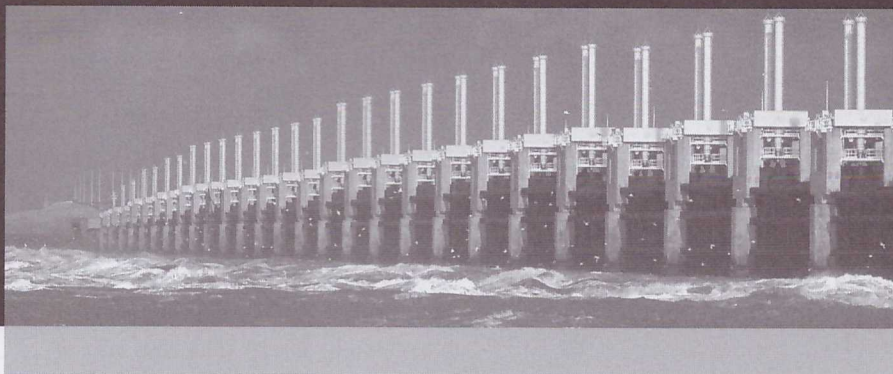
Oefening 4

Vul in de volgende zinnen het juiste wederkerende of wederkerige voornaamwoord in.

Voorbeeld: Ik denk dat je ___ vergist. De afspraak was dat we ___ in Londen zouden ontmoeten. Er is nooit sprake geweest van een ontmoeting in Parijs.

Antwoord: Ik denk dat je **je** vergist. De afspraak was dat we **elkaar** in Londen zouden ontmoeten. Er is nooit sprake geweest van een ontmoeting in Parijs.

- 1 De briefwisseling tussen Gustave Flaubert en George Sand begon in 1863 en eindigde met de dood van Sand in 1876. In totaal hebben ze _____ meer dan vierhonderd brieven geschreven.
- 2 Ik kan _____ niet voorstellen dat we _____ nooit meer zullen zien.
- 3 Ik denk dat we _____ moeten haasten. De voorstelling begint om kwart over acht, dus we hebben nog maar twintig minuten.
- 4 De strijdende partijen beschuldigen _____ over en weer van wreedheden. Naar de mening van waarnemers van de Verenigde Naties zijn het echter vooral de regeringstroepen die _____ aan wreedheden hebben schuldig gemaakt.
- 5 Je moet _____ niet zo aanstellen. We kennen _____ nu al meer dan twintig jaar, dus ik weet heus wel wanneer je komedie speelt en wanneer er echt iets aan de hand is.
- 6 Omdat Simone en Linda ongeveer dezelfde maten hebben, zouden ze _____ kleren kunnen dragen, maar ik geloof niet dat ze dat ook werkelijk wel eens gedaan hebben.
- 7 Wat er gebeurd was vond hij zo erg dat hij _____ aan niemand meer durfde te vertonen. Hij isoleerde _____ volledig.
- 8 Toen de directies van Sony en Philips _____ realiseerden dat ze _____ kapot concurreerden, besloten ze van verdere prijsdalingen af te zien.
- 9 John en Karel zijn van plan samen een bedrijf te beginnen. Ik kan _____ niet voorstellen dat dat plan kans van slagen heeft, want ik ken geen mensen die meer van _____ verschillen dan die twee.
- 10 Als je Stefan en Anne apart spreekt, merk je dat ze _____ helemaal niet mogen. Maar in _____ aanwezigheid doen ze altijd erg vriendelijk tegen _____

A Theorie

Oefening 1

In de volgende zinnen wordt, in de indirecte rede, meegedeeld welke vraagwoordvraag iemand gesteld heeft. Reconstrueer de letterlijke vraagwoordvraag en formuleer die in het presens of perfectum.

Voorbeeld: Hij vroeg hoe laat de laatste trein naar Hoorn vertrok.

Antwoord: Hoe laat vertrekt de laatste trein naar Hoorn?

- 1 Hij wilde weten waar ik dat geld voor nodig had.
- 2 Hij vroeg waarom ik hem dat nieuws niet eerder verteld had.
- 3 Hij wil weten wie er nog meer van dat plan op de hoogte zijn.
- 4 Zij vroeg met welke bus ze het beste naar het Amstelstation kon gaan.
- 5 Hij wilde weten hoeveel we voor dit huis betaald hadden.
- 6 Hij vroeg wat voor veranderingen er in het rooster aangebracht waren.
- 7 Hij wilde weten waarom dat café zo plotseling gesloten was.
- 8 Zij vroeg zich af waar ze zich eigenlijk zo druk over maakte.
- 9 Hij vroeg op welke verdieping hij de afdeling *Herenkleding* kon vinden.
- 10 Hij vroeg wie dat nieuws naar de kranten had laten uitlekken.

B Praktijk

Oefening 2

Vul in de volgende zinnen het juiste vragende voornaamwoord in: *wie, wiens, wie d'r, wat, wat voor, welk(e)*. Soms moet ook het woord *waar* worden ingevuld, dat deel uitmaakt van een voornaamwoordelijk bijwoord met vragende functie.

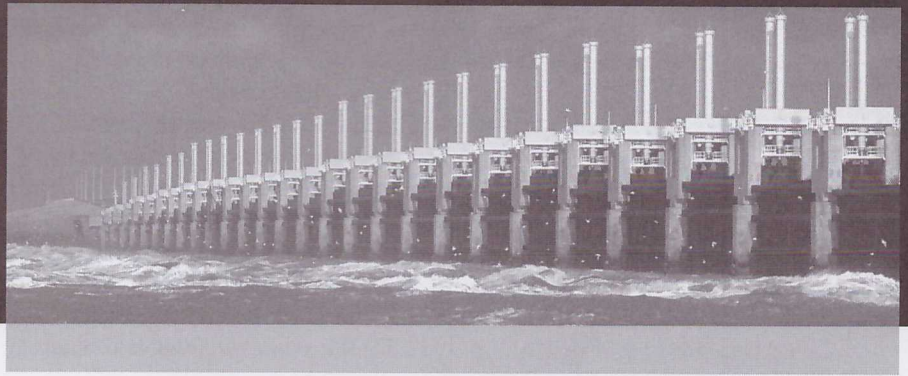
Voorbeeld: Pardon mevrouw, zou u me kunnen zeggen op ____ etage de meubelafdeling is?

Antwoord: Pardon mevrouw, zou u me kunnen zeggen op **welke** etage de meubelafdeling is?

- 1 Ons tuinhek is kapot. Er is iemand tegenaan gereden. Heb jij enig idee _____ dat gedaan zou kunnen hebben?
- 2 Alleen de auto's van Henk en van Frans zijn sterk genoeg voor zo'n zware reis. In _____ auto zullen we gaan?
- 3 Weet jij _____ weer het wordt, dit weekend?
- 4 Je wilt mijn auto lenen, maar _____ wil je hem eigenlijk voor gebruiken?
- 5 Van _____ is dat boek?
- 6 Er zijn dit jaar veel mooie boeken voor de AKO-prijs genomineerd. Weet jij misschien _____ schrijver de prijs gewonnen heeft?
- 7 Die meisjes schelen drie jaar maar ze zijn toch ongeveer even groot. Weet jij _____ spijkerbroek dit is?
- 8 Ik heb een nieuwe jas gekocht. _____ vind je ervan?
- 9 Weet jij van _____ kopje dit het schoteltje is?
- 10 Wat een rommel hier in de badkamer! _____ tandenborstel ligt er nu weer in het bad?

- 11 _____ hond heb je eigenlijk, een teckel, een schnauzer of een Duitse herder?
- 12 _____ bier zou hij het liefste drinken? Getapt bier of bier uit een flesje?
- 13 _____ van deze drie honden is eigenlijk van u?
- 14 Aan _____ was die brief gericht?
- 15 Je oom is met een heel jonge vrouw getrouwd, hè? _____ vrouw is het? Is ze alleen om zijn geld getrouwd of denk je dat ze echt van hem houdt?
- 16 Ik wil weten wanneer het Scheepvaarthuis gebouwd is en wie de architect was. _____ zou ik dat in kunnen opzoeken?
- 17 Welke jurk zal ik aandoen naar die receptie? Weet jij misschien _____ mensen daar komen?
- 18 Met _____ zou je het liefste op vakantie willen gaan?
- 19 Aan _____ kant van de straat woon je? De even of de oneven kant?
- 20 Zou jij aan John kunnen vragen _____ hij die informatie voor nodig heeft?

A Theorie

Oefening 1

Wijs in de volgende fragmenten het betrekkelijk voornaamwoord aan.

A

maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.

Martinus Nijhoff, fragment uit *Het kind en ik*. In: *Nieuwe Gedichten*, 1934.

B

Het was een dagpauwoog. En ieder zag
de purperen gloed, die op zijn vleugels lag;
de ogen, waar het aetherblauw in brandt.

Ida Gerhardt, fragment uit *Psychè*. In: *Sonnetten van een leraar*, 1951.

(Het complete gedicht staat in hoofdstuk 30, oefening 1.)

C

Ik dacht dat het niet kon:
dat iets wat je niet ziet
je alle dagen draagt
en sterker maakt.

Bart Moeyaert, fragment uit: *Sterk*, in: *Verzamel de liefde*, 2003.

(Het complete gedicht staat hoofdstuk 22, oefening 1.)

B Praktijk

Oefening 2

Vul in de volgende zinnen het juiste relatieve pronomen in (*die, dat, wie of wat*), of het woord *waar* dat deel uitmaakt van een voornaamwoordelijk bijwoord met een betrekkelijke functie.

Voorbeeld: Passagiers ___ geen geldig betaalbewijs kunnen laten zien, lopen het risico een boete van 60 euro te moeten betalen.

Antwoord: Passagiers **die** geen geldig betaalbewijs kunnen laten zien, lopen het risico een boete van 60 euro te moeten betalen.

1 _____ nu nog steeds een typemachine gebruikt voor het schrijven van lange teksten, is wel erg ouderwets.

2 _____ z'n billen brandt, moet op de blaren zitten.

3 Het bleek dat al het geld was opgegaan, _____ ik niet had verwacht.

4 Ik ben bang dat degene _____ hem openlijk de waarheid zegt, een verdere carrière bij dat bedrijf wel kan vergeten.

- 5 Alleen studenten _____ Spaans of Italiaans studeren, mogen van deze studiezaal gebruik maken.
- 6 Het feest _____ voor volgende week vrijdag gepland was, gaat niet door.
- 7 Het feest ging niet door, _____ ik niet zo'n ramp vond want ik was toch niet erg in de stemming.
- 8 _____ me het meeste verbaast, is dat dat land ondanks al die corruptie toch nog redelijk is blijven functioneren.
- 9 De scheidsrechter _____ de wedstrijd zou leiden, is een uur voor de wedstrijd plotseling ernstig ziek geworden.
- 10 _____ je absoluut niet moet doen in zo'n situatie, is laten merken dat je zenuwachtig bent.
- 11 De methode _____ hij je adviseert werkt niet goed.
- 12 De *Autoroute du Soleil* is de snelweg _____ van Parijs via Lyon naar het zuiden gaat.
- 13 Het weggetje _____ je moet nemen, staat niet op die kaart.
- 14 Op die tafel liggen alle boeken _____ afgeprijsd zijn.
- 15 _____ belangstelling heeft om mee te gaan, moet even bellen.
- 16 De cursus _____ je wilt gaan volgen, schijnt erg interessant te zijn.
- 17 De minister komt volgende week met een nieuw voorstel _____ een paar dagen later in de Tweede Kamer besproken zal worden.
- 18 De voorstellen _____ hij eerder gedaan heeft, zijn allemaal verworpen.
- 19 Ik ken een heleboel vrouwen _____ graag eens een avondje met Brad Pitt zouden willen uitgaan.
- 20 Die professor staat heel goed bekend, maar ik vind niets van _____ hij beweert echt interessant.
- 21 Ik moet erg lachen om alles _____ Brigitte Kaandorp doet.
- 22 Het boek _____ ik in bezig ben gaat over Elsschot.
- 23 Wie is die vrouw met _____ je zojuist stond te praten?
- 24 Dat kost erg veel tijd, _____ ik nogal bezwaarlijk vind onder de huidige omstandigheden.
- 25 _____ één miljoen euro bezit, is tegenwoordig nog niet eens echt rijk.
- 26 Dat is een onderwerp _____ ik bijna niets van weet.
- 27 Hoeveel inwoners heeft die stad _____ je naartoe wilt?

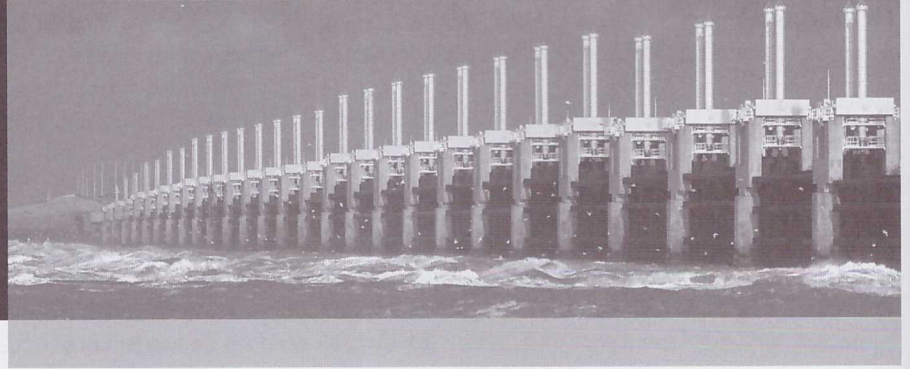
Oefening 3

Vul het juiste voornaamwoordelijke bijwoord (met een betrekkelijke functie) in. Geef ook aan op welke andere plaats in de zin het losse voorzetsel kan staan; lees hiertoe eerst hoofdstuk 32.8.2. Gebruik, als het antecedent menselijk is, geen voornaamwoordelijk bijwoord maar de combinatie voorzetsel + *wie*.

- Voorbeeld:* 1 Dat is muziek _____ iedereen houdt.
2 Dat is het meisje _____ ik vorige week getennist heb.
- Antwoord:* 1 Dat is muziek **waarvan** iedereen $\diamond$ houdt.
2 Dat is het meisje **met wie** ik vorige week getennist heb.

- 1 *Ja Zuster, Nee Zuster* was een televisieprogramma _____ heel veel Nederlanders met plezier keken.
- 2 Dat is een auto _____ je gemakkelijk 160 kilometer per uur kunt rijden.
- 3 Inderdaad, dat is de gevangenis _____ vorige week acht gevangenen ontsnapt zijn.
- 4 Weet jij hoe zo'n ding heet _____ je slagroom kan kloppen?
- 5 De dag _____ ze maandenlang verlangend heeft uitgekeken, is op een grote teleurstelling uitgelopen.
- 6 Dat zijn zaken _____ jij je beter niet kunt bemoeien.
- 7 Economie en buitenlandse politiek zijn onderwerpen _____ die politicus bijzonder weinig verstand heeft.
- 8 Dat is iemand _____ ik met gemengde gevoelens terugdenk.
- 9 Is dat het fototoestel _____ je al die foto's gemaakt hebt?
- 10 Diepzeeduiken is een hobby _____ ik per maand zo'n tweehonderd euro uitgeef.
- 11 Is die collega van je echt wel iemand _____ je al die intieme verhalen kunt vertellen?

- 12 Ik durf het haast niet te zeggen, maar nu is toch gebeurd _____ ik jarenlang bang ben geweest.
- 13 Is dat de film _____ iedereen zo enthousiast praat?
- 14 Dat je bij het spelen van die moeilijke sonate een paar foutjes hebt gemaakt, is iets _____ je je echt niet hoeft te schamen.
- 15 Die man _____ je de hele middag hebt zitten praten, wil morgen opnieuw met je spreken.
- 16 Dat is iemand _____ de gekste verhalen verteld worden.
- 17 Cafeïnevrije koffie is koffie _____ de cafeïne gehaald is.
- 18 Is dat meisje _____ jij zo sprekend lijkt, echt geen familie van je?
- 19 Een computer _____ je vroeger minstens vierduizend gulden moest betalen, kan je nu kopen voor rond de duizend euro.
- 20 In 1933 deed hij de ontdekking _____ hij de Nobelprijs heeft gekregen.

A

Theorie

Oefening 1

Phaedo = tekst geschreven door de Griekse schrijver Plato in de 4^e eeuw voor Christus

het gehoor = de groep mensen die naar een spreker luistert

de vlinder = een insect dat als rups begint en na een veranderingsproces kan vliegen

de ritseling = een zacht, onregelmatig geluid, ten gevolge van een lichte beweging

een spoor van glanzen = een band, een lint van licht

de dagpauwoog = een mooi gekleurde vlinder met oogvormige tekeningen op de vleugels

purperen = donkerrood, paarsrood

de gloed = de glans (glanzen = licht uitstralen of reflecteren)

aetherblauw = de blauwe kleur van de lucht

onaangerand = niet aangeraakt, niet beschadigd

ontwijken = verdwijnen

Lees het volgende gedicht eerst zorgvuldig door. Wijs daarna de voorzetsels aan in dit gedicht.

Psychè

Ik las de Phaedo met mijn vijfde klas;
en in de tekst kwam het woord *ψυχή* voor:
ik legde, aan 't nog kinderlijk gehoor,
uit waarom *ψυχή* 'ziel' én 'vlinder' was.

Terwijl ik nòg eens de passage las
was er ineens een ritseling, en een spoor
van glanzen kwam, van 't raam, de ruimte door.
Er zat een grote vlinder voor het glas.

Het was een dagpauwoog. En ieder zag
de purperen gloed, die op zijn vleugels lag;
de ogen, waar het aetherblauw in brandt.

Ten laatste - hij zat rustig op de hand -
bracht hem een jongen weg. Onaangerand,
zei hij, was hij ontweken naar het blauw.

Ida Gerhardt, uit: *Sonnetten van een leraar*, 1951.

De dichteres Ida Gerhardt leefde van 1905 tot 1997. Ze was jarenlang lerares Latijn en Grieks in het voortgezet onderwijs.

Oefening 2

Bestudeer de volgende zinnen en geef aan wat *achterzetsels* zijn en wat *prefixen* (onderdelen) van scheidbare werkwoorden (zie hoofdstuk 18).

Voorbeeld: 1 Hij sprong zijn bed uit.
2 Hij zette de radio aan.

Antwoord: 1 uit = achterzetsel (zijn bed uit)
2 aan = prefix van *aanzetten*

- 1 Woedend gooide hij een kostbare vaas de kamer door.
- 2 Zij stormde de trap op.
- 3 Zonder te denken aan het gevaar dat hij liep, viel hij de inbreker aan.
- 4 Na seconden lang gearzeld te hebben, stapte hij weinig elegant de duikplank af.
- 5 Als ik dat echt wil, houdt niemand me tegen.
- 6 Hij reed met een veel te hoge snelheid die drukke straat in.
- 7 Maar tot mijn schrik ging de auto niet naar rechts, maar rechtdoor, alsof hij werd bestuurd door iemand die het water in wilde rijden.
- 8 Omstreeks het middaguur reed ik die dag Leiden binnen.
- 9 Ik weet nu dat zij overwoog in het water te springen om mij te redden en eerst haar horloge af wilde doen.

- 10 Hij nam de ladder, zette die loodrecht tussen wal en auto in het water, daalde de ladder af tot hij met zijn voeten in het water stond, opende mijn rechterportier en riep luid: Kom eruit, klootzak!

B Praktijk

Oefening 3

Gebruik het juiste voorzetsel in de volgende zinnen.

Voorbeeld: Die slager staat bekend ___ zijn lekkere lamsvlees.

Antwoord: Die slager staat bekend **om** zijn lekkere lamsvlees.

- 1 Duitsland behoort _____ de rijkste landen van de wereld.
- 2 Ik ben nog steeds niet gewend _____ die nieuwe computer.
- 3 Dat boek gaat _____ een totaal ander onderwerp.
- 4 _____ alles blijkt dat zij gelijk heeft.
- 5 Toen hij dat hoorde, danste hij _____ plezier.
- 6 Hij stond al een kwartier _____ de tram te wachten.
- 7 Is ze blij _____ de cadeaus die ze gekregen heeft?
- 8 Ben je nog altijd boos _____ me?
- 9 Hij is verliefd _____ haar.
- 10 Hoe vond jij dat artikel _____ de problemen in de vliegtuigindustrie?
- 11 Ik heb gisteren een lange brief _____ mijn ouders geschreven.
- 12 Het verband _____ roken en longkanker is nu wel bewezen.
- 13 Sinds ik dat gehoord heb, verbaas ik me nergens meer _____
- 14 Weet jij een andere remedie _____ kiespijn?
- 15 Dat is een vriendin van mijn moeder. Ze is al lang _____ haar bevriend.

Oefening 4

Gebruik het juiste voorzetsel in de volgende zinnen.

- 1 Dat artikel geeft een aardige indruk _____ de huidige situatie.
- 2 Of we gaan of niet hangt af _____ het weer.
- 3 Dat is typerend _____ zijn karakter.
- 4 Hij deed geen concessies _____ de smaak van het grote publiek.
- 5 Hij doet het niet. Hij zei dat hij ook _____ zijn gezin moest denken.
- 6 Ik heb daar lang _____ nagedacht.
- 7 Vergeleken _____ Multatuli is hij een onbelangrijk schrijver.
- 8 Is zij nog steeds kwaad _____ die mensen?
- 9 Ik wil me niet langer _____ die onzin bezighouden. Ik heb wel iets anders _____ mijn hoofd.
- 10 Zij heeft een voorkeur _____ problematische mannen.
- 11 Je moet meer _____ sport doen. Dat is goed _____ je lijn.
- 12 Zij rilde _____ de kou.
- 13 Er is een groot tekort _____ dekens en voedsel.
- 14 We moeten ons _____ grote moeilijkheden voorbereiden.
- 15 Zij heeft behoefte _____ rust.

Oefening 5

Gebruik het juiste voorzetsel in de volgende zinnen.

- 1 Ik rammel _____ de honger.
- 2 Ik hoop dat ik zal slagen _____ dat examen.
- 3 Twijfel je wel eens _____ zijn betrouwbaarheid?
- 4 Hoeveel geld heb jij nog _____ je girorekening staan?
- 5 Ik hoop natuurlijk _____ een verbetering van de situatie.
- 6 Als jij de afwas doet, zorg ik _____ koffie.
- 7 Hij zei _____ zijn collega dat hij nog niet wist wanneer hij _____ vakantie zou gaan.
- 8 Zij is kwaad _____ me omdat ik niet _____ haar wil luisteren.
- 9 Zij stonden _____ het derde perron _____ de trein naar Utrecht te wachten.
- 10 Ik reken er _____ dat ik daar nog meer informatie _____ krijg.
- 11 Weet je waar je mij een groot plezier _____ zou kunnen doen?

- 12 Zij is ongerust _____ haar kinderen omdat ze al een tijd niets _____ ze gehoord heeft.
- 13 Hij heeft _____ de krant gelezen dat er in dat land een tekort _____ brandstof is.
- 14 Veel mensen hebben kritiek _____ de regering omdat de regering niet _____ defensie wil bezuinigen.
- 15 Sommige mensen hebben er moeite _____ zich aan te passen _____ een andere cultuur.

Oefening 6

Gebruik in de volgende zinnen de juiste combinaties van voor- en achterzetsels. Kies uit de 'Lijst met combinaties'. Niet alle combinaties worden in de zinnen gebruikt.

Lijst met combinaties

achter ... aan	onder ... door	tegen ... op
buiten ... om	op ... af	tussen ... door
door ... heen	over ... heen	voor ... langs
naar ... toe	tegen ... aan	van ... af
om ... heen	tegen ... in	

Voorbeeld: Harry deed dat werk voor zijn voetbalclub _____ zijn gewone werkzaamheden _____

Antwoord: Harry deed dat werk voor zijn voetbalclub **tussen** zijn gewone werkzaamheden **door**.

- 1 Ze zette haar fiets hard _____ het raam van de etalage van de groenteboer _____. Geen wonder dat die haar geërgerd aankeek.
- 2 De fractievoorzitter van GroenLinks liep _____ de interruptiemicrofoon _____ en zei tegen de minister dat diens verhaal een aantal feitelijke onjuistheden bevatte.
- 3 Toen zij zag dat Rutger Hauer ook op de receptie was, liep ze meteen _____ hem _____ met het doel hem een aantal vragen te stellen.
- 4 De meeste politici pleiten ervoor een spoorbrug te bouwen, maar er zijn er ook een paar die vinden dat er een tunnel moet komen _____ de Maas _____.
- 5 Je kunt bepaald niet zeggen dat zij een conformiste was. Integendeel, ze ging altijd _____ de heersende opvattingen _____.
- 6 Eerst leek het erop dat de weg geblokkeerd was, maar gelukkig konden we toch _____ de gekantelde vrachtwagen _____ rijden.
- 7 Je moet met dit soort weer verschrikkelijk uitkijken. Het vriest tien graden en als het dan gaat stormen dan blaast de wind dwars _____ je kleren _____.
- 8 Ik draaide mijn voorwielen naar links _____ het water _____, en gaf de auto een zeer geringe snelheid.
- 9 Als ik was uitgestapt, dan zou ik zelf in het water zijn gegleden en de auto daarna _____ me _____ gekregen hebben.
- 10 Wam! daar gleed mijn linkervoorwiel _____ de kant _____.

Oefening 7

Gebruik in de volgende zinnen de juiste voorzetseluitdrukkingen. Kies uit de 'Lijst van voorzetseluitdrukkingen'. Niet alle gegeven voorzetseluitdrukkingen worden in de zinnen gebruikt. Soms zijn er meerdere mogelijk.

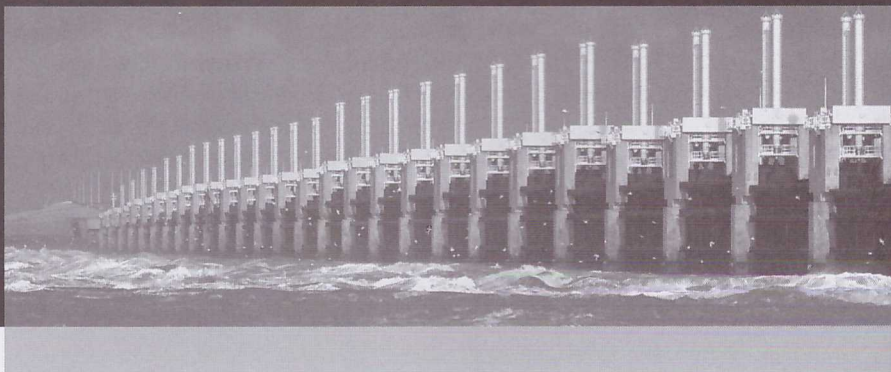
Lijst van voorzetseluitdrukkingen

door middel van	met betrekking tot	op verzoek van
in antwoord op	met ingang van	ten aanzien van
in overeenstemming met	met uitzondering van	ten opzichte van
in plaats van	naar aanleiding van	ter gelegenheid van
in tegenstelling tot	onder leiding van	
in verband met	op basis van	

Voorbeeld: De expeditie staat _____ ervaren gidsen.

Antwoord: De expeditie staat **onder leiding van** ervaren gidsen.

- 1 Er wordt een feestelijke bijeenkomst georganiseerd _____ het 25-jarig bestaan van ons instituut.
- 2 _____ uw schrijven van 2 september jl. deel ik u mee dat de gemeente heeft besloten uw verzoek af te wijzen.
- 3 Die salade smaakt een stuk lekkerder als je olijfolie gebruikt _____ slaolie.
- 4 _____ beide partijen bleven de onderhandelingen strikt geheim.
- 5 Zeg je dat _____ van wetenschappelijk onderzoek, of is dat zomaar een subjectieve mening van je?
- 6 _____ het volgende studiejaar wordt het collegegeld verhoogd tot een voor veel studenten problematisch hoog bedrag.
- 7 Ik heb _____ de notulen niets op te merken.
- 8 _____ het overlijden van de oud-directeur is de school de gehele dag gesloten.

A

Theorie

Oefening 1

Wijs in volgende zinnen de bijwoorden aan.

- 1 Ik heb opeens geen zin meer om uit te gaan.
- 2 Ik hoor net van Els dat je volgende week afwezig bent. Waarom heb je me dat niet eerder gezegd?
- 3 Een Leidse belevens die ik me goed herinner is de keer dat ik bijna ben verdronken.
- 4 Hij heeft nooit beloofd dat ook hij een deel van zijn geld in dat project zou investeren.
- 5 Heb jij morgen misschien even tijd om me te helpen?
- 6 Zeer waarschijnlijk hebben hun ouders hen zo lang mogelijk nagekeken, voor het raam van het ouderlijk huis, toen zij op de autoped naar het pleintje reden aan het einde van de straat, waar oom Henk hen opwachtte.
- 7 Ik weet absoluut niet waar ik mijn sleutels gelaten heb.
- 8 Ik reken erop dat ik voor tien en een telefoontje van je krijg.
- 9 Nu zul je zeggen, een kwartier is niet zo lang.
- 10 Het meest onwaarschijnlijke gedrag wordt aanvaard als het maar door een goede schrijver wordt opgediend.

Oefening 2

Zijn de geursiveerde voorzetsels in de volgende zinnen prefix (deel van een scheidbaar werkwoord) of achterzetsel?

- 1 In een roman van Rousseau komt een meisje *voor* dat met enige heren in een roeiboot gaat varen op een Zwitsers meer.
- 2 Er steekt een storm *op*, en de heren worden bang.
- 3 Ik moet het donker *in* en horen dat je ademhaalt.
- 4 Om hen gerust te stellen schenkt zij wijn voor hen *in* en zingt ze een lied voor hen - twee dingen die in een roeibootje tijdens een storm niet mogelijk zijn.
- 5 Dus zeg ik niets en zwijg en dek u zachtjes *toe*.
- 6 Het hart van oma slaat nog altijd *over* als ze opa ziet.

Oefening 3

In welke omstandigheden kunnen de volgende zinnen gebruikt worden? Probeer een passende situatie te vinden voor de twee zinnen.

- 1 Ga nou eens slapen!
- 2 Ga toch maar slapen!

Oefening 4

Wat is er fout in de volgende zinnen, en waarom?

- 1 Hij heeft mij vreselijk beledigd, maar daardoor heb ik geen hekel aan hem gekregen.
- 2 Ik heb volgende week een reünie van mijn middelbare school; hierwegens kan ik niet op je verjaardag komen.
- 3 Dat is een radiootje waarzonder ik nooit op vakantie ga.

4 Dat is een regel waarvolgens die mensen niet voor een uitkering in aanmerking komen.

B Praktijk

Oefening 5

Voeg aan de volgende zinnen een van de gegeven woorden of woordgroepen toe. Soms kunnen twee of meer van deze woorden of woordgroepen gebruikt worden.

Woorden / woordgroepen

wel eens	(nog) altijd	nu
in hoge mate	sterk	
al lang	vaak	

Voorbeeld: De Nederlanders zijn eraan gewend dat zij in Europa weinig te vertellen hebben.

Antwoord: De Nederlanders zijn er **al lang** aan gewend dat zij in Europa weinig te vertellen hebben.

- 1 Het ziet ernaar uit dat een verre gaande Europese integratie nog ver weg is.
- 2 Nederlandse mannen beroemen zich erop dat zij de heerschappij van het zwakke geslacht gemakkelijk verdragen.
- 3 De Fransen verbazen zich erover dat Nederlandse vrouwen zo deugdzaam, toegewijd en trouw zijn.
- 4 Als ik daaraan terugdenk, verwonder ik mij erover dat die misdadiger nog steeds op vrije voeten rondloopt.
- 5 Ik heb erover geschreven, maar eigenlijk begrijp ik dat verschijnsel zelf nog steeds niet goed.

Oefening 6

Voeg aan de volgende passage de bijwoorden toe die tussen haakjes zijn gegeven. Soms kan het bijwoord op verschillende plaatsen in de zin staan.

Voorbeeld: De leidster van de gymnastiekclub gaat trouwen (morgen).

Antwoord: **Morgen** gaat de leidster van de gymnastiekclub trouwen. / De leidster van de gymnastiekclub gaat **morgen** trouwen. / De leidster van de gymnastiekclub gaat trouwen, **morgen**.

Ik zou dat boek in één ruk willen uitlezen (graag). Daar heb ik geen tijd voor (echter). Ik had er wel tijd voor gehad (misschien) als ik langer had gewerkt (gisteren). Maar ja, dat had ik eerder moeten bedenken (natuurlijk); het is nu te laat (immers).

Oefening 7

Voeg aan volgende zinnen een van de gegeven voegwoordelijke bijwoorden toe. Laat de zin met dit woord beginnen of plaats het in het middenstuk van de zin.

Voegwoordelijke bijwoorden

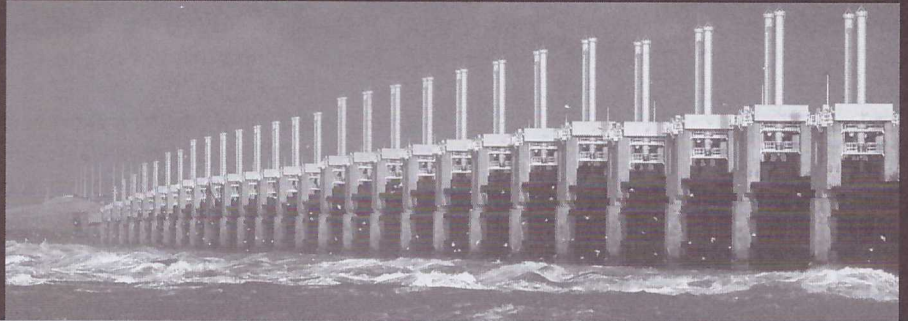
immers	niettemin	bovendien
echter	althans	toch
trouwens	integendeel	dus
tenminste		

Voorbeeld: De televisie is kapot. Dat denk ik. (althans)

Antwoord: De televisie is kapot. **Althans**, dat denk ik. / Dat denk ik **althans**.

- 1 Ze vroegen mij of ik nog een poosje wilde blijven. Ik had beloofd op tijd thuis te zijn.
- 2 Zij bespreekt alles altijd met haar zoon. Zijn mening is voor haar van groot belang.
- 3 Zij denkt dat zij de enige is die zich ongelukkig voelt, maar duizenden mensen hebben hetzelfde meegemaakt. Daar ben ik van overtuigd.
- 4 Hans heeft het druk: hij moet in de komende uren nog twee brieven schrijven en hij moet nog boodschappen doen.

- 5 Henriëtte heeft vier kleine kinderen. Het lukt haar iedere week een roman te lezen.
- 6 Ik sprak José gisteren bij de tandarts. Heb je nog iets met haar afgesproken?
- 7 Als kind was zij heel dik. Ze zou later heel knap worden.
- 8 Ze komt vanavond. Dat heeft ze beloofd.
- 9 Ariane's huis is niet ver weg. Het is juist vlakbij.
- 10 Ik denk. Ik besta.

DE HOOFDSTUKKEN 6, 28, 29 EN 33 / 34 VAN DIT WERKBOEK BEVATTEN OOK
OEFENINGEN MET VOORNAAMWOORDELIJKE BIJWOORDEN

A Theorie

Oefening 1

Wijs in de volgende tekst de gewone en de voornaamwoordelijke bijwoorden aan. Wijs ook de adjectieven aan die functioneren als adverbiale bepaling.

In de herfst kan het hier soms opeens verschrikkelijk regenen. Daar zul je mee moeten leren leven als je hier woont. Je moet absoluut een regenjas bij je hebben, anders word je erdoor overvallen en kom je doornat op je werk aan. Dat is iets, waar iedereen een hekel aan heeft. Het is vreselijk vervelend om aldoor met natte kleren te moeten blijven rondlopen. Voor je het weet word je er trouwens echt ziek van. Dan lig je misschien de volgende dag in je bed met een stapel zakdoeken.

Oefening 2

Zou het geursiveerde voornaamwoordelijk bijwoord in de volgende zinnen kunnen worden gesplitst, of niet?

- 1 Beiden weten nog precies het moment *waarop* zij, met oom Henk, het huis van hun onderduikfamilie binnenstapten, het zwijgen van de nieuwe ouders, broers en zusters naast elkaar in de lage gang.
- 2 Niet alleen zaten mijn colleges *daarin*, maar ook boeken uit de bibliotheek.
- 3 Een kwartier *daarvoor* hadden zij afscheidgenomen van hun ouders.
- 4 Bovendien zorgt de literaire mode *ervoor* dat veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook als het van niet zo goede schrijvers afkomstig is.
- 5 Helena noemde zijn naam niet en ik vroeg *ernaar*.

B Praktijk

Oefening 3

Vervang de geursiveerde woordgroepen in de volgende zinnen door een voornaamwoordelijk bijwoord. Geef de elementen waaruit het voornaamwoordelijk bijwoord bestaat de goede plaats in de zin. Soms moet u een suffix toevoegen om een goede zin te maken.

Voorbeeld: Hij snijdt *met een mes*.

Antwoord: Hij snijdt **ermee**.

- 1 Ze praten vaak *over de politieke situatie in dat land*.
- 2 Giet jij de saus even *over de bloemkool*?
- 3 Ans wil niet meer *over haar lage cijfers* praten.
- 4 De mensen renden allemaal *naar dat station*.
- 5 *Op welke aannames* is deze theorie gebaseerd?
- 6 Ze is meteen *naar Australië* gegaan toen ze dat hoorde.
- 7 De regen sijpelt *door mijn regenjas*. Hij is dus niet waterdicht.
- 8 Ze praatten gewoon *door die prachtige muziek heen*; snap jij zoiets nou?
- 9 Kunnen wij nog eens *over deze kwestie* praten?
- 10 Dat dialect ligt *tussen het Nederlands en het Fries in*.
- 11 Wie is er nou niet *tegen oorlog*?

- 12 Hij let altijd heel goed *op zijn auto*, als hij met vakantie gaat.
- 13 Ik moet nog gauw even *naar die winkel*.
- 14 *Voor welk doel* heb je die machine nodig?
- 15 De champignons moeten nog *in de soep*.

Oefening 4

De volgende zinnen bevatten voornaamwoordelijke bijwoorden. In sommige zinnen kunnen de elementen waaruit die voornaamwoordelijke bijwoorden bestaan wél gesplitst worden en in andere zinnen niet. Splits de elementen als dat mogelijk is, en geef het voorzetsel de goede plaats in de zin.

- Voorbeeld:*
- 1 Waarover hebben jullie de hele avond gepraat?
  - 2 De manier waarop die schilderijen geschilderd zijn is heel bijzonder.

- Antwoord:*
- 1 **Waar** hebben jullie de hele avond **over** gepraat?
  - 2 splitsing niet mogelijk

- 1 De wijze waarop hij een einde aan dat gesprek maakte was niet erg vriendelijk.
- 2 De fauteuil waarin jij zit heb ik nog van mijn grootvader geërfd.
- 3 Natuurlijk kan je geluk hebben en 500.000 euro winnen in de Staatsloterij, maar de kans daarop is bijzonder klein.
- 4 Waaraan zit je te denken? Aan je werk of aan iets anders?
- 5 Ik zit behoorlijk in de problemen, maar ik zal proberen je daarmee niet lastig te vallen.
- 6 Van die andere dingen weet ik wel het een en ander maar hierover kan ik geen zinnig woord zeggen.
- 7 Hadden de Nederlanders vroeger veel buitenechtelijke liefdesavonturen? Volgens Sir William Temple, in de zeventiende eeuw ambassadeur in de 'Lage Landen', waren de Nederlandse mannen daarvoor niet warm genoeg.
- 8 Temple beweert dat Holland beter is als minnares dan als echtgenote, waarmee hij wil zeggen dat je hier niet moet wonen, maar doorheen moet reizen.
- 9 Nederland is een klein land, maar met een groot verleden waarbij men niet stilstaat.
- 10 Aan een Nederlander die zijn verjaardag viert wordt altijd de vreselijke vraag gesteld: 'Wat moet je hebben?'. Daarvan krijg ik de kriebels.

Oefening 5

De volgende zinnen bevatten een aantal gecursiveerde voornaamwoordelijke bijwoorden. De elementen waaruit die voornaamwoordelijke bijwoorden bestaan zijn gesplitst. In sommige zinnen moeten die elementen gesplitst zijn; in andere kunnen de elementen ook achter elkaar staan. Zet de elementen achter elkaar als dat mogelijk is.

- Voorbeeld:*
- 1 Ik reken *er* geen moment *op* dat ik voor die baan in aanmerking kom.
  - 2 Weet jij hoe het kasteel heet *waar* de Britse koninklijke familie haar zomervakantie *in* pleegt door te brengen?

- Antwoord:*
- 1 samenvoeging niet mogelijk
  - 2 Weet jij hoe het kasteel heet **waarin** de Britse koninklijke familie haar zomervakantie pleegt door te brengen?

- 1 Waarom zenden ze niet eens een mooie documentaire uit op de tv over het aanleggen van het Amsterdamse Bos, waarin mensen die *er* nog *aan* meegewerkt hebben, worden geïnterviewd?
- 2 Ik wil *er* een groot stuk *over* schrijven.
- 3 Dat is een maatregel *waar* we ons bepaald niet *voor* schamen.
- 4 Op een dag kreeg mevrouw Klein een staart. Het was maar een klein staartje. Dat was nog een geluk. Je merkte *er* niet veel *van*.
- 5 Wat is dat Nederlandse televisienieuws toch slecht. En wat zal ik blij zijn als ik *daar* niet langer *naar* hoeft te kijken!
- 6 *El País* heeft een sociaal katern *waar* een afdeling ecologie *in* is opgenomen.
- 7 Nederland doet veel aan het milieu, maar ik schrijf *daar* beslist niet *over* om dat als voorbeeld voor Spanje te laten fungeren.

- 8 Toen ze vanuit Parijs in Nederland kwam had ze nog geen mening over het sociale stelsel in Nederland; ze stond *er* volkomen blanco *tegenover*.
- 9 Nederland heeft zich terecht het imago verworven een tolerante en open samenleving te zijn, vindt Isabel Ferrel Gil. Maar ze plaatst *daar* wel een paar kanttekeningen *bij*.
- 10 Soms denk je als beginnend journalist: 'Dit is het onderwerp van de eeuw', en dan verschijnen *er* niet meer dan dertig regels *over* in de krant.

Oefening 6

Probeer een rijmpje te maken met een voornaamwoordelijk bijwoord erin verwerkt. Hieronder staan drie voorbeelden: de voornaamwoordelijke bijwoorden staan cursief.

Het is haar stem, het is haar geur
het is haar blik, *waar* ik van kleur.

Bas Rompa, fragment uit: *De Blauw Geruite Kiel*, 1988.

Waarmee ik weer heb aangetoond:
de deugd wordt niet altijd beloond.

Annie M.G. Schmidt, fragment uit: *Het zoetste kind*, 1987.
(Het gehele gedicht staat in hoofdstuk 45.)

Helaas, de tijd *waarin* ik leef,
dat is voor mij een slechte.
Wanneer ik vroeger had bestaan,
was ik in dienst bij 'n heks gegaan,
een onvervalste echte!

Hans Andreus, fragment uit: *Het lied van de zwarte kater*, 1967.

Het is het gemakkelijkst om zelf een rijm te bedenken als u de structuur aanhoudt van de volgende twee *voorbeelden*:

- 1 Het bureau waaraan ik werk, heeft uitzicht op de kerk.
- 2 De tent waar wij in slapen, staat midden tussen bok en schapen.

Oefening 7

Spreekopdracht 1

Vertel aan een medecursist wat de functie is van de volgende gebruiksvoorwerpen: *een videorecorder, een magnetron, een kurkentrekker, een brandkast, een creditcard, een telescoop, een schaar, een prullenmand, een bagagedrager, een koffer, een portemonnee, een koelkast, een nietmachine, een ordner, een telefoonboek, een tandenborstel*. Zoek indien nodig de betekenis van een of meer woorden op in een woordenboek.

Voorbeeld: Cursist A vraagt: Wat kan je doen met *een videorecorder*?
Cursist B begint zijn antwoord steeds met het woord **daar**.
Cursist B antwoordt: **Daar** kan je televisieprogramma's **mee** opnemen.
of: **Daarmee** kan je videobanden afspelelen.

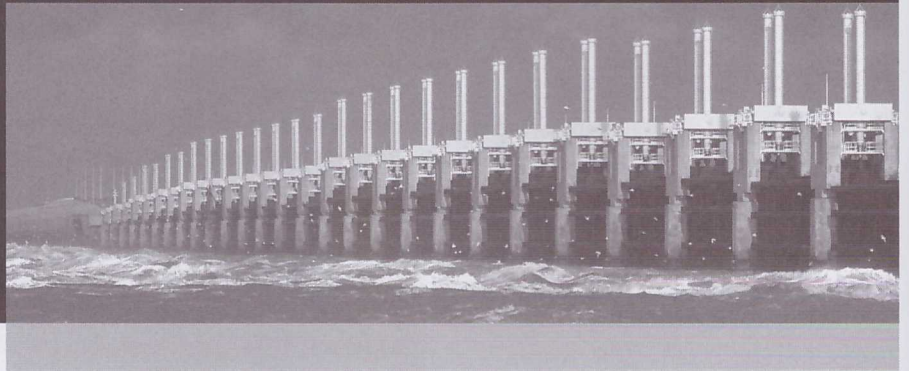
Spreekopdracht 2

Vertel aan een medecursist wat de functie is van de volgende gebruiksvoorwerpen: *een scheerapparaat, een mes, een woordenboek, een zakagenda, een oven, een fiets-slot, een boodschappentas, een dvd-speler, een fototoestel, een stofzuiger, een koektrommel, een afwasmachine, een horloge, een strijkbout, een telefoonboek, een tandenborstel*. Zoek indien nodig de betekenis van een of meer woorden op in een woordenboek.

Voorbeeld: Cursist A vraagt: Wat is een scheerapparaat (voor een ding)?
Cursist B geeft zijn antwoord steeds de structuur: Een scheerapparaat is een ding (een apparaat) **waar** ....
Cursist B antwoordt: Een scheerapparaat is een ding **waar** je je elektrisch **mee** kunt scheren.
of: Een scheerapparaat is een apparaat **waarmee** je je elektrisch kunt scheren.

33/ 34

De gebruiksmogelijkheden van *er*

A Theorie

Oefening 1

Lees het volgende fragment en beantwoord daarna de volgende vraag:
Waarom staat er in regel 2 en in regel 4 *er*, en in regel 5 *het*?

Terwijl ik nòg eens de passage las
was er ineens een ritseling, en een spoor
van glanzen kwam, van 't raam, de ruimte door.
Er zat een grote vlinder voor het glas.

Het was een dagpauwoog.

Ida Gerhardt, fragment uit: *Psychè*, 1951.

(Het volledige gedicht staat in hoofdstuk 30.)

Oefening 2

Bepaal of *er* in de volgende zinnen wel of niet verwijzend gebruikt is.

- 1 Tegenwoordig zie je eigenlijk alleen nog filtersigaretten, maar oorspronkelijk bestond er juist een duidelijke voorkeur voor sigaretten zonder filter.
- 2 Er steekt een storm op, en de heren worden bang.
- 3 Als dit een grap is, kan ik er niet om lachen,' zei de dokter.
- 4 Ik weet niet of er tijd geweest is om op tijd uit de auto te stappen.
- 5 Zij had mij herkend en vertelde de omstanders dat er een professor in het water lag.
- 6 Ik heb tien jaar in Amsterdam gewoond, maar nu zou ik er niet meer willen wonen.
- 7 Er wordt vaak beweerd dat hij niet deugt, maar volgens mij is hij heel aardig.
- 8 Ik had laatst een reünie van mijn lagere school, maar van al die oude klasgenoten herkende ik er niet één.
- 9 Er is een zekere botheid voor nodig, wil iemand die niet krankzinnig is het besluit vatten zijn geliefde of zijn medeminnaar te doden, of zijn erfgoed of iemand met wie hij op wetenschappelijk, artistiek of politiek gebied van mening verschilt.
- 10 Zitten er nog koekjes in de trommel? Ja, er zitten er nog verschillende in.

Oefening 3

Lees eerst de tekst 'Een onverwachte gebeurtenis' door.

A In de tekst is het woord *er* steeds vetgedrukt. Benoem het soort *er*. Kies uit de volgende mogelijkheden:

1 plaatsb.	plaatsbepaling
2 telw.	in combinatie met een telwoord
3 prep.	in combinatie met een prepositie (<i>er</i> als element van een voornaamwoordelijk bijwoord)
4 onb.subj.	bij een onbepaald subject
5 pass.	in een passieve zin zonder subject

Een onverwachte gebeurtenis

¹Er was eens een jongetje dat Piet heette. Hij was tien jaar, en woonde in Utrecht en zat ²er ook op school. Zijn vader en moeder werkten allebei, en Piet ging na schooltijd altijd tot etenstijd naar zijn oma toe. Hij had twee oma's, maar ³er woonde ⁴er maar één in Utrecht. Zijn andere oma woonde in Groningen. Op een dag toen hij bij oma binnenstapte, zat ⁵er een vreemde man bij haar op bezoek. 'Dag, kereltje,' zei de man. 'Kom ⁶er maar gezellig bij zitten.' Piet vond de man een beetje vreemd, en zei: 'Ik heb ⁷er niet zo'n zin in, oma, moet het?' 'Ja, jongen, ik ben ⁸ervan overtuigd dat je ⁹er wel in geïnteresseerd zult zijn wat deze meneer te vertellen heeft.'

Piet ging bij zijn oma en de vreemde meneer zitten, en ¹⁰er viel een lange stilte. Geen van drieën zei iets. Toen begon de man te spreken. 'Tot twintig jaar geleden was ik hoofd van de Veiligheidsdienst en leidde mensen op om in communistische landen voor ons belangrijke informatie te verzamelen.' 'Oh, wat spannend!' zei Piet, 'echte spionnen dus? Ach nee, ik geloof ¹¹er niets van!' 'Toch is het waar, jongen,' zei de man, '¹²Er waren ongeveer twintig jonge mensen aan onze organisatie verbonden en jouw vader en moeder hoorden ¹³er ook bij. Zij hebben elkaar zelfs via dat werk leren kennen.' Piet was sprakeloos, en keek zijn grootmoeder vragend aan. Zou zij denken dat ¹⁴er iets van waar was? Zij knikte hem toe. 'Ja, jongen, je hoeft ¹⁵er niet aan te twijfelen. Het is zo.'

'Ik vertel je dit,' voegde de man ¹⁶eraan toe, 'omdat je ouders binnenkort een koninklijke onderscheiding zullen ontvangen. ¹⁷Er is lang gesproken in het kabinet over het toekennen van die onderscheiding. ¹⁸Er wordt speciaal voor je ouders een feest georganiseerd. Maar zij mogen ¹⁹er niets van af weten, hoor!' 'Mag ik ook op dat feest komen?' Toen hij hoorde dat dat mocht, sprong Piet blij overeind. Hij was ²⁰er helemaal opgewonden van. ²¹Er bleken nog wonderen te kunnen gebeuren!

B Geef van de nummers 7, 11, 13 en 20 uit de vorige tekst aan waarnaar *er* verwijst.

7 *er* verwijst naar:

- a bij oma en de man te gaan zitten
- b het feit dat de jongen de man vreemd vindt
- c de man

11 *er* verwijst naar:

- a oma
- b de man
- c wat de man gezegd heeft

13 *er* verwijst naar:

- a vader en moeder
- b de groep van twintig jonge mensen
- c belangrijke informatie over de Veiligheidsdienst

20 *er* verwijst naar:

- a het feest
- b wonderen
- c dat hij op het feest mocht komen

Oefening 4

In de volgende zinsparen is steeds maar één zin correct. Welke?

- 1a Misschien *er* is aanleiding om eens met hem te gaan praten.
- b Misschien is *er* aanleiding om eens met hem te gaan praten.
- 2a Ik hoef pas volgende maand examen te doen, maar ik ben *er* nu al zenuwachtig voor.
- b Ik hoef pas volgende maand examen te doen, maar ik ben ervoor nu al zenuwachtig.

- 3a Ik ga opendoen, want er wordt gebeld.
b Ik ga opendoen, want wordt er gebeld.
- 4a Ik heb drie cadeaus gekregen, en er heeft Marten twee gekregen.
b Ik heb drie cadeaus gekregen, en Marten heeft er twee gekregen.
- 5a Trudy is ervan zeker, dat Harry weer laat thuis zal komen.
b Trudy is er zeker van, dat Harry weer laat thuis zal komen.
- 6a Jozef zegt dat er twee schepen varen, maar varen er er in werkelijkheid drie.
b Jozef zegt dat er twee schepen varen, maar er varen er in werkelijkheid drie.
- 7a Er ligt een kammetje op tafel, en er ligt een spiegeltje naast.
b Er ligt een kammetje op tafel, en er ligt naast een spiegeltje.
- 8a Ik heb tien rode rozen gekregen van mijn geliefde; ik heb er negen in een vaas gedaan, en de tiende staat naast mijn bed in een apart vaasje.
b Ik heb tien rode rozen gekregen van mijn geliefde; ik heb negen er in een vaas gedaan, en de tiende staat naast mijn bed in een apart vaasje.

Oefening 5

Waarom wordt in de volgende twee zinnen *het* gebruikt en niet *er* om een subjectszin te introduceren? (Zie theorieboek, paragraaf 34.8.)

- a *Het* moet zo zijn, dat de lezer, hoewel hij weet dat het verhaalde niet waar gebeurd is, toch de indruk krijgt dat het 'had kunnen gebeuren'.
- b En misschien is *het* zelfs wel fysiek onmogelijk om tegelijk je mondhoeken naar te trekken, met je zontje te spreken, soep te proeven en te wenen.

B

Praktijk

Oefening 6

Vervang de vetgedrukte woorden door *er*. Geef *er* de goede plaats in de zin. Denk goed om de voorzetsels! Soms moet er nog een suffix (*-heen*, *-toe* of *-vandaan*) achter het voorzetsel gezet worden.

Voorbeeld: a Ik wandel **in het park**. b Ik kijk naar **zijn gezicht**.
Antwoord: a Ik wandel **er**. b Ik kijk **ernaar**.

- 1 Zij fietsten langs de sloot, en wij schaatsten op **de sloot**.
- 2 Ik heb drie broers en jij hebt **twee broers**.
- 3 Mijn zus moest een sinterklaasgedicht schrijven en ik heb haar bij **het schrijven van dat gedicht** geholpen.
- 4 Ik woon in Leiden en Marion werkt **in Leiden**.
- 5 Zij heeft dat besluit geaccepteerd, maar ik kon me niet bij **dat besluit** neerleggen.
- 6 Maarten gaat om zeven uur naar bed, maar Chris ligt meestal pas om half negen **in bed**.
- 7 Ik heb gisteravond naar een thriller gekeken, en ik hoorde vandaag dat Jan ook naar **die thriller** heeft gekeken.
- 8 Liesbeth schijnt geen televisie te hebben, en volgens Monique heeft Karin ook geen **televisie**.
- 9 Ik ben al in geen drie jaar in Parijs geweest, maar Paul beweert dat hij nog nooit **in Parijs** is geweest.
- 10 Ga jij morgen naar het college Kunstgeschiedenis, of ga je niet naar **het college Kunstgeschiedenis**?

Oefening 7

Vervang de vetgedrukte woorden door *er*. Geef *er* de goede plaats in de zin. Denk goed om de voorzetsels! Soms moet er nog een *suffix* (-*heen*, -*toe* of -*vandaan*) achter het voorzetsel gezet worden.

- 1 Justine Henin slaat de ballen altijd strak over het net, maar ik krijg ze niet behoorlijk over **het net**.
- 2 Mijn vader heeft veertig jaar bij die firma gewerkt en mijn broer werkt nu ook al dertien jaar bij **die firma**.
- 3 Wij hebben twee honden maar zij hebben geen **hond**.
- 4 John houdt absoluut niet van accordeonmuziek, maar Selma kan niet genoeg krijgen van **accordeonmuziek**.
- 5 – Ben je al in de Bijenkorf geweest? ◦ Ja, ik kom net van **de Bijenkorf**.
- 6 Hij heeft grote moeite met het vertalen uit het Frans in het Nederlands, maar dat meisje heeft geen moeite met **het vertalen uit het Frans in het Nederlands**.
- 7 Ik praat steeds over mijn werk, maar eigenlijk wil ik stoppen met **praten over mijn werk**.
- 8 Henk heeft geen belangstelling voor beeldende kunst, maar Els heeft wel belangstelling voor **beeldende kunst**.
- 9 – Heeft hij veel boeken? ◦ O, hij heeft idioot veel **boeken**.
- 10 – Heeft zij een auto? ◦ Op het ogenblik niet, maar vroeger heeft ze wel een **auto** gehad.

Oefening 8

Kies in de volgende tekst tussen *er*, *hier* en *daar*. Soms zijn twee van de drie alternatieven mogelijk. Probeer het beste woord aan te wijzen.

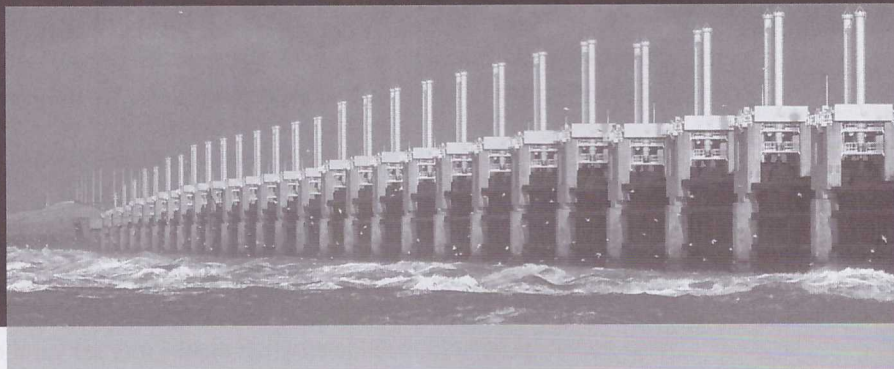
Het kuikentje

¹(Er/daar/hier) was eens een meisje met prachtige rode haren. Zij wist dat haar haar heel mooi was en ze was ²(er/daar/hier) dan ook erg trots op. Op een dag liep zij in het bos te wandelen en ³(er/daar/hier) zat een lief klein kuikentje te huilen. Ze liep naar het kuikentje toe. ‘Wat is ⁴(er/daar/hier) met jou aan de hand, kuikentje?’ vroeg zij. ‘Ik zoek mijn moeder, maar ik kan haar nergens vinden,’ snikte het kuikentje. ‘⁵(Er/daar/hier) zat een wolf in het bos, en mijn moeder is weggerend.’

‘En heeft ze jou alleen achtergelaten? Oh, kom dan maar met mij mee, kuikentje.’ ‘Nee, nee, ik vertrouw ⁶(er/daar/hier) op, dat mijn moeder mij komt halen,’ zei het kuikentje. ‘Ik wacht al twee uur, maar ik blijf gewoon wachten tot zij terugkomt.’ ‘Dan blijf ik samen met jou op haar wachten,’ zei het meisje. Opeens klonk ⁷(er/daar/hier) een roep door het bos. Daar kwam moeder kip aan. ‘⁸(Er/daar/hier) maak je me heel blij mee, meisje,’ zei moeder kip, ‘Het is heel aardig dat je op mijn kuikentje hebt willen passen!’ Het meisje nam moeder en dochter kip mee naar huis, en ⁹(er/daar/hier) werd de hele avond lekker gegeten en gedronken.

35 / 39

Het voegwoord; Zinsverbindende elementen

A Theorie

Oefening 1

Bestudeer de volgende tekst en geef aan wat de nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden zijn.

Wat nu? Ik overwoog om door het open raampje naar buiten te klimmen, zodat ik geen natte voeten zou krijgen. Toen kwam de bouwvakker die mij het leven gered heeft. Hij nam de ladder, zette die loodrecht tussen wal en auto in het water, daalde de ladder af tot hij met zijn voeten in het water stond, opende mijn rechterportier en riep luid: Kom eruit, klootzak!

Ik begreep dat hij heel boos was en niet inzag, dat mijn auto veilig op de bodem van het Rapenburg stond. Ik wilde hem niet nog bozer maken en besloot om dan maar een natte broek te halen en om dan maar te doen wat hij zei. Ik stapte uit de auto op de ladder en klom op de kant, die zo spekglad was dat elkaar vasthoudende mensen mij grepen om te verhinderen dat ik weer in het water zou glijden. Ik keek achterom en zag nog juist mijn auto in de diepte verdwijnen. Hij was pas nieuw.

Karel van het Reve, fragment uit een bewerking van *Afscheid van Leiden I*, 1984.

(Het onbewerkte fragment staat in de appendix.)

Oefening 2

Bestudeer de volgende tekst en streep alle zinsverbindende elementen aan.

In een roman van Rousseau komt een meisje voor dat met enige heren in een roeiboot gaat varen op een Zwitsers meer. Er steekt een storm op, en de heren worden bang. Om hen gerust te stellen schenkt zij wijn voor hen in en zingt ze een lied voor hen - twee dingen die in een roeibootje tijdens een storm niet mogelijk zijn. Toch hebben duizenden lezers, onder wie lezers die met roeibootjes en stormen bekend waren, deze scène 'voor zich gezien'. Het heeft tweehonderd jaar geduurd voor iemand (Vladimir Nabokov) op de onwaarschijnlijkheid van deze scène wees.

Zo is het ook met de 'psychologische' waarschijnlijkheid. Het meest onwaarschijnlijke gedrag wordt aanvaard als het maar door een goede schrijver wordt opgediend. Bovendien zorgt de literaire mode ervoor dat veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook als het van niet zo goede schrijvers afkomstig is.

Karel van het Reve, fragment uit: *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*, 1978.

Oefening 3

De schrijver Guus Kuijer laat zijn hoofdpersoon, een meisje van twaalf jaar, een gedichtje maken. In de laatste zin van dit gedicht zit een fout die vooral in gesproken Nederlands vaak voorkomt. Hoe luidt de correcte versie van die zin?

Als ik later een kind neem
dan neem ik er zo een als ik
want ik lieg niet,
en ik snoep niet,
alleen op zaterdag wat drop
ik pest niet,
ik sla niet
en ik schep maar zelden op.

Waarom zijn mensen toch zo blij
met een ander kind als mij?

Guus Kuijer, uit: *Met de wind mee naar de zee*, 2001.

Oefening 4

Is *of* in de volgende zinnen een nevenschikkend of een onderschikkend voegwoord?

- 1 Ik beloof je dat ik kom *of* dat ik je op tijd laat weten dat ik niet kom.
- 2 Marte weet eigenlijk niet *of* ze het erg vindt dat haar baan niet doorgaat.
- 3 De verdachte beweerde dat zij die avond haar huis niet uit was geweest *of* in elk geval niet langer dan een kwartier.
- 4 Ik weet niet *of* er tijd geweest is om aan de rechterkant uit te stappen.
- 5 Hoe kun je haar 'voor je zien' als je niet weet *of* zij dik *of* dun, groot *of* klein, bruin *of* blond is?

Oefening 5

Welke van de twee volgende zinnen heeft de juiste volgorde?

- a Jan Willem heeft zijn tuinhek niet geschilderd, noch hij heeft de rozen gesnoeid.
- b Jan Willem heeft zijn tuinhek niet geschilderd, noch heeft hij de rozen gesnoeid.

Oefening 6

Welke van de volgende zinnen is niet goed?

- a Hoe langer deze kwestie duurt, hoe moeilijker het wordt om een goede oplossing te vinden.
- b Hoe langer deze kwestie duurt, hoe moeilijker wordt het om een goede oplossing te vinden.
- c Hoe langer deze kwestie duurt, des te moeilijker het wordt om een goede oplossing te vinden.
- d Hoe langer deze kwestie duurt, des te moeilijker wordt het om een goede oplossing te vinden.

Oefening 7

Is *dat* in de volgende zinnen een voegwoord of een betrekkelijk voornaamwoord?

- a Heb je de details van het voorstel gelezen *dat* zojuist aan de orde is geweest?
- b Ik heb goede hoop *dat* het allemaal goed afloopt.
- c In de periode *dat* ik me niet zo goed voelde, hield ik erg van dat soort muziek.

B

Praktijk

Oefening 8

Vul in de volgende zinnen het goede nevenschikkende voegwoord in. Soms moet een dubbel nevenschikkend voegwoord gebruikt worden.

- Voorbeeld:* Zij is gisteren van haar fiets gevallen ____ heeft daarbij een been gebroken.
- Antwoord:* Zij is gisteren van haar fiets gevallen **en** heeft daarbij een been gebroken.

- 1 We moeten actief aan het werk van die commissie meedoen _____ ons lidmaatschap van die commissie opzeggen. Er is geen andere mogelijkheid.
- 2 Ik denk dat ik vanavond niet met je meega _____ ik voel me niet zo lekker.
- 3 Ik denk dat je nu meteen naar haar toe moet gaan _____ dat je moet zeggen dat je spijt hebt van wat je gedaan hebt.
- 4 Ik had je al eerder willen bellen _____ door de grote drukte is dat er niet van gekomen.
- 5 We gaan naar Sardinië _____ naar Corsica. In ieder geval wordt het één van die twee eilanden.
- 6 Dat is een langere _____ wel een veel mooiere route.
- 7 _____ je stopt met klagen en doet gewoon mee met de andere studenten _____ je verlaat nu de werkgroep.
- 8 Vanavond kan ik niet _____ dan is er een voetbalwedstrijd op de tv.
- 9 Ik hoop dat ik volgende week weer op het werk ben _____ ik weet het nog niet zeker.
- 10 Piet _____ Jan _____ Ellen toonde belangstelling voor die functie. Ik zal dus nog even moeten doorzoeken naar een kandidaat.

Oefening 9

Vul in de volgende zinnen het goede onderschikkende voegwoord in. Kies uit de vier gegeven voegwoorden.

- Voorbeeld:* _____ de Sovjet-Unie Tsjecho-Slowakije binnenviel, was hij toevallig in de Verenigde Staten. (toen, omdat, als, hoewel)
- Antwoord:* **Toen** de Sovjet-Unie Tsjecho-Slowakije binnenviel, was hij toevallig in de Verenigde Staten.

- 1 _____ hij daar de films kon maken die hij wilde maken, besloot hij daar te blijven. (hoewel, als, doordat, omdat)
- 2 Ajax won gemakkelijk, _____ iedereen wel verwacht had. (alsof, als, zoals, wanneer)
- 3 _____ er spoedig hulp komt, zullen er miljoenen mensen sterven van de honger. (terwijl, indien, tenzij, wanneer)
- 4 Iedereen was erg gelukkig _____ het einde van de oorlog bekendgemaakt werd. (terwijl, toen, als, wanneer)
- 5 _____ de twee presidenten de toestand bespraken, gingen de vijandelijkheden gewoon door. (terwijl, als, nadat, alsof)
- 6 _____ hij nooit een piano gehad heeft, heeft hij de prachtigste pianomuziek geschreven. (mits, hoewel, tenzij, doordat)
- 7 _____ je weggaat moet je eerst dit formulier ondertekenen. (voordat, terwijl, toen, nadat)
- 8 _____ het beeld slecht wordt, moet je een klap op het toestel geven. (wanneer, toen, terwijl, zoals)
- 9 In die fabriek hebben de arbeiders urenlang niet kunnen werken _____ de elektriciteit was uitgevallen. (mits, doordat, tenzij, hoewel)
- 10 _____ deze regeling je niet bevalt kan je altijd een protest indienen. (als, toen, terwijl, zodra)

Oefening 10

Vul in de volgende zinnen het goede voegwoord in.

- Voorbeeld:* In de tijd _____ ik in Engeland woonde was er nog geen sprake van voetbalvandalisme.
- Antwoord:* In de tijd **dat** ik in Engeland woonde was er nog geen sprake van voetbalvandalisme.

- 1 Ik zou graag op korte termijn van u vernemen _____ er nog plaatsen zijn in die cursus.
- 2 Ik weet _____ het moeilijk is om die informatie niet door te geven, maar ik wil je toch vragen _____ je het nog even geheim kunt houden.
- 3 Ik denk dat ik een andere baan ga zoeken, _____ ik een forse salarisverhoging krijg.
- 4 _____ het zo regenachtig blijft als in de afgelopen week, dan kan dat tuinfeest zaterdag niet doorgaan.

- 5 Het is nog niet duidelijk _____ er dodelijke slachtoffers gevallen zijn bij die treinbotsing.
- 6 Hebben jullie al bekendgemaakt _____ er met ingang van september vijftig euro examengeld betaald moet worden?
- 7 Hij gedraagt zich _____ hij begin twintig is, maar hij is al achter in de vijftig.
- 8 _____ je zondag komt, moet je niet vergeten die cd's mee te nemen die ik vorige week bij je heb laten liggen.
- 9 Het is nog maar de vraag _____ dat concert van die zangeres doorgaat. Op het ogenblik ligt ze met koorts in bed.
- 10 Zo'n vakantiereis naar Bulgarije is veel goedkoper _____ ik gedacht had.

Oefening 11

Vul in de volgende zinnen het goede voegwoord in.

- 1 De kans is groot _____ ik voor een jaar uitgezonden word naar de Verenigde Staten.
- 2 Kan jij voor me nagaan _____ dat bedrijf die rekening al heeft betaald?
- 3 Ik vraag me af _____ we dat werk op tijd af krijgen.
- 4 Ik heb haar gesproken _____ ik op dat congres in Boedapest was.
- 5 Het is algemeen bekend _____ de overheid in dat land nauwe contacten onderhoudt met de drugsmaffia.
- 6 Dat hotel is lang niet zo mooi _____ ik gedacht had.
- 7 _____ ik er een hekel aan heb om vroeg op te staan, neem ik toch maar de trein die morgenochtend om kwart over zeven van het Centraal Station vertrekt.
- 8 _____ ik iets van ze hoor, bel ik je op.
- 9 Hij wachtte net zo lang _____ de winkels gesloten waren.
- 10 Ik schrijf je dit briefje _____ ik je niet telefonisch te pakken kon krijgen.

Oefening 12

Gebruik een van de mogelijkheden uit de 'Lijst met voegwoordelijke bijwoorden' in de volgende zinnen. Het voegwoordelijke bijwoord moet aan het begin van de zin worden ingevoegd, en soms zal dat enige aanpassing in de volgorde van de zin vergen.

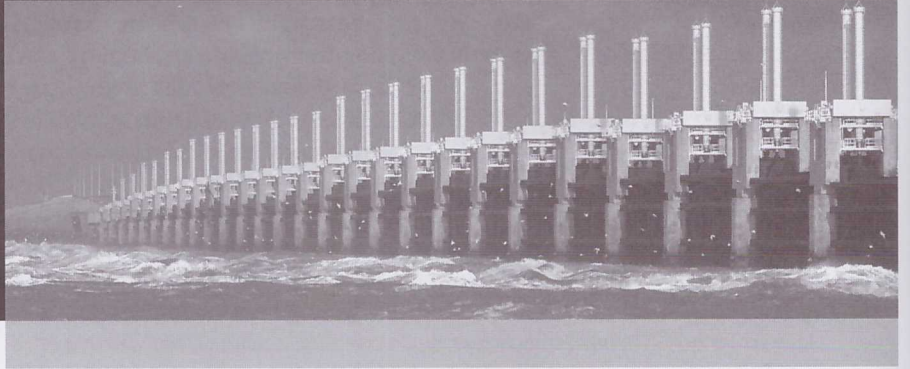
Lijst met voegwoordelijke bijwoorden

dus - immers - daarentegen - echter - althans - tenminste - trouwens - overigens - bovendien

Voorbeeld: Op 7 oktober zitten we in Parijs. Dat is de bedoeling.

Antwoord: Op 7 oktober zitten we in Parijs. **Althans** / **Tenminste**, dat is de bedoeling.

- 1 We hebben nog maar vier dagen de tijd. We moeten ons haasten.
- 2 Ze gaat een paar maanden in dat land wonen. Dat is de beste manier om praktijkervaring met de taal op te doen.
- 3 Door de arrestatie van die mensen is de misdaad een gevoelige slag toegebracht. Dat beweert de Amsterdamse politie.
- 4 Als je in Haarlem bent moet je zeker het Teijlers-Museum bezoeken. De hele binnenstad van Haarlem is de moeite waard.
- 5 Het meest onwaarschijnlijke gedrag wordt aanvaard als het maar door een goede schrijver wordt opgediend. De literaire mode zorgt ervoor dat veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook als het van niet zo goede schrijvers afkomstig is.
- 6 Johan is groot en dik. Piet is een mager mannetje.
- 7 Ik heb geen boodschappen gedaan. Dat hoefde ook niet, want we hebben nog genoeg in huis.
- 8 Ik heb de boodschappen nog niet gedaan. Dat moet ik nog wel gaan doen, want we hebben niets meer te eten.
- 9 Simon heeft ontslag genomen. Dat vertelde Adriaan. Maar ik weet niet zeker of het echt waar is.
- 10 Je kent bijna de helft van die woordjes nog niet, dus je moet nog maar even verder leren. Zo krijg je geen voldoende.

A Theorie

Oefening 1

Probeer onder woorden te brengen welke (extra) betekenis de interjectie aan de volgende zinnen geeft.

Voorbeeld: Mm, dat smaakt lekker!

Antwoord: 'mm' geeft aan dat de spreker echt geniet van wat hij eet of drinkt, en geeft daarmee extra nadruk op 'dat smaakt lekker'.

- 1 Wat een moeilijk tentamen, hè?
- 2 Zeg, zet m'n fiets even in de garage.
- 3 Hè? Ik heb je niet verstaan.
- 4 Bah, wat een onaangenaam mens is zij toch!
- 5 Allemachtig, wat een stank!
- 6 Stik, alweer een dag voorbij.
- 7 Hé, wat zei je nou?
- 8 Pardon, waar is hier de wc?
- 9 Hallo, kan je niet beter uitkijken?!
- 10 Ja zeg hallo, kan je niet uit je doppen kijken?

B Praktijk

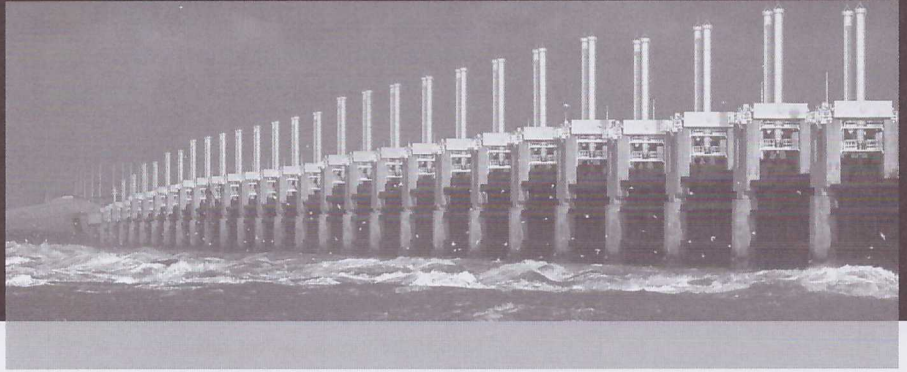
Oefening 2

Voeg een passende interjectie aan de volgende zinnen toe. Kies uit de 'Lijst met interjecties'. Meestal zijn er meerdere mogelijkheden, maar niet alle interjecties die hieronder staan kunnen gebruikt worden.

Lijst met interjecties

hé	verdraaid	shit	nietwaar?
hè	verdorie	bah	hoor!
o	jezus	ha	goedemorgen
oh	alle machtig	sorry	goedenavond
ja	potjandorie	pardon	weltherusten
nee	getver	hoera	bedankt
zeg			

- 1 U hebt mij geweldig geholpen!
- 2 Mag ik u even storen?
- 3 Wat is die soep vies!
- 4 Nou heb ik toch weer mijn portemonnee vergeten!
- 5 Ik ga slapen.
- 6 Het was niet mijn bedoeling je te kwetsen.
- 7 Mijn dochter is geslaagd voor haar eindexamen.
- 8 Ik kom zeker naar je feestje vanavond.
- 9 Wat zit daar een lekker stuk!
- 10 Wil je dat nog eens herhalen?

A Theorie

Oefening 1

Geef aan welke woorden in de volgende tekst een ontkennende betekenis hebben.

Een Leidse belevens die ik me goed herinner is de keer dat ik bijna ben verdronken. Omstreeks het middaguur reed ik die dag Leiden binnen. Het was in de winter. Ik reed door een brede straat, die vroeger water geweest is, op weg naar het Rapenburg. Het jaar weet ik niet meer. Voor mij reed een auto heel langzaam. Wat rijdt die vent langzaam, dacht ik bij mijzelf. Hij heeft zeker nog maar pas leren autorijden. Met een geroutineerde beweging ging ik hem voorbij. Alweer reed ik nu achter iemand die heel langzaam reed. Alweer iemand die langzaam rijdt, dacht ik. Zeker ook iemand die het pas geleerd heeft. Toen ik hem wilde passeren kon dat niet, want er naderde een tegenligger. Die tegenligger reed ook langzaam. Ik merkte nu dat iedereen langzaam reed, zo'n tien kilometer per uur. Ik begreep dat het glad moest zijn. Het plaveisel was bedekt met een dun laagje ijs.

Karel van het Reve, fragment uit een bewerking van: *Afscheid van Leiden I*, 1984.

(Zie het onbewerkte fragment in de appendix.)

Oefening 2

Geef aan welke woorden in de volgende zinnen een expliciete of impliciete negatieve betekenis hebben.

- 1 Ik heb gisteren een drukke dag gehad. Ik kwam pas om half negen thuis en toen moest ik ook nog veel doen. Ik heb nauwelijks de tijd gehad om behoorlijk te eten. Eigenlijk heb ik de hele dag gewerkt en ben ik nergens anders aan toe gekomen.
- 2 Ik heb geen idee wie die man is over wie je het hebt. Ik werk hier pas een week en ik ben tot nu toe alleen maar op deze afdeling geweest. Ik ben bezig geweest met dit typewerk en ik heb nog niets anders kunnen doen. Ik heb nog geen tijd gehad om de mensen van de andere afdelingen te leren kennen.
- 3 We hebben gisteren gewandeld noch gefietst. We zijn de hele dag binnen gebleven. Omdat we gehoord hadden dat de temperatuur niet boven de twee graden zou komen, hadden we geen zin om er uit te gaan.
- 4 Hij is erg aardig. Je hoeft maar één keer te laten merken dat je zijn hulp nodig hebt, en dan helpt hij je meteen. Ik heb zelden zo iemand ontmoet.
- 5 Ik ken niemand die zijn talen zo goed spreekt als die man. Naast Frans, Duits en Engels spreekt hij vloeiend Spaans, Italiaans en Nieuw-Grieks. Sommige Italianen zeggen dat je nauwelijks aan hem kunt horen dat hij niet uit het centrum van Rome komt. En hij hoeft maar enkele maanden in een ander land te zijn, of hij heeft er weer een taal bij geleerd.

Oefening 3

In welk van de twee volgende zinsparen is er een duidelijk betekenisverschil tussen de a- en de b-zin?

- 1 a Ze hopen niet dat hun dochter volgend jaar weer moet worden geopereerd.
b Ze hopen dat hun dochter volgend jaar niet weer moet worden geopereerd.
- 2a Ik zie niet in waarom je hem aardig vindt.
b Ik zie in waarom je hem niet aardig vindt.

Oefening 4

Waarom wordt in de volgende zin 'geen' als ontkennend element gebruikt, in plaats van 'niet'?

Ik heb *geen* suiker in huis.

Oefening 5

Waarom denkt u dat de schrijfster er in de gecursiveerde zinnen van dit fragment voor heeft gekozen om het woordje 'niet' veelvuldig te herhalen? Lees, voordat u deze oefening doet, eerst nog even de volledige tekst op in hoofdstuk 11 van dit werkboek, waarvan de volgende regels (op de laatste regel na) het slot vormen.

Een kwartier daarvoor hadden zij afscheidgenomen van hun ouders. Nu zul je zeggen, een kwartier is niet zo lang. Maar hun vader en moeder kunnen zij zich niet herinneren. *Hun stemmen niet, hun handen niet, hun gezichten niet. Niet het afscheid, niets.*

Chaja Polak, fragment uit: *Het verschil en de overeenkomst*.

(Het gehele verhaal staat in hoofdstuk 11.)

B

Praktijk

Oefening 6

Maak van de volgende zinnen negatieve zinnen door het woord *niet* of *geen* te gebruiken.

- Voorbeeld:* 1 Ik heb die film gezien.
2 Er is een ernstig ongeluk gebeurd.
- Antwoord:* 1 Ik heb die film **niet** gezien.
2 Er is **geen** ernstig ongeluk gebeurd.

- 1 De politie heeft de gestolen schilderijen teruggevonden.
- 2 Ik heb zin om vanavond in de stad te eten.
- 3 Ik heb haar de laatste tijd vaak gesproken.
- 4 Zij hebben veel geld.
- 5 Die vrouw heeft zeker tijd om even met je te praten.
- 6 Ze zit in de bibliotheek.
- 7 Ik vind haar sympathiek.
- 8 Ik kan je morgen komen helpen.
- 9 Dat zijn goeie vrienden van elkaar.
- 10 Ik wil een huis met een tuin.

Oefening 7

Vul de volgende zinnen aan.

- Mijn ouders komen morgen niet op bezoek, _____
Mijn ouders komen niet morgen op bezoek, _____

Oefening 8

Geef een adequaat negatief antwoord op de volgende vragen. Natuurlijk is alleen het woord *nee* ook een adequaat antwoord op de vragen 1 en 2, maar wij willen u in deze oefening iets uitgebreider laten reageren.

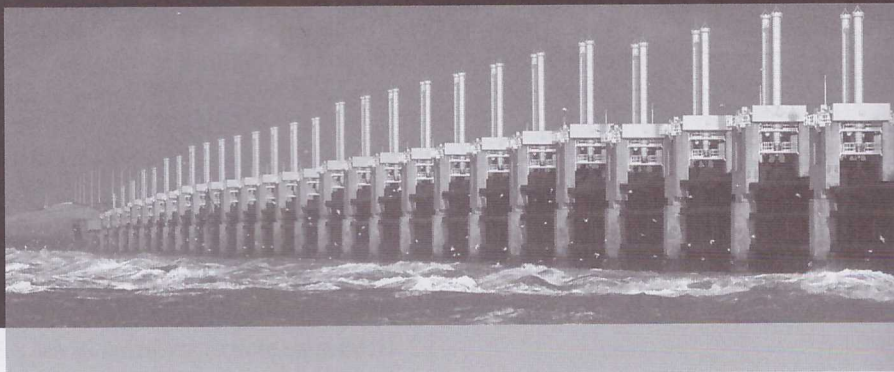
- Voorbeeld:* 1 Werk je nog steeds bij de Bijenkorf?
2 Heb je al iets van Sally gehoord?
- Antwoord:* 1 Nee, ik werk **niet meer** bij de Bijenkorf. / Nee, daar werk ik **niet meer**.
2 Nee, ik heb **nog niets** van Sally gehoord. / Nee, ik heb **nog niets** van haar gehoord. / Nee, **nog niets**.

- 1 Heb je al koffie gezet?
- 2 Hebben ze al olie gevonden in dat gebied?
- 3 Heb je nog steeds zin om mee te gaan?
- 4 Heb je al iemand gevonden voor die functie?
- 5 Heb je nog steeds last van hoofdpijn?
- 6 Heb jij gisteravond iets bijzonders aan haar gemerkt?
- 7 Ben jij wel eens in Hongarije geweest?
- 8 Ken jij iemand die weet hoe je een computer moet installeren?
- 9 Heb jij wel eens Japans gegeten?
- 10 Hebben zij een groot huis?

Oefening 9

Geef een adequaat negatief antwoord op de volgende vragen.

- 1 Heb jij dat programma gezien?
- 2 Moet je Ria niet waarschuwen?
- 3 Zijn die voorstellen al besproken?
- 4 Is dat nieuws al gepubliceerd?
- 5 Wordt die wedstrijd rechtstreeks uitgezonden?
- 6 Heb jij wel eens een boek van Giphart gelezen?
- 7 Ben jij wel eens in levensgevaar geweest?
- 8 Moet je vanavond nog werken?
- 9 Zijn die fouten al gecorrigeerd?
- 10 Worden er vaak toeristen beroofd in dat deel van de stad?

A Theorie

Oefening 1

Bepaal of de volgende zinnen enkelvoudige of samengestelde zinnen zijn. Bepaal, in het geval van samengestelde zinnen, of het zinsverband onderschikkend of nevenschikkend is.

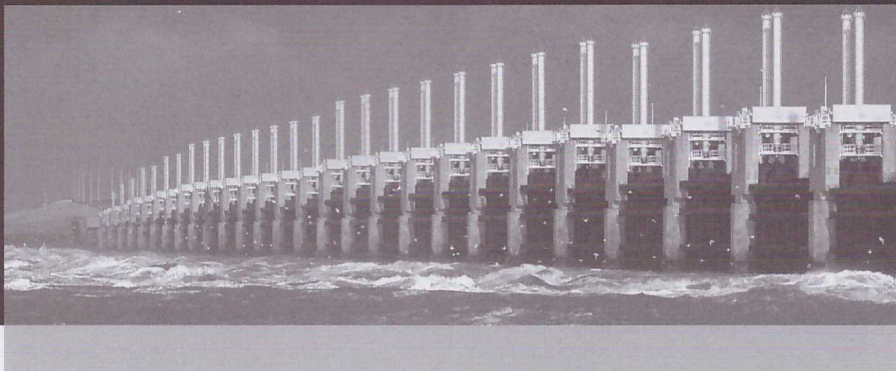
Voorbeeld:

- 1 Weet jij of er nog kaartjes zijn voor die voorstelling?
- 2 We hebben dat geld jammer genoeg nog steeds niet ontvangen.
- 3 Dat schip arriveert volgende week woensdag in New York en het blijft daar dan een week in de haven liggen.

Antwoord:

- 1 Samengesteld. Onderschikkend. Bijzin: *of er nog kaartjes zijn voor die voorstelling*
- 2 Enkelvoudig.
- 3 Samengesteld. Nevenschikkend. Nevenschiktelijke zinnen: *Dat schip arriveert volgende week woensdag in New York - het blijft daar dan een week in de haven liggen*

- 1 In de Alpen woeden hevige sneeuwbuien en in Noord-Italië regent het al dagenlang.
- 2 Ik snap niet wat zij in hem ziet.
- 3 Waarom ga je niet eens een keer naar een van de Scandinavische landen op vakantie?
- 4 We brengen Chris een week bij vrienden onder of we blijven gewoon thuis en gaan helemaal niet weg.
- 5 Wie mee wil met die excursie moet zich voor het einde van de maand bij de administratie inschrijven.
- 6 De meeste foto's die Wim gemaakt heeft zijn mislukt.
- 7 We moeten opschieten want het is al tien voor negen.
- 8 Durf jij te vragen of we met hen mogen meerijden?
- 9 Ik durf dat wel maar eigenlijk vind ik dat jij dat moet doen.
- 10 Je moet naar de Betuwe gaan in de tijd dat alle fruitbomen in bloei staan.

A Theorie

Oefening 1

Identificeer de enkele of dubbele nevenschikkende voegwoorden in de volgende zinnen, en geef aan welke elementen nevenschikt worden.

Voorbeeld: Zowel de grammatica als het oefenboek zijn in A4-formaat uitgevoerd.

Antwoord: **Zowel ... als** is een dubbel voegwoord; het verbindt *de grammatica* en *het oefenboek*.

- 1 Heb je alle op- en aanmerkingen die hij gemaakt heeft in die nieuwe versie verwerkt?
- 2 We gaan naar het Como-meer of blijven in Nederland en gaan daar dagtochten maken.
- 3 Er is noch voldoende belangstelling noch voldoende geld om die excursie te laten doorgaan.
- 4 In het noorden van Nederland blijft het droog maar in het zuiden kan hier en daar een bui vallen.
- 5 Hij zei dat hij morgenavond geen tijd had en dat hij nog wel zou laten weten wanneer hij wel tijd had.

Oefening 2

Geef aan welke van de volgende zinnen niet correct zijn, doordat de nevenschikte elementen ongelijkwaardig zijn.

- 1 Hij wil advocaat en snel weer beter worden.
- 2 Ik denk dat zij viool of piano gestudeerd heeft.
- 3 Hij besteedde honderd euro en veel aandacht aan dat project.
- 4 Dat was een lange maar interessante toespraak.
- 5 Dat is een goede en goedkope oplossing van het probleem.

B Praktijk

Oefening 3

De volgende zinnen zijn niet correct. Het gedeelte waar de fout zit is gecursiveerd. Maak de zinnen correct door een enkel of dubbel nevenschikkend voegwoord in te vullen. Maak gebruik van een enkel of dubbel voegwoord uit de volgende verzameling: *en, of, maar, want, dus, noch, of ... of, en ... en, noch ... noch, zowel ... als*

Voorbeeld: Ik denk dat die muziek *van Mozart Haydn* is.

Antwoord: Ik denk dat die muziek van Mozart **of** (van) Haydn is. / Ik denk dat die muziek **of** van Mozart **of** van Haydn is.

- 1 We hebben dit jaar een grote reis gemaakt. We zijn *in Zwitserland Italië* geweest.
- 2 *Karel Theo* heeft gebeld. Er heeft helemaal niemand gebeld.

- 3 Het doel van dit programma is tweeledig. We willen het publiek *amuseren informeren*.
- 4 *De voor- tegenstanders* waren het erover eens dat het omstreden besluit wel heel snel genomen was.
- 5 Ik houd van *voetbal volleybal tennis*. Als je me vraagt welke van die drie sporten ik het leukste vind, dan zeg ik: tennis.
- 6 *Een racefiets is duur als je hem goed onderhoudt kan je er jaren plezier van hebben*.
- 7 *Ik denk dat ik die avond niet kan komen dan heb ik een familiefeestje*.
- 8 De Nederlandse woordvolgorde *in hoofd- bijzinnen* is moeilijk.
- 9 Maar tot mijn schrik ging de auto niet *naar rechts, rechtdoor*, alsof hij werd bestuurd door iemand die het water in wilde rijden.
- 10 Ik *stak mijn arm uit het raam greep die ladder*.

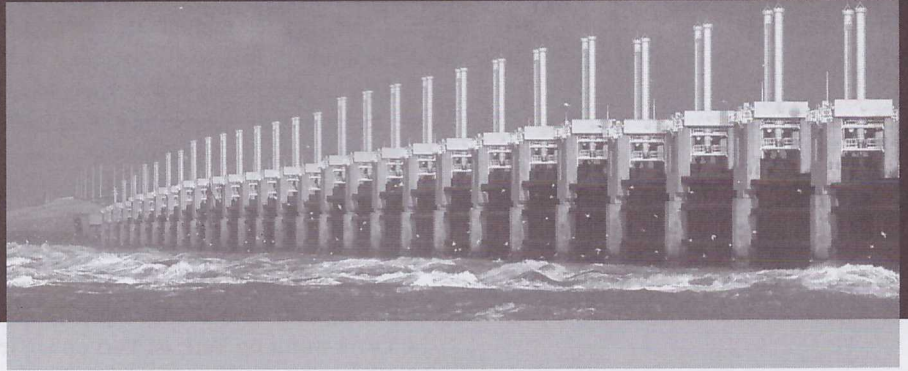
Oefening 4

Geef het werkwoord dat tussen haakjes staat de goede vorm.

Voorbeeld: 1 Er is gisteren een gastank geëxplodeerd in het Rijnmond-gebied. Gelukkig (zijn) zowel de politie als de brandweer binnen enkele minuten op de plaats van de ramp.

Antwoord: 1 Er is gisteren een gastank geëxplodeerd in het Rijnmond-gebied. Gelukkig **waren** / **was** zowel de politie als de brandweer binnen enkele minuten op de plaats van de ramp.

- 1 Noch Maria noch haar vriendin (hebben) iets van zich laten horen.
- 2 Frank Sinatra en Nat King Cole (zijn) mijn favoriete zangers.
- 3 Of Jan óf Friso (worden) de nieuwe voorzitter. Ik denk niet dat een ander kans maakt gekozen te worden.
- 4 Zowel de bibliotheek als het talenpracticum (zijn) aanstaande vrijdag gesloten.
- 5 Of we thuisblijven of de stad in gaan (zijn) nog niet duidelijk.
- 6 Van Gogh noch Cézanne (hebben) zelf financieel succes gehad.
- 7 En Sarah én Piet (gaan) dit jaar met pensioen.
- 8 (Zijn) al verteld wie de expeditie gaat leiden en hoeveel deelnemers er zijn?
- 9 Of zij haar graag mag en daarom met haar op vakantie wil (worden) mij niet duidelijk.
- 10 Er (worden) noch verondersteld dat je zou komen, noch dat je zou bellen om de afspraak af te zeggen als je niet kon komen.

A

Theorie

Oefening 1

In de volgende zinnen zijn elementen samengetrokken. Voeg het weggelaten element of de weggelaten elementen toe. Bepaal of er sprake is van voorwaartse of van achterwaartse samentrekking.

Voorbeeld: Hij heeft zijn jas gepakt en is weggegaan.

Antwoord: Hij heeft zijn jas gepakt en **hij** is weggegaan. (voorwaarts)

- 1 Hij kan een voor- en een achterwaartse salto maken.
- 2 Nu **al** zijn de straten in de Engelse hoofdstad feestelijk verlicht en de grote warenhuizen uitbundig versierd.
- 3 Nederland levert een belangrijke bijdrage aan het onderzoek op het terrein van de Chinese taal- en letterkunde.
- 4 Met dit computersysteem kunnen gegevens razendsnel worden opgezocht en vervolgens afgedrukt.
- 5 Ik heb het rapport al een week geleden geschreven, maar nu pas aan mijn collega's gegeven.
- 6 Wilt u reageren op wat u in *Libelle* heeft gelezen, een oproepje plaatsen of iemand bedanken?
- 7 Zo zal ik als kersverse moeder van gasten en kinderen kunnen genieten en daarna ook nog een beetje tijd voor mezelf overhouden.
- 8 Twee keer ben ik getrouwd; twee keer weer gescheiden.
- 9 Mijn moeder maakte zich zorgen, en mijn vriendinnen ook.
- 10 Kees begreep mij en hield rekening met mijn angsten.

Oefening 2

In de volgende zinnen zijn elementen samengetrokken. Voeg het weggelaten element of de weggelaten elementen toe. Bepaal of er sprake is van voorwaartse of van achterwaartse samentrekking.

- 1 Mensen die je begreep of dacht te begrijpen waren ontoegankelijk geworden, vol raadselachtige vijandschap die opeens de indruk wekte altijd te hebben bestaan.
- 2 De innige broederschap van hun kinderjaren is niet opgewassen tegen de verschillende wegen die hun levens inslaan als zij opgroeien in de koloniale samenleving; zij worden steeds meer vreemden voor elkaar, verliezen elkaar uit het oog en komen ten slotte als vijanden tegenover elkaar te staan.
- 3 Ik hoef niet te verwijzen naar de talloze constatering dat iemand na een aantal tropenjaren nooit meer dezelfde was en in Europa meestal voor de rest van zijn leven te kampen zou hebben met aanpassingsproblemen.
- 4 Maar dan is het absurd dat de status van 'Indisch meisje' wordt onthouden aan iemand als Hella Haasse, die daar is geboren en opgegroeid en veel meer doordrenkt is van 'Indischheid' dan zij ooit zullen zijn.
- 5 Kinderen horen niet rond te zwerven en ouders zich niet af te vragen waar hun kinderen zijn.
- 6 Onze Baobab staat waar vroeger het centrum van het oude dorp was, en heeft als zodanig een rituele waarde als offerboom.

- 7 Door hem beleef ik heel veel leuke dingen, kom ik op plaatsen waar ik anders nooit gekomen zou zijn.
- 8 Hij moet goed zijn medicijnen innemen en een rustig leven leiden zonder spanning.
- 9 Dan gaat het goed met hem en lukt het schrijven beter.
- 10 De goudreinet is zo uit de hand lekker, maar wordt vooral gewaardeerd als moesappel.
- 11 Kernwapens hebben niet altijd een militair doel, maar vooral een politieke betekenis.
- 12 Dit artikel gaat over hoe je een paar miljard zwart geld witwast en dan toch nog tegen de lamp loopt.
- 13 Je originaliteit moet bijna grenzeloos zijn en je portemonnee rijkelijk gevuld.
- 14 Orfie wordt op Yuri, en Yuri op Orfie verliefd.
- 15 We moeten op korte termijn voor soepele oplossingen zorgen en op langere termijn voor extra woningen.

Oefening 3**Waarom is de volgende zin niet op de goede manier samengetrokken?**

Mijn moeder zou ik zo'n cadeau nooit geven, maar bleek het toch graag te willen hebben.

Oefening 4**Is er sprake van samentrekking in de volgende zin?**

Marianne bakt de aardappels altijd maar Kees kookt ze liever.

B**Praktijk****Oefening 5****Trek in de volgende zinnen elementen samen, als dat mogelijk is.**

Voorbeeld: Ik ga met Jan één week met vakantie en ik ga met Fifi twee weken met vakantie.

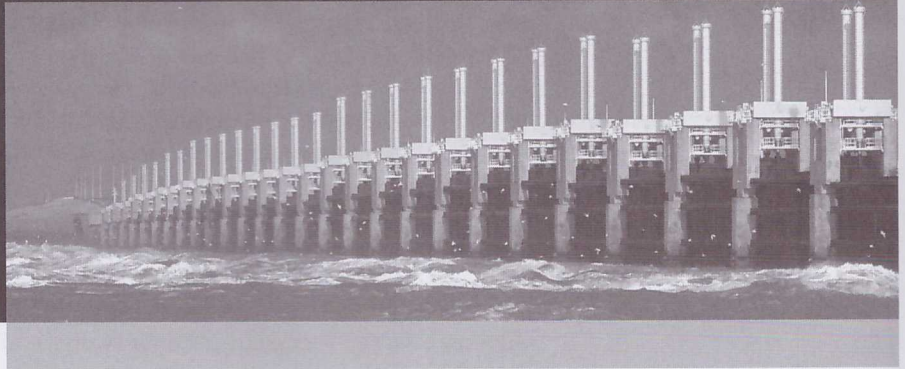
Antwoord: Ik ga met Jan één week met vakantie en met Fifi twee weken.
Of: Ik ga met Jan één, en met Fifi twee weken met vakantie.
Of: Ik ga met Jan één week, en met Fifi twee weken met vakantie.

- 1 Voor mensen en voor dieren is het niet goed om te veel te eten.
- 2 In die recensie maakt hij juiste opmerkingen en maakt hij onjuiste opmerkingen.
- 3 Jan kwam om drie uur en ik kwam om vier uur.
- 4 Zwiggend zit je daar en zwijgend kijk je uit het raam.
- 5 Ik ben in het weekend naar huis gegaan en jij bent in het weekend naar een museum gegaan.
- 6 Nadat hij zijn jas had aangedaan en nadat hij zijn hoed had opgezet, ging hij naar huis.
- 7 Jij bent van plan om vandaag naar huis te gaan en ik ben van plan om morgen naar huis te gaan.
- 8 Het gevaar bestaat dat interne ruzies het functioneren van die vereniging zullen verlammen en het gevaar bestaat dat veel leden hun lidmaatschap zullen opzeggen.
- 9 Morgen geeft hij jou een boek en morgen geeft zij mij een pen.
- 10 Dit toneelstuk is geschreven voor oudere kinderen en dat toneelstuk is geschreven voor jongere kinderen.

Oefening 6**Trek in de volgende zinnen elementen samen, als dat mogelijk is.**

- 1 Het lijkt onaardig om zoiets te schrijven over je liefste vriend, die in eerdere brieven 'de troost van mijn late leven' wordt genoemd en die bovendien de samensteller is van deze bundel.
- 2 Reve is niet alleen een eenvoudige 'aardappeleter' die gelukkig en tevreden leeft voor gewone mensen en te midden van gewone mensen.

- 3 Wat de religie betreft betoont hij zich een fel tegenstander van het geloof in het hiernamaals en betoont hij zich een fel tegenstander van de moderne bijbelexege-se.
- 4 Men komt er ook niet goed achter hoe serieus hij is als hij zich over politieke zaken of maatschappelijke zaken uitlaat.
- 5 *Brieven van een aardappeleter* is rijk aan zulke passages waarin Reve zich boos maakt of waarin Reve zich juist vrolijk maakt.

A

Theorie

Oefening 1

Welke soorten hoofdzinnen herkent u in de volgende zinnen. Kies uit de volgende mogelijkheden:

- mededelende zin
- gebiedende zin
- ja/nee-vraag
- vraagwoordvraag

Voorbeeld: Wordt er volgend jaar ook een college *Methoden en technieken* gegeven?

Antwoord: Ja/nee-vraag.

- 1 In de tram moet je altijd uitkijken voor zakkenrollers.
- 2 Vroeger werden er niet zoveel portemonnees gestolen als tegenwoordig.
- 3 Weet je dat zeker of denk je dat alleen maar?
- 4 Je ziet er erg moe uit.
- 5 Ga eens een paar dagen uitrusten in een lekker hotel.
- 6 Heb jij het adres van dat mooie hotel in de buurt van Almelo?
- 7 Ja, dat zal ik je vanmiddag mailen.
- 8 Hij heeft zich ingeschreven voor een heel dure cursus meditatietechnieken.
- 9 Wat vind jij daar nou van?
- 10 Houd jij nou eens eindelijk even je mond!
- 11 Kunnen er niet nog een paar mensen mee met die excursie?
- 12 Volgende week woensdagavond is er in de aula van de universiteit een concert met muziek van Haydn en Schubert.
- 13 Heb je misschien zin om daarnaartoe te gaan?
- 14 Nee, dan kan ik jammer genoeg niet.
- 15 Wordt er in de colleges ook wel eens aandacht besteed aan de allermooiste literatuur?
- 16 Stop nou eens met werken en ga naar bed.
- 17 De laatste trein naar Amsterdam is tien minuten geleden vertrokken.
- 18 U zult dus hier in Rotterdam moeten blijven.
- 19 Heeft u iemand bij wie u kunt overnachten?
- 20 Waar bemoeit u zich mee?

Oefening 2

Identificeer alle bijzinnen in de volgende zinnen.

Voorbeeld: Weet jij welke bus of tram naar dat ziekenhuis gaat?

Antwoord: Weet jij **welke bus of tram naar dat ziekenhuis gaat?**

- 1 Toen ik bij de kassa een kaartje voor die voorstelling van aanstaande woensdag probeerde te kopen, zeiden ze dat de zaal helemaal uitverkocht was.
- 2 Wie nooit aan zijn conditie werkt, kan niet verwachten dat hij zo'n zware tocht tot een goed einde kan brengen.
- 3 Is dat het boek waar zo veel kritiek op is gekomen?

- 4 Of ik bij de opening van dat congres aanwezig kan zijn, kan ik je nu nog niet zeggen.
- 5 Toen ik bij haar aanbelde, deed ze niet open.
- 6 Als ik in dit tempo doorwerk, ben ik niet op tijd klaar.
- 7 Fietsen die na maandagochtend zes uur nog op de brug staan, worden verwijderd. De politie doet dit omdat de brug geschilderd moet worden.
- 8 Hij vroeg haar of zij zin had in een wandeling.
- 9 Pardon meneer, weet u misschien waar ik hier een strippenkaart kan kopen?
- 10 Iedereen weet dat je heel lang moet studeren als je specialist wilt worden.

Oefening 3

Van de volgende zinsparen is er telkens één fout. Identificeer de foute zin en probeer te bedenken waarom die fout is.

- Voorbeeld:* a In het weekend ik slaap meestal tot elf uur uit.
b In het weekend slaap ik meestal tot elf uur uit.
- Antwoord:* Zin **a** is fout. In die mededelende zin staat de persoonsvorm ten onrechte op de derde plaats.

- 1 a Ik doe mijn wekelijkse boodschappen altijd op zaterdag.
b Ik altijd doe mijn wekelijkse boodschappen op zaterdag.
- 2 a Als ik mijn werk niet af heb, ik kan dit weekend niet met je meegaan.
b Als ik mijn werk niet af heb, kan ik dit weekend niet met je meegaan.
- 3 a Heb je gelezen die brief over de verhoging van het collegegeld?
b Heb je die brief gelezen over de verhoging van het collegegeld?
- 4 a Waarom je gaat niet mee?
b Waarom ga je niet mee?
- 5 a Ik vind dat je nog geen auto moet kopen als je hebt nog geen rijbewijs.
b Ik vind dat je nog geen auto moet kopen als je nog geen rijbewijs hebt.
- 6 a Omdat ik moet dit weekend werken, kan ik niet op je feestje komen.
b Omdat ik dit weekend moet werken, kan ik niet op je feestje komen.
- 7 a Meestal de mensen beginnen in het Engels tegen me te praten.
b De mensen beginnen meestal in het Engels tegen me te praten.
- 8 a Door de week ik opsta om ongeveer zeven uur.
b Door de week sta ik om ongeveer zeven uur op.
- 9 a Kunt u me zeggen waar is de bushalte?
b Kunt u me zeggen waar de bushalte is?
- 10 a Die brief die heeft de directeur gisteren geschreven is door het personeel zeer slecht ontvangen.
b Die brief die de directeur gisteren geschreven heeft is door het personeel zeer slecht ontvangen.

B

Praktijk

Oefening 4

Maak goede mededelende zinnen van de volgende losse elementen. Introduceer zelf subjecten als dat nodig is, en pas de werkwoordsvormen aan.

- Voorbeeld:* Omdat - erg moe - zijn - zijn - naar bed - gaan - vroeg.
Antwoord: Omdat ik erg moe ben, ben ik vroeg naar bed gegaan.

- 1 Wie - hebben - weinig geld - geen huis - kunnen - kopen.
- 2 Mijn zus - heel goed Grieks - spreken - omdat - wonen - hebben - zij - als kind - vier jaar - in Athene.

- 3 Als - willen - leren - een vreemde taal - moeten - veel - studeren.
- 4 Niet - vanavond - naar de film - meegaan - omdat - veel huiswerk - hebben.
- 5 Omdat - mijn computer - zijn - stuk - hebben - niet - lezen - mijn e-mail.
- 6 De dokter - zeggen - dat - ik - nemen - moeten - vier weken rust.
- 7 Morgen - wij - naar Den Haag - gaan - omdat - dan - jarig - zijn - mijn zus.
- 8 Niet - weten - ik - of - kunnen - ik - jullie - helpen - met jullie verhuizing.
- 9 Als - blijven - zo moe - moeten - spreken - snel - met je huisarts.
- 10 Toen - merken - mijn fiets - stelen - zijn - zijn - erg boos.

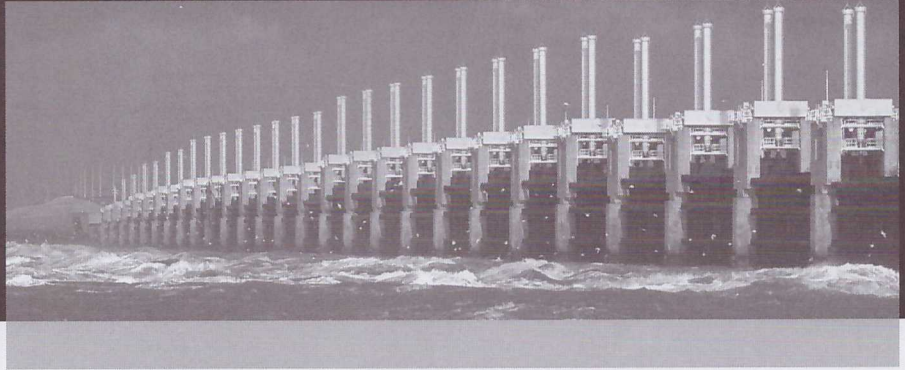
Oefening 5

Maak goede vraagzinnen van de volgende losse elementen. Introduceer zelf subjecten als dat nodig is, en pas de werkwoordsvormen aan.

Voorbeeld: Waarom - opbellen - hebben - haar - nog steeds niet?

Antwoord: Waarom heb je haar nog steeds niet opgebeld?

- 1 Wie - hebben - lezen - wel eens - een boek van Thomas Rosenboom?
- 2 Waarom - nog niet - schrijven - hebben - die brief?
- 3 Zin - hebben - om - te eten - vanavond - in een restaurant?
- 4 Huren - dat appartement - of - hebben - kopen - het?
- 5 Hoeveel uur - dit weekend - studeren - hebben?
- 6 Weten - jij - hoe laat - die winkel - opengaan - vandaag?
- 7 Hoe laat - meestal - naar bed - gaan - door de week?
- 8 Pardon meneer - weten - of - dat museum - op maandag - zijn - open?
- 9 Hebben - horen - dat - het college van professor Jansen - doorgaan - niet - omdat - ziek - zijn?
- 10 Waarom - opstaan - altijd - zo laat?

A Theorie

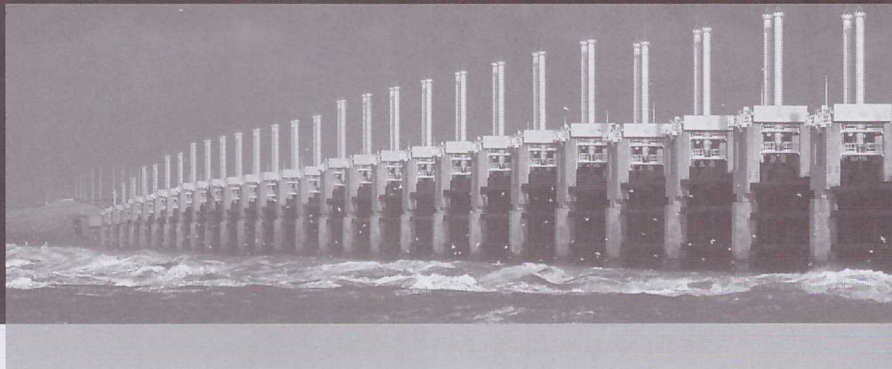
Oefening 1

Geef bij de volgende zinnen aan welke delen bij het *topic* horen en welke bij het *comment*. Omdat er geen context gegeven is, kunt u ervan uitgaan dat iemand met deze zinnen een conversatie begint.

Voorbeeld: Die schoenen van jou moeten nodig eens naar de schoenmaker.

Antwoord: *Topic:* Die schoenen van jou;
comment: moeten nodig eens naar de schoenmaker.

- 1 Dat verhaal dat je me gisteren verteld hebt, daar klopt helemaal niets van.
- 2 Die nieuwe flats aan de Dennenweg moeten minimaal € 550.000 opleveren.
- 3 Ik heb die nieuwe roman van Maarten 't Hart waarover zoveel goede recensies verschenen zijn pas vorige week gelezen.
- 4 Ik heb gisteren voor het eerst iets van Elsschot gelezen.
- 5 Ik heb gisteren een roman van 't Hart gekocht.
- 6 Dat vloerkleed waar jij vorig jaar € 1350 voor hebt betaald, dat ligt nu voor € 850 in de uitverkoop.
- 7 Els heeft dat werk waar ze mee bezig was toch niet op tijd afgekregen.
- 8 Dat plan van Ron om leraar Engels te worden in Thailand is gelukkig van de baan.
- 9 Ik heb die brief over de huurverhoging op 1 april aanstaande veel te laat gekregen.
- 10 Ik heb gisteren een brief gekregen waarin staat dat de huur per 1 april met 5% omhooggaat.

A Theorie

Oefening 1

Geef in de gecursiveerde zinnen van het volgende tekstfragment aan wat er op de eerste zinsplaats van de hoofdzin staat.

Geef in de vetgedrukte zinnen aan wat het middenstuk van de hoofdzin is.

Laatst werd Carmiggelt voor de radio geïnterviewd. *Hij had het over Elsschot en zei dat hij een bepaalde zin van Elsschot zou citeren.* Ik wist welke zin het zou worden: de beroemde laatste regel: 'terwijl zij met neergetrokken mondhoeken wenend de soep proefde'. **Geweldig vond Carmiggelt die regel.** En het *is* ook een van de beste regels van de Nederlandse literatuur. 'Ik zie die vrouw voor me!' riep Carmiggelt geestdriftig uit. *Zo groot is de suggestie der literatuur.*

Want ik geloof nooit dat Carmiggelt die vrouw werkelijk voor zijn geestesoog ziet. Hoe kun je haar 'voor je zien' als je niet weet of zij dik of dun, groot of klein, bruin of blond is? *En misschien is het zelfs wel fysiek onmogelijk om tegelijk je mondhoeken neer te trekken, met je zontje te spreken, soep te proeven en te wenen.* Maar dat doet er allemaal niet toe: het is een schitterende regel.

Karel van het Reve, uit: *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*, 1978.

Oefening 2

In welke van de zes gecursiveerde of vetgedrukte zinnen uit oefening 1 staat het onderwerp niet op de eerste zinsplaats? Verander die zinnen zodanig dat ze wel met het onderwerp beginnen.

Oefening 3

De meeste zinnen in deze oefening bevatten een fout. Verbeter die fout.

Voorbeeld: 1 Heb je de overhemden al gestreken en weggehangen?
2 Morgen ik ga om tien uur naar het confectiecentrum.

Antwoord: 1 goed
2 Morgen **ga ik** om tien uur naar het confectiecentrum.

- 1 Als je geen tijd hebt om de afwas te doen, je moet die maar tot vanavond laten staan.
- 2 We hebben gezien die musical in Londen.
- 3 Wanneer die nieuwe vestiging van de Hema wordt geopend?
- 4 Als er niet genoeg mensen komen, die vergadering kan niet doorgaan.
- 5 Als je zit te werken in de bibliotheek, heb je niet de mogelijkheid om een computer te gebruiken.
- 6 De resultaten vallen mee enorm.
- 7 Kunnen jullie bij ons komen zo snel mogelijk?
- 8 In Engeland iedere winter sterven enkele tientallen bejaarden door ondervoeding en door de kou.
- 9 In Amsterdam is in aanwezigheid van journalisten uit de hele wereld de nieuwe vleugel van het Wereldhandelscentrum feestelijk geopend.
- 10 Als je die ziekte hebt moet je in bed blijven en je moet een penicillinekuur volgen.

Oefening 4

Bepaal van de volgende zinnen of ze de bouw hebben van een mededelende zin, een ja/nee-vraag, een vraagwoordvraag of een gebiedende zin. Bepaal ook welke elementen tot het beginstuk, middenstuk en eindstuk behoren.

Voorbeeld: Heb je goed kunnen werken op zolder?

Antwoord: ja/nee-vraag; Heb // je goed // kunnen werken op zolder. (Een leeg zinsstuk kunt u aanduiden met -.)

- 1 Waarom zou je niet reageren op zijn voorstel?
- 2 Die mensen wonen al 33 jaar op hetzelfde adres.
- 3 Ik zal die brief zo spoedig mogelijk beantwoorden.
- 4 Heb je al gehoord dat er relletjes zijn geweest op de Dam?
- 5 Houd daar nou toch eens over op!
- 6 Volgende week wordt er een beslissing genomen.
- 7 In de buurt van Napels is een vliegtuig van de Italiaanse luchtmacht in zee gestort.
- 8 In welke la heb je dat geld gestopt?
- 9 Heb ik je dat verhaal over hoe ze elkaar hebben leren kennen al verteld?
- 10 Omdat er maar twaalf kaartjes verkocht zijn gaat de voorstelling niet door.

Oefening 5

Geef aan welke *vorm* en welke *functie* de volgende zinnen hebben. Kies voor het benoemen van de vorm uit: *mededelende zin, ja/nee-vraag, vraagwoordvraag en gebiedende zin*.

Voorbeeld: Henk gaat ook mee?

Antwoord: *Vorm:* mededelende zin; *functie:* vraag om informatie.

- 1 Had ik het niet gedacht!
- 2 Het is nu acht uur?
- 3 Doe eens aardig en loop eens even naar de bakker.
- 4 Ik verzoek u hierbij vriendelijk de inhoud van dit schrijven aan uw docent mee te delen.
- 5 Wilt u de deur even dichtdoen?
- 6 Je doet nu onmiddellijk je jas aan!

Oefening 6

Omschrijf de betekenis van de volgende zinnen.

- 1 Vloek nog eens zo hard en ik wurg je!
- 2 Sta stil of ik schiet.
- 3 Herhaal dat niet of hij wordt kwaad.
- 4 Heb de moed om nog één keer zo'n beledigende opmerking bij mijn werk te schrijven!
- 5 U wilt een verklaring afleggen?

B**Praktijk**

Oefening 7

Voeg aan de volgende zinnen de constituent toe die tussen haakjes staat. Begin de zin met het betreffende woord.

Voorbeeld: Ik gooi die boeken weg. (nooit)

Antwoord: Nooit gooi ik die boeken weg.

- 1 Ik las de Phaedo (met mijn vijfde klas).
- 2 Het woord 'psychè' kwam voor (in de tekst).
- 3 Ik legde uit waarom 'psychè' 'ziel' én 'vlinder' was (aan 't nog kinderlijk gehoor).
- 4 Ik maakte tussen de lissen een wak in het kroos (met de hand).
- 5 Het stond te schrijven op een lei (aan zijn schrijftafel).
- 6 Het kind heeft geschreven, al wat ik van mijn leven nog ooit te schrijven droom (zonder haast en zonder schroom).

7 Het hart van oma slaat nog altijd over (als ze opa ziet).

8 Oma loopt sinds een poosje krommer (nu opa oud is en te bed, misschien nog net de hemel haalt).

De zinnen zijn geïnspireerd op versregels uit:

Martinus Nijhoff, *Het kind en ik*; Ida Gerhardt, *Psychè*; Bart Moeyaert, *Sterk*.

Oefening 8

Maak van de volgende losse elementen een mededelende zin. Er zijn altijd verschillende mogelijkheden.

Voorbeeld: ¹heb - ²dat boek - ³in het eerste jaar van mijn studie - ⁴ik - ⁵gelezen.

Antwoord: Ik heb dat boek in het eerste jaar van mijn studie gelezen. (41235)
In het eerste jaar van mijn studie heb ik dat boek gelezen. (31425)
Dat boek heb ik in het eerste jaar van mijn studie gelezen. (21435)
Dat boek heb ik gelezen in het eerste jaar van mijn studie. (21453)

- 1 ¹vanavond - ²omdat ik nog heel veel moet doen - ³ik - ⁴kan - ⁵naar dat concert - ⁶niet.
- 2 ¹vanwege de marathon - ²vanmiddag tussen twaalf uur en half drie - ³is - ⁴geen tramverkeer - ⁵er - ⁶mogelijk - ⁷tussen de Coolingsingel en het Centraal Station.
- 3 ¹gestegen - ²sinds 1995 - ³de prijzen van koopwoningen - ⁴met meer dan 100% - ⁵zijn.
- 4 ¹werd - ²de P.C. Hoofd-prijs voor poëzie - ³toegekend - ⁴in 1980 - ⁵aan Ida Gerhardt.
- 5 ¹is - ²uit recent onderzoek van de Universiteit van Amsterdam - ³gebleken - ⁴dat ouderen slecht te spreken zijn over de kwaliteit van de verzorging in de bejaardentehuizen.
- 6 ¹op het Amsterdamse kabelnet - ²ontvangen - ³meer dan dertig tv-zenders - ⁴kan - ⁵je.
- 7 ¹onder grote publieke belangstelling - ²in Bussum - ³gisteren - ⁴geopend - ⁵is - ⁶een tentoonstelling over het leven van Heintje Davids.
- 8 ¹slim - ²wie niet sterk is - ³moet - ⁴zijn.
- 9 ¹TPG Post - ²bijna ieder jaar - ³de tarieven - ⁴op 1 januari - ⁵verhoogt.
- 10 ¹in de eerste ronde - ²Martin Verkerk - ³uitgeschakeld - ⁴door Roger Federer - ⁵is.

Oefening 9

Maak van de volgende losse elementen een ja/nee-vraag, en maak van de infinitief de juiste persoonsvorm.

Voorbeeld: die nieuwe film van Spielberg - gezien - al - je - hebben - ?

Antwoord: Heb je die nieuwe film van Spielberg al gezien?

- 1 in een bejaardentehuis - zijn ouders - wonen - ?
- 2 om in de stad te gaan eten - genoeg geld - je - hebben - bij je - ?
- 3 Nederland - die laatste kwalificatiewedstrijd - gewonnen - hebben - ?
- 4 met de auto - zullen - komen halen - we - je - ?
- 5 wat voor weer het dit weekend wordt - misschien - jij - weten - ?
- 6 er - vanavond - nog - zijn - gebeld - voor me - ?

Oefening 10

Maak van de volgende losse elementen een vraagwoordvraag.

Voorbeeld: gesloten - is - die winkel - waarom - al een paar dagen - ?

Antwoord: Waarom is die winkel al een paar dagen gesloten?

- 1 worden - wanneer - de volgende Tweede-Kamerverkiezingen - gehouden - ?
- 2 je - te gaan stemmen - bij die verkiezingen - denk - op welke partij - ?
- 3 dat je dat niet moet doen - ik - moet - hoe vaak - zeggen - je - nog - ?
- 4 er - de grootste kans om in de finale te komen - wie - volgens jou - heeft - ?
- 5 zo'n cruise door Antarctica - kost - minimaal - voor twee personen - hoeveel - ?
- 6 die gele jurk - gekocht - heb - je - waar - ?

Oefening 11

Maak van de volgende losse elementen een gebiedende zin, en maak van de infinitief de juiste persoonsvorm.

Voorbeeld: waardig - zich gedragen - en - accepteren - je verlies.

Antwoord: Gedraag je waardig en accepteer je verlies.

1 met dat geklaag - nou eens - ophouden.

2 want we willen niet zo laat gaan eten - alsjeblieft - een beetje vroeg - komen.

3 niet altijd - zo vervelend - doen - tegen me - toch.

4 eens - gezellig - zitten - bij me - komen.

5 dat dat werk op tijd af is - er - alsjeblieft - voor - zorgen.

6 jij - eens even - of de krant er al is - kijken - gaan.

Oefening 12

De volgende zinnen bevatten bijzinnen waarin iemands woorden indirect worden weergegeven. Reconstrueer wat er letterlijk gezegd kan zijn.

Voorbeeld: Jan zei dat hij geen zin had om al dat werk voor niets te doen.

Antwoord: Ik heb geen zin om al dat werk voor niets te doen.

(In dit geval kan met *hij* ook iemand anders dan *Jan* bedoeld zijn, en in de letterlijke aanhaling kan ook de verleden-tijdsvorm gebruikt zijn. Goede antwoorden zijn dus ook: *Ik had geen zin om al dat werk voor niets te doen.* / *Hij heeft/had geen zin om al dat werk voor niets te doen.*)

1 Zij vroeg of ik vanavond meeding naar de bioscoop.

2 Zij vroeg hoeveel mensen er uitgenodigd waren.

3 Ze zei dat ik eens moest ophouden met dat gezeur.

4 Ze zeiden dat ze daar waarschijnlijk geen tijd voor hadden.

5 Hij vroeg tot hoe lang de vergadering uiterlijk zou duren.

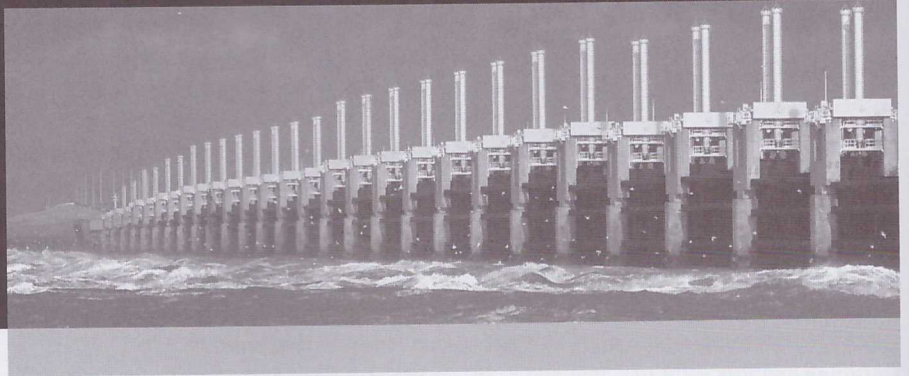
6 Hij vroeg of we hem alle gegevens over de zomercursus zouden willen opsturen.

7 Hij deed mee dat het werkcollege *Methoden en technieken* wegens ziekte van de docent niet door kon gaan.

8 Hij zei dat ik onmiddellijk bij hem moest komen.

9 De notaris zei dat ik niet op een groot bedrag hoefde te rekenen.

10 Zij vroeg op welke etage de lingerieafdeling was.

A Theorie

Oefening 1A

Geef in de gecursiveerde bijzinnen van het volgende tekstfragment van Karel van het Reve aan wat het beginstuk, middenstuk en eindstuk is.

Oefening 1B

Bepaal in welke van deze zinnen een element op de laatste zinsplaats staat.

Voorbeeld: Zij vertelde mij *dat de zon al een week niet meer geschenen had.*
Antwoord: dat // de zon al een week niet meer // geschenen had

Toen ik ongeveer een meter van de kant was draaide ik het stuur naar rechts, zodat de wielen evenwijdig aan de kant zouden komen. Maar tot mijn schrik ging de auto niet naar rechts, maar rechtdoor, alsof hij werd bestuurd door iemand die het water in wilde rijden. Ik trapte op de rem, maar dat hielp niet. De auto bleef heel langzaam rechttuit gaan. Ik begreep dat ik op die manier in het Rapenburg terecht zou komen. Als ik was uitgestapt, dan zou ik zelf in het water zijn gegleden en de auto daarna over me heen gekregen hebben. Ik weet niet of er tijd geweest is om aan de rechterkant uit te stappen. Ik dacht nauwelijks aan al die dingen, want ik wist dat de situatie hopeloos was.

Oefening 2

Wijs in het volgende gedicht en in het gedicht *Sterk* (op bladzijde 62) de bijzinnen aan.

Het zoetste kind

Het zoetste kind dat ik ooit zag
 was Pieter Hendrik Hagelslag.
 Hij veegde altijd trouw zijn voeten,
 hij zat nooit in de goot te wroeten,
 ging 's avonds - ongevraagd - naar bed
 en at zijn vlees met randjes vet.
 Zelfs spruitjes at hij zonder brommen,
 hij vroeg op school om nóg meer sommen
 en hij zei nimmer vieze woorden
 - tenminste niet dat je het hoorde -.
 Nooit janken, brullen, jengen, gillen,
 Nooit drenzen of iets anders willen.
 Hij kroop nooit in de kolenkelder,
 zijn bloesje bleef vier weken helder,
 zijn broekje bleef vijf jaren heel.
 Hij jokte nooit. Integendeel.
 En toen hij groot was, trouwde hij
 met ene juffrouw Balkenbrij.
 Zes kinders hebben ze gekregen,
 Die nimmer hunne voeten vegen,
 die altijd in de goten slieren,
 en altijd razen, schreeuwen, tieren,
 die bloesjes hebben vol met vlekken

eigenlijk: *jengelen* = zeurderig
 en dwingend huilen

en altijd lange neuzen trekken,
die brullen, janken, drenzen, jengen,
en iedereen tot wanhoop brengen.
Tot Pieter Hendrik Hagelslag
zijn handen wringt van dag tot dag.
Waarmee ik weer heb aangetoond:
de deugd wordt niet altijd beloond.

Annie M.G. Schmidt, uit: *Ziezo*, 1987.

Oefening 3

De meeste zinnen bevatten één of meer bijzinnen. Wijs die bijzinnen aan.

- 1 Als je echt eens lekker wilt eten moet je naar dat restaurant gaan.
- 2 Ik denk dat ik dan niet kan komen maar ik zal het proberen.
- 3 Morgen regent het of blijft het de hele dag zwaarbewolkt.
- 4 Omdat ik op mijn werk zo vaak gestoord word door de telefoon of door mensen die bij me binnen komen lopen, werk ik soms thuis.
- 5 Pardon mevrouw, weet u of er hier ergens in de buurt een fietsenmaker zit?
- 6 Hoe laat kom je morgen en hoe laat zullen we weggrijden?
- 7 De meeste mensen beseffen niet dat de kans dat ze de hoofdprijs in de Staatsloterij winnen, verwaarloosbaar klein is.
- 8 Wat ik het prettigste vind van vakantie is dat ik het gezicht van mijn baas een paar weken niet hoeft te zien.
- 9 Ik ga naar huis want ik voel me niet lekker.
- 10 Het zit me nog steeds dwars dat je me dat niet eerlijk verteld hebt.

Oefening 4

verknocht zijn aan = zeer veel houden van, een sterke band hebben met. *Verknocht* is een oude vorm van *verknoot* (= vastgeknoopt). *aan zich verknocht hebben* = aan zich verbonden hebben, zich geliefd gemaakt hebben bij.
dikhuidige = iemand met een dikke huid; iemand die niet veel gevoel heeft

Wijs de bijzinnen aan in het volgende tekstfragment.

¹Het is heel moeilijk te zeggen wat het is, waardoor hij zoveel leerlingen aan zich verknocht heeft. ²“Menselijkheid” is nog het meest geschikte woord dat ik kan vinden. ³Cynici, carrièristen, fanatici, dikhuidigen kregen in de omgang met hem even het gevoel dat zij ook mensen waren, ⁴en ze kregen iets mee van wat hij in zo ruime mate bezat:
⁵het in staat zijn tot bewondering, eerbied, medelijden en genade, die naar het woord van de dichter als zachte regen uit de hemel daalt.’

Karel van het Reve, uit: *Jacques Presser*, opgenomen in de bundel *Lenin heeft echt bestaan*, 1972.

Het fragment is geschreven door Karel van het Reve, en gaat over Jacques Presser (1899-1970). Presser was de geschiedenisleraar van Van het Reve op de middelbare school. Later werd Presser hoogleraar Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Pressers belangrijkste publicaties zijn: *Napoleon* (1946) en *Ondergang; De Vervolging en Verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945* (1965).

Oefening 5

Van de volgende zinnen is er steeds één fout. Wijs deze foute zin aan.

- 1 a Ik hoopte vurig haar als eerste te kunnen feliciteren.
b Ik hoopte vurig dat ik haar als eerste kon feliciteren.
c Dat ik haar als eerste kon feliciteren, hoopte ik vurig.
d Ik hoopte haar als eerste te kunnen feliciteren vurig.
- 2 a Dat zij zo vaak liegt is heel vervelend.
b Is heel vervelend dat zij zo vaak liegt.
c Het is heel vervelend dat zij zo vaak liegt.
- 3 a We zouden direct een ander huis, als we meer geld hadden, gaan kopen.
b Als we meer geld hadden zouden we direct een ander huis gaan kopen.
c We zouden direct een ander huis gaan zoeken, als we meer geld hadden.
d We zouden direct, als we meer geld hadden, een ander huis gaan kopen.
- 4 a Ik heb mijn vader, die daar al jaren naar uitzag, een videorecorder cadeau gedaan.
b Mijn vader heb ik een videorecorder, die daar al jaren naar uitzag, cadeau gedaan.
c Ik heb mijn vader de videorecorder cadeau gedaan, die hij al jaren wilde hebben.
d Mijn vader, die daar al jaren naar uitzag, heb ik een videorecorder cadeau gedaan.

- 5a Ze heeft er erg aan getwijfeld of haar echtgenoot haar wel de waarheid had verteld.
 b Ze heeft erg getwijfeld of haar echtgenoot haar wel de waarheid had verteld.
 c Of haar echtgenoot haar wel de waarheid had verteld, heeft ze erg aan getwijfeld.

Oefening 6

De meeste van de volgende zinnen bevatten een fout. Verbeter die fout.

- Voorbeeld:* Piet vroeg wat stond er op de agenda van de vergadering van de bewonersvereniging.
Antwoord: Piet vroeg wat er op de agenda van de vergadering van de bewonersvereniging **stond**.

- 1 Ik zou graag willen weten waarom dat werk hij niet gedaan heeft.
- 2 Denk je dat ik een paar minuten zou kunnen praten met de minister?
- 3 Ik hoop niet dat ze al heeft verstuurd die brief.
- 4 Ik denk dat hij moet zo snel mogelijk een afspraak maken met zijn dokter.
- 5 Weet jij wie is de architect van dit gebouw?
- 6 Ik vraag me af of hij kan de huur van die flat blijven betalen.
- 7 Pardon meneer, weet u misschien hoe laat is het?
- 8 Als je bent in de buurt, moet je even de Hortus Botanicus binnenlopen.
- 9 Denk je dat ik heb een kans die baan te krijgen?
- 10 Hoewel hij een volslagen onbekende was op dat terrein werd hij toch minister van volkshuisvesting.

Oefening 7

Lees de fragmenten uit *Afscheid van Leiden I* in de appendix op bladzijde 165 en 166 en wijs daarin de beknopte bijzinnen aan.

Oefening 8

In welke van de volgende beknopte bijzinnen is het geïmpliceerd subject niet gelijk aan het subject van de hoofdzin?

- 1 Hij beloofde daar in de toekomst rekening mee te houden.
- 2 Hij verzocht haar de volgende keer op tijd te komen.
- 3 Hij zei niets gemerkt te hebben.
- 4 Hij merkte op nooit beloofd te hebben geld in die onderneming te zullen stoppen.
- 5 Ik smeekte haar mij dat boek een paar weken te lenen.
- 6 Ik vertelde haar dat niet van plan te zijn.
- 7 Hij dwong zijn volwassen dochter op tijd thuis te zijn.
- 8 Hij vroeg haar alle gegevens nog een keer te controleren.
- 9 Hij probeerde onopgemerkt binnen te komen.
- 10 Ze beloofden dat nooit meer te zullen doen.

B Praktijk

Oefening 9

Zet de volgende zinnen van Chaja Polak om in een bijzin. Kies daarbij een van de volgende intro's:

Zij vertelde/schreef dat ... / Er stond dat ...

Ik heb een tweeling gekend, een man en een vrouw van in de vijftig. In niets leken zij op elkaar, zij waren heel verschillend.
 Hij was zachtvaardig, verlegen. Een kleine, iets gebogen man met een baardje, gekleed in een rommelig zittend pak. Hij sprak onduidelijk, je moest moeite doen hem te verstaan.
 Meestal trok hij zich terug in zijn bescheiden werkkamer, de wanden vol boeken, het bureau vol boeken. Maar de synagoge was zijn grote liefde, hij was heel vroom. Zijn eeuwig reddende vrouw, met een gezicht van een oud vogeltje, zuchtte wel eens theatraal: 'Jij met je synagoge!'

Oefening 10

Geef de losse elementen in de volgende zinnen een zodanige volgorde dat er een goede bijzin ontstaat. De gecursiveerde zinsdelen maken geen deel uit van de bijzin.

Voorbeeld: Hij hoopte ¹hij ²dat ³zijn scriptie ⁴af ⁵hebben ⁶zou ⁷voor het eind van de maand.

Antwoord: Hij hoopte dat hij zijn scriptie voor het eind van de maand af zou hebben. (2137465)

Of: ... dat hij voor het eind van de maand zijn scriptie af zou hebben. (2173465)

Of: ... dat hij zijn scriptie af zou hebben voor het eind van de maand. (2134657)

- 1 ¹de rentetarieven ²zo ³als ⁴stijgen ⁵blijven, *zal er binnenkort niemand meer een huis kopen.*
- 2 *Ik weet niet* ¹dat geld ²kan ³of ⁴terugbetalen ⁵je ⁶voor 15 juli ⁷ik.
- 3 *Weet jij* ¹zij ²waarom ³gedraagt ⁴de laatste tijd ⁵zich ⁶zo agressief?
- 4 *Die vrouw* ¹je ²met wie ³gisteren ⁴hebt ⁵gezeten ⁶aan de telefoon ⁷een uur, *heeft vanmorgen weer voor je gebeld.*
- 5 ¹Wie ²graaft ³een kuil ⁴voor een ander *valt er zelf in.*
- 6 *Dat blad* ¹daar ²ligt ³dat *is geen echte krant maar een advertentieblad.*
- 7 *Weet jij misschien* ¹waar ²mijn sleutels ³ik ⁴laten liggen ⁵heb?
- 8 *Weet jij* ¹dit apparaat ²hoe ³je ⁴gebruiken ⁵moet?
- 9 *Ik heb geen idee* ¹waar ²al die verhalen ³op ⁴hij ⁵baseert.
- 10 ¹Wat ²ergert ³me ⁴nog het meeste *is* ⁵dat ⁶me ⁷dagenlang ⁸heeft ⁹die affaire ¹⁰van mijn werk ¹¹afgehouden.

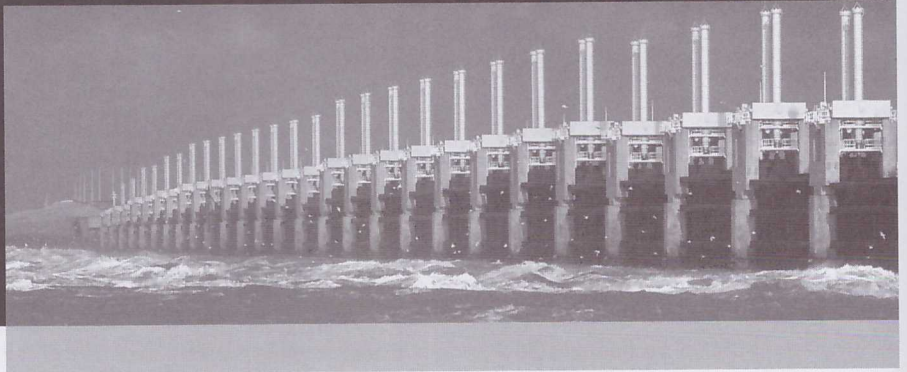
Oefening 11

Werk samen met een andere cursist. Cursist A leest een vraag voor; cursist B beantwoordt de vraag en begint het antwoord met het gegeven voegwoord. Daarna leest cursist B de volgende vraag voor.

Voorbeeld: Waarom heb je die rekening nog niet betaald? (omdat)

Antwoord: Omdat ik op dit moment geen geld heb.
of: Omdat ik vind dat die (rekening) niet klopt.

- 1 Bij welke gelegenheden gebruik jij een woordenboek? (als)
- 2 Waarom is er niemand van je familie op je verjaardag gekomen? (omdat)
- 3 Wanneer denk je definitief te stoppen met werken? (als)
- 4 Tot hoe laat vanavond ben je van plan door te werken aan dat werkstuk? (totdat)
- 5 Wanneer heb je voor het laatst in zee gezwommen? (toen)
- 6 Waarom ben je met roken gestopt? (omdat)
- 7 Wanneer ben je voor het laatst in Antwerpen geweest? (toen)
- 8 Wanneer bereikt het zeewater zijn hoogste stand? (als)
- 9 Wanneer heb je de meeste last van die pijn in je rug? (als)
- 10 Tot wanneer moet je doorgaan met het slikken van die medicijnen? (totdat)
- 11 Wanneer kan je een dokter vragen bij je thuis te komen? (als)
- 12 Wanneer ga je die reis naar Japan maken? (zodra)
- 13 Wanneer moet je een preventieve kuur tegen malaria doen? (voordat)
- 14 Waarom gaan er zo weinig Nederlanders op vakantie in Scandinavische landen? (omdat)
- 15 Wanneer heb je die brief aan je verzekeringsmaatschappij geschreven? (nadat)
- 16 Waarom protesteren er zoveel mensen tegen de groei van het aantal vluchten van en naar Schiphol? (omdat)
- 17 Wanneer reis jij met de trein in plaats van met de auto? (als)
- 18 Waarom zijn er zoveel mensen tegen genetisch gemanipuleerd voedsel? (omdat)
- 19 Waarom heb jij nog steeds geen mobiele telefoon? (omdat)
- 20 Vroeger was de Nederlandse regering van plan om in het IJsselmeer nog een grote polder aan te leggen: de Markerwaard. Waarom is dat plan niet doorgegaan? (omdat)

A Theorie beknopte bijzin

Oefening 1

Kan in de volgende zinnen het woord *om* worden weggelaten? Waarom wel of waarom niet?

Voorbeeld: Wij hebben er in het algemeen een afkeer van *om* veel geld uit te geven.

Antwoord: *Om* kan worden weggelaten omdat de beknopte bijzin fungeert als voorzetselvoorwerp (prepositie-object).

- 1 Aan veel oudere schrijvers kun je zien hoe moeilijk het voor hen is *om* toe te geven dat zij niet het genie zijn waarvoor zij zich in hun jeugd hebben gehouden.
- 2 We stopten *om* even een kopje koffie te drinken.
- 3 Als je een tijdje geen zin hebt *om* te werken, dan kan je gemakkelijk een uitkering krijgen.
- 4 Ik heb iemand gesproken die een uitkering 'nam' *om* bluesgitaar te leren spelen.
- 5 Ik stelde voor *om* over dit onderwerp een stuk te schrijven, maar de *Times* heeft hier geen belangstelling meer voor.
- 6 Het was gisteren te warm *om* te studeren.
- 7 Hij deed geen poging *om* de studenten aan het woord te laten.
- 8 Er is geen enkele reden *om* te veronderstellen dat wij verdraagzamer zijn dan inwoners van andere West-Europese landen.
- 9 Hij keek naar buiten *om* zich een houding te geven.
- 10 Ik heb de vervelende neiging *om* mensen op hun schouder te slaan.

Oefening 2

Kan in de volgende zinnen het woord *om* worden toegevoegd?

Voorbeeld: De tekst was al gedrukt, en ik merkte nog veel te moeten veranderen.

Antwoord: Het woord *om* kan niet worden toegevoegd (de beknopte bijzin is direct object bij een werkwoord met de betekenis *ervaren*).

- 1 Na zijn studie besloot deze Engelse journalist zich in Amsterdam te vestigen.
- 2 Toen bleek hij recht op een uitkering te hebben.
- 3 Hij had echt het gevoel op het continent te zijn beland.
- 4 Hij beloofde daarover te zwijgen.
- 5 Bij volle maan heeft zij soms de neiging zich vreemd te gaan gedragen.
- 6 Het bestuur van de katholieke school aarzelde niet de samenwonende onderwijzers te schorsen.

Oefening 3

Geef voor de volgende constructies een alternatief: vervang het voltooid deelwoord door een infinitief die als voltooid deelwoord fungeert, of vervang een infinitief die als voltooid deelwoord fungeert door een voltooid deelwoord. De in hoofdstuk 20 van de grammatica behandelde stof wordt in deze oefening bekend verondersteld.

Voorbeeld: 1 Ik heb geprobeerd om het haar uit te leggen.
2 Ik heb haar dat menen te moeten verzwijgen.

Antwoord: 1 Ik heb het haar proberen uit te leggen.
2 Ik heb gemeend haar dat te moeten verzwijgen.

- 1 In het Arabische schrift heeft men zelfs geprobeerd hoofdletters in te voeren.
- 2 Vroeger heb ik altijd mijn moeder in bescherming menen te moeten nemen.
- 3 Sibylle had gehoopt steun te krijgen van haar man, maar dat gebeurde niet.
- 4 Annie heeft haar hele leven die ene man hopen te krijgen.
- 5 Ik heb getracht het bestand weer terug te vinden, maar het is voorgoed verloren gegaan.
- 6 Gerda wou dat ze maar niet jarenlang Karel had hopen terug te krijgen, dan was ze nu veel gelukkiger geweest.
- 7 Had je echt niet liever die cursus voor gevorderden proberen te volgen? Deze is toch veel te makkelijk voor jou?

B Praktijk beknopte bijzin

Oefening 4

Voeg in de volgende (bewerkte) uitspraken van Godfried Bomans waar nodig of waar mogelijk de woorden *om* en *te* toe. Let op: soms moeten werkwoordsvormen worden aangepast!

Voorbeeld: 1 Veel verdriet komt voort uit de vrees ____ gelukkig ____ zijn.
2 Ik probeer het vandaag nog even ____ nakijken.
3 Ik moet het weer opnieuw ____ doen.

Antwoord: 1 Veel verdriet komt voort uit de vrees **(om)** gelukkig **te** zijn.
2 Ik probeer het vandaag nog even **na te kijken**.
3 Ik moet het weer opnieuw doen.

- 1 Met een Nederlander valt niet _____ disputeren. Hij heeft tot het einde toe gelijk en daalt met deze zekerheid opgewekt het graf in.
- 2 Alles wat uitsteekt wekt in de Nederlander de onweerstaanbare drang _____ het gelijk _____ maken met zijn omgeving.
- 3 Hollanders hebben niet de gewoonte _____ een probleem _____ oplossen. Wij willen liever een commissie _____ stichten en die commissie, ook niet lui, formeert terstond een subcommissie en daarna gaan allen naar bed met het besef dat er toch iets gebeurd is.
- 4 Men moet een Fries volledig gelijk geven als men wil proberen hem tot andere inzichten _____ brengen. Dan pas begint hij _____ twijfelen.

Oefening 5

Voeg in de volgende zinnen, waar nodig of waar mogelijk, de woorden *om* en *te* toe.

- 1 Met het Nationale Dictee wordt ten onrechte de indruk gewekt dat de spelling van het Nederlands zo verschrikkelijk moeilijk is dat zelfs ontwikkelde Nederlanders niet in staat zijn _____ hun eigen taal _____ schrijven.
- 2 De meeste fouten zijn _____ wijten aan de volslagen arbitraire Nederlandse spelling van een aantal leenwoorden.
- 3 Maar voor de spellingsmaniakken zijn de behaalde scores een welkome gelegenheid _____ weer _____ roepen dat er een 'spellingsprobleem' bestaat en dat er nodig een commissie moet komen _____ dit vraagstuk _____ bestuderen.
- 4 Ik heb begin jaren '70 verschillende debatten met deze mensen meegemaakt en wat mij nog levendig voor de geest staat is hun bereidheid _____ alles _____ opofferen.
- 5 Bij spellingskwesties geldt tolerantie de persoon, niet het systeem: de regels zelf dienen niet _____ worden veranderd.

C Theorie nominalisering

Oefening 6

Wijs in het volgende verhaalfragment de nominalisering aan.

'Hij is gek op kinderen, daar kan hij niets aan doen.

Ze als baby's in hun badjes doen, bloemen met ze plukken, schelpen aan hun oortjes houden, met ze mee hollen wanneer ze leren fietsen, eendjes met hen voeren, sneeuwpoppen voor ze rollen, vliegers oplaten, langs de lijn staan juichen bij hun sportwedstrijden; ja zelfs het overhoren van hun huiswerk schenkt hem een diepe, met niets te vergelijken vreugde.'

Kees van Kooten, fragment uit het verhaal *Zwelgkind*. In: *Meer modernismen*, 1986.

Oefening 7

Geef aan welke elementen van de zin samen met de vetgedrukte infinitief deel uitmaken van een nominalisering.

Voorbeeld: Naar voorbeelden **zoeken** is niet altijd even gemakkelijk.

Antwoord: naar voorbeelden zoeken

- 1 Iedere dag boodschappen **doen** en dan echt op de prijs **letten**, soms zelfs op een verschil van vijf cent. Dat is toch onzin.
- 2 **Sparen** is een nationale kunst: geld **verdiene**n en dat niet **uitgeven**.
- 3 **Kijken** naar het acht-uurjournaal ben ik als corvee gaan beschouwen.
- 4 De politiek inzake etnische minderheden is in elk geval gericht op het vinden van oplossingen. Maar voortdurend **proberen** iets te bereiken, is juist typisch Nederlands. Vooral omdat aan dat proberen geen einde komt.
- 5 Je moet heel goed weten wat je hebt gezegd. Iets **vertellen** en drie weken later een ander verhaal **hebben**, wordt al gauw uitgelegd als gebrek aan visie.
- 6 Ik vind mezelf nog wel spontaan. Maar in mijn enthousiasme **zeggen** dat Wouters of een ander slecht heeft gespeeld, is uitgesloten. Die rem houd ik er op.
- 7 We zijn echt gek geweest door hier het WK te laten houden. Als je het mij vraagt is het paarden voor de zwijnen **gooien**.
- 8 Gemeenschappelijk **bepalen** hoe de officiële spelling en spraakkunst moet zijn, heeft bij de Nederlandse Taalunie een hogere prioriteit dan in het buitenland het onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur **stimuleren**.
- 9 Beurzen **verstrekken**, daar is men bijvoorbeeld in Duitsland veel royaler in.
- 10 Eén van onze voornemens is: het volledig bekostigen van docentschappen zo veel mogelijk **beëindigen**.

D Praktijk tegenwoordig-deelwoordconstructie

Oefening 8

Verander de volgende zinnen in zinnen met een tegenwoordig deelwoordconstructie. (In de meeste gevallen levert dit een betere zin op.)

Voorbeeld: Hij lachte terwijl hij de gasten naar de deur bracht.

Antwoord: **Lachend** bracht hij de gasten naar de deur.

- 1 Ze maakte de brief open terwijl ze huilde.
- 2 Terwijl hij quasi-ontspannen achterover leunde in zijn fauteuil, voerde hij de onderhandelingen.
- 3 Terwijl het brandde stortte het vliegtuig neer.
- 4 Ze bereikte de finish terwijl ze strompelde.
- 5 Hij kwam op de bovenste etage aan terwijl hij zwaar hijgde.
- 6 Je kan zo'n sollicitatiegesprek toch niet voeren terwijl je rookt!

Oefening 9

Maak van de vetgedrukte constructies een gewone bijzin. Zie ook hoofdstuk 22 voor oefeningen over het tegenwoordig deelwoord.

Voorbeeld: 1 De operatiezuster keek kritisch naar de **lachende** chirurg.
2 **Hem onderzoekend aankijkend** gaf ze hem de tang aan.

Antwoord: 1 De operatiezuster keek kritisch naar de chirurg **die lachte**.
2 **Terwijl ze hem onderzoekend aankeek**, gaf ze hem de tang aan.

- 1 Samen met zijn echtgenote zette hij een Engelstalig blad op, bedoeld voor **in Nederland wonende** buitenlanders.
- 2 Het bestuur van de katholieke school aarzelde niet de **samenwonende** onderwijzers te schorsen.
- 3 **Terugkijkend** zie ik een grote verandering op 1 januari 1992; toen heb ik het veel rustiger gekregen.
- 4 Het was niet verwonderlijk dat het vooral **al langdurig in Nederland verblijvende** vreemdelingen waren, die meededen aan de demonstratie.
- 5 Het is een prettig vooruitzicht voor in **het Nederlands schrijvende** schrijvers dat er steeds meer Nederlandse boeken in het buitenland vertaald worden.
- 6 De ruim 140 buitenlandse **Nederlands docerende** universiteiten hebben nog steeds veel problemen.
- 7 'Ik zie er geloof ik een beetje raar uit,' dacht de man, **de Breestraat inlopend**.
- 8 **Druipend van de regen** stapte ze haar auto in.
- 9 Het is van het grootste belang dat Amerikaanse studenten zien dat het Nederlands een **levende** taal is.
- 10 Je ruikt Nederland als je de grens passeert, en dan bedoel ik niet de mest. Nee, **komend uit België** is het hier plotseling geordend en ontspannen.

E Theorie voltooid-deelwoordconstructie

Oefening 10

Zoek het voltooid deelwoord in de volgende zinnen, en bepaal welke functie het heeft in de zin.

Voorbeeld: Heb je de computer uitgezet? Maar dan zijn de nog niet gekopieerde bestanden weg!

Antwoord: *uitgezet* = deel van het gezegde; *gekopieerde* = deel van de voltooid deelwoordconstructie *nog niet gekopieerde* die de functie heeft van bijvoeglijke (voor)bepaling.

- 1 Heb je het al gehoord? Onze gestolen auto is teruggevonden!
- 2 Ik heb die door het vele wassen gekrompen wollen trui maar weggegooid.
- 3 Geen enkele buitenlander heeft ons ooit kunnen betrappen op temperament, uitgezonderd tijdens de godsdiensttwisten die we gevoerd hebben.
- 4 Ze legde haar kleren gewassen en gestreken weer in de kast.
- 5 Zij is zeer eenvoudig en het tegenovergestelde van pedant.
- 6 De stijl van het geschrevene is natuurlijk ook belangrijk.
- 7 Tegen vergoeding van de gemaakte kosten kunt u uw auto op komen halen.

Oefening 11

Verander de vetgedrukte voltooid-deelwoordsconstructies in een bijzin.

Voorbeeld: Hij raapte het **in de modder gevallen** briefje van honderd op.

Antwoord: Hij raapte het briefje van honderd dat in de modder was gevallen op.

- 1 Het zijn **toegewijde** werknemers, en daar verbazen de Fransen zich over.
- 2 **Sober opgemaakt** is die vrouw veel mooier dan wanneer ze heel veel make-up gebruikt.
- 3 *El País* munt uit door de publicatie van beschouwingen van **internationaal gewaardeerde** publicisten.
- 4 Het was een vrij grote man, als heer **gekleed** met een lange overjas.
- 5 Aan de Columbia Universiteit in Amerika bestaat er een **door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gefinancierde** leerstoel Neerlandistiek.

- 6 Hij gelooft niet dat die agressie de keerzijde is van de **door hem zo geprezen** Nederlandse maatschappij.
 7 Heb je je **aan de buurman uitgeleende** heggenschaar al teruggekregen?

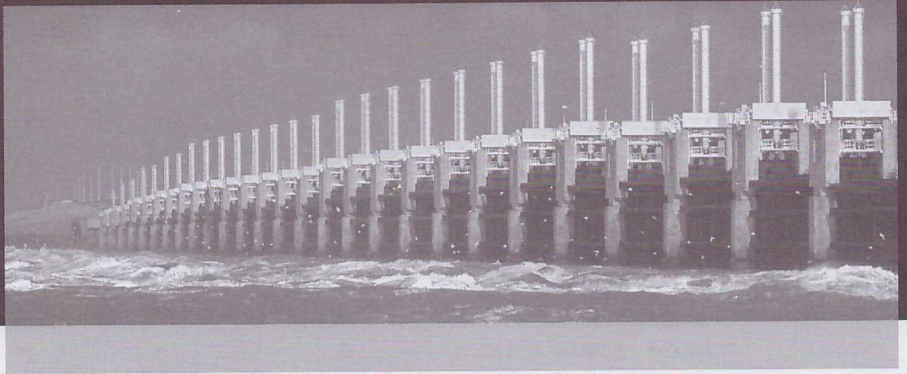
F Praktijk voltooid-deelwoordconstructie

Oefening 12

In de volgende zinnen functioneert een voltooid deelwoord als adjectief. Maak van het werkwoord tussen haakjes een voltooid deelwoord; voeg waar nodig de uitgang **-e** toe.

- 1 In Spanje zijn euthanasie en abortus moeilijke punten. Daarom levert dat daar vreselijke praktijken op; hier is het een (accepteren) verschijnsel.
- 2 De door ziekte (treffen) delegatie kon het rampgebied net op tijd verlaten.
- 3 Het gevolg is dat zij zich over het algemeen in (mengen) gezelschap niet weten te bewegen.
- 4 In de (bevooroordelen) ogen van hen die in de metropool zijn geboren blijft provinciaal toch provinciaal.
- 5 De door de politie (uitloven) beloning werd door niemand geïnd.
- 6 De eenzame en door niemand (begrijpen) kunstenaar was erg depressief.
- 7 (Doen) zaken nemen geen keer.
- 8 Dat is een veel (citeren) uitspraak van Gerard Reve.

A Theorie

Oefening 1

Wijs de vraagwoorden aan in de volgende zinnen.

- 1 Weet jij wat voor weer het op het ogenblik is in dat land?
- 2 Over het hoe en waarom tast de politie nog geheel in het duister.
- 3 Wat kan ik voor u doen?
- 4 Welke cd zal ik opzetten?
- 5 Aan wie denk je dat ik dat het beste kan vragen?
- 6 Bij welke halte moet ik overstappen?
- 7 Waar en wanneer heeft u haar voor het laatst gezien?
- 8 Kunt u me zeggen hoe laat de eerste trein naar Den Helder vertrekt?
- 9 Wie vind jij de beste Nederlandse schrijver van dit moment?
- 10 Wat zou er toch in de hoofden van dat soort mensen omgaan?

B Praktijk

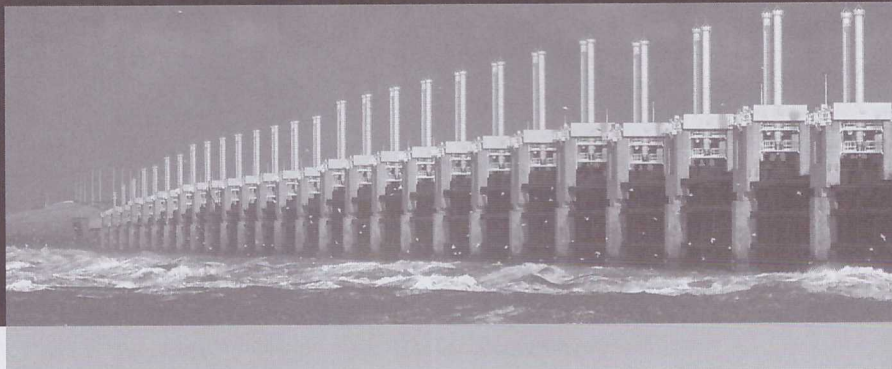
Oefening 2

Reconstrueer de letterlijke vraagwoordvraag.

Voorbeeld: Hij vroeg waar hij zijn motorfiets kon neerzetten.

Antwoord: Waar kan ik mijn motorfiets neerzetten?

- 1 Hij vroeg hoeveel we voor die etage betaald hadden.
- 2 Hij vroeg welke tram hij moest nemen bij het Centraal Station.
- 3 Zij vroeg hoe ze het snelste bij de Lange Voorhout kon komen.
- 4 Zij vroeg waarom hij haar al die maanden niet geschreven had.
- 5 Zij vroeg wie ze moest bellen om inlichtingen te krijgen over het programma Culturele Studies.
- 6 Hij vroeg in wat voor buurt Multatuli was opgegroeid.
- 7 Zij vroeg hoeveel fietsen er jaarlijks gestolen werden.
- 8 Hij vroeg hoe lang de levertijd van die stoelen was.
- 9 Hij vroeg waarom ik niet alle fouten verbeterd had.
- 10 Zij vroeg wie ik de beste Nederlandse schrijver vond.

A Theorie

Oefening 1

Van de volgende zinnen is er telkens één fout, doordat de volgorde in het middenstuk niet goed is. Wijs die foute zin aan.

- 1a Heb je het Ria al verteld?
- b Heb je het al aan Ria verteld?
- c Heb je Ria al het verteld?

- 2a De dokter gaf de patiënt onmiddellijk een kalmerende injectie.
- b De dokter gaf hem onmiddellijk een kalmerende injectie.
- c De dokter gaf onmiddellijk een kalmerende injectie hem.

- 3a Heb je dat geld toen meteen aan haar afgedragen?
- b Heb je het toen meteen aan haar afgedragen?
- c Heb je toen meteen aan haar het afgedragen?

- 4a Tijdens die vakantie zijn we wel drie keer met z'n allen naar het circus geweest.
- b Tijdens die vakantie zijn we naar het circus wel drie keer met z'n allen geweest.
- c Tijdens die vakantie zijn we met z'n allen wel drie keer naar het circus geweest.

- 5a Dat heb ik nooit tegen die leraar gezegd.
- b Dat heb ik hem nooit gezegd.
- c Dat heb ik nooit hem gezegd.

Oefening 2

Van de volgende zinnen is er telkens één fout, doordat de volgorde in het middenstuk niet goed is. Wijs die foute zin aan en leg uit waarom de zin fout is.

Voorbeeld:

- a Zojuist heeft Gerard mij de waarheid verteld.
- b Zojuist heeft Gerard de waarheid mij verteld.
- c Gerard heeft mij zojuist de waarheid verteld.

Antwoord: b het indirect object *mij* is een pronomen en komt daarom vóór het direct object te staan.

- 1a Mijn tante is al heel lang ernstig ziek. Daarom bezoekt mijn nichtje haar iedere week.
- b Mijn tante is al heel lang ernstig ziek. Daarom bezoekt haar mijn nichtje iedere week.
- c Mijn tante is al heel lang ernstig ziek. Mijn nichtje bezoekt haar daarom iedere week.

- 2a Ik heb er echt genoeg van, hoor! Ik heb een uur op je zitten wachten.
- b Ik heb er echt genoeg van, hoor! Een uur heb ik op je zitten wachten.
- c Ik heb er echt genoeg van, hoor! Ik heb op je een uur zitten wachten.

- 3a Mijn moeder heeft het cadeau mijn vader nog niet gegeven; dat doet ze pas aanstaande zaterdag.
 b Mijn moeder heeft het cadeau nog niet aan mijn vader gegeven; dat doet ze pas aanstaande zaterdag.
 c Mijn moeder heeft mijn vader het cadeau nog niet gegeven; dat doet ze pas aanstaande zaterdag.
- 4a Mijn werkster heeft vorige week haar handen bijna kapot geboend.
 b Mijn werkster heeft haar handen bijna kapot vorige week geboend.
 c Mijn werkster heeft haar handen vorige week bijna kapot geboend.
- 5a We zijn vorig jaar met de hele familie naar Normandië gegaan.
 b We zijn met de hele familie vorig jaar naar Normandië gegaan.
 c We zijn vorig jaar naar Normandië met de hele familie gegaan.

B Praktijk

Oefening 3

Vul op de lege plaats de elementen in die tussen haakjes zijn gegeven. Zorg dat ze in de juiste volgorde staan. Vaak zijn er verschillende mogelijkheden.

Voorbeeld: Daarom heeft ____ ____ ____ bezocht.

(¹gedurende een maand ²mijn vriend ³zijn zieke moeder ⁴elke dag)

Antwoord: Daarom heeft mijn vriend gedurende een maand elke dag zijn zieke moeder bezocht. (2143)

Of: Daarom heeft mijn vriend zijn zieke moeder gedurende een maand elke dag bezocht. (2314)

(Eventueel: Daarom heeft gedurende een maand mijn vriend elke dag zijn zieke moeder bezocht. (1243))

1 Men zegt dat _____ heeft afgespeeld.

(¹een drama ²in Amsterdam ³zich)

2 Ze hebben _____ gestolen.

(¹waarschijnlijk ²de auto ³niet)

3 Morgen wil _____ gaan kopen.

(¹met mijn moeder ²mijn zus ³een nieuw hoedje ⁴in de stad)

4 Waarom heeft _____ te maken?

(¹mee ²er ³dat ⁴niets)

5 De kinderen willen _____

(¹morgen ²naar Scheveningen ³met z'n allen ⁴op de fiets)

6 We hebben _____ gegeven.

(¹gisteren ²een boek ³Jan)

7 Gisteren heeft _____ verteld.

(¹haar ²het ³men)

Oefening 4

Voeg het tussen haakjes geplaatste element toe in het middenstuk van de zin.

Voorbeeld: Omstreeks het middaguur reed ik Leiden binnen. (die dag)

Antwoord: Omstreeks het middaguur reed ik **die dag** Leiden binnen.

Of: Omstreeks het middaguur reed ik Leiden **die dag** binnen.

1 Ik reed door een brede straat op weg naar het Rapenburg. (om vier uur)

2 Het jaar waarin dit gebeurde weet ik niet meer. (nu)

3 Voor mij reed een auto. (heel langzaam)

4 Hij had nog maar pas leren autorijden. (zeker)

5 Ik ging hem voorbij. (met een geroutineerde beweging)

6 Toen reed ik achter iemand die heel langzaam reed. (opnieuw)

7 Alle tegenliggers reden ook langzaam. (in mijn ogen)

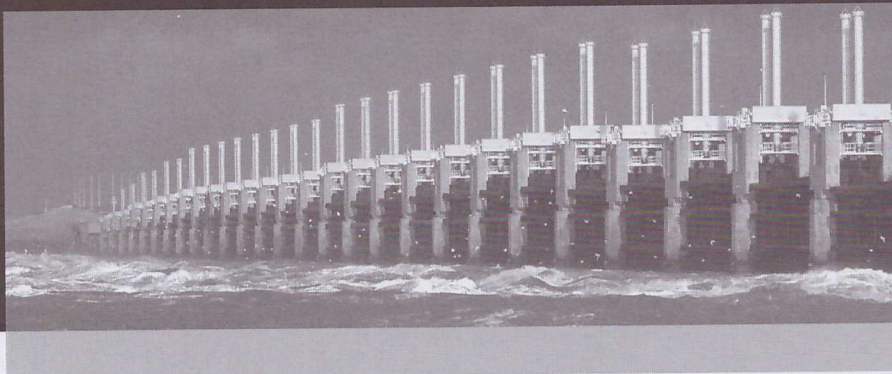
8 Het plaveisel was bedekt met een dun laagje ijs. (overal)

9 Ik reed naar het Rapenburg. (heel langzaam)

10 Ik ben bij een lege plek langs het water gestopt. (voorzichtig)

- 11 Ik moest nu oppassen. (heel goed)
- 12 Langzaam ben ik naar de kant toe gereden. (vervolgens)
- 13 Maar de auto ging niet naar rechts, maar rechtdoor. (tot mijn schrik)
- 14 De auto bleef heel langzaam rechtuit gaan. (lange tijd)

De zinnen in deze oefening zijn bewerkt naar zinnen uit: Karel van het Reve, *Afscheid van Leiden I*, 1984.

A

Theorie

Oefening 1

Kan de voorzetselgroep in de volgende zinnen ook op de laatste zinsplaats staan?

Voorbeeld: 1 Ik heb tijdens mijn vakantie een paar aardige mensen leren kennen.
2 Ik heb tien jaar in Amsterdam gewoond.

Antwoord: 1 tijdens mijn vakantie: ja
2 in Amsterdam: nee

- 1 Ik zie dat je al aan onze nieuwe collega bent voorgesteld.
- 2 Remco heeft wel een uur met Niels gespeeld.
- 3 Waarom ben je niet naar die begrafenis gegaan?
- 4 Had ik dat nog niet aan je verteld?
- 5 Ik heb voor mijn dochttertje een pop van stof gemaakt.
- 6 Ik ben in de afgelopen weken op vier recepties geweest.
- 7 Zo ben ik aan de drank geraakt.
- 8 Heb je in die periode nog contact met je ouders gehad?

Oefening 2

De meeste zinnen in deze oefening zijn fout. Verbeter die foute zinnen door toevoeging van *het* of *er*.

Voorbeeld: 1 Ik gok op dat de politie vanmorgen geen snelheidscontrole uitvoert.
2 Dat je die colleges vervelend vindt hoeft je niet zo duidelijk te laten merken.
3 Is overduidelijk dat hij daar geen belangstelling voor heeft.

Antwoord: 1 Ik gok **erop** dat de politie vanmorgen geen snelheidscontrole uitvoert.
2 Deze zin is goed.
3 **Het** is overduidelijk dat hij daar geen belangstelling voor heeft.

- 1 Zou jij op willen letten dat hij daar met zijn vingers vanaf blijft?
- 2 Ik vind vreselijk voor je wat er gebeurd is.
- 3 Dat hij incompetent is weet zo langzamerhand iedereen, geloof ik.
- 4 Ik verwacht eerlijk gezegd niet dat hij nog iets van zich laat horen.
- 5 Zou jij aan willen denken dat de wekker op zeven uur moet worden gezet?
- 6 Is algemeen bekend dat hij een rokkenjager is.
- 7 Ik vind vreemd dat je je daar zo over opwindt.

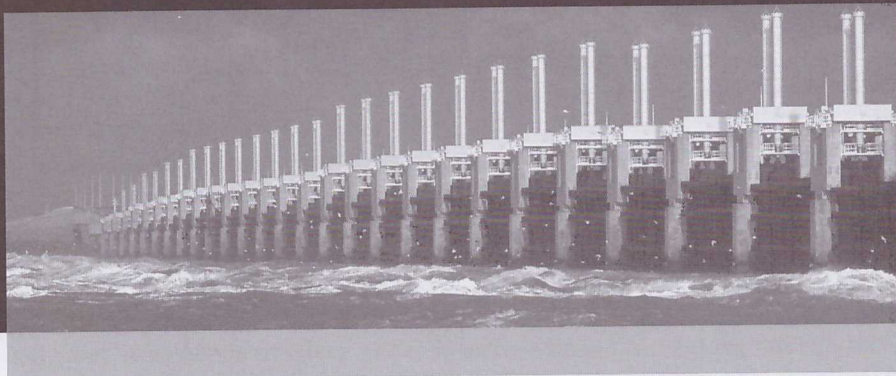
Oefening 3

Geef de (gecursiveerde) bijzin een andere plaats in de zin. Voeg, indien dat nodig is, het woord *het* toe of laat *het* weg.

Voorbeeld: *Dat hij op een oneerlijke manier aan zijn geld gekomen is, is een publiek geheim.*

Antwoord: **Het** is een publiek geheim *dat hij op een oneerlijke manier aan zijn geld gekomen is.*

- 1 *Wat ze daar heeft meegemaakt, weet ik niet precies.*
- 2 *Hij weet zelf het beste wat hij wel en niet kan doen.*
- 3 *Heb je die man die als twee druppels water op Paul Newman leek ooit nog teruggezien?*
- 4 *Heeft het je niet erg verrast wat hij op de vergadering voorstelde?*
- 5 *Dat het heel moeilijk zal worden begrijp ik ook wel.*
- 6 *Wat chirurgen tegenwoordig met de lasertechnologie kunnen doen is ongelooflijk.*
- 7 *Dat het onverstandig is om urenlang in de zon te liggen, weten de meeste zonnebaders wel.*
- 8 *Dat dit woordenboek zonder de hulp van de computer tot stand is gekomen, is onvoorstelbaar.*
- 9 *Heb je ooit nog wel eens iets van dat meisje met wie je in 2002 die lange reis hebt gemaakt gehoord?*
- 10 *Het verbaast me dat je zo lang hebt moeten wachten.*

A Theorie

Oefening 1

Geef aan wat de passieve zinnen zijn in de volgende teksten, en geef ook aan in welke werkwoordstijd die passieve zinnen staan.

Voorbeeld:

Vrijlating

De rechtbank van Haarlem heeft gisteren de onmiddellijke vrijlating gelast van de 53-jarige W. uit Venhuizen. De man wordt verdacht van wapenbezit en wapenhandel. De zaak is aangehouden omdat een psychiatrisch rapport niet op tijd klaar kon

zijn. Hoe lang de zaak is geschorst, is niet bekend. Eerder verdacht justitie W. van betrokkenheid bij wapenleveranties aan een linkse terroristische organisatie, maar kon dat niet bewijzen.

Naar: NRC Handelsblad, 22 september 1993.

Antwoord: De man *wordt verdacht* (presens) van wapenbezit en wapenhandel. De zaak *is aangehouden* (perfectum) omdat een psychiatrisch rapport niet op tijd klaar kon zijn. Hoe lang de zaak *is geschorst* (perfectum) is niet bekend.

A

Coureur X betraapt op dopinggebruik

Profwielrenner X is betraapt op het gebruik van efedrine. De 26-jarige Fries, dit jaar in dienst van het Amerikaanse Subaru, reageerde positief tijdens een onverwachte dopingcontrole na het profcriterium van Maastricht, in augustus. De Internationale Wielren Unie heeft de coureur, die aan het eind van het seizoen zonder werk zit doordat Subaru stopt, een voorwaardelijke

schorsing van drie maanden en een geldboete van drieduizend Zwitserse francs opgelegd.

Tijdens de profronde van Maastricht werd ook Y betraapt. De Limburger had het spierversterkende middel nandrolon gebruikt. Y zag af van een tweede onderzoek en is met wielrennen gestopt.

Naar: de Volkskrant, 22 september 1993.

B

Begrafenisman stal van overledenen

De 66-jarige Utrechtse begrafenisondernemer Z. wordt ervan verdacht sieraden te hebben gestolen van mensen die hij moest begraven, aldus justitie. In februari vorig jaar deed de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (Fiod) een inval, omdat

de man ook wordt verdacht van belastingfraude. Er werden vier enveloppen met dure sieraden en een horloge gevonden. De politie ontdekte dat deze met hun overleden eigenaren het graf in hadden gemoeten.

Naar: *Het Parool*, 22 september 1993.

Oefening 2

Identificeer de passieve zinnen in de volgende teksten, en probeer te bepalen waarom voor een passieve zin gekozen is.

Kies uit de volgende mogelijkheden:

- 1 De situatie vraagt om een passieve zin; de aandacht gaat uit naar de handeling.
- 2 De context vraagt om een passieve zin; het logisch object is 'topic' van de zin.
- 3 Een passieve zin maakt de structuur van de zin duidelijker.
- 4 Er is een stilistische reden voor het gebruik van de passieve zin.

Bepaal in het geval van passieve zinnen zonder *door*-bepaling waarom die bepaling is weggelaten:

- a Het logisch subject kan moeiteloos worden aangevuld.
- b De schrijver weet niet wie het logisch subject is.

A

'Absurde snelheden' bij controle gemeten

Bij een snelheidscontrole die in de nacht van donderdag op vrijdag op de A2 ter hoogte van Culemborg is gehouden, is een derde van de gecontroleerde voertuigen bekeurd. Dit heeft het korps landelijke politiediensten gisteren bekendgemaakt. Een woordvoerder noemde het aantal bekeuringen 'absurd hoog'. De snelheidscontrole werd gehouden op een weggedeelte waar werkzaamheden werden uitgevoerd en waar een maximumsnelheid gold van

70 kilometer per uur. Er werden 1047 voertuigen gecontroleerd. De hoogst gemeten snelheid was 170 kilometer per uur, bij vrachtwagens 121 kilometer. De politie zal 's nachts bij wegwerkzaamheden vaker controleren, aldus de woordvoerder. De politie krijgt van mensen die in de avonden aan de weg werken steeds meer klachten dat er te hard wordt gereden.

Naar: *NRC Handelsblad*, 9 oktober 1993.

B

Mogelijk cholera in het zuiden van Suriname

In het zuiden van Suriname zijn twee personen overleden met verschijnselen die doen denken aan cholera. Vandaag is een team artsen naar het dorp Cottica gezonden, waar de sterfgevallen zich hebben voorgedaan. Gevallen van cholera hebben zich al eerder voorgedaan in de buurlanden van Suriname. In Suriname zijn reeds enkele maanden gele-

den preventieve maatregelen getroffen om snel te kunnen ingrijpen. Vermoed werd dat de cholera vanuit Frans-Guyana Suriname zou kunnen binnenkomen, gezien het drukke grensverkeer op de Marowijnrivier. Nu is besloten op Stoelmanseiland een coördinatiecentrum op te richten.

Naar: *NRC Handelsblad*, 5 maart 1992.

C

- 1 Die affiches van Amnesty International met bekende mensen die zogenaamd gemarteld waren, die vond ik niet zo smaakvol.
- 2 Dat schilderij wordt morgen geveild. Het wordt ingezet op 10 miljoen.
- 3 De cursist die door de docent beledigd was diende een klacht in bij het schoolbestuur.
- 4 We beginnen met een welkomstwoord van de burgemeester en met twee lezingen. Daarna is er een pauze van een half uur gepland.

B Praktijk

Oefening 3

Verander de volgende passieve zinnen in actieve zinnen. Vul het logisch subject aan als dat in de passieve zin is weggelaten. Gebruik in de actieve zin dezelfde werkwoordstijd als in de passieve zin.

Voorbeeld: Het mooie meisje werd door iedereen langdurig nagestaard.
Antwoord: Iedereen staaarde het mooie meisje langdurig na.

- 1 Was die voetbalwedstrijd ook uitgezonden als het om Feyenoord ging in plaats van om Ajax?
- 2 Kan mijn dochter vanavond door uw man worden thuisgebracht?
- 3 Zij is er zeker van dat haar man mishandeld is door de politie.
- 4 Het vers werd wonderbaarlijk mooi voorgedragen door de dochter van de dichter.
- 5 Die maatregelen van de regering zijn op een verkeerd moment genomen.
- 6 Zou haar vader ook worden uitgenodigd op haar feestje?
- 7 Als tiener werd hij door zijn ouders veel te vrij gelaten, maar dat vind ik geen excuus voor zijn gedrag.
- 8 Die tennisser wordt overal waar hij komt lastiggevallen door opdringerige supporters.

Oefening 4

Kies het beste vervolg op de volgende zinnen.

- 1 Minister-president Balkenende is voor een officieel bezoek naar de Antillen vertrokken. Omdat het weer erg slecht was, moest zijn vliegtuig lang rondcirkelen voor het kon landen.
  - a Toen het vliegtuig geland was, begroette de Antilliaanse premier hem.
  - b Toen het vliegtuig geland was, werd hij verwelkomd door de Antilliaanse premier.
- 2 Er is dit jaar een film verschenen over de moord op Kennedy.
  - a Het is al weer dertig jaar geleden dat hij vermoord werd.
  - b Het is al weer dertig jaar geleden dat iemand hem vermoordde.
- 3 Wat is Frits toch allemaal aan het doen?
  - a Zijn huis wordt door hem verbouwd.
  - b Hij is zijn huis aan het verbouwen.
- 4 Wat gebeurt er toch allemaal met Frits' huis?
  - a Hij is het aan het verbouwen.
  - b Het wordt ingrijpend verbouwd.
- 5 Er zijn gisteren twee bankdirecteuren gearresteerd.
  - a Ze worden verdacht van fraude.
  - b Men verdenkt ze van fraude.

Oefening 5

Passieve zinnen in het presens en imperfectum.

Spreekoefening

Ga praten met een medecursist en vertel elkaar welke activiteiten u associeert met welke landen, gebieden of steden. Spreek zo veel mogelijk in passieve zinnen in het presens of imperfectum.

Activiteiten

Voorbeeld: Nederlandse kranten drukken

Voorbeeld: schoenen maken

Voorbeeld: bankbiljetten drukken

Landen, gebieden, steden

Amsterdam Haarlem

geen idee Noord-Brabant

Antwoord: In Amsterdam *worden* de meeste Nederlandse kranten *gedrukt*.

Antwoord: Ik weet niet waar er in Nederland schoenen *gemaakt worden*.

Antwoord: Vroeger *werden* de Nederlandse bankbiljetten in Haarlem *gedrukt*.

Activiteiten

Guinness drinken	de Nederlandse goudvoorraad bewaren	olie raffineren	tomaten en komkommers kweken	elektronische artikelen produceren
olijfolie produceren	sherry maken	bloemen veilen	iedere week een kaasmarkt houden	auto's maken

Landen, gebieden, steden

Eindhoven	Griekenland	Aalsmeer	overall	Zuid-Europese landen
Nederland	Het Westland	Het Rijnmond-gebied	Spanje	Alkmaar
Amsterdam	Ierland			

Stel elkaar nu ook nog vragen van het type:

- Weet jij misschien in welke landen op het ogenblik goedkope confectiekleding *gemaakt wordt*?
- Weet jij wat het Europese land is waar het meeste *gerookt wordt*?
- Weet jij in Amsterdam een winkel waar lekkere boerenkaas *verkocht wordt*?
- Weet jij of er vroeger in Nederland ook vliegtuigen *gemaakt werden*?

Oefening 6

Passieve zinnen; presens, perfectum en constructies om over de toekomst te praten.

Spreekoefening

Bespreek de renovatie van uw huis.

Instructie

Uw huis wordt grondig gerenoveerd. Vertel aan een medecursist:

- welke werkzaamheden al uitgevoerd zijn;
- welke werkzaamheden op dit moment plaatsvinden;
- wat er nog gedaan moet worden.

Maak een keuze uit de 'Lijst van werkzaamheden' en verzin er eventueel werkzaamheden bij. Spreek zo veel mogelijk in passieve zinnen. Gebruik passieve zinnen in het perfectum, in het presens en passieve constructies om over de toekomst te praten. De medecursist stelt vragen, bijvoorbeeld over de gekozen volgorde, en vertelt op zijn beurt over de renovatie van *zijn* huis.

Voorbeeld

Vier maanden geleden *is* het dak *gerepareerd* Op dit moment *worden* alle elektrische leidingen *vervangen*. De tuin *moet* nog *opgeknapt* worden. Dat gebeurt waarschijnlijk over een maand of drie.

Lijst van werkzaamheden

het dak repareren
 een aparte douche maken in de badkamer
 het oude bad vervangen door een nieuw bad
 alle elektrische leidingen vervangen
 van de zolder een werkkamer maken
 de keuken moderniseren
 een afwasmachine plaatsen in de keuken
 nieuw parket leggen in de woonkamer
 overal dubbele ramen plaatsen
 een nieuw tuinhuisje bouwen
 de tuin opknappen
 beveiligingsapparatuur aanbrengen
 nieuwe sloten op de deuren zetten
 de slaapkamers schilderen
 nieuwe vloerbedekking leggen in de slaapkamers

Vertel nu over de renovatie van uw huis

- Wat is er al gedaan?
- Wat gebeurt er op dit moment?
- Wat moet er nog gedaan worden?

Antwoorden

1 / 2 Het substantief

Oefening 1

1 niet-telbaar 2 telbaar 3 telbaar 4 telbaar 5 niet-telbaar 6 telbaar 7 niet-telbaar 8 telbaar 9 telbaar 10 telbaar 11 telbaar 12 niet-telbaar (in sommige betekenissen telbaar: reclame = reclameadvertentie, lichtreclame, reclamefilmpje; reclame = klachtenbrief) 13 telbaar 14 niet-telbaar 15 niet-telbaar 16 telbaar

Oefening 2

1 niet-telbaar 2 niet-telbaar (telbaar wanneer heide = heideveld) 3 telbaar 4 niet-telbaar 5 telbaar 6 telbaar 7 telbaar 8 telbaar

Oefening 3

1 de 2 het 3 de 4 de 5 de 6 de 7 het 8 het 9 de 10 de 11 de 12 de 13 het 14 de 15 het 16 de 17 de 18 de (het voorwerp waarmee gespeeld wordt) / het (het spel) 19 het 20 het 21 het 22 het 23 het 24 de 25 de 26 de 27 het

Oefening 4

1 bacteriën 2 slechteriken 3 tafeltjes 4 taxi's 5 museums / musea 6 moeilijkheden 7 vragen 8 vlaggen 9 steden 10 schepen 11 lenzen 12 plaatsen 13 daken 14 categorieën 15 families 16 aardappels / aardappelen 17 goden 18 melodieën 19 neerlandici 20 kassa's 21 zeeën 22 huizen 23 dieven 24 calorische

Oefening 5

1 golf 2 collega 3 paleis 4 academicus 5 patroon 6 blad 7 schot 8 kopie 9 schoonheid 10 kat 11 verdrag 12 ei 13 baas 14 blad 15 roos

Oefening 6

Categoriernaam

fruit	kleding	openbaar vervoer	literatuur	schrijfgerei
-------	---------	------------------	------------	--------------

Leden van de categorieën

perzik;	sjaal;	pont;	autobiografie;	viltstift;
perziken	sjaals	ponten	autobiografieën	viltstiften
mandarijn;	blouse;	vliegtuig;	gedicht;	potlood;
mandarijnen	blouses	vliegtuigen	gedichten	potloden
appel;	overhemd;	tram;	toneelstuk;	vulpen;
appels/ appelen	overhemden	trams/ trammen	toneelstukken	vulpennen
peer;	mantel;	trein;	roman;	ballpoint;
peren	mantels	treinen	romans	ballpoints
kiwi;	kous;	bus;	verhaal;	krijtje;
kiwi's	kousen	bussen	verhalen	krijtjes

Oefening 7

1 een gouden ring 2 - haat 3 - Schoonheid 4 een apart glas 5 - Gezondheid; een auto 6 een televisieprogramma 7 een wollen hemd 8 - bloed; - roest 9 een dansje 10 - armoede; een aangenaam leven

Oefening 8

1 - Nederland; een constitutionele monarchie 2 het voormalige Joegoslavië 3 - ernstige kritiek 4 Het Nederlands van nu; een andere taal; het Nederlands van honderd jaar geleden 5 de jonge Mondriaan; de Mondriaan die we allemaal kennen 6 Het huidige China; het China van dertig jaar geleden 7 een prachtig cadeau 8 Het Engeland 9 - lege kletspraat 10 - Griekenland 11 een slok 12 een callgirl; de naoorlogse Britse politieke geschiedenis 13 - informatie 14 het nieuws 15 een hart van goud 16 - Russisch; de Universiteit Leiden.

Oefening 9

dochtertje; wandelingetje; parkje; bloemetjes; hondje; baasje; pootjes; rokje; diertje; eventjes; **het** jongetje; beestje; **het** riempje.

- Oefening 10 Er zijn verschillende manieren waarop mensen hun verjaardag kunnen vieren. Bepaalde **typen / types** geven grote **feesten**, **anderen** houden daar niet van, en gaan liever met **vrienden of vriendinnen** naar een restaurant, en drinken daarna **biertjes** in een café. De **nadelen** van **verjaardagsfeestjes** zijn dat **degenen** die jarig zijn zelf hard moeten werken, en de **dagen** voor hun verjaardag allerlei drank en kaas in huis moeten halen. Wel krijgen zij natuurlijk **cadeaus** van alle **leden** van het gezelschap. Maar **personen** die hun verjaardag niet vieren, geen **telefoontjes** beantwoorden, en liever in hun luie stoel een boek lezen, hebben toch de prettigste **ervaringen**: de **gelukkigen** hoeven niet aan hun leeftijd te denken, zij hoeven geen **glazen, dassen, of bossen** bloemen te bewonderen die zij toch niet mooi vinden, en geen vervelende **echtgenoten** van hun ex-**geliefden** in hun huis te tolereren.
- Oefening 11 1 3500 gram 2 een paar keer; elf uur 's avonds 3 vijf euro's 4 40 liter 5 twee maanden 6 driehonderd gram pinda's 7 een paar jaar 8 zeventig minuten 9 drie kwartier; drie uren.
- 3 Het persoonlijk voornaamwoord**
- Oefening 1 1 Als je wilt weten wanneer het secretariaat open is, moet je dat **aan hen** (in informeel gesproken Nederlands ook: **aan hun**) / **aan hem** / **aan haar** vragen, niet aan mij. 2 **Jij** of Jaap moet me helpen bij het printen van deze tekst; alleen kan ik het niet. 3 Jan heeft me gisteren gebeld; **hij** wil weten wanneer we terug zijn van vakantie. 4 Piet is zo'n aardige vent; met **hem** kan je alles bespreken (alles kan je met **'m** bespreken) en hij heeft overal een oplossing voor. 5 Pardon mevrouw, weet **u** misschien of dit een gratis parkeerplaats is? 6 Wie denk je dat het eerste klaar zal zijn met dat werk? Corien of **ik**? 7 De meningen staan diametraal tegenover elkaar. Hij vindt dat ze het moeten doen, terwijl **zij** er huiverig tegenover staat. 8 **Zij** spreekt veel beter Frans dan **ik**.
- Als in de volgende oefeningen gereduceerde én volle vormen beide mogelijk zijn, wordt dat aangegeven.
- Oefening 2 1 Ze / Zij 2 Hij 3 'm / hem; ie / hij 4 ze / zij; ze / zij; 'r / d'r / haar 5 Hij (of: Hij of zij) 6 Hij (of: Ze / Zij); 'm / hem (of: 'r / d'r / haar); 'm / hem (of: 'r / haar) 7 die / hij; 'm / hem; ie / hij 8 mij; me / mij; 'k / ik 9 jou 10 Ze / Zij; haar / d'r 11 ons; We / Wij 12 jullie; jullie; jullie 13 Ze / Zij; ze / zij; ze / hen (in informeel gesproken Nederlands wordt in strijd met de schoolregel ook **hun** gebruikt); ze / zij 14 ze / hen (in informeel gesproken Nederlands ook: hun); ze / hen (in informeel gesproken Nederlands ook: hun); ze / zij 15 Hij (of: Hij of zij); hem (of: hem of haar)
- Oefening 3 1 'k / ik; me / mij; jij; ik 2 ie / hij; Hij; ze / zij 3 die / hem; 'm / hem 4 ie / hij 5 het / 't / dat 6 'm / hem 7 ze / zij 8 dat; 't / het 9 die; 'm / hem 10 ze 11 ze 12 ie / hij 13 hun / ze; ze / zij 14 die / hij 15 dat; 't / het
- 4 / 5 Het lidwoord**
- Oefening 1 1a onbepaald 1b categoriaal 1c bepaald 2a abstract 2b bepaald 2c categoriaal 3a bepaald 3b onbepaald 3c onbepaald 4a categoriaal 4b bepaald 4c onbepaald 5a categoriaal 5b onbepaald 5c bepaald 6a categoriaal 6b onbepaald 6c bepaald
- Oefening 2 1b 2a 3 b 4a 5b 6a 7a 8b 9a 10a 11b
- Oefening 3 1 Het heen en weer lopen 2 een dominee 3 een vroege Pasen 4 - medicijnen; - Engels 5 - straat 6 - operazangeres 7 de Himalaya; het hoogste gebergte van de wereld 8 - muziek; een vogel 9 in de zomer; een fietstocht 10 - China; de pers; - Schiphol.
- Oefening 4 1 De 2 een 3 - 4 een 5 - 6 - 7 de 8 een
- Oefening 5 1 de 2 - 3 - 4 Het 5 een 6 - 7 een 8 het 9 een

- Oefening 6 1 De (of: -) 2 - 3 de 4 het 5 een 6 de 7 de (of: een) 8 de 9 de 10 een (of: -) 11 het
- Oefening 7 1 - (of: een) 2 de 3 een 4 de 5 De 6 de 7 de (of: -) 8 de 9 Het 10 de 11 Een 12 de 13 de
- Oefening 8 1 de 2 de 3 de (of: -) 4 het 5 de 6 een 7 een 8 een 9 een 10 De 11 de 12 de 13 - 14 De 15 een 16 de 17 het 18 de 19 een 20 de (of: -) 21 het 22 - 23 een 24 de 25 een 26 een
- Oefening 9 1 Een 2 het 3 de 4 de 5 een 6 een 7 de 8 het 9 de
- Oefening 10 1 het 2 De 3 de 4 de
- Oefening 11 1 een 2 een 3 een 4 Het 5 de 6 - 7 De 8 het 9 het 10 de 11 een
- Oefening 12 1 - 2 een 3 een 4 - 5 - 6 een 7 een 8 een (of: -) 9 een 10 een 11 een (of: -) 12 - 13 - 14 - 15- 16 een 17- 18 -

6 Het aanwijzend voornaamwoord

- Oefening 1 1 Deze en die worden allebei aanwijzend gebruikt. 2 Dit en dat worden allebei aanwijzend gebruikt. 3 Deze wordt aanwijzend gebruikt. 4 Dat en dat worden allebei verwijzend gebruikt. 5 Dat wordt verwijzend gebruikt. 6 Die wordt verwijzend gebruikt. 7 Deze en die worden allebei aanwijzend gebruikt. 8 Dat en dat worden allebei verwijzend gebruikt. 9 Dat wordt verwijzend gebruikt. 10 Die wordt verwijzend gebruikt.
- Oefening 2 1 Die 2 dat 3 Dit; dat 4 Deze; die of: Die; deze 5 Deze; die 6 die 7 die 8 dat 9 dat; Dat 10 die
- Oefening 3 1 dat; Daar 2 dat; Daar 3 Die 4 Deze; daar 5 daar 6 hier 7 daar; die 8 die 9 dat; daar 10 daar; Dat 11 daar; Die 12 die 13 daar; Dat 14 dat 15 die

7 Het bezittelijk voornaamwoord

- Oefening 1 Vervanging door gereduceerde vormen is mogelijk in de zinnen 3, 4 en 6. In de zinnen 1, 2, 5, 7 en 8 is reductie niet mogelijk.
- Oefening 2 1 jouw woordenboek 2 uw radio 3 In mijn klas 4 kan u niet 5 u uw tas
- Oefening 3 1 Haar 2 ons 3 d'r / haar 4 m'n / mijn 5 je / jouw 6 z'n / zijn 7 onze 8 jouw 9 Mijn 10 hun 11 d'r / haar 12 jullie 13 uw 14 uw 15 onze 16 Onze 17 zijn / z'n (of: zijn of haar) 18 zijn / z'n 19 hun 20 jullie
- Oefening 4 1 de onze / die van ons 2 de hunne / die van hen (in informeel gesproken Nederlands ook: die van hun) 3 de jouwe / die van jou 4 het mijne / dat van mij 5 Het hare / Dat van haar 6 Het onze / Dat van ons 7 de uwe / die van u 8 De onze / Die van ons 9 de mijne / die van mij 10 de onze / die van ons

8 / 9 Het adjectief

- Oefening 1 1 laatste (attr.); heel (adv.); groot (attr.) 2 Koninklijk (attr.); mooi (adv.); afgelopen (attr.) 3 opgetogen (pred.); laatste (attr.); positieve (attr.) 4 extreem (adv.); langzaam (adv.) 5 Nederlandse (attr.); vorige (attr.); ernstig (adv.); grote (attr.); Liberiaanse (attr.) 6 lange (attr.); stil (pred.); Britse (attr.) 7 hard (adv.); overduidelijk (pred.); het hardste (adv.) 8 Centraal (attr.); dronken (attr.); Amsterdamse (attr.); dom (adv.) 9 moe (pred.); kritische (attr.) 10 komende (attr.); warm (attr.)

- Oefening 2** **1b** Als een adjectief volgt op een woord als *iets*, *niets*, *voldoende* en *genoeg*, krijgt het de uitgang *-s*. **2a** Een adjectief dat een stof noemt, kan alleen voorafgegaan door *van* predicatief gebruikt worden. **3b** Bijna alle adjectieven die een stof noemen eindigen op *-en* bij attributief gebruik. **4b** De woorden *heel*, *erg* en *zeer* worden met adjectieven in de stellende trap gecombineerd; niet met comparatiefvormen. **5b** In vaste combinaties heeft het adjectief niet de uitgang *-e* die men op grond van de algemene regel zou verwachten. **6b** Een voltooid deelwoord dat op *-en* eindigt, krijgt nooit de uitgang *-e* als het attributief gebruikt wordt. **7a** Bij een adjectief dat op een *-r* eindigt, wordt de comparatief gemaakt door achtervoeging van *-der*.
- Oefening 3** **1** Hoge **2** Oud **3** Oude, jonge **4** verkochte, aanstaande **5** nieuwe **6** ander, andere **7** slechte **8** Engelse, Italiaanse **9** gele, rode **10** nieuwe
- Oefening 4** **1** Vorige **2** enorm **3** vrolijk **4** lachend **5** zingend **6** snelle **7** blonde **8** harde **9** lange **10** lieve **11** kleine **12** fluisterend **13** leuk **14** Trots **15** blij **16** lang **17** aandachtig **18** lange **19** goed **20** gauw **21** stevige **22** grote **23** enge **24** grappig **25** gevaarlijke **26** zingend **27** ondeugende **28** moe **29** uitgekeken **30** snel **31** gezellige
- Oefening 5** **1** duurder **2** dan **3** even **4** duur **5** even **6** duur **7** als **8** goedkoper **9** dan **10** gezond **11** beter **12** dan **13** even **14** gezond **15** meer **16** dan
- Oefening 6** **1** oudste **2** grootste **3** grootste **4** mooi **5** historisch **6** oudste **7** jongste **8** moeilijk **9** groter **10** kleine **11** Grote **12** duurder **13** moeilijk
- Oefening 7** **1** zuurder **2** het boost (*of*: het meest boos) **3** vers; oud **4** weinig; minder; slecht **5** meer geïnteresseerd **6** grijzer **7** mooiere; beter(e); makkelijker; beroemder **8** blijer **9** ingewikkeldste **10** verbaasder (*of*: meer verbaasd) **11** meer bedoeld (*of*: eerder bedoeld)
- Oefening 8** **1** goed (ook: goede) **2** zelfstandig; bijvoeglijk **3** lief, jongste **4** mooi; antiek **5** enthousiast; intelligenter **6** mooiste **7** lekkerst(e) **8** goed; betere **9** duurder; vorige; sneller **10** hoog **11** zilveren; mooier; gouden **12** gezellig; volgende; later

10 Het telwoord

- Oefening 1**
één (BH)	twaalf zevende (BG)	drie vierde (BG)
twee (BH)	veel (OH)	minder (OH)
Drie (BH)	Hoeveel (OH)	tweede (BR)
vierentachtig (BH)	drie (BH)	elven (BH zelfstandig gebruikt)
drie vierde (BG)	vierentachtig (BH)	meeste (OH)
zes (BH)	tweehonderdtweënvijftig (BH)	
- Oefening 2** **1** a **2** a **3** c **4** b
- Oefening 3** **1** veel; meer; 't meest(e) **2** meer; minder; meer **3** veel; minder; 't Minst(e) **4** minder; minder **5** veel; minder **6** meeste **7** Veel; weinig
- Oefening 4** **1** euro **2** is **3** minuten **4** hebben **5** leken; seconden; uren **6** is
- Oefening 5** twaalf; tachtig; veertien; drieduizend achthonderd(en)zesennegentig (*of*:- achtendertighonderd(en)zesennegentig; één miljoen vierhonderd(en)zevenenvijftigduizend negenhonderd(en)drie; anderhalf; drie vierde (*of*: drie kwart); achtenveertig

11 Vormkenmerken van het werkwoord

Oefening 1

Het verschil en de overeenkomst

Ik *heb* een tweeling **gekend** (reg. volt. dw.), een man en een vrouw van in de vijftig. In niets **leken** (onreg. imperfectumvorm) zij op elkaar, zij **waren** (onreg. imperfectumvorm) heel verschillend.

Hij **was** (onreg. imperfectumvorm) zachtaardig, verlegen. Een kleine, iets **gebogen** (onreg. volt. dw.) man met een baardje, **gekleed** (reg. volt. dw.) in een rommelig zittend pak. Hij **sprak** (onreg. imperfectumvorm) onduidelijk, je **moest** (onreg. imperfectumvorm) moeite doen hem te verstaan.

Meestal **trok** hij zich **terug** (onreg. imperfectumvorm) in zijn bescheiden werkkamer, de wanden vol boeken, het bureau vol boeken. Maar de synagoge **was** (onreg. imperfectumvorm) zijn grote liefde, hij **was** (onreg. imperfectumvorm) heel vroom. Zijn eeuwig reddende vrouw, met een gezicht van een oud vogeltje, **zuchtte** (reg. imperfectumvorm) wel eens theatraal: 'Jij met je synagoge!'

Zijn kleine, stevige zuster daarentegen, **liep** (onreg. imperfectumvorm) uit de pas. Op haar werktafel **stonden** (onreg. imperfectumvorm) series foto's: van haar huwelijken, haar minnaars, haar kinderen. Zij **had** (onreg. imperfectumvorm) veel gevoel voor humor, zij **relatieveerde** (reg. imperfectumvorm) graag. Met haar oudste zoon **besprak** (onreg. imperfectumvorm) zij haar nieuwste denkbeelden, zijn mening **was** (onreg. imperfectumvorm) voor haar van groot belang. (Met haar jongste zoon **ging** (onreg. imperfectumvorm) het niet zo goed, te zijner tijd zal ik daar nog over vertellen.)

Eén ding **hadden** (onreg. imperfectumvorm) de broer en zuster gemeen. Beiden herinneren zich niets meer van hun jeugd van voor hun tiende verjaardag. Op die dag **moesten** (onreg. imperfectumvorm) zij onderduiken, met z'n tweeën. Zeer waarschijnlijk **hebben** hun ouders hen zo lang mogelijk **nagekeken** (onreg. volt. dw.), voor het raam van het ouderlijk huis, toen zij op de autoped naar het pleintje **reden** (onreg. imperfectumvorm) aan het einde van de straat, waar oom Henk hen **opwachtte** (reg. imperfectumvorm).

Zij **hadden** (onreg. imperfectumvorm) hun ster niet op. En wellicht **hebben ze**, zoveel ze **konden** (onreg. imperfectumvorm), **omgekeken** (onreg. volt. dw.) en **gezwaaid** (reg. volt. dw.).

Beiden weten nog precies het moment waarop zij, met oom Henk, het huis van hun onderduikfamilie **binnenstapten** (reg. imperfectumvorm), het zwijgen van de nieuwe ouders, broers en zusters naast elkaar in de lage gang. De zware geur van boenwas, het tikken van de grote staande klok in de stilte van het **verloren** (onreg. volt. dw.) licht.

Een kwartier daarvoor **hadden** zij afscheid **genomen** (onreg. volt. dw.) van hun ouders. Nu zul je zeggen, een kwartier is niet zo lang.

Maar hun vader en moeder kunnen zij zich niet herinneren. Hun stemmen niet, hun handen niet, hun gezichten niet. Niet het afscheid, niets.

Dát **was** (onreg. imperfectumvorm) de overeenkomst tussen hen.

Oefening 2

3 lukken 4 passen 8 boffen 11 bukken 15 stappen 17 pesten* 18 zetten* 21 pochen 23 juichen (*De voltooiden deelwoorden van *pesten en zetten* zijn: *gepest en gezet*. Nederlandse woorden eindigen nooit op twee dezelfde consonantletters.)

Oefening 3

1 stijgen - steeg - stegen - gestegen 2 weten - wist - wisten - geweten 3 zitten - zat - zaten - gezeten 4 snijden - sneed - sneden - gesneden 5 vragen - vroeg - vroegen - gevraagd 6 verkopen - verkocht - verkochten - verkocht 7 opvallen - viel op - vielen op - opgevallen 8 sterven - stierf - stierven - gestorven 9 nadenken - dacht na - dachten na - nagedacht 10 bestrijden - bestreed - bestreden - bestreden 11 tegenhouden - hield tegen - hielden tegen - tegengehouden 12 beschrijven - beschreef - beschreven - beschreven 13 onthouden - onthield - onthielden - onthouden 14 overlijden - overleed - overleden - overleden 15 ondervragen - ondervroeg - ondervroegen - ondervraagd 16 overnemen - nam over - namen over - overgenomen 17 nemen - nam - namen - genomen 18 helpen - hielp - hielpen - geholpen 19 eten - at - aten - gegeten 20 steken - stak - staken - gestoken

- Oefening 4 Met *hebben*: 1 doen 2 eten 3 slapen 4 roken 5 varen* 7 praten 9 zwemmen* 13 luisteren 16 lachen 17 lezen.
Met *zijn*: 5 varen* 6 afvallen 8 sterven 9 zwemmen* 10 dalen 11 toenemen 12 worden 14 groeien 15 verouderen 18 zijn.
*Werkwoorden die een beweging of verplaatsing aanduiden worden met *hebben* gecombineerd als alleen die beweging of verplaatsing genoemd wordt; als er een richtingsbepaling (bijvoorbeeld: *naar de overkant*) in de zin staat, worden ze met *zijn* gecombineerd.
- Oefening 5 1 herhaald 2 ontmoet 3 erkend 4 veranderd 5 aangekomen 6 onderbetaald 7 besproken 8 vóórgelaten 9 gelooft 10 overgehouden 11 voorkómen 12 onderhandeld
- Oefening 6 1 omkomen 2 verzwijgen 3 opsteken 4 voordragen 5 uitbrengen 6 afsluiten 7 oplopen 8 afwijzen 9 opdoen 10 onderduiken 11 optreden 12 voorschieten 13 deelnemen 14 tegenzitten 15 onderschuiven 16 verdragen 17 voornemen 18 opbrengen 19 behouden 20 verblijven 21 ondergaan 22 herrijzen 23 bevallen 24 ontkomen
- Oefening 7 1 verbaast; beantwoordt 2 vind; verandert; wordt 3 stopt; betekent; hebt 4 bent; word 5 word; Kan 6 belooft; bent; vind; gaat 7 langskomt; schudt 8 wordt 9 studeert; betekent 10 landen; voortduurt; wordt 11 uitrekent; kost; zie; kunt / kan 12 meldt; dreigt 13 daalt; krijgt; exporteert 14 verwacht; zullen 15 werkt; doet
- Oefening 8A 1 onderuitgehaald 2 kregen 3 hadden 4 onderzocht 5 bleek 6 laten 7 hadden 8 geweten 9 afgenomen 10 was 11 zei 12 gekregen 13 vergeleken 14 mochten 15 deed 16 sliepen
- Oefening 8B 1 neergestoken 2 beroofd 3 gebeurde 4 hield 5 ging 6 kwam 7 dreigde 8 was 9 trok 10 schakelde 11 vervoerd 12 behandeld 13 aangehouden 14 meegenomen 15 genomen 16 gehandeld 17 was 18 aangepakt 19 neergestoken 20 geweest 21 beantwoord 22 aangehouden 23 vrijgelaten
- Oefening 8C 1 overleden 2 werd 3 ontving 4 reisde 5 schreef 6 werden 7 uitgekomen 8 schreef 9 had 10 brachten 11 bracht 12 schreef 13 bombardeerden 14 nam 15 stond 16 afgewezen 17 werd 18 begon 19 vertrok 20 schreef 21 was
- Oefening 9 1 zijn 2 heeft; hebben 3 hebben; is 4 zijn 5 is 6 hebben 7 is; is 8 is 9 Ben 10 is 11 heeft 12 zijn 13 is 14 heeft; is 15 is
- 12 Congruentie tussen subject en persoonsvorm**
- Oefening 1 1 a een massa protesterende mensen b massa 2 a men 3 a je 4 a het aantal bejaarden boven de 85 jaar b aantal 5 a iedereen 6 a twee bossen rozen b bossen 7 a de overheid 8 a een paar leren handschoenen b paar (= tweetal) 9 a massa's studenten b massa's 10 a een vol krat pils b krat
- Oefening 2 1 zijn 2 is 3 zijn 4 is 5 worden
- Oefening 3 1 hebben 2 zijn; zitten 3 besteedt 4 is; heeft 5 heb; heb 6 heeft 7 liggen 8 steunt 9 moet 10 staan (*of*: staat) 11 is 12 zegt 13 is 14 moet 15 speelt 16 is 17 staat 18 weet 19 moet; is 20 is 21 zijn 22 is 23 hebben 24 bestraft 25 bedraagt
- 13 Zijn, hebben en worden**
- Oefening 1 1 is = k 2 ben = z 3 Zijn = hp 4 is = ht 5 is = k; zijn = hp 6 is = ht; geweest = k 7 is = z; is = ht; geweest = z 8 zijn = hp; is = k 9 is = k; is = hp 10 is = ht; zijn = ht
- Oefening 2 1 hebben = ht 2 heeft = z 3 heb = ht; gehad = z 4 had = z; had = ht 5 heeft = ht; had = z
- Oefening 3 1 worden = k 2 wordt = hp 3 wordt = k; worden = hp 4 worden = k 5 werd = hp

Oefening 4

1 wordt = hp; had = ht; worden = k 2 zijn = hp; hebben = ht; gehad = z 3 ben = z; ben = ht; geweest = z 4 ben = ht; geweest = k; heb = ht 5 is = ht; ben = k 6 had = ht; was = ht; geweest = k 7 heb = z; heb = ht 8 werd = k; zijn = ht 9 werd = hp; is = ht 10 is = ht; is = k; zijn = ht 11 heeft = ht; is = hp 12 wordt = hp; hebben = ht; hebben = ht 13 was = ht; is = ht 14 was = hp 15 wordt = k; zijn = hp; zijn = ht

14 Het gebruik van de werkwoordstijden

Oefening 1

1 neemt = b toekomst 2 wordt onderhandeld = a heden 3 wordt ingehuldigd = d algemeen 4 kan praten = a heden; heb = b toekomst 5 zit te werken = e verleden; komen binnen = e verleden 6 woont = c verleden + heden 7 worden geaccepteerd = d algemeen 8 wordt gepraat = b toekomst

Oefening 2

1 was = a verleden ← verl. ; was = a verleden ← verl. 2 rookten = b verleden: alg. 3 was = c ander hdn./toek. ; deed = c ander hdn./toek. 4 werkte = b verleden: alg 5 kwam = a verleden ← verl. ; ging weg = a verleden ← verl. 6 werd geaccepteerd = b verleden: alg 7 betaald werd = c ander hdn./toek.

Oefening 3

1 geschreven heb = b volt. ← toek. 2 heeft toegegeven = a verleden ← hdn. ; gefraudeerd heeft = a verleden ← hdn. 3 gecontroleerd zijn = b volt. ← toek. 4 is opgenomen = a verleden ← hdn. 5 is geland = a verleden ← hdn.

Oefening 4

1 geslaagd was = a voltooid ← verl. 2 overleden was = a voltooid ← verl. 3 opgekocht was = a voltooid ← verl. 4 ingenomen had = b ander verleden; was gebeurd = b ander verleden 5 gestoken had = b ander verleden; was geweest = b ander verleden

Oefening 5

1 *eindigden* = imperfectum, **b**: verleden: alg. 2 *ga* = presens, **b**: toekomst; *gekregen heb* = perfectum, **b**: volt. ← toek. 3 *zit* = presens, **c**: verleden+heden; *komt* = presens, **b**: toekomst 4 *zijn geweest* = perfectum, **a**: verleden ← hdn.; *was* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *voorspeld was* = plusquamperfectum, functie **a**: voltooid ← verl. 5 *was* = imperfectum, **c**: ander hdn./toek.; *ging in* = imperfectum, **c**: ander hdn./toek. 6 *is* = presens, **a**: heden; *staan* = presens, **a**: heden; *hebben* = presens, **a**: heden; *zijn* = presens, **b**: toekomst 7 *voel* = presens, **a**: heden; *is gestolen* = perfectum, **a**: verleden ← hdn. 8 *zat* = imperfectum, **b**: verleden: alg.; *stond* = imperfectum, **a**: verleden ← verl. 9 *was* = imperfectum, **b**: verleden: alg. 10 *gegrepen hadden* = plusquamperfectum, **b**: ander verleden; *hadden kunnen voorkomen* = plusquamperfectum, **b**: ander verleden 11 *wordt uitgezonden* = presens, **b**: toekomst 12 *ben geweest* = perfectum, **a**: verleden ← hdn.; *was* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *was* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *meespeelde* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *heeft gewonnen* = perfectum, **a**: verleden ← hdn. 13 *krijg* = presens, **d**: algemeen 14 *had* = imperfectum, **c**: ander hdn./toek.; *kocht* = imperfectum, **c**: ander hdn./toek. 15 *heb gehad* = perfectum, **a**: verleden ← hdn.; *staat aan* = presens, **d**: algemeen; *ging* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *kon* = imperfectum, **a**: verleden ← verl.; *zegt* = presens, **e**: verleden; *donder op* = presens, **a**: heden; *bemoei* = presens, **a**: heden.

Oefening 6

In 6a tot en met 6d geeft het teken $\diamond$ een alternatieve plaats aan voor *het gecursiveerde* hoofdwerkwoord of prefix.

A 1 ... Air Lines **heeft** gisteren bij ... een motor **verloren** 2 De piloot **zette** het vliegtuig ... 3 ... vorig jaar **leidde** verlies van ... 4 ... tientallen mensen **om het leven kwamen**

B 1 ... Beatrix **heeft** afgelopen ... Zeeland **geopend**. 2 Om elf uur **vertrok** ze ... 3 ... half twaalf **kwam** de helikopter $\diamond$ bij de dam **aan**. 4 De koningin **hield** daarna ... 5 Er **was** ook ... 6 ... feestelijke muziek **speelde**. 7 Er **waren** veel gasten ...

C 1 Ik **ben** gisteravond ... Muziektheater **geweest**. 2 Het **was** een ... 3 Er **werd** een opera $\diamond$ van Mozart **opgevoerd**, de ... 4 Het orkest **speelde** fantastisch 5 ... zangeressen **zongen** ook ... 6 ... voorstelling **hebben** we nog een pilsje **gedronken** in een café op het Rembrandtplein $\diamond$. 7 Daar **was** het ... 8 er **waren** geen ...

D 1 Het gerechtshof **heeft** gisteren E.v.d.B **veroordeeld** tot ... 2 De man **overleed** op weg ... 3 Volgens de patholoog-anatoom **was** een wond ... 4 Het hof **verwierp** dat er ... 5 ... maar **vond** de vrouw **wel** ... 6 Door de rechtbank **was** Van der B **vrijgesproken** in 2001 $\diamond$ ... 7 De rechtbank **achtte** haar ...

- Oefening 7
 1 ... -1983) was Leiden ... 2 ... goeddeels **voorbijging**, en ... 3 ... helemaal niet **doordrong**. 4 ... in Leiden **kwam** praten over een leerstoel 5 die hem daar was **aangeboden** / **aangeboden was** nadat 6 hij in Duitsland was **ontslagen** / **ontslagen was**. 7 Hij **sprak** met Tatjana Afanasjeva ... 8 ... die de weduwe was van de ... 9 Zij **legde** Einstein uit dat 10 ... rustige stad was: 11 nergens, **zei** ze, heeft ... 12 Einstein **besloot** toen / heeft toen **besloten** ...
- 15 De imperatief**
- Oefening 1
Regel 1: Wees; **regel 2:** praat; **regel 10:** kom ... mee; **regel 15:** word
- Oefening 2
Regel 1: Vermijd; **regel 3:** zoek; **regel 6:** Vraag en vraag; **regel 7:** Vors uit
- Oefening 3
 1 pas op / opgepast / oppassen 2 Doe 3 zeuren / zeur niet zo 4 Ga; vraag 5 Stoppen / Stop 6 Let op / Opgelet / Opletten 7 getreurd 8 ga; vertel 9 Ga 10 Kijk uit / Uitkijken
- 16 Reflexieve werkwoorden**
- Oefening 1
 1 noodzakelijk 2 noodzakelijk 3 toevallig 4 toevallig 5 noodzakelijk 6 toevallig 7 noodzakelijk 8 noodzakelijk 9 noodzakelijk 10 noodzakelijk 11 toevallig 12 noodzakelijk 13 noodzakelijk 14 noodzakelijk 15 toevallig
- Oefening 2
 1 noodzakelijk 2 toevallig 3 noodzakelijk 4 noodzakelijk 5 In deze zin noodzakelijk reflexief. Het werkwoord *voorstellen* kan echter ook niet-reflexief gebruikt worden. 6 toevallig 7 In deze zin noodzakelijk reflexief. Het werkwoord *amuseren* kan echter ook niet-reflexief gebruikt worden. 8 toevallig 9 toevallig 10 toevallig
- 17 Koppelwerkwoorden**
- Oefening 1
 1 *is* (regel 1) = koppelwerkwoord 2 *is* (regel 2) = koppelwerkwoord 3 *zijn* (regel 3) = koppelwerkwoord 4 *is* (regel 4) = koppelwerkwoord 5 *zijn* (regel 4) = koppelwerkwoord
- Oefening 2
 1 geen koppelwerkwoord 2 geworden; blijven 3 is 4 geweest 5 geworden 6 geworden 7 geen koppelwerkwoord 8 Word 9 was 10 geen expliciet koppelwerkwoord; het kan wel worden aangevuld: Dat idee lijkt wel mooi *te zijn*, ...
- 18 Scheidbare werkwoorden**
- Oefening 1
 opruimt, slik ... door, uit te leggen, weggegooid
- Oefening 2
 1 scheidbaar 2 niet scheidbaar 3 niet scheidbaar 4 scheidbaar 5 scheidbaar 6 niet scheidbaar 7 scheidbaar 8 scheidbaar 9 scheidbaar 10 scheidbaar 11 niet scheidbaar 12 scheidbaar 13 scheidbaar 14 scheidbaar 15 niet scheidbaar 16 niet scheidbaar 17 scheidbaar 18 scheidbaar 19 niet scheidbaar 20 scheidbaar
- Oefening 3
 Het teken $\diamond$ geeft de andere mogelijke positie van het prefix aan. Als het prefix op die andere positie staat, vervalt het in de oorspronkelijke positie. De twee mogelijkheden bij 1 zijn dus: *Hij liet zijn vrouw **achter** bij de ingang van de zaal*; of: *Hij liet zijn vrouw bij de ingang van de zaal **achter***.
 1 Hij liet zijn vrouw **achter** bij de ingang van de zaal $\diamond$. 2 Dat formulier is zo moeilijk dat het door bijna niemand $\diamond$ kan worden **ingevuld**. 3 Als je op je werk iemand in het buitenland $\diamond$ wilt **opbellen**, moet je dat gesprek eerst aanvragen. 4 Ik vrees dat zij dat examen niet **over** mag $\diamond$ doen. 5 Zij brachten de gevangenen $\diamond$ naar een andere gevangenis **over**. 6 Als Marieke dat eten allemaal **op** heeft $\diamond$ gegeten, krijgt ze een ijsje. Eerder niet. 7 Zijn hart zal tijdens de voorstelling wel regelmatig $\diamond$ zijn **overgeslagen**. 8 Mijn oma zegt dat zij zich het leven zonder mijn opa niet $\diamond$ kan **voorstellen**.

- Oefening 4 Het teken $\diamond$ geeft de andere mogelijke positie van het prefix aan.
1 Ik **schiet** absoluut niet **op** met dat werk $\diamond$, terwijl het zaterdag klaar moet zijn.
2 We **bereiden** ons **voor** op het ergste $\diamond$. Dan kan het alleen maar meevallen. **3** Als ik een maand lang iedere avond in dit restaurant eet, **kom** ik tien kilo **aan**. **4** De technische commissie **maakt** vanavond **bekend** wie er aan de Europese kampioenschappen mogen meedoen. **5** Als het weer **tegenvalt** blijven we niet in Nederland maar gaan we snel naar Zuid-Frankrijk. **6** Ik heb nog nooit **meegemaakt** dat zo'n avond zonder incidenten verliep. **7** Is het je **opgevallen** dat ze de hele avond naar je zat te kijken? **8** Die docent **legt** die stof fantastisch goed **uit**. **9** Als we volgende week bij jullie op bezoek komen, **nemen** we wat verse asperges **mee**. **10** Dat meisje **houdt** zich **bezig** met acties van Greenpeace $\diamond$. **11** Volgende week **draagt** hij zijn functie $\diamond$ aan een ander **over**. **12** Die man **stelt** zich vreselijk **aan**. Je moet verder geen aandacht aan hem besteden. **13** Als je vanavond **langskomt**, heb je kans dat mijn broer er ook is. **14** Ik ben bang dat het nooit meer **ophoudt** met regenen. **15** Zij beloofde die boeken zo snel mogelijk **terug** te **brenge**n. **16** Die mensen **vallen** me al weken **lastig**. Wat zou ik daar nou aan kunnen doen? **17** Zij was vergeten zijn telefoonnummer **op** te **schrijven**, zodat ze hem niet $\diamond$ kon **terugbellen**. **18** Waarom **pak** jij je koffer altijd pas $\diamond$ op het allerlaatste moment **in**? **19** **Val** me niet **lastig** met dat probleem $\diamond$! Daar heb ik nou geen tijd voor! **20** Het aantal woningzoekenden is in het eerste kwartaal van dit jaar met een half procent **afgenomen**.

19 Modale hulpwerkwoorden

- Oefening 1 1, 4, 8: 'hebben' en 'komen' kunnen ook weggelaten worden. 5, 7: 'gaan' kan beter weggelaten worden. 2, 3, 6: 'thuiskomen', 'opblijven' en 'bellen' kunnen niet weggelaten worden.
- Oefening 2 1 a 2 b 3 a 4 b 5 a
- Oefening 3 Ik weet zeker dat er iemand is die mooier is.
- Oefening 4 Thomas stelt zich voor, vanuit het perspectief van de situatie toen in bed, wat er vervolgens zal gaan gebeuren.
- Oefening 5A 1 moet; kunt / kan (of: zult / zal) 2 kunnen (of: willen); zal 3 Zullen 4 willen 5 Kan 6 Moet (of: Kan) 7 zou; zou 8 zouden 9 zouden 10 zal 11 Mochten 12 Zou 13 kunt 14 zou; zou 15 wil (of: kan)
- Oefening 5B 1 zal 2 willen 3 moet 4 kunnen 5 zullen 6 Zal (of: Kan) 7 kan (of: wil) 8 Zullen 9 kan 10 kan; kan 11 zullen (of: moeten) 12 wil (of: moet) 13 zal 14 wil (of: kan) 15 Kan / Kun (of: Mag)
- Oefening 5C 1 zullen 2 zou 3 zou 4 moet 5 zouden 6 zou; zou 7 zouden; zouden 8 hoeft 9 zouden; zouden 10 zou 11 zou 12 zou 13 Zou 14 moet 15 moet 16 mag 17 hoeft 18 moet 19 hoeft 20 kunt 21 mag
- Oefening 5D 1 moest 2 Kun / Kan 3 zal (of: moet) 4 kan 5 kan (of: mag) 6 wil 7 zou 8 zal 9 kan 10 zal 11 zou 12 kunnen 13 kan (of: wil) 14 zou 15 zullen

20 Werkwoorden die samengaan met een infinitief

- Oefening 1 1 geen *te* weggelaten. 2 ... heus niet **te** vertellen hoe ... 3 ... zij schijnt onvermijdelijk **te** zijn. 4 ... weigerde hij op **te** stappen. 5 geen *te* weggelaten. 6 geen *te* weggelaten. 7 geen *te* weggelaten. 8 ... zullen proberen **te** verdedigen. 9 Als het begint **te** onweren ... 10 ... het licht uit **te** doen, ... 11 ... lijkt gelukkig mee **te** vallen. 12 ... voor negen uur op **te** bellen, maar ...
- Oefening 2 1 willen 2 gaan 3 hopen 4 kunnen 5 staan 6 trachten 7 moeten 8 hoeven 9 zitten 10 mogen
- Oefening 3 a en b zijn goed, c is fout.

Oefening 4

1 Ik heb Johan Crujff heel vaak in het Ajax-stadion zien spelen. 2 Ik heb de hele dag geprobeerd je te bereiken / Ik heb je de hele dag proberen te bereiken. 3 Ik had je voor die man moeten waarschuwen. 4 Ben je bij die mensen blijven slapen? 5 Ik heb meer dan een half uur hier aan deze tafel op haar zitten wachten. 6 Ik heb Teresa Berganza deze aria in het Concertgebouw horen zingen. 7 Waar heb jij zo mooi piano leren spelen? 8 Ik had Ariane willen vragen langer te blijven. 9 Ik heb de minister-president tijdens een persconferentie zijn excuses horen aanbieden. 10 Ben je die mensen gaan helpen?

Oefening 5

1 moeten 2 gebleven, staan 3 komen 4 geprobeerd 5 zien 6 willen 7 begonnen 8 proberen 9 geprobeerd 10 gehoopt 11 hoeven 12 gelaten 13 laten 14 blijven 15 menen

Oefening 6

1 ... mentaliteit **heb** ik niet **kunnen schrijven**. 2 ... sprak, **ben** ik over andere dingen **gaan schrijven**. 3 ... afgevaardigden **zijn** in het jaar 1608 over het bestand **komen onderhandelen**. 4 ... in een weiland **hadden zien zitten**, die daar, ... 5 ... weerman **is** het gisternacht opeens heel hard **gaan regenen**, ... 6 ... verloren, en zij **zijn** elke neiging om zich in te spannen het correct te gebruiken belachelijk **gaan vinden**. 7 Ik **heb** een Nederlander nooit **horen zeggen** dat ... 8 ... steden **heb** ik nooit, zoals in Nederland, de vogeltjes in de bomen **horen fluiten**. 9 Ik **ben** het noteren van al deze constructies leuk **gaan vinden**. 10 We **hebben** die minister zojuist Engels **horen spreken** ...

Oefening 7

1 Hij **heeft** zijn vrouw in Wenen **leren kennen**, en nu zijn ze daar ook getrouwd. 2 Zij **hebben** wel **geprobeer**d op tijd **te zijn**. / Zij **hebben** wel op tijd **proberen te zijn**, maar het lukt ze nooit (beter zou hier zijn: *maar het is ze nog nooit gelukt*). 3 **Heb** je over deze kwestie nog eens **nagedacht**? 4 Na die verpletterende nederlaag **heeft** het leger **zich moeten terugtrekken**. 5 Deze schaatser **is** pas op z'n achttiende **begonnen** serieus **te trainen**, en nu is hij wereldkampioen geworden! *Ook mogelijk, maar door ons niet aanbevolen:* Deze schaatser is pas op z'n achttiende serieus **beginnen te trainen**, en nu is hij wereldkampioen geworden! 6 Ik **heb** dat boek niet meer **weten te vinden** in m'n boekenkast; heb jij het soms van me geleend? 7 In mijn studentenjaren **heb** ik vaak het hele weekend **liggen lezen**; daar verlang ik nog vaak naar terug. 8 De politici **hebben** urenlang **zitten discussiëren** zonder dat ze veel verder kwamen. 9 Hoewel ik dacht dat er een fout was gemaakt, **lijken** de gegevens toch **correct te zijn geweest** / **correct geweest te zijn**. 10 Dat werk dat ik vandaag af moest hebben, dat **heb** ik jammer genoeg niet **kunnen doen**. 11 Mijn moeder **heeft** **gemeend** **zich** altijd overal mee **te moeten bemoeien**. / Mijn moeder **heeft** **zich** altijd overal mee **menen te moeten bemoeien**. 12 **Heb** je nou weer met die vrijer van je **staan zoenen**?

21 De volgorde van werkwoorden onderling

Oefening 1

1 *zouden komen* geen andere volgordemogelijkheid; 2 *bestuurd werd*; 3 *rijden wilde* (minder gewoon); 4 *zou terechtkomen, terechtkomen zou*; 5 *uitgestapt was*; 6 *gegleden zijn*; 7 *hebben gekregen*; 8 *is geweest*; 9 *had willen redden* geen andere volgordemogelijkheid; 10 *was gevestigd*; 11 *moest worden gemeld*; 12 *af willen staan*; 13 *verschijnen kan*; 14 *geweest was*.

Oefening 2

1 zou moeten worden aangepast 2 zullen worden gevonden 3 komen kan 4 heeft gemaakt 5 zich hebben teruggetrokken / zich terug hebben getrokken 6 geen andere volgorde. 7 zijn vertrokken 8 is gebombardeerd; is hersteld 9 is afgebrand 10 geen andere volgorde. 11 ziet lopen: geen andere volgorde; is gepland; incasseren kunnen (minder gewoon) 12 beginnen moet 13 wordt gesproken 14 werd aangelegd; heeft betekend 15 kan worden gegeven 16 zou hebben gezegd; hebben betekend

- Oefening 3 1 laten fungeren 2 gaan schrijven 3 gestolen worden / worden gestolen 4 geïnstrueerd wordt / wordt geïnstrueerd 5 gedeeld worden / worden gedeeld; nagerekend wordt / wordt nagerekend; genuttigd heeft / heeft genuttigd 6 kunnen betrappen; gevoerd hebben / hebben gevoerd 7 zouden kunnen gebruiken / zullen kunnen gebruiken 8 zullen moeten bezinnen / zouden moeten bezinnen 9 gesproken kan worden / kan worden gesproken 10 was gaan regenen 11 heb kunnen schrijven 12 hebben horen spreken 13 afgelegd zal worden / zal worden afgelegd 14 zouden moeten coördineren 15 gemist kan worden / kan worden gemist
- 22 Het tegenwoordig deelwoord**
- Oefening 1 zuchtend
- Oefening 2 1a erg *vermoeiend* 1b naamwoordelijk deel van het gezegde 2a *schokkend* 2b adverbiale bepaling 3a *zwaarwegende* 3b bijvoeglijke bepaling bij *redenen* 4a *razend* enthousiast 4b adverbiale bepaling bij *enthousiast* 5a *komende* 5b bijvoeglijke bepaling bij *jaren* 6a *terughoudend* 6b adverbiale bepaling 7a *verlieslijdende* 7b bijvoeglijke bepaling bij *afdelingen*, 8a *kalmerende* 8b bijvoeglijke bepaling bij *gebaren* 9a elkaar *vasthoudende*, 9b bijvoeglijke bepaling bij *mensen*, 10a *sprekend* 10b adverbiale bepaling.
- Oefening 3 1 stimulerend 2 staande; zittende 3 knarsetandend 4 innemende 5 geringschattende 6 vooroverhellende 7 rokend 8 Schuddend 9 glimlachend 10 verontschuldigend
- Oefening 4 1 vergelijkende 2 Opvallend 3 doortastend. 4 opstijgende 5 zwijgend 6 diepgravende 7 toonaangevende 8 vanzelfsprekend 9 bovenstaand 10 doorslaggevend
- 23 / 24 / 25 De conjunctief; Inchoatieve constructies; Duratieve constructies**
- Oefening 1 1 - 2 *zit te studeren* = dur 3 *aan het doen is* = dur; *is aan het tennissen* = dur 4 *gaat regenen* = inch 5 *gaat zich* (steeds gekker) *gedragen* = inch 6 *hebbe* = conj 7 *begint zenuwachtig te worden* = inch 8 *drinke* = conj 9 *sta op het punt weg te gaan* = inch 10 *Moge* = conj 11 - 12 heb *staan praten* = dur 13 uit de hand *begint te lopen* = inch 14 *gaat duren* = inch 15 *zit te vergaderen* = dur 16 *Sta te liegen* = dur
- Oefening 2 b en c zijn goed, a is fout
- Oefening 3 1 Het begint te / gaat regenen, dus neem maar een paraplu mee. 2 Weet je dat Piet op het punt staat rijexamen te doen? 3 Toen ik op het punt stond de deur uit te gaan, rinkelde de telefoon / begon de telefoon te rinkelen. 4 Het begint haar te storen / gaat haar storen dat haar collega's zo kinderachtig doen. *Of* (maar minder voor de hand liggend): Het stoort haar dat haar collega's zo kinderachtig beginnen te doen / gaan doen. 5 De leeuw stond op het punt de man met de camera aan te vallen, en daarom werd hij met een schot verdoofd.
- Oefening 4 1 De uitgever vertelde blij dat Guus Kuijer een nieuw boek aan het schrijven is/ bezig is met een nieuw boek / bezig is een nieuw boek te schrijven 2 Zij was net haar tanden aan het poetsen, toen de telefoon ging. / Zij stond net haar tanden te poetsen... 3 De verslaggever was net de verklaring van de gijzelaars aan het voorlezen, toen er schoten klonken. De verslaggever was net bezig de verklaring van de gijzelaars voor te lezen, toen er schoten klonken. De verslaggever was net bezig met het voorlezen van de verklaring van de gijzelaars, toen er schoten klonken. 4 De schilderes was een paar schetsen aan het tekenen, toen haar man haar een kop koffie bracht. 5 Ik hoorde opeens een bekende stem achter me, net toen ik aan het inchecken was / bezig was met inchecken / bezig was in te checken.

Oefening 5

1 Ik stond net op het punt om in bad te stappen, maar kom binnen! Dat bad kan wel wachten. Of: Ik ga net in bad; wil net in bad gaan. Ga lekker zitten, ik kom snel bij je. **2** Kom binnen, leuk dat je langskomt! Ik ben een heel spannend boek aan het lezen, ken je het? of: Kun je een andere keer langskomen, want ik ben zo'n spannend boek aan het lezen! **3** Neem maar een paraplu mee / Doe je regenjas maar aan, want het gaat vast regenen. Doe je laarzen maar aan, want het gaat volgens mij sneeuwen. **4** Dat wilde ik ook net gaan zeggen! Ik stond op het punt om hetzelfde te zeggen! **5** Nou, zeg, dat is ook toevallig! Ik ben je net aan het mailen; ik ben net bezig je te mailen; ik ben net bezig met een mail aan jou.

Oefening 6

Mogelijke antwoorden bij **spreekopdracht 1**:

1 Ik ben soep aan het maken/ Ik ben bezig soep te maken **2** Ik ben een boek van Grunberg aan het lezen / ik zit een boek van Grunberg te lezen **3** Ik ben m'n kamer aan het opruimen / Ik ben bezig m'n kamer op te ruimen / Ik ben bezig met het opruimen van mijn kamer **4** Ik ben een paar brieven aan het schrijven / Ik ben bezig met het schrijven van een paar brieven / Ik ben bezig een paar brieven te schrijven **5** Ik ben op internet een leuk hotel in de buurt van Maastricht aan het zoeken / Ik ben op internet bezig met het zoeken van een leuk hotel in de buurt van Maastricht **6** Ik zit m'n post te beantwoorden / Ik ben m'n post aan het beantwoorden/ Ik ben bezig mijn post te beantwoorden / Ik ben bezig met het beantwoorden van mijn post **7** Ik lig een tijdschrift te lezen **8** Ik sta op de bus te wachten / (Ik ben op de bus aan het wachten) **9** Ik loop m'n sleutels te zoeken / Ik ben m'n sleutels aan het zoeken / (ik ben bezig met het zoeken van mijn sleutels / Ik ben bezig mijn sleutels te zoeken **10** Ik zit m'n huiswerk te doen / Ik ben m'n huiswerk aan het doen / Ik ben bezig met (het maken van) mijn huiswerk / Ik ben bezig mijn huiswerk te maken.

Mogelijke antwoorden bij **spreekopdracht 2**:

1 Ik heb (op de bank) tv liggen kijken **2** Ik heb een uur op m'n vriend staan (te) wachten op het station **3** Ik heb gezellig staan/zitten (te) kletsen met m'n vriendinnen **4** Ik heb urenlang aan mijn werkstuk zitten werken over duurzaam ondernemen **5** Ik heb in het park lopen nadenken over hoe ik een brief moet beantwoorden.

26 Het onbepaald voornaamwoord

Oefening 1

Vervanging mogelijk in: **Zin 1** 1; 2 (vormt men → vorm je) **Zin 3** 5 (men kan → je kan / kunt); **6** **Zin 5** 8; 9 (loopt men → loop je)

Oefening 2

wat = een beetje

Oefening 3

1 men / je; men / je **2** men **3** je; je; je **4** Men **5** Je / Men **6** Men; je / men **7** men / je; men / je **8** men / je; men / je **9** men **10** men / je; men / je

Oefening 4

1 men is / je bent **2** je hoopt / men hoopt **3** men beweert / ze beweren **4** kan men / kun je / kan je **5** spreekt men / spreken ze

Oefening 5

1 alle **2** al **3** Alle **4** alle **5** al **6** al **7** al **8** Alle **9** alle **10** Alle

Oefening 6

1 allemaal **2** alles **3** allemaal **4** allen **5** allemaal **6** allen **7** allemaal / allen **8** Alle **9** Alles **10** alle; allemaal

Oefening 7

1 elke / iedere **2** elk / ieder **3** al **4** allemaal **5** iedereen; alle **6** Elke / iedere **7** elke / iedere

Oefening 8

1 iets **2** iets **3** iets **4** iets / wat **5** iets / wat

Oefening 9

1 genoeg **2** genoeg /voldoende **3** genoeg **4** genoeg **5** voldoende/ genoeg; genoeg

27 Het wederkerend en wederkerig voornaamwoord

- Oefening 1 *Ik vind me ook meer dan fraai* is mogelijk, al is het in deze context minder mooi. *Je dan uitgezonderd* is niet mogelijk, omdat het om een contrastsituatie gaat (*niets* tegenover *jezelf*).
- Oefening 2 1 me(zelf) 2 zich 3 je 4 me 5 zichzelf 6 je 7 mezelf (*me* is hier minder goed maar niet onmogelijk) 8 zich 9 zich 10 zich 11 zichzelf 12 zichzelf 13 je 14 zich 15 ons
- Oefening 3 1 me 2 zich 3 zich / u 4 je 5 zich 6 je 7 ons 8 zich 9 me 10 zich 11 zichzelf 12 je 13 zichzelf 14 je 15 mezelf
- Oefening 4 1 elkaar 2 me; elkaar 3 ons 4 elkaar; zich 5 je; elkaar 6 elkaars 7 zich; zich 8 zich ; elkaar 9 me; elkaar 10 elkaar; elkaars; elkaar

28 Het vragend voornaamwoord

- Oefening 1 1 Waar heb je dat geld voor nodig? (*of*: Waarvoor heb je dat geld nodig?) 2 Waarom heb je me dat nieuws niet eerder verteld? 3 Wie zijn er nog meer van dat plan op de hoogte? (*of*: Wie zijn er nog meer op de hoogte van dat plan?) 4 Met welke bus kan ik het beste naar het Amstelstation gaan? 5 Hoeveel hebben jullie voor dit huis betaald? (*of*: Hoeveel hebben jullie betaald voor dit huis?) 6 Wat voor veranderingen zijn er in het rooster aangebracht? (*of*: Wat voor veranderingen zijn er aangebracht in het rooster?) 7 Waarom is dat café zo plotseling gesloten? 8 Waar maak ik me eigenlijk zo druk over? (*of*: Waarover maak ik me eigenlijk zo druk?) 9 Op welke verdieping kan ik de afdeling *Herenkleding* vinden? 10 Wie heeft dat nieuws laten uitlekken naar de kranten? (*of*: Wie heeft dat nieuws naar de kranten laten uitlekken?)
- Oefening 2 1 wie 2 wiens / wie z'n 3 wat voor 4 waar 5 wie 6 welke 7 wie d'r / (wier) 8 Wat 9 welk / wiens / wat voor 10 Wiens / wie z'n / welke (*welke* is hier minder voor de hand liggend dan de andere twee) 11 Wat voor (een) 12 Wat voor / Welk 13 Welke 14 wie 15 Wat voor (een) 16 Waar 17 wat voor / welke (maar minder voor de hand liggend) 18 wie / welke (*welke* is hier alleen mogelijk als je bijvoorbeeld aan tenten of auto's denkt) 19 welke 20 waar

29 Het betrekkelijk voornaamwoord

- Oefening 1 1a wat; 1b die ; waar ... in (*waarin* is een voornaamwoordelijk bijwoord met betrekkelijke functie); 1c (iets) wat; let op: *dat* is beide keren een voegwoord, geen betrekkelijk voornaamwoord!
- Oefening 2 1 Wie 2 Wie 3 wat 4 die 5 die 6 dat 7 wat 8 Wat 9 die 10 Wat 11 die 12 die 13 dat 14 die 15 Wie 16 die 17 dat 18 die 19 die 20 wat 21 wat 22 waar 23 wie 24 wat 25 Wie 26 waar 27 waar
- Oefening 3 De plaats waar het voorzetsel los kan staan wordt aangeduid met een ◇:
 1 ... televisieprogramma **waarnaar** heel veel Nederlanders met plezier ◇ keken.
 2 ... een auto **waarmee** / **waarin** je gemakkelijk 160 kilometer per uur ◇ kunt rijden.
 3 ... gevangenis **waaruit** vorige week acht gevangenen ◇ ontsnapt zijn. 4 ... heet **waarmee** je slagroom ◇ kan kloppen? 5 De dag **waarnaar** ze maandenlang verlangend ◇ heeft uitgekeken, ... 6 ... zaken **waarmee** jij je beter niet ◇ kunt bemoeien. 7 ... onderwerpen **waarvan** die politicus bijzonder weinig verstand ◇ heeft. 8 ... iemand **aan wie** ik ... 9 ... fototoestel **waarmee** je al die foto's ◇ gemaakt hebt? 10 ... hobby **waaraan** ik per maand zo'n tweehonderd euro ◇ uitgeef. 11 ... iemand **aan wie** je al die ... 12 ... gebeurd **waarvoor** ik jarenlang bang ◇ ben geweest. 13 ... film **waarover** iedereen zo enthousiast ◇ praat? 14 ... iets **waarvoor** / **waarover** je je echt niet ◇ hoeft te schamen. 15 Die man **met wie** je de ... 16 ... iemand **over wie** de gekste ... 17 ... koffie **waaruit** de cafeïne ◇ gehaald is. 18 ... meisje **op wie** jij zo ... 19 Een computer **waarvoor** je vroeger minstens vierduizend gulden ◇ moest betalen, ... 20 ... ontdekking **waarvoor** hij de Nobelprijs ◇ heeft gekregen.

N.B.: in zin 8, 11, 15, 16 en 18 worden in informeel Nederlands ook voornaamwoordelijke bijwoorden gebruikt, maar dit wordt niet als correct Nederlands beschouwd: **8** Dat is iemand **waaraan** ik met gemengde gevoelens $\diamond$ terugdenk. **11** Is die collega van je echt wel iemand **waaraan** je al die intieme verhalen $\diamond$ kunt vertellen? **15** Die man **waarmee** je de hele middag $\diamond$ hebt zitten praten, ... **16** Dat is iemand **waarover** de gekste verhalen $\diamond$ verteld worden. **18** Is dat meisje **waarop** jij zo sprekend $\diamond$ lijkt, ...

30 Voorzetsels, achterzetsels en voorzetselcombinaties

Oefening 1

met (regel 1); in (2), aan (3), van (7); van (7); door (7); voor (8); op (10); in (11); op (12); naar (14). Let op: *voor* in regel 2 hoort bij het werkwoord *voorkomen* en wordt daarom geen voorzetsel genoemd; *door* in regel 7 en *in* in regel 11 zijn achterzetsels, en zijn onderdeel van een voorzetselconstituent (*de ruimte door* en *waarin*), ze horen daarom wél bij de woordsoort 'voorzetsel'.

Oefening 2

1 door = achterzetsel (de kamer door) **2** op = achterzetsel (de trap op) **3** aan = prefix van het werkwoord *aanvallen* **4** af = achterzetsel (de duikplank af) **5** tegen = prefix van het werkwoord *tegenhouden* **6** in = achterzetsel (*die drukke straat in*) **7** in = achterzetsel (het water in) **8** binnen = prefix van het werkwoord *binnenrijden* **9** af = prefix van het werkwoord *afdoen* **10** af = prefix van het werkwoord *af dalen* of achterzetsel (*de ladder af*).

Oefening 3

1 tot **2** aan **3** over **4** Uit **5** van **6** op **7** met **8** op **9** op **10** over **11** aan **12** tussen **13** over **14** tegen **15** met

Oefening 4

1 van **2** van **3** voor **4** aan **5** aan / om **6** over **7** met / bij **8** op **9** met; aan **10** voor **11** aan; voor **12** van **13** aan **14** op **15** aan

Oefening 5

1 van **2** voor **3** aan **4** op **5** op **6** voor **7** tegen; met / op **8** op; naar **9** op; op **10** op; over **11** mee **12** over; van / over **13** in; aan **14** op; op **15** mee; aan

Oefening 6

1 tegen ... aan **2** naar ... toe / op ... af **3** op ... af / naar ... toe **4** onder ... door **5** tegen ... in **6** om ... heen **7** door ... heen **8** van ... af **9** over ... heen **10** van ... af

Oefening 7

1 ter gelegenheid van **2** In antwoord op / Naar aanleiding van **3** in plaats van **4** Op verzoek van **5** op basis van **6** Met ingang van **7** naar aanleiding van / met betrekking tot **8** In verband met

31 Het bijwoord

Oefening 1

1 opeens; meer **2** net; Waarom; niet; eerder **3** bijna **4** nooit; ook **5** morgen; misschien; even **6** Zeer, zo, waar **7** niet; waar **8** erop **9** Nu, niet, zo; **10** maar. De woorden *goed* (zin 3), *waarschijnlijk*, *lang* (zin 6) en *absoluut* (zin 7) zijn adjectieven die adverbiaal worden gebruikt. De woorden *lang* (zin 9) en mogelijk (zin 6) zijn predicatief gebruikte adjectieven. *Meest* is een telwoord dat in zin 10 fungeert als interne bijwoordelijke bepaling.

Oefening 2

1 prefix (voorkomen) **2** prefix (opsteken) **3** achterzetsel (het donker in) **4** prefix (inschenken) **5** prefix (toedekken) **6** prefix (overslaan)

Oefening 3

1 Een moeder is geïrriteerd dat haar kind alsmaar uit bed komt en zegt uiteindelijk: *ga nou eens slapen*, het is al ontzettend laat! **2** Een moeder ziet dat haar tienerdochter 's avonds om elf uur nog aan haar huiswerk zit. Haar dochter zegt dat ze nog lang niet klaar is, en nog wil doorwerken. Dan zegt de moeder: *Ga toch maar slapen*, ook al heb je je huiswerk nog niet af.

Oefening 4

De voorzetsels *ondanks*, *wegens*, *zonder* en *volgens* kunnen niet in voornaamwoordelijke bijwoorden gebruikt worden.

1 Hij heeft mij vreselijk beledigd, maar **desondanks** / **ondanks dat** heb ik geen hekel aan hem gekregen. **2** Ik heb volgende week een reunie van mijn middelbare school; **daardoor** kan ik niet op je verjaardag komen. **3** Dat is een radiootje **zonder** welk ik nooit op vakantie ga. (Deze zin is mogelijk, maar klinkt toch erg vreemd. Veel beter is: **Zonder dat radiootje** ga ik nooit op vakantie.) **4** Dat is de regel volgens welke die mensen niet voor een uitkering in aanmerking komen. De volgende zin klinkt beter: **Volgens die regel** komen die mensen niet voor een uitkering in aanmerking.

Oefening 5

1 ... ziet er **sterk** naar uit ... **2** beroemen zich er **wel eens** / **vaak** / **altijd** op dat ... **3** ... verbazen zich er **wel eens** / **vaak** / **altijd** over dat Nederlandse ... **4** Als ik daar **nu** aan terugdenk / **Nog altijd** als ik daaraan terugdenk, verwonder ik mij er **in hoge mate** / **wel eens** / **vaak** / **nog altijd** over dat ... **5** Ik heb er **wel eens** / **vaak** over geschreven, maar eigenlijk ...

Oefening 6

In de volgende twee tekstjes staan de tussen haakjes gegeven bijwoorden op een goede plaats:

a Ik zou dat boek **graag** in één ruk willen uitlezen. Daar heb ik **echter** geen tijd voor. Ik had er **misschien** wel tijd voor gehad als ik **gisteren** langer had gewerkt. Maar ja, dat had ik **natuurlijk** eerder moeten bedenken; het is nu **immers** te laat. **b** **Graag** zou ik dat boek in één ruk willen uitlezen. **Echter**, daar heb ik geen tijd voor. **Misschien** had ik er wel tijd voor gehad als ik langer had gewerkt, **gisteren**. Maar ja, dat had ik eerder moeten bedenken, **natuurlijk**; **immers**, nu is het te laat.

Oefening 7

De meest voor de hand liggende volgorde wordt als eerste genoemd. **1** Ik had *echter* beloofd op tijd thuis te zijn. *Echter*, ik had beloofd op tijd thuis te zijn. **2** Zijn mening is *dus* / *immers* / *althans* voor haar van groot belang. *Dus* / *immers* / *althans*, zijn mening is voor haar van groot belang. Dus is zijn mening voor haar van groot belang. **3** *Althans* / *tenminste*, daar ben ik van overtuigd. Daar ben ik *althans* / *tenminste* van overtuigd. **4** ... en *bovendien* moet hij nog boodschappen doen. ... en hij moet *bovendien* nog boodschappen doen. **5** *Toch* / *niettemin* lukt het haar iedere week een roman te lezen. Het lukt haar *toch* / *niettemin* iedere week een roman te lezen. **6** Heb je *trouwens* nog iets met haar afgesproken? *Trouwens*, heb je nog iets met haar afgesproken? **7** *Toch* / *niettemin* zou ze later heel knap worden. Ze zou later *toch* / *niettemin* heel knap worden. **8** *Tenminste*, dat heeft ze beloofd. Dat heeft ze *tenminste* beloofd. **9** *Integendeel*, het is juist vlakbij. Het is *integendeel* juist vlakbij. **10** Ik denk, *dus* ik besta. (Omdat dit een bekend citaat is, is hier geen andere volgorde mogelijk; maar in theorie zou ook kunnen: Ik denk, *dus* besta ik.)

32 Het voornaamwoordelijk bijwoord

Oefening 1

De bijwoorden zijn: *hier*, *soms*, *opeens*, *hier*, *anders*, *aldoor*, *trouwens*, *dan*, *misschien*. De voornaamwoordelijke bijwoorden zijn: *daar*... *mee*, *erdoor*, *waar* ... *aan* en *er* ... *van*.

De woorden: *verschrikkelijk*, *absoluut*, *doornat*, *vreselijk* en *echt* zijn adjectieven die adverbiaal worden gebruikt. *Doornat* fungeert als bepaling van gesteldheid; in hoofdstuk 47 worden dit soort bepalingen subjects- en objectsbepalingen genoemd.

Oefening 2

1 niet mogelijk **2** wel mogelijk (bijvoorbeeld: niet alleen zaten mijn colleges *daar nog in*, ...) **3** niet mogelijk **4** wel mogelijk (bijvoorbeeld ... zorgt de literaire mode *er al tijden voor* ...) **5** wel mogelijk (bijvoorbeeld: ik vroeg *er een aantal malen naar*).

Oefening 3

Het teken $\diamond$ geeft aan op welke plaats het *voorzetsel* van het voornaamwoordelijk bijwoord ook kan staan. **1** Ze praten *er* vaak *over*. **2** Giet jij de saus *er* even *overheen*? **3** Ans wil *er* niet meer *over* praten. **4** De mensen renden *daar* allemaal *naartoe* / *heen*. **5** *Waarop* is deze theorie $\diamond$ gebaseerd? **6** Ze is *er* meteen *heen* / *naartoe* gegaan toen ze dat hoorde. **7** De regen sijpelt *erdoorheen*. Hij is dus niet waterdicht. **8** Ze praatten *er* gewoon *doorheen*; snap jij zoiets nou? **9** Kunnen wij *hier* $\diamond$ nog eens *over* praten? **10** Dat dialect ligt *ertussenin*. **11** Wie is *er* nou niet *tegen*? **12** Hij let *er* altijd heel goed *op*, als hij met vakantie gaat. **13** Ik moet *daar* nog gauw even *heen* / *naartoe*. **14** *Waarvoor* heb je die machine $\diamond$ nodig? **15** De champignons moeten *er* nog *in*.

Oefening 4

1 splitsing niet mogelijk **2** De fauteuil **waar** jij **in** zit ... **3** splitsing niet mogelijk **4** **Waar** zit je **aan** te denken? ... **5** ... zal proberen je **daar** niet **mee** lastig te vallen. **6** ... maar **hier** kan ik geen zinnig woord **over** zeggen. **7** ... waren de Nederlandse mannen **daar** niet warm genoeg **voor**. **8** ... als echtgenote, **waar** hij **mee** wil zeggen ... **9** ... een groot verleden **waar** men niet **bij** stilstaat. **10** **Daar** krijg ik de kriebels **van**.

Oefening 5

In al deze zinnen behalve 6 verdient splitsing de voorkeur, of is splitsing verplicht. **1** splitsing verplicht **2** Ik wil een groot stuk *erover* schrijven. **3** Dat is een maatregel *waarvoor* we ons bepaald niet schamen. **4** Je merkte niet veel ervan. **5** splitsing heeft hier de voorkeur **6** *El País* heeft een sociaal katern *waarin* een afdeling ecologie is opgenomen. **7** splitsing verplicht **8** splitsing verplicht **9** ... Maar ze plaatst *daarbij* wel een paar kanttekeningen. **10** ... en dan verschijnen niet meer dan dertig regels *erover* in de krant

Oefening 6

Bijvoorbeeld: Het is geen man, het is geen macht, het is een ring, waar zij naar smacht! Of: Het bos waarin wij rennen, wilt u vast wel leren kennen. Of: De tafel waar die bloemen op staan, heb ik gekocht op de Bergselaan.

Oefening 7

Hieronder volgen mogelijke antwoorden. Daarin wordt bijna altijd het voornaamwoordelijk bijwoord gesplitst aangeboden, omdat dat in gesproken Nederlands het meest voor de hand ligt. Alleen daar waar de ongesplitste versie gebruikelijker is, wordt die gegeven. De ongesplitste versie van de eerste zin zou bijvoorbeeld zijn: Daarmee kun je je eten opwarmen.

Spreekopdracht 1: Daar kun je je eten mee opwarmen; daar kun je een fles wijn mee openmaken; daar kun je je geld veilig in opbergen; daar kun je in restaurants en winkels mee betalen; daar kun je de sterren mee bekijken; daar kun je mee knippen; daar kun je je afval in gooien; daar kun je je tas op vastbinden; daar kun je je kleren in vervoeren; daar kun je je geld in stoppen; daar kun je je eten en drinken koel in bewaren; daar kun je papieren mee aan elkaar vastmaken; daar kun je papieren in opbergen; daar kun je telefoonnummers in opzoeken; daar kun je je tanden mee poetsen.

Spreekopdracht 2: Een mes is een gebruiksvoorwerp waar je bijvoorbeeld brood mee kunt snijden; een woordenboek is een naslagwerk waarin je de betekenis van woorden kunt opzoeken; een zakagenda is een boekje waar je je afspraken in kunt bijhouden; een oven is een apparaat waar je eten in kunt opwarmen of klaarmaken; een fietsslot is een ding waarmee je kunt voorkomen dat je fiets gestolen wordt; een boodschappentas is een tas waarin je je boodschappen kunt vervoeren; een dvd-speler is een apparaat waarmee je films kunt afspelen en opnemen; een fototoestel is een apparaat waar je foto's mee kunt maken; een stofzuiger is een apparaat waarmee je je kamer stofvrij kunt maken; een koektrommel is een metalen doos waarin je koekjes vers kunt houden; een wasmachine is een machine waar je je kleren in kunt wassen; een horloge is een gebruiksvoorwerp waar je de tijd op kunt aflezen; een strijkbout is een gebruiksvoorwerp waarmee je je overhemd weer mooi glad krijgt.

33 / 34 De gebruiksmogelijkheden van *er*

Oefening 1

... was er ineens een ritseling, en er zat een grote vlinder: *er* fungeert in beide gevallen als introductie van het onbepaalde subject, achtereenvolgens 'een ritseling' en 'een grote vlinder'.

'Het was een dagpauwoog'. In deze zin wordt de vlinder geïdentificeerd (zie theorieboek hoofdstuk 12.2).

Oefening 2

1 verwijst niet 2 verwijst niet 3 verwijst naar 4 verwijst niet 5 verwijst niet 6 verwijst naar in Amsterdam 7 verwijst niet 8 verwijst naar klasgenoten 9 verwijst niet 10 1^e *er* verwijst niet, 2^e *er* verwijst niet, 3^e *er* verwijst zowel naar *koekjes* als naar *trommel* (erin).

Oefening 3A

1 4 onb.subj. 2 1 plaatsb. 3 4 onb.subj. 4 2 telw. 5 4 onb.subj. 6 3 prep. 7 3 prep. 8 3 prep. 9 3 prep. 10 4 onb.subj. 11 3 prep. 12 4 onb.subj. 13 3 prep. 14 3 prep. 15 3 prep. 16 3 prep. 17 5 pass. 18 4 onb.subj. 19 3 prep. 20 3 prep. 21 4 onb.subj.

Oefening 3B

1a 2c 3b 4c

Oefening 4

1b 2a 3a 4b 5b 6b 7a 8a

Oefening 5

Beide zinnen zijn actief, 'er' wordt in passieve zinnen zonder subject of met een bijzin als subject gebruikt.

Oefening 6

1 ... en wij schaatsten *erop*. 2 ... en jij hebt *er twee*. 3 ... en ik heb haar *erbij* geholpen. 4 ... en Marion werkt *er*. 5 ... maar ik kon me *er niet bij* neerleggen. 6 ... maar Chris ligt *er* meestal pas om half negen *in*. 7 ... en ik hoorde vandaag dat Jan *er* ook *naar* heeft gekeken. 8 ... en volgens Monique heeft Karin *er* ook *geen*. 9 ... maar Paul beweert dat hij *er* nog nooit is geweest. 10 ... of ga je *er* niet *heen/naartoe*?

Oefening 7

1 ... maar ik krijg *ze er* niet behoorlijk *overheen*. 2 ... en mijn broer werkt *er* nu ook al dertien jaar (*bij*). 3 ... maar zij hebben *er geen*. 4 ... maar Selma kan *er* niet genoeg *van* krijgen. 5 ... Ja, ik kom *er* net *vandaan*. 6 ... maar dat meisje heeft *er* geen moeite *mee*. 7 ... maar eigenlijk wil ik *ermee* stoppen. 8 ... maar Els heeft *er* wel belangstelling *voor*. 9 ... O, hij heeft *er* idioot *veel*. 10 ... maar vroeger heeft ze *er* wel *een* gehad.

Oefening 8

1 Er 2 er / daar 3 daar 4 er 5 Er 6 er 7 er 8 Daar / hier 9 daar

35 / 39 Het voegwoord; Zinsverbindende elementen

Oefening 1

Wat nu? Ik overwoog **om** door het open raampje naar buiten te klimmen, **zodat** ik geen natte voeten zou krijgen. Toen kwam de bouwvakker **die** mij het leven gered heeft. Hij nam de ladder, zette die loodrecht tussen wal **en** auto in het water, daalde de ladder af **tot** hij met zijn voeten in het water stond, opende mijn rechterportier **en** riep luid: Kom eruit, klootzak!

Ik begreep **dat** hij heel boos was **en** niet inzag, **dat** mijn auto veilig op de bodem van het Rapenburg stond. Ik wilde hem niet nog bozer maken **en** besloot **om** dan maar een natte broek te halen **en om** dan maar te doen **wat** hij zei. Ik stapte uit de auto op de ladder **en** klom op de kant, **die zo** spekglad was **dat** elkaar vasthoudende mensen mij grepen **om** te verhinderen **dat** ik weer in het water zou glijden. Ik keek achterom **en** zag nog juist mijn auto in de diepte verdwijnen. Hij was pas nieuw. Nevenschikkend: en (7x); Onderschikkend: zodat, tot, dat (3x), (zo) ... dat, om (4x). *Om* is eigenlijk een voorzetsel (theorieboek 35.2.2)!

Let op: de geursiveerde verbindingswoorden zijn voornaamwoorden (*die* (2x) en *wat*; zie theorieboek 35.2.3).

Oefening 2

In een roman van Rousseau komt een meisje voor **dat** (1) met enige heren in een roeiboot gaat varen op een Zwitsers meer. Er steekt een storm op, **en** (2) de heren worden bang. **Om** (3) hen gerust te stellen schenkt zij wijn voor hen in **en** (4) zingt ze een lied voor hen - twee dingen **die** (5) in een roeibootje tijdens een storm niet mogelijk zijn. **Toch** (6) hebben duizenden lezers, **onder wie** (7) lezers **die** (8) met roeibootjes **en** (9) stormen bekend waren, deze scène 'voor zich gezien'. Het heeft tweehonderd jaar geduurd **voor** (10) iemand (Vladimir Nabokov) op de onwaarschijnlijkheid van deze scène wees.

Zo is het ook met de 'psychologische' waarschijnlijkheid. Het meest onwaarschijnlijke gedrag wordt aanvaard **als** (11) het maar door een goede schrijver wordt opgediend. **Bovendien** (12) zorgt de literaire mode ervoor **dat** (13) veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook **als** (14) het van niet zo goede schrijvers afkomstig is.

Om (3) = voorzetsel; *dat* (1), *die* (5, 8), *onder wie* (7) = relatief pronomen; *toch* (6), *bovendien* (12) = voegwoordelijke bijwoord; *en* (2, 4, 9) = nevenschikkend voegwoord; *voor*(*dat*) (10), *als* (11, 14) en *dat* (13) = onderschikkend voegwoord.

Oefening 3

Waarom zijn mensen toch zo blij / met een ander kind **dan** mij?

Oefening 4

1 nevenschikkend 2 onderschikkend 3 nevenschikkend (hier is het tweede lid van de nevenschikking samengetrokken: of dat zij in elk geval niet langer dan een kwartier haar huis was uit geweest 4 onderschikkend 5 ... *of* zij dik ... onderschikkend; dik *of* dun, nevenschikkend; groot *of* klein, nevenschikkend; bruin *of* blond, nevenschikkend

Oefening 5

b is de juiste volgorde.

Oefening 6

b is fout.

Oefening 7

a betrekkelijk voornaamwoord b voegwoord c voegwoord.

Oefening 8

1 of 2 want 3 en 4 maar 5 of 6 maar 7 Of ... of 8 want 9 maar 10 noch ... noch

Oefening 9

1 Omdat 2 zoals 3 Tenzij 4 toen 5 Terwijl 6 Hoewel 7 Voor(*dat*) 8 Wanneer 9 door-
dat 10 Als

Oefening 10

1 of 2 dat; of 3 tenzij 4 Als / wanneer / indien 5 of 6 dat 7 (*als*)of 8 Als / wanneer
9 of 10 dan

Oefening 11

1 dat 2 of 3 of 4 toen 5 dat 6 als 7 Hoewel / ofschoon 8 Als / wanneer / indien /
zodra / tenzij 9 tot(*dat*) 10 omdat

Oefening 12

1 We hebben nog maar vier dagen de tijd, **dus** we moeten ons haasten / **dus** moeten we ons haasten. 2 **Immers**, dat is de beste manier om praktijkervaring met de taal op te doen. 3 **Tenminste** / **Althans**, dat beweert de Amsterdamse politie. 4 **Trouwens** / **Overigens**, de hele binnenstad van Haarlem is de moeite waard. 5 **Bovendien** zorgt de literaire mode ervoor dat veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook als het van niet zo goede schrijvers afkomstig is. 6 **Daarentegen** is Piet een mager mannetje / Piet **daarentegen** is een mager mannetje. 7 **Trouwens** / **overigens**, dat hoefde ook niet, want we hebben nog genoeg in huis. **Overigens** hoefde dat ook niet, want we hebben nog genoeg in huis. 8 **Echter**, dat moet ik nog wel gaan doen, want we hebben niets meer te eten. 9 **Tenminste**, dat vertelde Adriaan. 10 **Immers**, zo krijg je geen voldoende.

N.B. Het is ook mogelijk de gegeven woorden als gewone bijwoorden te gebruiken:

1 we moeten ons **dus** haasten. 2 Dat is **immers** de beste manier om praktijkervaring met de taal op te doen. 3 ... Dat beweert de Amsterdamse politie **tenminste** / **althans**. 4 ... De hele binnenstad van Haarlem is **overigens** / **trouwens** de moeite waard. 5 De literaire mode zorgt er **bovendien** voor dat veel onwaarschijnlijk gedrag door het publiek aanvaard wordt ook als het van niet zo goede schrijvers afkomstig is. 6 Piet is **daarentegen** een mager mannetje. 7 Dat hoefde ook **trouwens** / **overigens** niet, want we hebben nog genoeg in huis. 8 Dat moet ik **echter** nog wel gaan doen, want we hebben niets meer te eten. 9 Dat vertelde Adriaan **tenminste**. 10 Zo krijg je **immers** geen voldoende.

36 De interjectie

Oefening 1

1 Wat een moeilijk tentamen, *vind je ook niet?* (vraag om bevestiging) 2 *Luister even naar me*, zet m'n fiets even in de garage. (vraag om aandacht) 3 *Wat zeg je?* Ik heb je niet verstaan. (vraag om herhaling), 4 *Ik erger me verschrikkelijk*, wat een onaangenaam mens is zij toch! (uiting van ergernis) 5 *Vreselijk*, wat een stank! (uiting van afgrijzen) 6 *Wat ergerlijk is dat*, er is alweer een dag voorbij. (uiting van ergernis) 7 *Luister eens naar mij*, wat zei je nou? (vraag om aandacht, met een vleugje ergernis) 8 *Ik verontschuldigt mij ervoor om uw aandacht te vragen*, (maar) waar is hier de w.c.? (verontschuldiging) 9 *Luister direct naar mij*, kan je niet beter uitkijken?! (vraag om aandacht) 10 *Ik wil dat je nu direct naar mij luistert*, kan je niet uit je doppen kijken? (uiting van groot ongeduld)

Oefening 2

De antwoorden zijn niet uitputtend, er is gekozen voor de meest voor de hand liggende tussenwerpsels: 1 Bedankt, u hebt mij geweldig geholpen! 2 Pardon / sorry, mag ik u even storen? 3 Bah / o, wat is die soep vies! 4 Potjandorie / allemachtig / verdraaid / verdorie / getver / o / jezus / hè, nou heb ik toch weer mijn portemonnee vergeten! 5 Welterusten, ik ga slapen. 6 Sorry / pardon, het was niet mijn bedoeling je te kwetsen. / Het was niet mijn bedoeling je te kwetsen, hoor! 7 Hoera, mijn dochter is geslaagd voor haar eindexamen! 8 Zeg / ja, ik kom zeker naar je feestje vanavond. 9 Potjandorie / allemachtig / verdraaid / verdorie / jezus / o, wat zit daar een lekker stuk! 10 Zeg / pardon / sorry, wil je dat nog eens herhalen?

37 Negatie

Oefening 1

Het jaar weet ik *niet* meer. Hij heeft zeker nog maar *pas* leren autorijden. Zeker ook iemand die het *pas* geleerd heeft. Toen ik hem wilde passeren kon dat *niet*, want er naderde een tegenligger.

Oefening 2

1 pas (impliciet); nauwelijks (impl.); nergens 2 geen; pas (impl.); alleen maar (impl.); niets; geen 3 noch; niet; geen 4 maar (impl.); zelden (impl.) 5 niemand; nauwelijks (impl.); niet; maar (impl.)

Oefening 3

2a betekent iets anders dan 2b.

Oefening 4

Omdat 'suiker' een substantief is dat onbepaald gebruikt wordt.

Oefening 5

De veelvuldige herhaling verhoogt het dramatisch effect van wat zij vertelt. Als zij had gekozen voor bijvoorbeeld: 'Maar de stemmen, handen en gezichten van hun vader en moeder kunnen zij zich niet herinneren', dan zou de lezer minder intens meeleven met de personages.

Oefening 6

1 De politie heeft de gestolen schilderijen **niet** teruggevonden. 2 Ik heb **geen** zin om vanavond in de stad te eten. 3 Ik heb haar de laatste tijd **niet** vaak gesproken. 4 Zij hebben **niet** veel geld. 5 Die vrouw heeft zeker **geen** tijd om even met je te praten. 6 Ze zit **niet** in de bibliotheek. 7 Ik vind haar **niet** sympathiek. 8 Ik kan je morgen **niet** komen helpen. 9 Dat zijn **geen** goeie vrienden van elkaar. 10 Ik wil **geen** huis met een tuin.

Oefening 7

Mijn ouders komen morgen niet op bezoek, want mijn vader is ziek / omdat hun auto kapot is. *Mijn ouders komen niet morgen op bezoek*, maar overmorgen.

Oefening 8

1 Nee, ik heb **nog geen** koffie gezet. / Nee, **nog niet**. 2 Nee, ze hebben **nog geen** olie gevonden in dat gebied. / Neen, **nog niet**. 3 Nee, ik heb **geen** zin **meer** om mee te gaan. 4 Nee, ik heb **nog niemand** gevonden voor die functie. / Nee, **nog niemand**. / Nee, **nog niet**. 5 Nee, ik heb **geen** last **meer** van hoofdpijn. / Nee, daar heb ik **geen** last **meer** van. 6 Nee, ik heb gisteravond **niets** bijzonders aan haar gemerkt. / Nee, **niets** bijzonders. 7 Nee, ik ben **nog nooit** in Hongarije geweest. / Nee, **nog nooit**. 8 Nee, ik ken **niemand** die weet hoe je een computer moet installeren. / Nee, **niemand**. 9 Nee, ik heb **nog nooit** Japans gegeten. / Nee, **nog nooit**. 10 Nee, ze hebben **geen** groot huis.

Oefening 9

1 Nee, ik heb dat programma **niet** gezien. 2 Nee, ik **hoef** Ria **niet te** waarschuwen. / Nee, dat **hoeft niet**. 3 Nee, die voorstellen zijn **nog niet** besproken. / Nee, nog niet. 4 Nee, dat nieuws is **nog niet** gepubliceerd. / Nee, **nog niet**. 5 Nee, die wedstrijd wordt **niet** rechtstreeks uitgezonden. / Nee, **niet** rechtstreeks. 6 Nee, ik heb **nog nooit** een boek van Giphart gelezen. / Nee, **nog nooit**. 7 Nee, ik ben **nog nooit** in levensgevaar geweest. / Nee, **nog nooit**. 8 Nee, ik **hoef** vanavond **niet meer** te werken. 9 Nee, die fouten zijn **nog niet** gecorrigeerd. / Nee, **nog niet**. 10 Nee, er worden **niet** vaak toeristen beroofd in dat deel van de stad. / Nee, **niet** vaak.

38 Enkelvoudige en samengestelde zinnen

Oefening 1

1 Samengesteld. Nevenschikkend. Nevengeschikte zinnen: *In de Alpen woeden hevige sneeuwbuien - in Noord-Italië regent het al dagenlang* 2 Samengesteld. Onderschikkend. Bijzin: *wat zij in hem ziet* 3 Enkelvoudig. 4 Samengesteld. Nevenschikkend. Nevengeschikte zinnen: *We brengen Chris een week bij vrienden onder - we blijven gewoon thuis - (we) gaan helemaal niet weg*. Er is wel een hiërarchie: A of (B en C). 5 Samengesteld. Onderschikkend. Bijzin: *Wie mee wil met die excursie* 6 Samengesteld. Onderschikkend. Bijzin: *die Wim gemaakt heeft* 7 Samengesteld. Nevenschikkend. Nevengeschikte zinnen: *We moeten opschieten - het is al tien voor negen* 8 Samengesteld. Onderschikkend. Bijzin: *of we met hen mee mogen rijden* 9 Samengesteld. Nevenschikkend en onderschikkend. Nevengeschikte zinnen: *Ik durf dat wel - eigenlijk vind ik dat jij dat moet doen*. In de tweede nevengeschikte zin zit een bijzin: *dat jij dat moet doen* 10 Samengesteld. Onderschikt. Bijzin: *dat alle fruitbomen in bloei staan*

40 Nevenschikking

Oefening 1

1 Het voegwoord *en* verbindt twee naamwoordelijke constituenten: *alle op-(merkingen)* en *(alle) aanmerkingen*. 2 Het voegwoord *of* verbindt twee hoofdzinnen: *We gaan naar het Como-meer* en *(we) blijven in Nederland en gaan daar dagtochten maken*. Het voegwoord *en* verbindt twee hoofdzinnen: *(we) blijven in Nederland* en *(we) gaan daar dagtochten maken*. 3 Het dubbele voegwoord *noch ... noch* verbindt twee naamwoordelijke constituenten: *voldoende belangstelling* en *voldoende geld*. 4 Het voegwoord *maar* verbindt twee hoofdzinnen *In het noorden van Nederland blijft het droog* en *in het zuiden kan hier en daar een bui vallen*. Het voegwoord *en* verbindt twee bijwoorden: *hier* en *daar*. 5 Het voegwoord *en* verbindt twee bijzinnen: *dat hij morgenavond geen tijd had* en *dat hij nog wel zou laten weten wanneer hij wel tijd had*.

Oefening 2

In de zinnen 1 en 3 zijn de nevengeschikte elementen ongelijkwaardig.

Oefening 3

1 ... in Zwitserland **en** (in) Italië ... / ... **zowel in** Zwitserland **als** (in) Italië 2 Karel **noch** Theo ... / **Noch** Karel **noch** Theo ... 3 ... **zowel** amuseren **als** informeren. / ... amuseren **en** informeren. 4 De voor- **en** tegenstanders ... / **Zowel** de voor- **als** tegenstanders waren ... 5 Ik houd van voetbal, volleybal **en** tennis ... / Ik houd **én** van voetbal **én** van volleybal **én** van tennis ... / Ik houd **zowel** van voetbal, **als** van volleybal **als** van tennis ... 6 Een racefiets is duur **maar** als je hem goed onderhoudt kan je er jaren plezier van hebben. 7 Ik denk dat ik die avond niet kan komen **want** dan heb ik een familiefeestje. 8 ... **zowel** in hoofd- **als** (in) bijzinnen. / ... in hoofd- **en** bijzinnen. 9 ... niet naar rechts, **maar** rechtdoor, ... 10 Ik stak mijn arm uit het raam **en** greep die ladder.

Oefening 4

1 heeft / hebben 2 zijn 3 wordt 4 is / zijn 5 is 6 heeft / hebben 7 gaan / gaat. 8 Is 9 wordt 10 werd

41 Samentrekking

Oefening 1

(v) = voorwaartse samentrekking; (a) = achterwaartse samentrekking.

1 Hij kan een **voorwaartse salto** en een achterwaartse salto maken. (a) 2 Nu al zijn de straten in de Engelse hoofdstad feestelijk verlicht en **nu al zijn** de grote warenhuizen uitbundig versierd. (v) 3 Nederland levert een belangrijke bijdrage aan het onderzoek op het terrein van de Chinese **taalkunde** en letterkunde. (a) 4 Met dit computersysteem kunnen gegevens razendsnel worden opgezocht en **met dit computersysteem kunnen gegevens** vervolgens **worden** afgedrukt. (v) 5 Ik heb het rapport al een week geleden geschreven, maar **ik heb het rapport** nu pas aan mijn collega's gegeven. (v) 6 Wilt u reageren op wat u in *Libelle* heeft gelezen, **wilt u** een oproepje plaatsen of **wilt u** iemand bedanken? (v) 7 Zo zal ik als kersverse moeder van gasten en kinderen kunnen genieten en **zo zal ik** daarna ook nog een beetje tijd voor mezelf overhouden. (v) 8 Twee keer ben ik getrouwd; twee keer **ben ik** weer gescheiden. (v) 9 Mijn moeder maakte zich zorgen, en mijn vriendinnen **maakten zich** ook **zorgen**. (v) 10 Kees begreep mij en **Kees** hield rekening met mijn angsten. (v)

Oefening 2

1 Mensen die je begreep of **die je** dacht te begrijpen waren ontoegankelijk geworden, vol raadselachtige vijandschap die opeens de indruk wekte altijd te hebben bestaan. (v) 2 De innige broederschap van hun kinderjaren is niet opgewassen tegen de verschillende wegen die hun levens inslaan als zij opgroeien in de koloniale samenleving; zij worden steeds meer vreemden voor elkaar, **zij** verliezen elkaar uit het oog en **zij** komen ten slotte als vijanden tegenover elkaar te staan. (v) 3 Ik hoef niet te verwijzen naar de talloze constatering dat iemand na een aantal tropenjaren nooit meer dezelfde was en **dat iemand na een aantal tropenjaren** in Europa meestal voor de rest van zijn leven te kampen zou hebben met aanpassingsproblemen. (v) 4 Maar dan is het absurd dat de status van 'Indisch meisje' wordt onthouden aan iemand als Hella Haasse, die daar is geboren en **die daar is** opgegroeid en **die** veel meer doordrenkt is van 'Indischheid' dan zij ooit zullen zijn. (v) 5 Kinderen horen niet rond te zwerven en ouders **horen** zich niet af te vragen waar hun kinderen zijn. (v) 6 Onze Baobab staat waar vroeger het centrum van het oude dorp was, en **onze Baobab** heeft als zodanig een rituele waarde als offerboom. (v) 7 Door hem beleef ik heel veel leuke dingen, **door hem** kom ik op plaatsen waar ik anders nooit gekomen zou zijn. (v) 8 Hij moet goed zijn medicijnen innemen en **hij moet** een rustig leven leiden zonder spanning. (v) 9 Dan gaat het goed met hem en **dan** lukt het schrijven beter. (v) 10 De goudreinet is zo uit de hand lekker, maar **de goudreinet** wordt vooral gewaardeerd als moesappel. (v) 11 Kernwapens hebben niet altijd een militair doel, maar **kernwapens hebben** vooral een politieke betekenis. (v) 12 Dit artikel gaat over hoe je een paar miljard zwart geld witwast en **hoe je** dan toch nog tegen de lamp loopt. (v) 13 Je originaliteit moet bijna grenzeloos zijn en je portemonnee **moet** rijkelijk gevuld **zijn**. (v) 14 Orfie wordt op Yuri **verliefd**, en Yuri **wordt** op Orfie verliefd. (a en v) 15 We moeten op korte termijn voor soepele oplossingen zorgen en **we moeten** op langere termijn voor extra woningen **zorgen**. (v)

Oefening 3

Mijn *moeder* = in het eerste lid meew vw, in het tweede lid onderwerp.

Oefening 4

Nee, er wordt alleen in het tweede lid van de nevenschikking, met het woord *ze* terugverwezen naar 'aardappels'.

Oefening 5

1 Voor mensen en dieren is het niet goed om te veel te eten. **2** In die recensie maakt hij juiste en onjuiste opmerkingen. / In die recensie maakt hij juiste opmerkingen en onjuiste. **3** Jan kwam om drie uur en ik om vier uur. **4** Zwijgend zit je daar en kijk je uit het raam. **5** Ik ben in het weekend naar huis gegaan en jij naar een museum. / Ik ben in het weekend naar huis en jij naar een museum gegaan. **6** Nadat hij zijn jas had aangedaan en zijn hoed had opgezet, ging hij naar huis. / Nadat hij zijn jas had aangedaan en zijn hoed opgezet, ging hij naar huis. **7** Jij bent van plan om vandaag en ik om morgen naar huis te gaan. / Jij bent van plan om vandaag naar huis te gaan en ik om morgen naar huis te gaan. / Jij bent van plan om vandaag naar huis te gaan en ik om morgen naar huis te gaan. **8** Het gevaar bestaat dat interne ruzies het functioneren van die vereniging zullen verlammen en dat veel leden hun lidmaatschap zullen opzeggen. / Het gevaar bestaat dat interne ruzies het functioneren van die vereniging zullen verlammen en veel leden hun lidmaatschap zullen opzeggen. **9** Morgen geeft hij jou een boek en zij mij een pen. / Morgen geeft hij jou een boek en geeft zij mij een pen. **10** Dit toneelstuk is geschreven voor oudere en dat voor jongere kinderen. / Dit toneelstuk is geschreven voor oudere kinderen en dat (toneelstuk) voor jongere. / Dit toneelstuk is geschreven voor oudere kinderen en dat is geschreven voor jongere (kinderen).

Oefening 6

1 Het lijkt onaardig om zoiets te schrijven over je liefste vriend, die in eerdere brieven 'de troost van mijn late leven' wordt genoemd en bovendien de samensteller is van deze bundel. **2** Reve is niet alleen een eenvoudige 'aardappeleter' die gelukkig en tevreden leeft voor en te midden van gewone mensen. **3** Wat de religie betreft betoont hij zich een fel tegenstander van het geloof in het hiernamaals en van de moderne bijbelexegese. **4** Men komt er ook niet goed achter hoe serieus hij is als hij zich over politieke of maatschappelijke zaken uitlaat. **5** 'Brieven van een aardappeleter' is rijk aan zulke passages waarin Reve zich boos maakt of juist vrolijk. / ... waarin Reve zich boos of juist vrolijk maakt.

42 Hoofdzaken van de volgorde in de Nederlandse zin

Oefening 1

Mededelende zinnen zijn: 1, 2, 4, 7, 8, 12, 14, 17, 18.
Gebiedende zinnen zijn: 5, 10, 16 (twee gebiedende zinnen in deze zin)
Ja/nee-vragen zijn: 3 (twee ja/nee-vragen in deze zin), 6, 11, 13, 15, 19
Vraagwoordvragen zijn: 9, 20

Oefening 2

De zinsdelen tussen vierkante haken zijn bijzinnen. **1** [Toen ik bij de kassa een kaartje voor die voorstelling van aanstaande woensdag probeerde te kopen], zeiden ze [dat de zaal helemaal uitverkocht was]. **2** [Wie nooit aan zijn conditie werkt], kan niet verwachten [dat hij zo'n zware tocht tot een goed einde kan brengen]. **3** Is dat het boek [waar zo veel kritiek op is gekomen]? **4** [Of ik bij de opening van dat congres aanwezig kan zijn], kan ik je nu nog niet zeggen. **5** [Toen ik bij haar aanbelde], deed ze niet open. **6** [Als ik in dit tempo doorwerk], ben ik niet op tijd klaar. **7** Fietsen [die na maandagochtend zes uur nog op de brug staan], worden verwijderd. De politie doet dit [omdat de brug geschilderd moet worden]. **8** Hij vroeg haar [of zij zin had in een wandeling]. **9** Pardon meneer, weet u misschien [waar ik hier een strippenkaart kan kopen]? **10** Iedereen weet [dat je heel lang moet studeren [als je specialist wilt worden]].

Oefening 3

1b = fout (de persoonsvorm staat in deze mededelende zin niet op de tweede plaats) **2a** = fout (de persoonsvorm staat in deze mededelende zin niet op de tweede plaats) **3a** = fout (het object *die brief* moet voor het voltooid deelwoord *gelezen* staan) **4a** = fout (de persoonsvorm moet op de tweede plaats staan in een vraagwoordvraag) **5a** = fout (de persoonsvorm *hebt* moet in de bijzin achter het object *geen rijbewijs* staan) **6a** = fout (de persoonsvorm *moet* moet samen met de infinitief *werken* aan het einde van de bijzin staan) **7a** = fout (de persoonsvorm *beginnen* moet op de tweede plaats staan in deze mededelende zin) **8a** = fout (in deze mededelende zin moet het verbale deel *sta* van het scheidbare werkwoord *opstaan* op de tweede plaats staan; het prefix staat aan het einde) **9a** = fout (de persoonsvorm *is* moet aan het einde van de bijzin staan) **10a** = fout (de persoonsvorm *heeft* moet samen met het voltooid deelwoord *geschreven* aan het einde van de relatieve bijzin staan).

Oefening 4

Goede mededelende zinnen zijn bijvoorbeeld: **1** Wie weinig geld heeft, kan geen huis kopen. **2** Mijn zus spreekt heel goed Grieks, omdat ze als kind vier jaar in Athene gewoond heeft. **3** Als je een vreemde taal wilt leren, moet je veel studeren. **4** Zij gaat vanavond niet mee naar de film omdat ze veel huiswerk heeft. **5** Omdat mijn computer stuk is, heb ik mijn e-mail niet gelezen. **6** De dokter zegt dat ik vier weken rust moet nemen. **7** Morgen gaan wij naar Den Haag omdat mijn zus dan jarig is. **8** Ik weet niet of ik jullie met jullie verhuizing kan helpen. **9** Als je zo moe blijft, moet je snel met je huisarts spreken. **10** Toen ik merkte dat mijn fiets gestolen was, was ik erg boos.

Oefening 5

Goede vraagzinnen zijn bijvoorbeeld: **1** Wie heeft er wel eens een boek van Thomas Rosenboom gelezen? **2** Waarom heb je die brief nog niet geschreven? **3** Hebben jullie zin om vanavond in een restaurant te eten? **4** Huur je dat appartement of heb je het gekocht? **5** Hoeveel uur heb jij dit weekend gestudeerd? **6** Weet jij hoe laat die winkel vandaag opengaat? **7** Hoe laat ga je door de week meestal naar bed? **8** Pardon meneer, weet u of dat museum op maandag open is? **9** Heb je gehoord dat het college van professor Jansen niet doorgaat omdat hij ziek is? **10** Waarom sta jij altijd zo laat op?

43 De functie van de woordvolgorde

Oefening 1

De gecursiveerde elementen horen bij het *topic*. **1** *Dat verhaal dat je me gisteren verteld hebt, daar* klopt helemaal niets van. **2** *Die nieuwe flats aan de Dennenweg* moeten minimaal € 550.000 opleveren. **3** *Ik heb die nieuwe roman van Maarten 't Hart waarover zoveel goede recensies verschenen zijn* pas vorige week gelezen. **4** *Ik heb gisteren voor het eerst iets van Elsschot gelezen.* **5** *Ik heb gisteren een roman van 't Hart gekocht.* **6** *Dat vloerkleed waar jij vorig jaar € 1350 voor hebt betaald, dat* ligt nu voor € 850 in de uitverkoop. **7** *Els heeft dat werk waar ze mee bezig was* toch niet op tijd afgekregen. **8** *Dat plan van Ron om leraar Engels te worden in Thailand* is gelukkig van de baan. **9** *Ik heb die brief over de huurverhoging op 1 april aanstaande* veel te laat gekregen. **10** *Ik heb gisteren een brief gekregen waarin staat dat de huur per 1 april met 5% omhooggaat.*

44 Vorm en functie van hoofdzinnen

Oefening 1

Antwoord eerste zinsplaats:

Hij (in tweede gedeelte van de zin is 'hij' samengetrokken, dus daar is de eerste zinsplaats leeg)

Zo groot

Misschien (*Het woord En staat als voegwoord buiten de zin.*)

Antwoord middenstuk:

Carmiggelt voor de radio

Carmiggelt die regel.

nooit (*dat Carmiggelt die vrouw werkelijk voor zijn geestesoog ziet* staat op de laatste zinsplaats).

Oefening 2

Carmiggelt werd laatst voor de radio geïnterviewd.

Carmiggelt vond die regel geweldig.

De suggestie der literatuur is zo groot.

(En) het is misschien zelfs wel fysiek onmogelijk om tegelijk je mondhoeken neer te trekken, met je zontje te spreken, soep te proeven en te wenen.

Oefening 3

1 Als je geen tijd hebt om de afwas te doen, **moet je** die maar tot vanavond laten staan. **2** We hebben die musical in Londen **gezien**. **3** Wanneer **wordt** die nieuwe vestiging van de Hema geopend? **4** Als er niet genoeg mensen komen, **kan** die vergadering niet doorgaan. **5** goed **6** De resultaten vallen enorm **mee**. **7** Kunnen jullie zo snel mogelijk bij ons **komen**? **8** In Engeland **sterven** iedere winter enkele tientallen bejaarden door ondervoeding en door de kou. **9** goed **10** Als je die ziekte hebt moet je in bed blijven en **moet je een** penicillinekuur volgen. Het is ook mogelijk deze zin *niet* als een **samentrekking** op te vatten. Dan is hij goed.

Oefening 4

(Met - wordt aangegeven dat een zinsstuk leeg is.)

- 1 vraagwoordvraag: Waarom zou // je niet // reageren op zijn voorstel?
- 2 mededelende zin: Die mensen wonen // al 33 jaar op hetzelfde adres.
- 3 mededelende zin: Ik zal // die brief zo spoedig mogelijk // beantwoorden.
- 4 ja/nee-vraag: Heb // je al // gehoord dat er relletjes zijn geweest op de Dam?
- 5 gebiedende zin: Houd // daar nou toch eens over // op!
- 6 mededelende zin: Volgende week wordt // er een beslissing // genomen.
- 7 mededelende zin: In de buurt van Napels is // een vliegtuig van de Italiaanse luchtmacht in zee // gestort.
- 8 vraagwoordvraag: In welke la heb // je dat geld // gestopt?
- 9 ja/nee-vraag: Heb // ik je dat verhaal over hoe ze elkaar hebben leren kennen al // verteld?
- 10 mededelende zin: Omdat er maar twaalf kaartjes verkocht zijn gaat // de voorstelling niet // door.

Oefening 5

1 vorm: ja/nee-vraag; functie: mededeling/uitroep 2 vorm: mededelende zin; functie: vraag om informatie 3 vorm van beide nevenschiktelijke zinnen, en dus ook van het geheel: gebiedende zin; functie: verzoek 4 vorm: mededelende zin; functie: verzoek 5 vorm: ja/nee-vraag; functie: verzoek 6 vorm: mededelende zin; functie: bevel/gebod

Oefening 6

1 Als je nog eens zo hard vloekt, (dan) wurg ik je. 2 Als je niet (onmiddellijk) stilstaat, schiet ik. 3 Als je dat herhaalt, (dan) wordt hij kwaad. 4 Als je nog één keer zo'n beledigende opmerking bij mijn werk schrijft, (dan) ... (De zin is bedoeld als dreigement.) 5 Wilt u een verklaring afleggen?

Oefening 7

1 Met mijn vijfde klas las ik de Phaedo. 2 In de tekst kwam het woord 'psychè' voor. 3 Aan 't nog kinderlijk gehoor legde ik uit waarom 'psychè' 'ziel' en 'vlinder' was. 4 Met de hand maakte ik tussen de lissen een wak in het kroos. 5 Aan zijn schrijftafel stond het te schrijven op een lei. 6 Zonder haast en zonder schroom heeft het kind geschreven, al wat ik van mijn leven nog ooit te schrijven droom. 7 Als ze opa ziet, slaat het hart van oma nog altijd over. 8 Nu opa oud is en te bed, misschien nog net de hemel haalt, loopt oma sinds een poosje krommer.

Oefening 8

Bijna alle goede volgordes zijn gegeven, maar in speciale situaties en contexten zijn er toch nog wel meer mogelijkheden goed interpreteerbaar. We hebben geprobeerd de neutrale mogelijkheden vooraan te zetten en de meer contrastieve achteraan:

- 1 143652 / 243165 / 341652 / 243651 / 346512 / 214365 / 543162 / 543612 / 543621
- 2 1352467 / 1352746 / 2351467 / 7351246 / 1235467 / 1354672 / 1357462 / 2351746 / 2354617 / 7351462 / 7354612
- 3 35241 / 35412 / 25341 / 35214 / 25314 / 45321 / 45312
- 4 21453 / 21435 / 41523 / 51423 / 41235 / 41253 / 21534 / 51243
- 5 2134 / 4132 / 4123
- 6 14532 / 54132 / 54321 / 54312 / 34512 / 34521
- 7 153264 / 253164 / 351264 / 352164 / 251364
- 8 *Wie niet sterk is, moet slim zijn* (2314) is een bekende Nederlandse zegswijze. Ook de ongebruikelijke en enigszins contrastieve volgorde 1342 is mogelijk.
- 9 15243 / 25143 / 15234 / 15324 / 25134 / 24513 / 35124 / 45123
- 10 25143 / 25134 / 25413 / 15243 / 25431 / 15234 / 15423 / 25413 / 45213

Oefening 9

1 Wonen zijn ouders in een bejaardentehuis? 2 Heb je genoeg geld bij je om in de stad te gaan eten? 3 Heeft Nederland die laatste kwalificatiewedstrijd gewonnen? 4 Zullen we je met de auto komen halen? 5 Weet jij misschien wat voor weer het dit weekend wordt? 6 Is er vanavond nog voor me gebeld?

Oefening 10

1 Wanneer worden de volgende Tweede-Kamerverkiezingen gehouden? 2 Op welke partij denk je bij die verkiezingen te gaan stemmen? 3 Hoe vaak moet ik je nog zeggen datje dat niet moet doen? 4 Wie heeft er volgens jou de grootste kans om in de finale te komen? 5 Hoeveel kost zo'n cruise door Antarctica voor twee personen minimaal? 6 Waar heb je die gele jurk gekocht?

Oefening 11

1 Hou(d) nou eens op met dat geklaag. 2 Kom alsjeblieft een beetje vroeg want we willen niet zo laat gaan eten. 3 Doe toch niet altijd zo vervelend tegen me. 4 Kom eens gezellig bij me zitten. 5 Zorg er alsjeblieft voor dat dat werk op tijd af is. 6 Ga jij eens even kijken of de krant er al is.

Oefening 12

1 Ga je vanavond mee naar de bioscoop? 2 Hoeveel mensen zijn/waren er uitgenodigd? 3 Hou(d) eens op met dat gezeur. / Je moet eens ophouden met dat gezeur. 4 Daar hebben we waarschijnlijk geen tijd voor. 5 Tot hoe lang duurt de vergadering uiterlijk? / Tot hoe lang zal de vergadering uiterlijk duren? 6 Zouden jullie me alle gegevens over de zomercursus willen opsturen? 7 Het werkcollege *Methoden en technieken* kan wegens ziekte van de docent niet doorgaan. 8 Je moet onmiddellijk bij me komen. / Kom onmiddellijk bij me. 9 U hoeft niet op een groot bedrag te rekenen. 10 Op welke etage is de lingerieafdeling?

45 Vorm en functie van bijzinnen

Oefening 1A

Cursief: beginstuk, vet: middenstuk, vet/cursief: eindstuk

Toen ik ongeveer een meter van de kant was

zodat de wielen evenwijdig aan de kant zouden komen.

*alsof hij werd bestuurd door iemand die het water in wilde rijden.
die het water in wilde rijden.*

dat ik op die manier in het Rapenburg terecht zou komen.

Als ik was uitgestapt

of er tijd geweest is om aan de rechterkant uit te stappen

Oefening 1B

Laatste zinsplaats:

door iemand die het water in wilde rijden.

om aan de rechterkant uit te stappen.

Oefening 2

De bijzinnen zijn tussen vierkante haken aangegeven; soms staan er enkele samengetrokken bijzinnen samen tussen haken.

Het zoetste kind

Het zoetste kind [dat ik ooit zag]

was Pieter Hendrik Hagelslag.

Hij veegde altijd trouw zijn voeten,

hij zat nooit in de goot te wroeten,

ging 's avonds - ongevraagd - naar bed

en at zijn vlees met randjes vet.

Zelfs spruitjes at hij zonder brommen,

hij vroeg op school om nóg meer sommen

en hij zei nimmer vieze woorden

- tenminste niet [dat je het hoorde] -.

Nooit janken, brullen, jengen, gillen,

Nooit drenzen of iets anders willen.

Hij kroop nooit in de kolenkelder,

zijn bloesje bleef vier weken helder,

zijn broekje bleef vijf jaren heel.

Hij jokte nooit. Integendeel.

En [toen hij groot was], trouwde hij

met ene juffrouw Balkenbrij.

Zes kinders hebben ze gekregen,

[Die nimmer hunne voeten vegem],

[die altijd in de goten slieren],

en [altijd razen, schreeuwen, tieren],

[die bloesjes hebben vol met vlekken]

en [altijd lange neuzen trekken],

[die brullen, janken, drenzen, jengen],

en [iedereen tot wanhoop brengen].

[Tot Pieter Hendrik Hagelslag

zijn handen wringt van dag tot dag].

[Waarmee ik weer heb aangetoond]:

de deugd wordt niet altijd beloofd.

Sterk

Ik dacht [dat het niet kon]:
 [dat iets [wat je niet ziet]
 je alle dagen draagt
 en sterker maakt].
 [Alsof je spieren krijgt
 van liefde].

En kijk, het klopt:
 Het hart van oma
 slaat nog altijd over
 [als ze opa ziet].
 Maar [nu hij oud is
 en te bed,
 misschien
 nog net de hemel haalt],
 loopt oma sinds een poosje
 krommer en vraagt ze vaker
 om mijn arm.
 Zonder hem krijgt
 ze het huis niet warm
 en zelfs de hond
 zakt zuchtend naast de luie stoel.

Dus is het waar
 [dat liefde
 spieren geeft
 en op den duur
 ook vuur].

Oefening 3

Als er in een bijzin weer een andere bijzin voorkomt, is die cursief gedrukt.
1 Als je echt eens lekker wilt eten **2** dat ik dan niet kan komen **3** geen bijzin
4 Omdat ik op mijn werk zo vaak gestoord wordt door de telefoon of door mensen
die bij me binnen komen lopen **5** of er hier ergens in de buurt een fietsenmaker zit?
6 geen bijzin **7** dat de kans *dat ze de hoofdprijs in de Staatsloterij winnen*, verwaar-
 loosbaar klein is **8** wat ik het prettigste vind van vakantie; dat ik het gezicht van
 mijn baas een paar weken niet hoeft te zien **9** geen bijzin **10** dat je me dat niet eer-
 lijk verteld hebt

Oefening 4

1 wat het is; waardoor hij zoveel leerlingen aan zich verknocht heeft **2** dat ik kan
 vinden **3** dat zij ook mensen waren **4** wat hij in zo ruime mate bezat **5** die naar het
 woord van de dichter als zachte regen uit de hemel daalt

Oefening 5

1d 2b 3a 4b 5c

Oefening 6

1 Ik zou graag willen weten waarom **hij** dat werk niet gedaan heeft. **2** geen fout
3 Ik hoop niet dat ze **die brief al** heeft verstuurd. **4** Ik denk dat hij zo snel mogelijk
 een afspraak **moet** maken met zijn dokter. **5** Weet jij wie de architect van dit
 gebouw **is**? **6** Ik vraag me af of hij de huur van die flat **kan** blijven betalen.
7 Pardon meneer, weet u misschien hoe laat het **is**? **8** Als je in de buurt **bent**, moet
 je even de Hortus Botanicus binnenlopen. **9** Denk je dat ik een kans **heb** die baan
 te krijgen? **10** geen fout.

Oefening 7

1 Ik weet niet of er tijd geweest is om [aan de rechterkant uit te stappen].
2/3 Ik weet nu dat zij overwoog [in het water te springen om [mij te redden]].
4 hoe kom ik via die ladder op het droge zonder [natte voeten te krijgen].
5 Ik opende de deur om [uit de auto op de ladder te stappen].
6 Ik overwoog om [door het open raampje naar buiten te klimmen], ...
7/8 Ik wilde hem niet nog bozer maken en besloot om [dan maar een natte broek te
 halen] en om [dan maar te doen wat hij zei].

- 9 Ik stapte uit de auto op de ladder en klom op de kant, die zo spekglad was dat elkaar vasthoudende mensen mij grepen om [te verhinderen dat ik weer in het water zou glijden].
- 10 Ik bedankte hem voor zijn belangstelling en verzekerde hem, dat ik helemaal geen hulp van hem verlangde en dat het niet mijn idee was geweest om [hem op te bellen].

Oefening 8

In de zinnen 2, 5, 7, 8.

Oefening 9

(Zij schreef dat) zij een tweeling *had* gekend, een man en een vrouw van in de vijftig. (Ze schreef dat) zij *in niets op elkaar leken*, dat zij heel verschillend *waren*. (Ze schreef) dat hij zachtaardig *was*, verlegen (was). Een kleine, iets gebogen man met een baardje, gekleed in een rommelig zittend pak. (Er stond) dat hij onduidelijk *sprak*, dat je moeite *moest* doen hem te verstaan. (Zij vertelde) dat *hij zich meestal terugtrok* in zijn bescheiden werkkamer, de wanden vol boeken, het bureau vol boeken. Maar (zij vertelde ook) dat de synagoge zijn grote liefde *was*, dat hij was heel vroom *was*. (Zij vertelde) dat zijn eeuwig reddende vrouw, met een gezicht van een oud vogeltje, *weleens teatraal zuchtte*: 'Jij met je synagoge!'

Oefening 10

1 31254 2 3751624 / 3751642 / 3751246 / 3751426 3 215463 / 215634 4 2137645 / 2137654 / 2176453 / 2176543 5 *Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in* is een bekend Nederlands spreekwoord. Het zinsdeel *voor een ander* kan volgens de regels van de grammatica ook op twee andere plaatsen in de bijzin staan (1432; 1342), maar het spreekwoord wordt alleen in de volgorde 1324 gebruikt. 6 312 7 13254 8 23145 / 23154 9 14235 / 13425 10 1342; 5967 10 8 11 / 5967 10 11 8 / 59678 11 10

46 Bijzonderheden van werkwoordelijke constructies

Oefening 1

Om mag niet worden weggelaten:

- a als het gaat om een beknopte bijzin die een doel aangeeft;
b als het gaat om een beknopte bijzin die fungeert in een constructie van het type: *te* + adjectief + *om* + beknopte bijzin.

Als *om* niet kan worden weggelaten, wordt een van beide oorzaken genoemd.

- 1 ja 2 nee; oorzaak a 3 ja 4 nee; oorzaak a 5 ja 6 nee; oorzaak b 7 ja 8 ja 9 nee; oorzaak a 10 ja

Oefening 2

1 ja 2 nee 3 nee 4 ja 5 ja 6 ja

Oefening 3

1 In het Arabische schrift heeft men zelfs hoofdletters proberen in te voeren.
2 Vroeger heb ik altijd gemeend mijn moeder in bescherming te moeten nemen.
3 Sibylle had steun hopen te krijgen van haar man, maar dat gebeurde niet. 4 Annie heeft haar hele leven gehoopt die ene man te krijgen. 5 Ik heb het bestand weer trachten terug te vinden, maar het is voorgoed verloren gegaan. 6 Gerda wou dat ze maar niet jarenlang had gehoopt Karel terug te krijgen, dan was ze nu veel gelukkiger geweest. 7 Had je echt niet liever geprobeerd die cursus voor gevorderden te volgen? Deze is toch veel te makkelijk voor jou?

Oefening 4

Als *om* of *te* tussen haakjes staan, zijn ze niet verplicht. 1 ... niet **te** disputeren ... 2 ... de onweerstaanbare drang (**om**) het gelijk **te** maken met... 3 ... de gewoonte (**om**) een probleem **op te lossen**. ... liever een commissie stichten ... 4 ... hem tot andere inzichten **te** brengen. Dan pas begint hij **te** twijfelen.

Oefening 5

Als *om* of *te* tussen haakjes staan, zijn ze niet verplicht. 1 ... niet in staat zijn (**om**) hun eigen taal **te** schrijven. 2 De meeste fouten zijn **te** wijten aan ... 3 ... een welkome gelegenheid (**om**) weer **te** roepen dat er een 'spellingsprobleem' bestaat en dat er nodig een commissie moet komen **om** dit vraagstuk **te** bestuderen. 4 ... is hun bereidheid (**om**) alles **op te offeren**. 5 ... de regels zelf dienen niet **te** worden veranderd.

Oefening 6

1 Ze als baby's in hun badjes doen 2 bloemen met ze plukken 3 schelpen aan hun oortjes houden 4 met ze mee hollen wanneer ze leren fietsen 5 eendjes met hen voeren 6 sneeuwpoppen voor ze rollen 7 vliegers oplaten 8 langs de lijn staan juichen bij hun sportwedstrijden

Overhoren (in: *het overhoren van hun huiswerk*) beschouwen we als een substantief, omdat het lidwoord *het* ervoor staat.

Oefening 7

1 iedere dag boodschappen doen; dan echt op de prijs letten; *soms zelfs op een verschil van vijf cent (letten)* is een samengetrokken nominalisering 2 sparen; geld verdienen; dat niet uitgeven 3 kijken naar het acht-uurjournaal 4 voortdurend proberen iets te bereiken 5 iets vertellen; drie weken later een ander verhaal hebben 6 in mijn enthousiasme zeggen dat Wouters of een ander slecht heeft gespeeld 7 paarden voor de zwijnen gooien (dit is een uitdrukking) 8 gemeenschappelijk bepalen hoe de officiële spelling en spraakkunst moet zijn; in het buitenland het onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur stimuleren 9 beurzen verstrekken 10 het volledig bekostigen van docentschappen zo veel mogelijk beëindigen

Oefening 8

1 Ze maakte **huilend** de brief open. / **Huilend** maakte ze de brief open. 2 Quasi-ontspannen achterover **leunend** in zijn fauteuil, voerde hij de onderhandelingen. / Quasi-ontspannen in zijn fauteuil achterover **leunend**, voerde hij de onderhandelingen. 3 **Brandend** stortte het vliegtuig neer. / Het vliegtuig stortte **brandend** neer. 4 Ze bereikte **strompelend** de finish. / **Strompelend** bereikte ze de finish. 5 Hij kwam **zwaar hijgend** op de bovenste etage aan. / Zwaar hijgend kwam hij op de bovenste etage aan. 6 Je kan zo'n sollicitatiegesprek toch niet rokend voeren! / **Rokend** kan je zo'n sollicitatiegesprek toch niet voeren!

Oefening 9

1 Samen met zijn echtgenote zette hij een Engelstalig blad op, bedoeld voor buitenlanders **die in Nederland wonen / woonden**. 2 Het bestuur van de katholieke school aarzelde niet de onderwijzeres **die samenwoonde / samenwoont** te schorsen. 3 **Als ik terugkijk** zie ik een grote verandering op 1 januari 1992; toen heb ik het veel rustiger gekregen. 4 Het was niet verwonderlijk dat het vooral vreemdelingen waren **die al langdurig in Nederland verbleven / verblijven**, die meededen aan de demonstratie. 5 Het is een prettig vooruitzicht voor schrijvers die **in het Nederlands schrijven** dat er steeds meer Nederlandse boeken in het buitenland vertaald worden. 6 De ruim 140 buitenlandse universiteiten **die Nederlands doceren** hebben nog steeds veel problemen. 7 'Ik zie er geloof ik een beetje raar uit,' dacht de man, **terwijl hij de Breestraat inliep**. 8 **Terwijl ze droop van de regen** stapte ze haar auto in. 9 Het is van het grootste belang dat Amerikaanse studenten zien dat het Nederlands een taal is **die leeft**. 10 Je ruikt Nederland als je de grens passeert, en dan bedoel ik niet de mest. Nee, **als je uit België komt** is het hier plotseling geordend en ontspannen.

Oefening 10

1 *gehoord* = deel van het gezegde in een actieve zin; *gestolen* = bijvoeglijke voorbepaling bij *auto*; *teruggevonden* = deel van het gezegde in een passieve zin 2 *gekrompen* = bijvoeglijke voorbepaling bij *wollen trui*; *weggegooid* = deel van het gezegde in een actieve zin 3 *uitgezonderd* = voorzetsel (betekenis: *behalve*); *gevoerd* = deel van het gezegde in een actieve zin 4 *gewassen* en *gestreken* = adjectieven die als bijwoordelijke bepaling (eigenlijk: bepaling van gesteldheid) functioneren 5 (het) *tegenovergestelde* (van pedant) = naamwoordelijk deel van het gezegde (van het voltooid deelwoord is een substantief gemaakt) 6 van het *geschrevene* = bijvoeglijke nabepaling bij *stijl* (*geschrevene* is een gesubstantiveerd voltooid deelwoord) 7 *gemaakte* = bijvoeglijke voorbepaling bij *kosten*

Oefening 11 **1** Het zijn werknemers **die toegewijd zijn**, en daar verbazen de Fransen zich over. **2** Als **ze sober is opgemaakt** is die vrouw veel mooier dan wanneer ze heel veel make-up gebruikt. **3** *El Pais* munt uit door de publicatie van beschouwingen van publicisten **die internationaal gewaardeerd** zijn. **4** Het was een vrij grote man, die als heer **gekleed was / ging** met een lange overjas. **5** Aan de Columbia Universiteit in Amerika bestaat een leerstoel Neerlandistiek **die door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gefinancierd wordt**. **6** Hij gelooft niet dat die agressie de keerzijde is van de Nederlandse maatschappij **die zo door hem geprezen** wordt. **7** Heb je je heggenschaar **die aan de buurman is / was uitgeleend** al teruggekregen?

Oefening 12 **1** geaccepteerd **2** getroffen **3** gemengd **4** bevooroordeelde **5** uitgelooft **6** begrepen **7** Gedane (Gedane zaken nemen geen keer is een spreekwoord) **8** geciteerde

47 Zinnen met vraagwoorden

Oefening 1 **1** wat voor **2** hoe; waarom **3** Wat **4** Welke **5** wie **6** welke **7** Waar; wanneer **8** hoe (laat) **9** Wie **10** Wat

Oefening 2 In alle zinnen is in plaats van de tegenwoordige ook de verleden tijd mogelijk, bij voorbeeld: **1** Hoeveel *hadden* jullie voor die etage betaald? **1** Hoeveel hebben jullie voor die etage betaald? / Hoeveel hebben jullie betaald voor die etage? **2** Welke tram moet ik nemen bij het Centraal Station? **3** Hoe kan ik het snelste bij de Lange Voorhout komen? **4** Waarom heb je me al die maanden niet geschreven? **5** Wie moet ik bellen om inlichtingen te krijgen over het programma Culturele Studies? **6** In wat voor buurt is Multatuli opgegroeid? **7** Hoeveel fietsen worden er jaarlijks gestolen? **8** Hoe lang is de levertijd van die stoelen? **9** Waarom heb je / heeft u niet alle fouten verbeterd? **10** Wie vind je / vindt u de beste Nederlandse schrijver?

48 De woordvolgorde in het middenstuk van de zin

Oefening 1 **1** c **2** c **3** c **4** b **5** c

Oefening 2 **1** b: Het direct object kan niet voor het subject staan in het middenstuk. **2** c: *op je* is nauw verbonden met *wachten* en moet daarom vlak voor de tweede werkwoordspositie staan. **3** a: Het (niet-pronominale) direct object mag niet voor het (niet-pronominale) indirect object (zonder prepositie) staan. **4** b: *kapot* heeft een nauwe band met het werkwoord *boenen* en moet direct vóór de tweede werkwoordspositie staan. **5** c: De richtingsbepaling *naar Normandië* heeft een nauwe band met het werkwoord *gaan* en moet direct vóór de tweede werkwoordspositie staan.

Oefening 3 De neutrale mogelijkheden zijn zo veel mogelijk als eerste genoemd en de mogelijkheden die een speciale situatie of context vereisen zijn zoveel mogelijk achteraan gezet. **1** 321 / 231 / 312 / 213 / 132 **2** 213 / 123 / 132 **3** 2143 / 2413 / 2134 **4** 3241 **5** 1342 / 3142 / 1432 / 1423 **6** 312 / 132 **7** 321

Oefening 4

Vaak kan het element dat tussen haakjes staat ook op de eerste of laatste zinsplaats staan. Bij deze antwoorden zijn alleen de plaatsmogelijkheden in het middenstuk gegeven. In sommige gevallen lijkt het alsof een zinsdeel in het middenstuk staat, bijvoorbeeld: *Alle tegenliggers reden ook langzaam in mijn ogen. Maar de auto ging niet naar rechts, maar rechtdoor; tot mijn schrik.* Wanneer de zin in de voltooid-tijd gezet wordt, blijkt echter dat het zinsdeel in het eindstuk staat: *Alle tegenliggers hebben ook langzaam gereden in mijn ogen. Maar de auto is niet naar rechts, maar rechtdoor gegaan, tot mijn schrik.* **1** Ik reed **om vier uur** door een brede straat op weg naar het Rapenburg. **2** Het jaar waarin dit gebeurde weet ik **nu** niet meer. **3** Voor mij reed **heel langzaam** een auto. / Voor mij reed een auto **heel langzaam**. **4** Hij had **zeker** nog maar pas leren autorijden. **5** Ik ging hem **met een geroutineerde beweging** voorbij. **6** Toen reed ik **opnieuw** achter iemand die heel langzaam reed. **7** Alle tegenliggers reden **in mijn ogen** ook langzaam. **8** Het plaveisel was **overal** bedekt met een dun laagje ijs. **9** Ik reed **heel langzaam** naar het Rapenburg. **10** Ik ben **voorzichtig** bij een lege plek langs het water gestopt. / Ik ben bij een lege plek langs het water voorzichtig gestopt. **11** Ik moest nu **heel goed** oppassen. **12** Langzaam ben ik **vervolgens** naar de kant toe gereden. **13** Maar de auto ging **tot mijn schrik** niet naar rechts, maar rechtdoor. **14** De auto bleef **lange tijd** heel langzaam rechtuit gaan.

49 Bijzonderheden van de volgorde in de Nederlandse zin

Oefening 1

1 aan onze nieuwe collega: ja **2** met Niels: ja **3** naar die begrafenis: nee **4** aan je: ja **5** voor mijn dochttertje: ja; van stof: ja **6** in de afgelopen weken: ja; op vier recepties: nee **7** aan de drank: nee **8** in die periode: ja; met je ouders: ja

Oefening 2

1 Zou jij **erop** willen letten dat ... **2** Ik vind **het** vreselijk voor je wat ... **3** Deze zin is goed. **4** Deze zin is goed. Het gebruik van *het* is facultatief: *Ik verwacht (het) eerlijk gezegd niet dat hij nog iets van zich laat horen.* **5** Zou jij **eraan** willen denken dat ... **6** **Het** is algemeen bekend dat ... **7** Ik vind **het** vreemd dat je ...

Oefening 3

1 Ik weet niet precies *wat ze daar heeft meegemaakt.* **2** *Wat hij wel en niet kan doen* weet hij zelf het beste. **3** Heb je die man ooit nog teruggezien, *die als twee druppels water op Paul Newman leek?* **4** Heeft *wat hij op de vergadering voorstelde* je niet erg verrast? **5** Ik begrijp ook wel *dat het heel moeilijk zal worden.* **6** Het is ongelooflijk *wat chirurgen tegenwoordig met de lasertechnologie kunnen doen.* **7** De meeste zonnebaders weten wel *dat het onverstandig is om urenlang in de zon te liggen.* **8** Het is onvoorstelbaar *dat dit woordenboek zonder de hulp van de computer tot stand is gekomen.* **9** Heb je ooit nog wel eens iets van dat meisje gehoord *met wie je in 2002 die lange reis hebt gemaakt?* **10** *Dat je zo lang hebt moeten wachten* verbaast me.

50 Passieve zinnen

Oefening 1A

1 Coureur X *betraapt* (perfectum: *is betraapt*; in de kop van dit krantenstukje is het hulpwerkwoord *is* weggelaten) op dopinggebruik. **2** Profwielrenner X *is betraapt* (perfectum) op het gebruik van efedrine. **3** Tijdens de profronde van Maastricht *werd ook Y betraapt* (imperfectum).

Oefening 1B

1 De 66-jarige Utrechtse begrafenisondernemer Z. *wordt* ervan *verdacht* (presens) sieraden te hebben gestolen van mensen die hij moest begraven, ... **2** ..., omdat de man ook *wordt verdacht* (presens) van belastingfraude. **3** Er *werden* vier enveloppen met dure sieraden en een horloge *gevonden* (imperfectum).

Oefening 2A

1 'Absurde snelheden' bij controle *gemeten* **2** Bij een snelheidscontrole die in de nacht van donderdag op vrijdag op de A2 ter hoogte van Culemborg *is gehouden*, is een derde van de gecontroleerde voertuigen *bekeurd*. **3** De snelheidscontrole *werd gehouden* op een weggedeelte waar werkzaamheden *werden uitgevoerd* en waar een maximum-snelheid gold van 70 kilometer per uur. **4** Er *werden* 1047 voertuigen *gecontroleerd*. **5** ... dat er te hard *wordt gereden*.
In alle gevallen wordt een passieve zin gebruikt omdat de aandacht uitgaat naar de handeling. Van de zin *De snelheidscontrole werd gehouden ...* kan men zeggen dat

de context bovendien om die passieve zin vraagt. Alle passieve zinnen zijn zinnen zonder *door*-bepaling. De logische subjecten kunnen gemakkelijk worden aangevuld: *de politie* meet snelheden, houdt een snelheidscontrole en controleert en bekeurt voertuigen; *wegwerkers* voeren werkzaamheden uit en *automobilisten* rijden te hard.

(De substantiefgroepen *de gecontroleerde voertuigen* en *de hoogst gemeten snelheid* zou men impliciet passief kunnen noemen: *de voertuigen die gecontroleerd werden* en *de hoogste snelheid die gemeten werd.*)

Oefening 2B

1 Vandaag *is* een team artsen naar het dorp Cottica *gezonden*, ... **2** In Suriname *zijn* reeds enkele maanden geleden preventieve maatregelen *getroffen* om snel te kunnen ingrijpen. **3** *Vermoed werd* dat de cholera vanuit Frans-Guyana Suriname zou kunnen binnenkomen, gezien het drukke grensverkeer op de Marowijnerivier. **4** Nu *is besloten op* Stoelmanseiland een coördinatiecentrum op te richten.

In alle gevallen wordt een passieve zin gebruikt omdat de aandacht uitgaat naar de handeling. Alle passieve zinnen zijn zinnen zonder *door*-bepaling. De logische subjecten kunnen gemakkelijk worden aangevuld. Het logisch subject is steeds de regering of een regeringsinstantie.

Oefening 2C

1 ... die zogenaamd *gemarteld waren*, ... Er wordt een passieve zin gebruikt omdat de aandacht uitgaat naar de handeling. Het logisch subject van deze passieve zin zonder *door*-bepaling kan gemakkelijk worden aangevuld: men kan denken aan leger- of politiefunctionarissen. **2** Dat schilderij *wordt morgen geveild*. Het *wordt ingezet* op 10 miljoen. De twee passieve zinnen worden gebruikt omdat de aandacht uitgaat naar de handeling. Van de tweede zin kan men bovendien zeggen dat de context vraagt om een passieve zin: het logisch object is topic van de zin. De logische subjecten van deze passieve zinnen zonder *door*-bepaling kunnen gemakkelijk worden aangevuld. **3** ... die door de docent *beledigd was* ... In deze relatieve bijzin wordt gebruik gemaakt van het passief om de structuur van de zin duidelijker te maken. In de corresponderende actieve zin is onduidelijk wie wie beledigde:

De cursist die de docent beledigd had diende een klacht in bij het schoolbestuur.

4 Daarna is er een pauze van een half uur *gepland*. Er is een stilistische reden voor het gebruik van deze passieve zin. Het logisch subject kan gemakkelijk worden aangevuld. Het is waarschijnlijk de groep mensen die in de eerste zin met *we* wordt aangeduid.

Oefening 3

1 Had men (de omroep, de redactie van dat sportprogramma) die voetbalwedstrijd ook uitgezonden als het om Feyenoord ging in plaats van om Ajax? **2** Kan uw man mijn dochter vanavond thuisbrengen? **3** Zij is er zeker van dat de politie haar man mishandeld heeft. **4** De dochter van de dichter droeg het vers wonderbaarlijk mooi voor. **5** De regering heeft die maatregelen op een verkeerd moment genomen. **6** Zou zij haar vader ook uitnodigen op haar feestje? **7** Als tiener lieten zijn ouders hem veel te vrij, maar dat vind ik geen excuus voor zijn gedrag. **8** Overall waar hij komt vallen opdringerige supporters die tennisser lastig.

Oefening 4

1 b 2 a 3 b 4 b 5 a

Appendix Fragment uit *Afscheid van Leiden I*

Een andere Leidse belevenis die is blijven hangen is de keer dat ik op een haar na in het Rapenburg ben verdrongen. In het *Leids Dagblad* is bij die gelegenheid zelfs mijn naam afgedrukt: 'een zekere Van het Reve uit Amsterdam'. Het zal die dag omstreeks het middaguur geweest zijn dat ik Leiden binnenreed. Het was in de winter, op de verjaardag van Ali Ero. Ik reed door een brede straat, die vroeger water geweest moet zijn, op weg naar het Rapenburg. Ik had, denk ik, die middag een praatcollege en een werkcollege, samen drie uur. Het jaar weet ik niet meer. Voor mij uit reed een auto heel langzaam. Wat rijdt die vent langzaam, dacht ik bij mezelf. Hij heeft zeker nog maar pas autorijden geleerd. Met een geroutineerde beweging ging ik hem voorbij. Alweer reed ik nu achter iemand die heel langzaam reed. Alweer iemand die heel langzaam rijdt, dacht ik. Zeker ook iemand die het nog maar pas geleerd heeft. Toen ik hem wilde passeren kon dat niet, want er naderde een tegenligger. Die tegenligger reed ook heel langzaam. Ik merkte nu dat iedereen heel langzaam reed, zo'n tien kilometer per uur. Ik begreep dat het glad moest zijn. Onderkoelde regen had het plaveisel in enkele seconden met een dun laagje ijs bedekt.

Heel, heel langzaam reed ik naar het Rapenburg. Ik stopte voorzichtig bij een lege plek langs het water. Nu moest ik oppassen. Ik draaide mijn voorwielen naar links, naar het water toe, en gaf de auto een zeer geringe snelheid. Een kilometer per uur. Minder. Misschien een halve kilometer. Langzaam, langzaam kroop ik naar de wallekant toe. Toen ik daar ongeveer een meter vandaan was draaide ik het stuur naar rechts, zodat de wielen evenwijdig aan de wallekant kwamen. Maar tot mijn ontsteltenis ging de auto niet naar rechts, maar rechtdoor, als werd hij bestuurd door iemand die het water in wilde rijden. Ik trapte op de rem, maar dat hielp niet. De auto bleef heel langzaam rechtdoor gaan. Ik begreep dat ik op die manier in het Rapenburg terecht zou komen. Was ik uitgestapt - riem losmaken, portier openen, uitstappen - dan zou ik van het kleine stukje wallekant dat ik nog over had in het water gegleden zijn en de auto daarna over me heen gekregen hebben. Ik weet niet of er tijd geweest is om aan de rechterkant uit te stappen. Ik dacht nauwelijks aan al die dingen, want van mij had zich de berusting en de bewegingsloosheid meester gemaakt die optreedt in een volstrekt hopeloze situatie. Ik voelde alleen ergernis. Wam! daar gleed mijn linker voorwiel van de wallekant af. Wam! daar ging mijn rechter voorwiel en hup! daar viel de hele auto in het water. De wallekant was vrij hoog, maar ik kreeg niet de indruk dat ik ver naar beneden viel.

Aan de overkant van het Rapenburg - de kant van de academie - fietste op dat moment Maarten Biesheuvel voorbij. Hij was op weg naar mijn college. 'Daar rijdt weer zo'n sufferd het water in,' dacht hij bij zichzelf. 'Het is jammer dat ik niet kan blijven kijken hoe het afloopt, maar dan kom ik te laat op dat college.' Hij reed door.

Ik zag Maarten niet. Wel zag ik op mijn oever een meisje fietsen, een slaviste, die misschien ook op weg was naar mijn college. Haar naam wilde mij niet te binnen schieten, en ook nu wil die naam mij niet te binnen schieten. Ze keek naar me. Ik wuifde naar haar. Ze beantwoordde mijn groet niet en reed door. Ik heb haar nooit meer teruggezien. Ze was betrekkelijk klein van stuk.

Op de wal ontstond een olop. De mensen maakten een gejaagde en zenuwachtige indruk. Ik draaide mijn rechter raampje naar beneden en maakte kalmerende gebaren. Vooral werd ik getroffen door een dame die heen en weer liep, met de vingers van haar rechterhand aan haar linker pols frommelde en verschillende omstanders aansprak. Ik weet nu dat zij overwoog zich te water te begeven om mij te redden en eerst haar horloge af wilde doen. Zij had mij herkend en vertelde de omstanders dat er een professor te water was geraakt. Voor haar was een professor iemand wiens verdrinking bij uitstek verhinderd moest worden.

Ik was de enige die kalm bleef. Sindsdien ben ik tot de overtuiging gekomen dat paniek zich onder meer uit in het nemen van een snel besluit, het snel trekken van een conclusie en daar aan blijven vasthouden. In gewone omstandigheden denk je 'het regent', en een paar seconden later corrigeer je die gedachte en denk je 'het regent niet, maar ik bevind me binnen het bereik van een tuinsproeier'. Maar in paniek verander je heel moeilijk van gedachten. De auto waarin ik zat en die tot iets onder de raampjes in het water lag bewoog niet. Iets wat drijft dobbert, schom-

melt, reageert op de bewegingen van een opvarende. Maar de auto lag onbeweeglijk. Hieruit was, meende ik, maar één conclusie mogelijk: de auto stond met zijn vier wielen stevig op de bodem van het Rapenburg, in een meter of een halve meter water. Die arme mensen op de kant begrepen dat niet en waren bang dat ik zou verdrinken. Vooral die ene mevrouw met dat horloge die aan iedereen trachtte duidelijk te maken dat er een professor in die auto zat.

Aan een van de huizen vlakbij werd gebouwd, en men kwam met een ladder aan- dragen. De ladder werd mij toegestoken. Ik stak mijn hand uit het raam en greep die ladder. Mensen op de kant trokken de ladder en daarmee mij en de auto naar zich toe, tot de auto zich vlak onder de wal bevond. Dat was een duidelijk bewijs dat die auto niet op de bodem van het Rapenburg stond, maar dreef. Maar in mijn paniek kon ik dat niet begrijpen. Mijn probleem was: hoe kom ik via die ladder op het droge zonder natte voeten te krijgen. Ik opende de deur om uit de auto op de ladder te stappen, maar toen kwam er opeens een reusachtige hoop water binnen. Dat moet ik niet hebben, dacht ik, en ik trok ijlings die deur weer dicht. Ik zat nu met een bodempje water in de auto en moest mijn voeten optrekken. Straks wordt mijn tas nog nat, dacht ik. Niet alleen zaten mijn colleges daarin, maar ook boeken uit de bibliotheek. Ik legde daarom de tas op de ladder en gebaarde aan de mensen die de ladder vasthielden dat ze met die ladder mijn tas op het droge moesten brengen. Dat gebeurde.

Wat nu? Ik overwoog om door het open raampje naar buiten te klimmen, zodat ik geen natte voeten zou krijgen. Toen kwam de bouwvakker die mij het leven gered heeft. Hij nam de ladder, zette die loodrecht tussen wal en auto in het water, daalde de ladder af tot hij met zijn voeten in het water stond, opende mijn rechterportier en riep luid:

- Kom eruit, klootzak!

Ik begreep dat hij heel boos was en niet inzag, dat mijn auto veilig op de bodem van het Rapenburg stond. Ik wilde hem niet nog bozer maken en besloot om dan in godsnaam maar een natte broek te halen en te doen wat hij zei. Ik stapte uit de auto op de ladder en klom op de kant, die zo spekglad was dat elkaar vasthoudende mensen mij grepen om te verhinderen dat ik weer in het water zou glijden. Ik keek achterom en zag nog juist mijn auto in de diepte verdwijnen. Hij was pas nieuw.

De mevrouw die mij had willen redden nam mij mee naar binnen. Ik bevond mij nu in een pand, waarin de vakgroep Duits van onze faculteit gevestigd was. De mevrouw zette mij in een stoel, gaf me een beker koffie en belde de rector magnificus op, de in dit stuk reeds eerder genoemde Soeteman. Zij vond kennelijk dat het gebeurde aan de autoriteiten gemeld moest worden. Zij verbond mij door met de rector. 'Ik hoor dat je een natte broek hebt,' zei Soeteman. 'Ik zou je mijn broek wel willen afstaan, maar ik heb dadelijk een vergadering waar ik niet zonder broek kan verschijnen.' Ik bedankte hem voor zijn belangstelling en verzekerde hem, dat ik helemaal geen hulp van hem verlangde en dat het niet mijn idee was geweest om hem op te bellen.

Toen kwam Biesheuvel binnen. Hij was naar dat college gegaan, waar hij met andere studenten vergeefs op mij had gewacht, tot er iemand was komen vertellen dat ik in het Rapenburg lag. Terstond had hij zich toen naar de plaats van het ongeluk begeven, want hij begreep dat de auto die hij in de gracht gezien had de mijne was. Ik had ondertussen mijn broek uitgetrokken en over de centrale verwarming gehangen. Ik moet college geven, zei ik tegen Maarten. Kan ik jouw broek niet lenen? Dan blijf jij hier zitten tot mijn broek droog is. Na mijn college ruilen we weer. Maarten vond dat goed. Zijn broek bleek ik bijna niet dicht te kunnen krijgen, want Maarten was toen jong en mager. Ik wandelde naar het Academieggebouw - ik bleef niet kijken naar de brandweer die mijn auto uit het water aan het takelen was - waar ik op de binnenplaats nog enkele studenten van mijn hoorcollege aantrof. Ik nam ze mee naar de kroeg aan het begin van de Kaiserstraat en vertelde wat ik beleefd had. Toen ging ik naar dat werkcollege. Na afloop ruilden Maarten en ik weer van broek. Per trein ging ik naar Amsterdam terug. 's Avonds gingen we naar de verjaardag van Ali, waar we Eduard Hoornik ontmoetten. Mijn sokken en schoenen heb ik al die tijd aangehouden.

Bronvermelding

- Hoofdstuk 1 Oefening 2: Martinus Nijhoff, *De Wolken*. Uit: *Vormen*, Van Dishoeck, Bussum, 1924.
- Hoofdstuk 11 Oefening 1: Chaja Polak, *Het verschil en de overeenkomst*. Uit: *Zomaar een vrijdagmiddag*, Amber, Amsterdam, 1989.
- Hoofdstuk 14 Oefening 7: Karel van het Reve, fragment uit: *Afscheid van Leiden I*, in de bundel met de gelijkkluidende naam, Van Oorschoot, Amsterdam, 1984.
- Hoofdstuk 15 Oefening 1: Han Hoekstra, *Leo is ziek*. Uit: *Rijmpjes en versjes uit de nieuwe doos*, Meulenhoff, Amsterdam, 1976 (eerste uitgave 1952).
Oefening 2: uit: Charivarius, *Klusjes en Kliekjes naar Schopenhauer*, Haarlem, 1930.
- Hoofdstuk 17 Oefening 1: Karel van het Reve, fragment uit: *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*. In: *Uren met Henk Broekhuis*, Van Oorschoot, Amsterdam, 1978.
- Hoofdstuk 18 Oefening 1: Ed Franck, *Moeder ...* In: *Stille brieven*, Clavis, Hasselt, 1988.
- Hoofdstuk 19 Oefening 3: Wim Hofman, fragment uit: *Zwart als inkt is het verhaal van Sneeuwwitje en de zeven dwergen*, Querido, Amsterdam, 1998.
Oefening 4: Peter van Gestel, fragment uit: *Winterijs*, Fontein, Baarn, 2001.
- Hoofdstuk 20-22, 31, 32, 46 Diverse oefeningen: een aantal zinnen is, soms in bewerkte vorm, overgenomen uit de serie *Door vreemde ogen* die in het najaar van 1992 in *NRC Handelsblad* verscheen.
- Hoofdstuk 21 Oefening 1: Karel van het Reve, bewerking van *Afscheid van Leiden I*, in de bundel met de gelijkkluidende naam, Van Oorschoot, Amsterdam, 1984.
- Hoofdstuk 22 Oefening 1: Bart Moeyaert, *Sterk*. In: *Verzamel de liefde*, Querido, Amsterdam, 2003.
- Hoofdstuk 26 Oefening 2: Annie M.G. Schmidt, fragment uit: *De eendjes*. In: *De graaf van weet-ik-veel*, Querido, Amsterdam, 1957. Ook in *Ziezo*, Amsterdam, Querido 1987.
- Hoofdstuk 27 Oefening 1: Hans Andreus, fragment uit: *De pad en de roos*. In: *Kinderversjes*, Holland, 1975. Ook opgenomen in Tine van Buul en Bianca Stigter, *Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is*, Querido, Amsterdam, 1990.
- Hoofdstuk 29 Oefening 1: Martinus Nijhoff, fragment uit: *Het kind en ik*. In: *Nieuwe gedichten*, Querido, Amsterdam, 1934.
Ida Gerhardt, fragment uit: *Psychè*. Uit: *Sonnetten van een leraar*, 1951.
Bart Moeyaert, *Sterk*. In: *Verzamel de liefde*, Querido, Amsterdam, 2003.
- Hoofdstuk 30 Oefening 1: Ida Gerhardt, *Psychè*. Uit: *Sonnetten van een leraar*, 1951.
Opgenomen in *Verzamelde Gedichten I*, Atheneum-Polak & Van Gennep, Amsterdam, 1995.
- Hoofdstuk 32 Oefening 6: Bas Rompa, fragment uit gedicht zonder titel. Uit: *De Blauw Geruite Kiel*, 1988.
Annie M.G. Schmidt, fragment uit: *Het zoetste kind*. In: *Ziezo*, 1987.
Hans Andreus, fragment uit: *Het lied van de zwarte kater*. Uit: *Waarom, daarom*, Haarlem, 1967.
- Hoofdstuk 33/34 Diverse oefeningen: sommige zinnen komen uit: Karel van het Reve, *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*. In: *Uren met Henk Broekhuis*, Van Oorschoot, Amsterdam, 1978.
- Hoofdstuk 35 Oefening 1: Karel van het Reve, fragment uit: *Afscheid van Leiden I*, Van Oorschoot, Amsterdam, 1984.
Oefening 2: fragment uit: Karel van het Reve, *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*. In: *Uren met Henk Broekhuis*, Van Oorschoot, Amsterdam, 1978.
Oefening 3: Guus Kuijer, fragment uit: *Met de wind mee naar de zee*, Querido, Amsterdam, 2001.
- Hoofdstuk 37 Oefening 1: Karel van het Reve, fragment uit: *Afscheid van Leiden I*, Van Oorschoot, Amsterdam, 1984.
Oefening 5: Chaja Polak, fragment uit: *Het verschil en de overeenkomst*. In: *Zomaar een vrijdagmiddag*, Amber, Amsterdam, 1989.

- Hoofdstuk 41 Oefening 2: de zinnen 1 tot en met 4 in deze oefening zijn afkomstig uit het artikel *Een Indisch meisje* door Rudy Kousbroek, in *NRC Handelsblad*, 9 april 1993.
Oefening 6: de zinnen in deze oefening zijn ontleend aan of bewerkt naar Janet Luis' recensie van *Brieven van een aardappeleter* van Gerard Reve. In *NRC Handelsblad*, 5 maart 1993.
- Hoofdstuk 44 Oefening 1: fragment uit: Karel van het Reve, *Iemands gedrag in een boek moet 'psychologisch verantwoord' zijn*. In: *Uren met Henk Broekhuis*, Van Oorschot, Amsterdam, 1978.
- Hoofdstuk 45 Oefening 1: fragment uit bewerking van *Afscheid van Leiden I*, in de bundel met de gelijkkluidende naam, van Karel van het Reve, Van Oorschot, Amsterdam, 1984.
Oefening 2: Annie M.G. Schmidt, *Het zoetste kind*. In: *Ziezo*, Querido, Amsterdam, 1987.
Oefening 4: fragment uit: Karel van het Reve, *Jacques Presser*, opgenomen in de bundel *Lenin heeft echt bestaan*. Van Oorschot, 1972.
Oefening 9: fragment uit: Chaja Polak, *Het verschil en de overeenkomst*. Uit: *Zomaar een vrijdagmiddag*. Amber, Amsterdam, 1989.
- Hoofdstuk 46 Oefening 4: de zinnen zijn ontleend aan de bundel *Aforismen*, van Godfried Bomans, Elsevier, Amsterdam, 1977.
Oefening 5: de zinnen zijn afkomstig uit een artikel van Rudy Kousbroek over dictees en over de spelling van het Nederlands, dat verscheen in *NRC Handelsblad*, 22 januari 1993. In sommige gevallen zijn de zinnen enigszins veranderd.
Oefening 6: Kees van Kooten, fragment uit het verhaal *Zwelgkind*. In: *Meer modernismen*, De Bezige Bij, Amsterdam, 1986.

Verantwoording

Omslagfoto

WFA/BENU, Den Haag

Fotografie

Foto inhoudsopgave en de hoofdstukopeningen: WFA/BENU, Den Haag

Tekeningen

—

Met dank aan

—